

การศึกษาผลกระทบผ้าขาวไทยภูเขาในจังหวัดเชียงใหม่

ปริญญานิพนธ์
ของ
กมลรัตน์ หนองรัง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

ตุลาคม 2547

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

746.49

71.021.7

ด. 3

การศึกษาหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขาในจังหวัดเชียงใหม่

บทคัดย่อ

ของ

กมลรัตน์ หนองรัง

ด. 3

71.021.7

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

ตุลาคม 2547

กมลรัตน์ นนงรัง (2547) : การศึกษาหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขาในจังหวัดเชียงใหม่.

ปริญญาณพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะกรรมการควบคุม : รองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย

การศึกษาหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขาในจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิต กระบวนการผลิต ลวดลายและการใช้สี ของหัตถกรรมผ้าต่างๆ ของชาวเขา เป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจโดยเก็บรวบรวมข้อมูล จากประชากรตัวอย่างที่เป็นชาวเขา 2 เผ่า ได้แก่ ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่บ้านห้วยผาดิน ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด และชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง ที่บ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และแบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้แบ่งข้อมูลเป็น 2 ชุดคือ การสัมภาษณ์ ด้านวิถีชีวิต และกระบวนการผลิตผ้า ใช้การถ่ายภาพและการบันทึกเสียง จากนั้นนำเสนอข้อมูล เป็นการบรรยาย ประกอบภาพ

การศึกษาหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงสะกอพบว่า ใช้การทอผ้าแบบดั้งเดิมคือ การทอแบบกี่เอว โดยมีการทอ 4 ชนิด คือ ทอแบบธรรมดา และทอแบบสลับลีแบบลายน้ำไหล การทอจก และการทอขีด โดยใช้ฝ้ายเป็นวัตถุดิบ ปัจจุบันยังมีการปลูกฝ้ายเองบ้างเล็กน้อย แต่ส่วนใหญ่จะซื้อฝ้ายมาปั่นและทอเอง การย้อมสีใช้ย้อมร้อน ใช้สีธรรมชาติมากกว่าสีเคมี มีการมัดย้อมเพื่อทอลายน้ำไหล การทอจะมีในผู้หญิงที่แต่งงานแล้วมากกว่าหญิงสาวและเด็ก หัตถกรรมผ้าของกะเหรี่ยงสะกอส่วนใหญ่ผลิตใช้ในชีวิตประจำวัน ประเภทเครื่องแต่งกายหญิงมีการประยุกต์ด้านลวดลายแต่สีที่ใช้ยังคงเดิม ส่วนเครื่องแต่งกายชายเสื้อจะคงเดิมทั้งสีและแบบ ส่วนกางเกงจะเปลี่ยนเป็นกางเกงแบบสากลและไม่มีการผลิต การผลิตหัตถกรรมผ้าเพื่อจำหน่ายส่วนมากขายกันในหมู่บ้าน

ในเผ่าม้งมีการทอผ้าทุกบ้าน โดยใช้เครื่องทอแบบกี่เอวนั่งสูงใช้เส้นด้ายจากใยกล้วยง การปลูกกล้วยงปลูกในต้นฤดูฝนและไม่ทอในฤดูร้อนเพราะเส้นใยจะเปราะ การทอจะเป็นการทอพื้นธรรมดาไม่มีการทอลาย การย้อมสีย้อมเมื่อทอเป็นผืนผ้าไม่ย้อมเส้นด้าย โดยใช้สีจากต้นฮ่อม และคราม มีการเขียนเทียน การเย็บต่อผ้า การปักประดับด้วยเงินต่างๆ และการปักลวดลาย การปักของม้งมีลักษณะคล้ายเผ่าเย้าคือมี 4 วิธีหลักคือ การปักลายเส้น การปักลายขีด การปักลายสอง การปักไขว้ โดยปักจากด้านหลังของผ้า กระบวนการที่พบมากที่สุดใ้เผ่าม้งคือการปักไขว้ การปักจะปักทุกบ้าน เด็กหญิงจะเริ่มหัดปักเมื่ออายุ 7 – 8 ขวบ โดยลวดลายจะมีทั้งลายดั้งเดิมและประยุกต์ และมีการนำผ้ากำมะหยี่มาทำเป็นตัวเสื้อแล้วจึงตกแต่ง

ลักษณะรูปแบบของหัตถกรรมผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่เป็นเครื่องนุ่งห่มพบ 8 ประเภทคือ เสื้อผู้หญิงแต่งงานแล้ว เสื้อหญิงสาวชุดกระสอบ เสื้อชาย ผ้าซิ่น ผ้าพันศีรษะ ผ้าพันคอ ผ้าเช็ดตัว ผ้าห่มองค์ประกอบที่ทำให้เกิดลวดลายคือ การทอจก การทอลายน้ำไหล และการปัก ลวดลายที่พบส่วนมากเป็นลายดั้งเดิม โดยลายจะเป็นลายแบบชายชาวเท่ากัน และจะเป็นรูปเรขาคณิต ลายที่พบมากคือลายแมงมุม และลายหลักที่พบคือลายข้าวหลามตัด สีที่ใช้มากคือสีดำ และแดง

ลักษณะรูปแบบของหัตถกรรมผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งที่เป็นเครื่องนุ่งห่มพบ 14 ประเภทคือ เสื้อกันเปื้อนผู้หญิง เสื้อผู้หญิง เสื้อผู้ชาย กระโปรง ผ้าผูกเอวหญิง เข็มขัด หมวก กางเกง ผ้ากันเปื้อนหญิง ผ้ากันเปื้อนชาย เสื้อคลุมศพ ผ้าพันขา ผ้าพันหัว และผ้าอ้อมเด็ก องค์ประกอบที่ทำให้เกิดลายคือ การปัก การเย็บติดต่อผ้า และการเขียนเทียน ลวดลายที่พบมากที่สุดคือลวดลายที่เกิดจากการปักไหม โดยลักษณะลวดลายหลักที่พบมาจากลายเรขาคณิต ได้แก่ สามเหลี่ยม และเส้นซิกแซก รองลงมาคือลายปักนก และลายหอย

ลวดลายของหัตถกรรมผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง บ้านห้วยผาดิน พบการทอผ้าที่ทำให้เกิดลวดลาย 4 วิธีคือ ลายเส้นในเนื้อผ้า การสลับลี (ลายน้ำไหล) การทอจก และการทอขีด ลวดลายส่วนมาก

ที่พบเป็นลายเกิดจากการสลับสี (ลายน้ำไหล) และการทอจก เป็นรูปเรขาคณิตและลายดอกไม้ ส่วนการปักใช้ไหมและลูกเดือยปักให้เกิดลาย นิยมปักบนเสื้อและผ้าพันศีรษะ ลวดลายที่พบคือลายแมงมุม และลายเรขาคณิต

ในการสืบทอดหัตถกรรมผ้าของชาวไทยภูเขาทุกเผ่า พบว่าการสืบทอดกันภายในเผ่าเฉพาะเพศหญิงเท่านั้น ผู้ชายมีส่วนช่วยในการผลิตวัสดุอุปกรณ์ แต่ผู้หญิงจะเป็นคนออกแบบและควบคุมการผลิต การสอนจะเริ่มที่อายุเฉลี่ย 8 – 9 ปี ในเผ่ากะเหรี่ยงการทอผ้าจะฝึกกันเฉพาะเด็กผู้หญิง โดยจะต้องทอชุดกระสอบเองเพื่อใส่แต่งงาน 1 ชุด ส่วนในเผ่าม้งการทอผ้าจะถ่ายทอดกันเมื่อแต่งงานแล้ว ปัจจุบันในหมู่บ้านผู้หญิงที่ทอผ้าเป็น มีอายุเกิน 40 ส่วนการสืบทอดที่พบมากในชาวไทยภูเขาเผ่าม้งคือการปักผ้าโดยการสอนจะทำการเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 3 – 4 คน อิทธิพลระหว่างชาวไทยภูเขาด้วยกันในการผลิตหัตถกรรมผ้ามีต่อกันทั้งด้านรูปแบบและวัสดุในการผลิต การประยุกต์ลวดลาย พบว่ากะเหรี่ยงสะกอมีการนำผ้าตีนจกของอำเภอแม่แจ่ม มาปรับใช้โดยเพิ่งเริ่มนำมาทอผ้าขึ้นและประยุกต์ในการทอเสื้อผู้ชาย ส่วนในเผ่าม้งมีการประยุกต์ลวดลายบ้างเล็กน้อย คือนำลวดลายการปักโครสดขึ้นมาปักเป็นผ้ากันเปื้อนผู้หญิงโดยจะให้กับเด็กเท่านั้น

ปัจจัยที่ทำให้เครื่องนุ่งห่มประจำเผ่าดำรงอยู่ได้ ประการแรก คือการนับถือศาสนาและความเชื่อ หากมีการเปลี่ยนศาสนาความสำคัญของชนเผ่าจะเสื่อมถอยลงเพื่อให้เป็นรูปแบบของสากลที่สุดและบวกกับเศรษฐกิจที่บีบรัดจนไม่สามารถให้ความเป็นเอกลักษณ์คงอยู่ได้ ประการที่สอง คือระบบการเมืองการปกครองภายในเผ่าหรือหมู่บ้าน หากพ่อหลวงหรือผู้ใหญ่บ้านให้ความสำคัญกับชนเผ่าชาติพันธุ์ และเป็นผู้นำที่ดีชนเผ่าก็จะแข็งแรงได้

A Study of Hilltribe Cloth in Chiangmai

AN ABSTRACT

BY

KAMONRUT NONGRUNG

Presented Impartial Fulfillment of the Requirements
For the Master of Education Degree in Art Education
At Srinakharinwirot University

October 2004

Kamonrut Nongrung (2004) : A Study of Hilltribe Cloth in Chiangmai.

Master of Education degree in Art Education. Bangkok : Faculty of Graduates, Srinakharinwirot University.

Thesis advisors : Associate Professor Wannarat Tangcharoen and Assistant Professor Amnat Yensabai.

This research, a study of Hilltribe Cloth in Chiangmai, aims at studying hilltribe's way of life and hilltribe cloth including weaving process, textures and color. This research utilized a survey research methodology. The sampling groups are Karens at Baan Huay Pha Toen, Pamieng in Doi Saked district and Mhongs at Baan Mae Sa Mai, Pong Yang in Mae Rim district. The data was collected by participant observation, informal interviews as well as questionnaires. The data was divided into two groups; hilltribe's way of life was derived from interviews and weaving process data was collected by photograph and sound recording. The presentation of data was in the form of photographs with explanation.

The results showed that Karens Sakor used traditional weaving style which were plain weaving, textures weaving, Jok weaving and Mudmee weaving using cotton threads as raw materials. Presently, not many Karens were growing cotton plants as materials. They rather bought cotton and spun threads by themselves. As for dyeing, hot dyeing was commonly found with the use of natural colors rather than synthetic colors. Mudmee technique, tied tightly before dyeing to make elaborate pattern, was also applied. Weavers mostly were those of married women than girls and typically, Karen cloth was made for daily life purpose. Karens also adjusted the pattern of women wearing; however, its color tended to preserve the original one. On the other hand, men wearing tended to preserve its original patterns and color, but trousers were changed to be modern style. Most of products were mainly sold in the village.

As for Mhongs, they used looms (แบบกี่เอวนั่งสูง) using threads from hemp or Yai Kanchong which can be grown well in rainy season. Mhongs did not weave during summer as threads were so fragile. Weaving pattern mostly was plain and fabric was dyed after the waving process finished, not thread dyeing, with indigo dyeing from Hom and Kram. In addition, they used wax painting, appliqué work, silver ornaments embroidery and stichworks. As for stichwork, line stich, interlace stich, double stich and cross stich were its four main techniques and the most frequently found stichwork technique was cross stich. Hilltribe girls in every household were trained since they were 7-8 years old. The patterns can be both tradition and modern and they also used velvet as their blouses and then, decorated them elaborately.

Karens cloth can be divided into 8 groups according to their usage including married women blouse, sac, men shirt, Sin cloth, head cloth, dwarf, towel, blanket. The patterns comprised of Jok weaving, Nam Lai weaving and stichwork. The most commonly found pattern was traditional pattern which had a balance form and geometric motifs featured as spider pattern and diamond-shaped pattern with its favorite color, black and red.

Mhongs cloth can be divided into 14 groups according to their usage including apron, blouse, men shirt, skirt, waist cloth, belt, hat, trouser, women apron, men apron, cloth for corpse, leggings, head cloth and baby cloth. The pattern techniques basically were stichwork, appliqué

work and wax painting and the most commonly found pattern was silk stichwork with geometric motif such as sic sac, Peek-Nok (wing) weaving and shell.

According to weaving patterns, Karens at Baan Huay Pha Toen used lined pattern in cloth, Nam lai weaving, Jok weaving and Kid weaving. The most predominant pattern were Nam Lai and Jok weaving with geometric and flower motifs. Also, they decorated their cloth with silk and Job's tears on their blouses and head cloth with the most commonly found pattern highlighted spiders and geometric motifs.

According to the preservation of hilltribe cloth, only females in the tribe were trained to preserve weaving. Males were restricted only some duties such as acquiring material while females were responsible for design work and production. Hilltribe girls at age 8-9 began to be trained. Particularly Karen people, only girls were taught to weave as they had to be trained to weave their own wedding gown. For Mhong, they were trained after getting married; therefore, women, currently, aged up 40 years was the only group among Mhong people who could weave. However, Mhong people trained their children to do stichworks in form of a group of 3-4 people. This study also found out that there were some influences from other tribes both pattern and material. Karens has adjusted Pha Tin Jok of Mae Jam district and applied with their Pha Sin (wrap-around skirt) and men shirt. Similarly, Mhong has adjusted crosstich pattern with children apron.

Factors that maintain its unique style of cloth were religious belief and political system. First, if there were some changes in religious belief of the tribe, its unique style tened to be changed to be more modern. Second, if the village headman put an emphasis on their own race and ethnic tribe, it was expected that their custom would be survived.

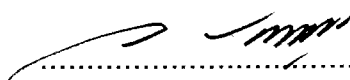
ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

การศึกษาหัตถกรรมผ้าของชาวเขาในจังหวัดเชียงใหม่
ของ
นางสาวกมลรัตน์ หนองรัง

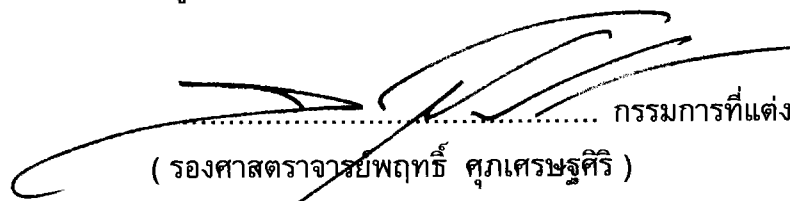
ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

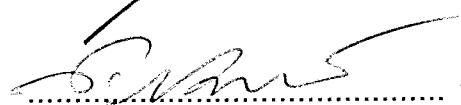

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญสุริ จิระเดชากุล)
วันที่ ...15... เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2547

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(รองศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมศักดิ์ ขวาลาวัณย์)

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขาในจังหวัดเชียงใหม่ ” ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วย
ความกรุณาของรองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ ประธานวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์
อำนาจ เย็นสบาย กรรมการวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องในการทำวิจัยและ
ในความช่วยเหลือทุกด้านเป็นอย่างดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณคุณ อัจฉรา รักยุติธรรม ผู้ติดต่อประสานงานชาวไทยภูเขา และขอบพระคุณชาว
ไทยภูเขาทุกท่านที่ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบข้อมูลอันเป็นประโยชน์ ต่อการวิจัยอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณ ศิริศศิธร กัญโส ผู้ที่คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำและติดต่อประสานงานด้วยอัธยาศัย
ไมตรี อันดีตลอดระยะเวลาการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อมังกร แฝ่งต่าย คุณแม่เพชรีย์ แฝ่งต่าย ผู้ที่ให้กำลังใจ ขอ
ขอบพระคุณพี่ๆ น้องๆ ทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณชัยวัช หนองรัง ผู้คอยให้ความช่วยเหลือตลอดมา
และท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้การช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
สำเร็จลุล่วงไปได้ในที่สุด

กมลรัตน์ หนองรัง

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1-3
✓ ความมุ่งหมายของการวิจัย	3
ความสำคัญของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
2 ✓ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
✓ ข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดเชียงใหม่	5-7
✓ ข้อมูลเกี่ยวกับบ้านห้วยผาคี้น	7-8
✓ ข้อมูลเกี่ยวกับบ้านแม่สาใหม่	8
✓ ข้อมูลเกี่ยวกับชาวไทยภูเขา	8-13
ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง	13-18
ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น	18-19
ชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง	19-24
ชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่	24-27
✓ พัฒนาการผ้าชาวไทยภูเขา	27-29
✓ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวบ้าน	29
✓ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลวดลายผ้า	29
✓ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสีที่ใช้ในลวดลาย	30
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	34
3 ✓ วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า	37
การกำหนดประชากร	37
การเก็บรวบรวมข้อมูล	37
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	38
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	39-85
✓ 5 สรุปและอภิปรายข้อเสนอแนะ	86-94
บรรณานุกรม	95-96
ภาคผนวก	97
ภาคผนวก 1 รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	98
ภาคผนวก 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	99-102
ประวัติย่อผู้วิจัย	103

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ผ้าเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่บ่งบอกถึงความรุ่งเรืองของวัฒนธรรมประจำชาติและความคิดสร้างสรรค์ของคนในชาติ ในการรู้จักทำเครื่องนุ่งห่มและผลิตภัณฑ์ใช้สอยในชีวิตประจำวันของคนไทย คนไทยรู้จักการทอผ้ามาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สังคมชนบทถือว่างานทอผ้าเป็นหน้าที่ของผู้หญิงทำกันในครัวเรือนยามว่างจากการทำไร่ทำนา

สังคมชาวไทยภูเขานับเป็นสังคมที่ห่างไกลจากสังคมภายนอกและเป็นชีวิตที่แนบแน่นกับวิถีทางตามรูปแบบของตนเอง หัตถกรรมต่างๆ ของชาวไทยภูเขาจึงเป็นศิลปะที่เกิดขึ้นมาเพื่อสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงอยู่ของชีวิตไม่ว่าจะเป็นลายผ้าทอ ลายผ้าปัก ลายเครื่องเงิน ลายจักสาน เหล่านี้ สร้างขึ้นจากจินตนาการที่ได้รับแรงบันดาลใจจากสภาพแวดล้อมรอบตัว

หัตถกรรมผ้าของชาวไทยภูเขานับเป็นสิ่งที่สะท้อนวัฒนธรรมการดำรงชีวิตได้อย่างชัดเจน และแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของแต่ละชนเผ่า ซึ่งมีความแบ่งแยกแตกต่าง แต่มีสิ่งหนึ่งที่คล้ายกันคือวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันเป็นชนเผ่า และมีปัจจัยอยู่ในภูมิศาสตร์เขตหนาวที่เป็นภูเขา ซึ่งสะท้อนออกมาทางเครื่องแต่งกายที่มีความหนาและปกคลุม ในภาคเหนือของประเทศไทยมีประชากรชาวไทยภูเขาอาศัยอยู่มากที่สุดเกือบทุกจังหวัด ยกเว้นจังหวัดอุดรธานี และพิจิตรเท่านั้น ความเป็นมาและถิ่นกำเนิดของชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ มีการอพยพมาจากแถบประเทศจีนเมื่อประมาณแปดร้อยปีมาแล้วที่พบมากทางภาคเหนือได้แก่ กะเหรี่ยง (ยาง) ม้ง (แม้ว) เย้า (เมี่ยน) มูเซอ (ลำหู่) อีเก้อ (อาข่า) และลีซอ (ลีซู) (พอล และอีเลนลูวิส. 2528 : 9)

ในจังหวัดที่มีชาวไทยภูเขาอาศัยอยู่มากที่สุดคือเชียงใหม่ มีชาวไทยภูเขาเกือบทุกเผ่ากระจายอยู่ตามดอยต่างๆ ซึ่งประชากรชาวไทยภูเขาที่มีจำนวนมากที่สุดคือ กะเหรี่ยง รองลงมาคือ ม้ง ลีซอ อีเก้อ และมูเซอ

ชาวไทยภูเขาทุกเผ่าล้วนมีลักษณะการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ทั้งรูปแบบและการตกแต่ง ผู้หญิงทุกคนมีหน้าที่ในการผลิตชิ้นใช้ในสังคม จะเป็นผู้สืบทอดความรู้เกี่ยวกับการผลิต สร้างสรรค์ การปักประดิษฐ์ลวดลายด้วยด้ายทาสี ซึ่งจะปรากฏให้เห็นเป็นสุนทรียศิลป์ของชนเผ่าเหล่านั้น นอกจากนั้นชาวไทยภูเขาบางเผ่ายังมีรูปแบบการแต่งกายที่กำหนดขึ้นใช้ในวาระต่างกัน แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมในการจัดระเบียบแห่งสังคมของเผ่าพันธุ์ด้วย

เครื่องนุ่งห่มของชาวไทยภูเขาแต่ละเผ่าพันธุ์จะมีลวดลายการทอและการปักที่เป็นเอกลักษณ์ ผู้พบเห็นจะสามารถแยกแยะได้ว่าเป็นเผ่าใด ไม่ว่าจะเป็นกะเหรี่ยง ม้ง เย้า มูเซอ ลีซอ ลัวะ ถิ่น ขมุ และปะหล่อง เครื่องแต่งกายแต่ละเผ่าบอกได้ถึงกลุ่มชนที่สืบเชื้อสายเดียวกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เคยมีถิ่นที่อยู่อาศัยรวมกันเป็นกลุ่มก้อน และมีบรรทัดฐานทางสังคมร่วมกัน จากการที่แต่ละเผ่าแยกตัวอยู่โดดเดี่ยวขาดการติดต่อกับโลกภายนอก ทำให้ต้องพึ่งตนเองในเรื่องเครื่องนุ่งห่ม ตั้งแต่การปลูกฝ้ายหรือพืชเส้นใยไว้ใช้ในการปัก ทอ ผู้หญิงชาวไทยภูเขาทุกเผ่าจะมีความชำนาญในการปั่นด้าย การย้อมฝ้ายด้วยเปลือกไม้ การทอและการปัก ประดับประดาด้วยวัสดุต่างๆ เช่น ผ้าปักของชาวเย้า ผ้าปักประดับเครื่องเงินของม้งและลีซอ และผ้าปักประดับด้วยลูกเดือยของกะเหรี่ยง เป็นต้น หัตถกรรมเหล่านี้สะท้อนถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์ที่สืบทอดกันมาช้านาน รูปแบบและกรรมวิธีในการทอผ้าที่สืบทอดกันมาในกลุ่มของตน เช่น ผ้าทอของชาวกะเหรี่ยง

นิยมทอลวดลายขวางเล็กๆ สีสอกไปทางแดง และดำ เป็นชิ้นแคบยาว มีความกว้างของผ้าที่ทอได้ขนาดเพียงหนึ่งในสี่ของรอบอกผู้สวมใส่หลวมๆ เท่านั้น แล้วจึงนำมาเย็บประกอบกันเป็นชิ้นๆ จนมีขนาดผืนที่ต้องการ ชาวไทยภูเขาเผ่าม้งนิยมทอผ้าหน้าแคบด้วยฝ้ายหรือใยกล้วยง แล้วปักหรือตกแต่งเพิ่มความสวยงามด้วยการย้อมและการเขียนลายด้วยยางไม้และเทียนคล้ายการย้อมผ้าบาติก บางเผ่า เช่น มูเซอ และลีซอ นิยมใช้ผ้าต่างสีมาเย็บปะและปักเพิ่มสีสันให้งดงามยิ่งขึ้น

ในปัจจุบันมีหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและให้ความสนใจเข้ามามีบทบาทในหลายๆ ด้านเกี่ยวกับชาวไทยภูเขา ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ทั้งในและนอกประเทศ ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ตามมาตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้มีสาเหตุหลายประการ และประการหนึ่งคือการมองข้ามความสำคัญของชาวไทยภูเขาซึ่งเป็นผู้รับการเปลี่ยนแปลงโดยมุ่งที่จะนำสิ่งดีๆ มอบให้แก่ชาวไทยภูเขา แต่ขาดความรู้ในขนบธรรมเนียมประเพณี ข้อประพฤติปฏิบัติตลอดจนภาษาของชาวไทยภูเขา เช่นการแต่งกายของชาวกะเหรี่ยงบางกลุ่มเปลี่ยนไปเป็นแบบสากลเพราะเปลี่ยนจากการนับถือผีไปนับถือศาสนาคริสต์ เป็นต้น อย่างไรก็ตามในปัจจุบันชาวไทยภูเขาบางส่วนยังคงรักษาวัฒนธรรมต่างๆ ไว้ได้แม้ยุคสมัยจะเปลี่ยนไปก็ตาม เช่นการผลิตผ้าเพื่อใช้ในพิธีสำคัญ แต่จะพัฒนาการผลิตไปบ้างเช่น วัตถุติดและกรรมวิธี ส่วนรูปแบบยังคงค่อนข้างคงเดิม ส่วนการถ่ายทอดกระบวนการผลิตจะเหมือนเดิมคือ จะมีการถ่ายทอด สืบทอดกันเฉพาะในผู้หญิง และยังให้ความสำคัญกับการสวมใส่ในโอกาสสำคัญต่างๆ เช่นวันขึ้นปีใหม่ งานแต่งงาน พิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น

การศึกษาหัตถกรรมที่เกี่ยวกับผ้าของชาวไทยภูเขาจึงเป็นการศึกษาวัฒนธรรมและการถ่ายทอดของชาวไทยภูเขาโดยตรง รัตนา คงสวัสดิ์ ซึ่งให้เห็นว่า การถ่ายทอดวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสังคมประภคติ (socialization) ซึ่งมีความหมายว่า “กระบวนการซึ่งบุคคลได้รับ ความรู้ ทักษะ ลักษณะ และคุณค่าต่างๆ รวมทั้งบุคลิกภาพจากการติดต่อสัมพันธ์ในสังคมซึ่งสามารถทำให้เขาเป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคม มีคุณธรรม จริยธรรม และมีวัฒนธรรม” (รัตนา คงสวัสดิ์. 2528 : 35) ส่วนอมรา พงศาพิชญ์ กล่าวถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรมไว้ว่า “วัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้ และจะต้องมีการถ่ายทอด การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ การที่พ่อแม่สอนลูกว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ และการสอนให้คนรุ่นหลังรู้ถึงระบบสัญลักษณ์ของสังคม” (อมรา พงศาพิชญ์. 2538 : 25) ในการถ่ายทอดหัตถกรรมผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญคือผู้หญิงแม้ว่าจะไม่เคร่งครัดกับการแต่งกายแบบดั้งเดิม หรือจุดประสงค์ในการผลิตจะแปรเปลี่ยนไปทั้งเป็นธุรกิจการค้า หรือจากการส่งเสริมเชิงอนุรักษ์ของศูนย์ศิลปาชีพ แต่การสืบทอดก็ยังคงมีปรากฏในเผ่าเดียวกัน จะไม่มีการถ่ายทอดให้บุคคลนอกเผ่าหรือนอกสายโลหิต

หัตถกรรมผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ เป็นศิลปะทั้งงดงามและเป็นรากเหง้าทางชาติพันธุ์ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เอกลักษณะทางการแต่งกายและหัตถกรรมผ้าของชาวไทยภูเขา เริ่มมีความเปลี่ยนแปลงมาเรื่อยๆ ด้วยเหตุผลหลายประการที่เห็นได้ชัดเจนมี 2 ประการ ประการแรกคือ การนับถือศาสนา โดยการเปลี่ยนจากการนับถือผีมานับถือศาสนาคริสต์ วัฒนธรรม พิธีกรรมเดิมๆ ก็แปรเปลี่ยนไป เหตุที่ผู้นำทางพิธีกรรมของหมู่บ้านเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์เพราะเห็นว่าการเดิมที่นับถือผีนั้นล้าหลังเพราะถูกละทิ้งและการทำมาหากินแปรปรวน เช่น เมื่อมีคนเจ็บป่วยก็ต้อง ฆ่าไก่ ฆ่าหมู เพื่อเรียกขวัญ บางครั้งก็ต้องทำพิธีเช่นไหว้ผีต่างๆ ที่มีการทำผิดโดยไม่ตั้งใจ เช่น ผีน้ำ ผีดอย เป็นต้น ประการที่ 2 คือ ธุรกิจการท่องเที่ยวแบบทัวร์ป่าในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน มีการทัวร์หมู่บ้านชาวไทยภูเขาเพื่อหลายวัตถุประสงค์ บางครั้งแฝงด้วยการซื้อประเพณียาเสพติดจนกลายเป็นรายได้ของชาวไทยภูเขาทั้งที่ไม่มากมาย หัตถกรรมผ้าของชาวไทยภูเขาเป็นส่วนหนึ่งของสินค้า บางหมู่บ้านทำเพื่อขายจนลืมนิสัยวัฒนธรรมดั้งเดิม

นอกจากนี้ เภาศิลป คงแก้ว ยังได้เสนอความคิดในเรื่องหัตถกรรมผ้าของชาวไทยภูเขาไว้ดังนี้

การปรับตัวเพื่อหารายได้นี้รวมไปถึงเครื่องแต่งกายประจำเผ่าที่เสนอขายเป็นสินค้า หรือการที่ประยุกต์การเล่นดนตรี เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว ทั้งที่สิ่งเหล่านี้มีความหมายในทางจิตวิญญาณอย่างลึกซึ้งของเขา การมองงานศิลปะของชาวไทยภูเขาที่เป็นเพียงสินค้าทำให้ขาดความเคารพต่อเจ้าของศิลปะที่มีการนำมาใช้ในรูปแบบที่ไม่เหมาะสม เช่น การซื้อหรือขโมยตุ๊กตาคาเฟ่ที่ประติมากรรมของอาชามาชายตามท้องตลาด จนกระทั่งการซื้อขายสินค้าของชาวไทยภูเขากลายเป็นธุรกิจที่ทำกำไรอย่างงามให้แก่ผู้ค้า ซึ่งทั้งชาวไทยภูเขาเองและคนพื้นราบทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่ร่ำรวยไปมากแล้วจากธุรกิจเช่นว่านี้ (เภาศิลป คงแก้ว .2535 : 14)

ในการศึกษาหัตถกรรมผ้าของชาวไทยภูเขาผู้วิจัยศึกษา 2 ชนเผ่าคือ กะเหรี่ยง และ ม้ง โดยใช้การสุ่มอย่างง่าย เนื่องจากในจังหวัดเชียงใหม่มีชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงและม้งอาศัยอยู่มากที่สุด และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมถึงศูนย์วิจัยชาวไทยภูเขามากที่สุด ในการศึกษาจะแสดงให้เห็นว่าปัจจุบันสภาพสังคมของชาวไทยภูเขาในจังหวัดเชียงใหม่เปลี่ยนไปเป็นเมืองใหญ่ที่มีความเจริญรุดหน้า อาจเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเสียเอกลักษณ์ การวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านต่างๆ ของหัตถกรรมผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้นตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด และชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริมเนื่องจากทั้งสองเผ่านี้มีสภาพสังคมที่เป็นปึกแผ่นและมีการตั้งถิ่นฐานมานานและค่อนข้างมั่นคงถาวร เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบสำหรับผู้สนใจ หรือองค์กรต่างๆ ที่เล็งเห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของศิลปหัตถกรรมผ้าของชาวไทยภูเขา การวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลทำการศึกษาประเภท ลักษณะ กระบวนการผลิตและวิธีการถ่ายทอดซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในระบบชนเผ่าในยุคปัจจุบันอันจะเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขา และเพื่อให้ความรู้ทางด้านศิลปศึกษามีความกว้างขวางมากขึ้น

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและการถ่ายทอดการผลิตผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น และเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์กระบวนการผลิตผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น และเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่ในจังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ตลาดสายและการใช้สีของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น และเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่ในจังหวัดเชียงใหม่

ความสำคัญของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมความรู้เรื่องวิถีชีวิตการถ่ายทอด กระบวนการผลิต ตลาดสายและการใช้สี ของหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น และเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่ในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษาหัตถกรรมผ้า และวิถีชีวิตของชาวไทยภูเขาในจังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษางานหัตถกรรมผ้าของชาวไทยภูเขาโดยการสุ่มอย่างง่ายจากจังหวัด เชียงใหม่ 2 แห่งดังนี้

1. ผ้ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
2. ผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัย แบ่งเป็น 3 ระยะคือ

1. ระยะเวลาการศึกษาต้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ระยะการเก็บข้อมูลภาคสนาม
3. ระยะการวิเคราะห์และเขียนรายงาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **หัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขา** คือ ผลผลิตที่เป็นผ้าที่ผ่านกระบวนการทอ เย็บ ปัก ย้อม เขียน เติยง การเย็บต่อผ้า เพื่อนำไปประดับตกแต่งเป็นเครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ เครื่องประดับ ของชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ
2. **ชาวไทยภูเขา** หรือเรียกว่าชนกลุ่มน้อยบนที่สูง คือชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่บริเวณภูเขาทาง ตะวันตกและตอนเหนือของประเทศไทย พบมากที่จังหวัดเชียงใหม่
3. **กระบวนการผลิต** หมายถึง กระบวนการการทอ ย้อม ปัก เย็บ มีัก เป็นต้น
4. **วัสดุอุปกรณ์** หมายถึง สิ่งที่ใช้ในการผลิตผ้า เช่น เข็ม ด้าย ไหม สีย้อม เติยง ลูกปัด เป็นต้น
5. **ผลิตภัณฑ์จากผ้า** หมายถึง เสื้อผ้าถุง กางเกง ผ้ากันเปื้อน หมวก ผ้าโพกหัวเข็มขัด ผ้าห่ม ผ้าเช็ดตัว ของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงและม้งในจังหวัดเชียงใหม่
6. **ลวดลาย** หมายถึงลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าที่เกิดจากกระบวนการผลิตต่างๆ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าเรื่อง การศึกษาหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขาในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและแยกประเภทไว้เป็นหมวดหมู่ ดังต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดเชียงใหม่

- 1.1 ประวัติความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปของจังหวัดเชียงใหม่
- 1.2 ข้อมูลทั่วไปของบ้านห้วยผาคี้น ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
- 1.3 ข้อมูลทั่วไปของบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

2. เอกสารเกี่ยวกับชาวไทยภูเขา

- 2.1 ประวัติความเป็นมาของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง
- 2.2 เอกสารเกี่ยวกับชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง

3. ข้อมูลเกี่ยวกับหัตถกรรมผ้าของชาวไทยภูเขาในจังหวัดเชียงใหม่

4. ข้อมูลเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาชาวบ้าน
5. ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายผ้า
6. ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายและการใช้สี
7. ข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดเชียงใหม่จังหวัดเชียงใหม่

เมืองเชียงใหม่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ต่อเนื่องยาวนานถึง 700 ปี มีคนหลายชาติหลายกลุ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานในตัวเมืองเชียงใหม่ที่มีกำแพงล้อมรอบและบริเวณปริมณฑลรอบเมือง ถ้าเรียกตามเอกสารโบราณ

คนเชียงใหม่และล้านนาในสมัยโบราณ ถือว่าเป็นคนไทโยนหรือชาวพม่า ภายใต้อำนาจเมืองเชียงใหม่ ในสมัยราชวงศ์มังรายสืบต่อมาถึงราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนนั้น ผู้คนเหล่านี้ตั้งถิ่นฐานโดยแบ่งเขตตามความเชื่อเรื่อง ทักษาเมือง หรือดวงเมือง

จังหวัดเชียงใหม่นอกจากจะมีชนพื้นราบแล้วยังมีชาวไทยภูเขาอาศัยอยู่มาก เป็นกลุ่มที่ยังดำรงชีพแบบดั้งเดิม เป็นสังคมแบบชนเผ่ามีหลายเผ่าพันธุ์กระจายตามบริเวณต่างๆ อยู่บนพื้นที่นับแสนคน ตัวเลขจากกองสงเคราะห์ชาวไทยภูเขาเมื่อปี 2538 ระบุว่ามิชชันนารีพื้นที่สูงอยู่ประมาณ 270,000 กว่าคน ได้แก่ กระเหรี่ยง มูเซอ หรือละหู่ แม้วหรือม้ง ลีซอหรือลีซูอาศัยกระจายอยู่ตามอำเภอต่างๆ ละหู่อาศัยอยู่แถบอำเภอทางทิศเหนือ บริเวณฝาง แม่สาย เชียงดาว มังฮ้อยแถบตะวันตกบริเวณแม่แจ่ม แม่ริม จอมทอง สอด ทำให้สามารถพบเห็นศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาโดยเฉพาะวัฒนธรรมการแต่งกาย ขนบธรรมเนียมความเชื่อต่างๆ และหัตถกรรมผ้าก็ยังคงมีการผลิตและถ่ายทอดอยู่ในบางพื้นที่ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ม.ป.ป.)

1.1 ประวัติความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปของจังหวัดเชียงใหม่

เชียงใหม่ เป็นเมืองที่เก่าแก่และมีประวัติการสร้างที่น่าภูมิใจ พ่อขุนเม็งรายมหาราชทรงเป็น กษัตริย์ผู้ทรงสร้างนครเชียงใหม่ โดยพระองค์ได้ทรงรวบรวมบ้านเล็กบ้านน้อยบนแผ่นดินล้านนาไทยให้เป็น อาณาจักรล้านนาไทยอันกว้างใหญ่ไพศาล เมื่อครั้งจะทรงเริ่มสร้างเมืองใหม่นั้น พ่อขุนเม็งรายได้อัญเชิญ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช แห่งอาณาจักรสุโขทัย และพ่อขุนจำเมือง (งามเมือง) แห่งพระยา ซึ่งทั้ง 2 พระองค์ ทรงเป็นพระสหายร่วมน้ำสาบาน มาช่วยกันเลือกทำเลในการสร้างเมืองซึ่งทั้งสามพระองค์ทรงเห็นที่ราบลุ่ม อุดมสมบูรณ์ริมฝั่งแม่น้ำปิงตรงเชิงดอยสุเทพแล้ว พอพระทัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นพ่อขุนเม็งรายจึงตกลงพระทัยที่จะสร้างเมืองใหม่ขึ้น ณ ที่ราบเชิงดอยสุเทพแห่งนี้ โดยได้สร้างกำแพงเมืองด้านละ 800 วา ยาวด้านละ 1,000 วา และสร้างเสร็จเรียบร้อยเมื่อปี พ.ศ. 1839 ทรงขนานนามเมืองนี้ว่า “นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” เมืองนี้นับเป็น เมืองที่เก่าแก่กว่ากรุงศรีอยุธยาถึง 54 ปี และเมืองเชียงใหม่นี้เป็นเมืองศูนย์กลางแห่งอาณาจักรล้านนามาเป็น เวลานาน จนในครั้งสุดท้ายพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงมาตีเมืองเชียงใหม่คืนจากพม่าได้เมื่อปี พ.ศ. 2319 เมืองเชียงใหม่จึงเป็นของไทยจนตราប់เท่าทุกวันนี้

ขนาดและที่ตั้ง

จังหวัดเชียงใหม่ตั้งอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,027 ฟุต (310 เมตร) ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 17 – 21 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 98 – 99 องศาตะวันตก โดยมีส่วนกว้างที่สุดจากทิศตะวันออกถึงตะวันตก กว้างประมาณ 138 กิโลเมตร และส่วนที่ยาวที่สุด คือ จากทิศเหนือถึงทิศใต้ ยาวประมาณ 320 กิโลเมตร และเป็นจังหวัดที่อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศเหนือประมาณ 697 กิโลเมตร

จังหวัดเชียงใหม่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศและจังหวัดต่างๆ คือ ทิศเหนือ ติดกับประเทศเมียนมา (สาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า) ซึ่งมีพรมแดนยาวประมาณ 227 กิโลเมตร ทิศตะวันออก ติดกับ จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำปาง และจังหวัดลำพูน ทิศใต้ ติดกับจังหวัดลำพูน และจังหวัดตาก ทิศตะวันตก ติดกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภูมิประเทศและภูมิอากาศ

จังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ที่กว้างใหญ่เป็นอันดับ 1 ของภาคเหนือ และเป็นอันดับ 2 ของประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและที่ราบเชิงเขา นอกจากนี้พื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ยังเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลาย สาย เช่น แม่น้ำปิง แม่น้ำฝาง และแหล่งน้ำแม่แจ่ม แม่น้ำแม่แตง แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำแม่จิด และแม่น้ำแม่ขาน พื้นที่ราบลุ่มส่วนใหญ่เป็นบริเวณลุ่มแม่น้ำแม่ปิง ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของอำเภอเชียงดาว อำเภอแม่แตง อำเภอเมือง อำเภอสารภี และอำเภอดอยเต่า อีกส่วนหนึ่งเป็นที่ราบลุ่มน้ำแม่กก ครอบคลุมพื้นที่ บริเวณอำเภอฝาง และอำเภอแม่สาย

เทือกเขาที่สำคัญ คือเทือกเขาแดนลาว ซึ่งอยู่ด้านเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ กั้นพรมแดนไทย – พม่า ติดต่อกับเทือกเขาถนนธงชัย มียอดเขาที่สำคัญได้แก่ ดอยผ้าห่มปก อยู่ในอำเภอฝาง สูง 2,285 เมตร ดอยอ่างขาง อยู่ในอำเภอฝาง สูง 1,931 เมตร ดอยหลวง อยู่ในอำเภอเชียงดาว สูง 2,170 เมตร เทือกเขา ถนนธงชัย อยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำปิงมียอดเขาที่สำคัญ ได้แก่ ดอยอินทนนท์ อยู่ในอำเภอจอมทอง สูง 2,575 เมตร เป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในประเทศไทย ดอยปุย อยู่ที่อำเภอเมือง สูง 1,685 เมตร ดอยสุเทพ อยู่ในอำเภอเมือง สูง 1,601 เมตร เทือกเขาผีปันน้ำ อยู่ทางทิศตะวันออกของแม่น้ำปิง มียอดเขาที่สำคัญ

ได้แก่ ดอยขุนตาล สูง 1,374 เมตร ดอยช้าง สูง 1,462 เมตร ผ่านอำเภอพริ้ว อำเภอคอยสะเกิด และอำเภอสันกำแพง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.ม.ป.ป.)

สภาพอากาศของจังหวัดเชียงใหม่ แบ่งได้เป็น 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึงเดือนพฤษภาคม ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนมิถุนายน ถึงเดือนตุลาคม ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์

การปกครองและประชากร

ในปี พ.ศ. 2536 จังหวัดเชียงใหม่แบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคเป็น 20 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ 199 ตำบล 1755 หมู่บ้าน โดยมีอำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอจอมทอง อำเภอเชียงดาว อำเภอดอยเต่า อำเภอคอยสะเกิด อำเภอพริ้ว อำเภอฝาง อำเภอแม่แจ่ม อำเภอแม่อาย อำเภอสะเมิง อำเภอสารภี อำเภอสันกำแพง อำเภอสันทราย อำเภอสันป่าตอง อำเภอหางดง อำเภออมก๋อย อำเภอฮอด อำเภอเวียงแหง กิ่งอำเภอไชยปราการ และกิ่งอำเภอแม่วาง มีการบริหาร 3 ระดับ คือ หน่วยงานราชการ ส่วนกลาง 194 หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ 17 หน่วยงาน หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค 35 หน่วยงาน หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น 3 หน่วยงาน คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลนคร 1 แห่ง สุขาภิบาล 27 แห่ง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.2531: 32)

ประชากรในจังหวัดเชียงใหม่ประกอบไปด้วยชาวไทยภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ประชากรส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ รองลงมา ได้แก่ ศาสนาคริสต์ อิสลาม ภาษาที่นิยมใช้กันมากคือ ภาษาไทยภาคเหนือ และภาษาไทยภาคกลาง นอกจากนี้ประชากรของจังหวัดเชียงใหม่ส่วนหนึ่งเป็นชาวไทยภูเขา ในปี พ.ศ. 2532 จากการสำรวจของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวไทยภูเขาจังหวัดเชียงใหม่ พบว่ามีชาวไทยภูเขา จำนวนทั้งสิ้น 178,271 คน กระจายอยู่เกือบทุกอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ อำเภอที่มีประชากรชาวไทยภูเขามากที่สุดคือ อำเภอแม่แจ่ม และอำเภออมก๋อย ซึ่งเมื่อรวมประชากรชาวไทยภูเขาทั้ง 2 อำเภอนี้แล้ว มีจำนวนประมาณ 1 ใน 3 ของประชากรชาวไทยภูเขาทั้งหมดในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบไปด้วยเผ่าต่างๆ คือ กะเหรี่ยง มูเซอ ลีซอ แม้ว และลัวะ อาชีพหลักของชาวไทยภูเขา คือการทำเกษตรกรรม และการรับจ้างรายได้เฉลี่ยของชาวไทยภูเขาประมาณ 15,683.57 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี และ 2,978.32 บาทต่อคนต่อปี (ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวไทยภูเขาจังหวัดเชียงใหม่ .2531:24)

จังหวัดเชียงใหม่มีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นจำนวนมาก เพื่อความสะดวก แบ่งเป็น 8 กลุ่ม คือ กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวในเมือง กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบสุเทพ กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวในดอยแม่สลา กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเชียงดาว กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวท่าตอน สัมผัสธรรมชาติ กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวสันกำแพง กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวโดยอินทนนท์ กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวโดย

1.2 ข้อมูลทั่วไปของบ้านห้วยผาคี้น ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่

อำเภอคอยสะเกิดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2445 ที่บ้านเชิงดอย หมู่ที่ 3 ตำบลเชิงดอย คำว่า "คอยสะเกิด" สันนิษฐานว่าเป็นคำที่เพี้ยนมาจากคำว่า "คอยเส้นเกศ" ซึ่งเป็นสถานที่เก็บเส้นพระเกศาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบริเวณใกล้กับตัวอำเภอ อำเภอคอยสะเกิดเป็นอำเภอหนึ่งในจำนวน 22 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ ของจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ห่างจากจังหวัดประมาณ 18 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 749 ตารางกิโลเมตร หรือ 468,152 ไร่ อาณาเขตติดต่อ ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอพริ้วและอำเภอแม่แตง

จังหวัดเชียงใหม่ ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ทิศตะวันออก ติดต่อกับกิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอคอยสะเก็ด มีพื้นที่ทั่วไปเป็นป่าและภูเขา เนื้อที่ป่าส่วนใหญ่จะอยู่ทางทิศเหนือ และทางทิศตะวันออก ส่วนที่ราบมีประมาณ 1 ใน 5 ของพื้นที่ทั้งหมดจะอยู่ทางทิศใต้และทางทิศตะวันตก ซึ่งราษฎรจะใช้พื้นที่ดังกล่าวในการเพาะปลูก ในอำเภอคอยสะเก็ดมีแม่น้ำไหลผ่าน ซึ่งสามารถใช้ในการบริโภค ตลอดจนน้ำที่ใช้ในการเกษตรมี 4 สาย คือ น้ำแม่กวัง ไหลผ่านท้องที่ตำบลป่าเมี่ยง ตำบลลวงเหนือ ตำบลตลาดขวัญ ตำบลสันปูเลย แม่น้ำดอกแดงไหลผ่านท้องที่ตำบล เจริญดอย ตำบลป่าป๋อง ตำบลสง่าบ้าน น้ำแม่ฮ้องฮัก ไหลผ่านท้องที่ตำบลเจริญดอย ตำบลป่าลาน ตำบลสง่าบ้าน น้ำแม่โป่ง ไหลผ่านท้องที่ตำบลแม่โป่ง ตำบลแม่ฮ้อยเงิน ตำบลตลาดใหญ่ ตำบลแม่คือ แม่น้ำทั้ง 4 สาย จะมีมากในช่วงฤดูฝน และน้ำจะน้อยในช่วงฤดูแล้ง แต่ไม่ถึงกับขาดน้ำในช่วงประมาณเดือนเมษายน

ตำบลป่าเมี่ยง เดิมอยู่รวมกับตำบลเจริญดอย หลังจากมีการตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้น ทำให้การปกครองต้องเพิ่มการมากขึ้น จึงแยกตัวมาตั้งเป็นตำบลป่าเมี่ยง ในปี พ.ศ. 2511 มีหมู่บ้านจำนวน 12 หมู่บ้าน ต่อมาเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2540 ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลป่าเมี่ยง อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอคอยสะเก็ด มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านปางอัน หมู่ 2 บ้านห้วยหม้อ หมู่ 3 บ้านแม่หวาน หมู่ 4 บ้านโป่งกุ่ม หมู่ 5 บ้านปางแฟน หมู่ 6 บ้านโป่งสามัคคี อาณาเขตตำบล ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลโหล่งขุด อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลแม่โป่ง อำเภอคอยสะเก็ด และตำบลห้วยแก้ว กิ่ง อำเภอแม่ออน (จรัสศรี จันทรอัย.34:2546)

1.3 ข้อมูลทั่วไปของบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

อำเภอแมริมเดิมมีฐานะเป็นแขวง ตั้งอยู่ที่บ้านสะลงนอก หมู่ที่ 3 ตำบลสะลง ผู้ดำรงตำแหน่งนายแขวงคนแรกชื่อ นายมา ไม่ทราบนามสกุล เนื่องจากเป็นท้องที่ห่างไกล มีหมู่บ้านน้อย และอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัด การคมนาคมไม่สะดวกจึงย้ายมาอยู่ที่บ้านข่วงเปา หมู่ที่ 1 ตำบลลริมใต้ ตามที่อยู่ปัจจุบัน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2457 ได้ยกฐานะเป็นอำเภอใช้ชื่อว่า "อำเภอแมริม" เหตุที่มีชื่อนี้ เนื่องจากที่ตั้งของที่ว่าการอำเภออยู่บริเวณที่ลุ่มแม่น้ำแมริมซึ่งไหลผ่านจากอำเภอแม่แตงลงสู่แม่น้ำปิงที่บ้านสบริม หมู่ที่ 3 ตำบลลริมใต้ อำเภอแมริม อยู่ห่างจากที่ตั้งของจังหวัดเชียงใหม่ ไปทางทิศเหนือตามทางหลวงแผ่นดิน 16 กิโลเมตร ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอแม่แตง ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเมืองเชียงใหม่และอำเภอหางดง ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอสันทราย ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอสะเมิง มีประชากร รวมทั้งสิ้น 70,069 คน (ประชากรตามทะเบียนราษฎร ณ เดือนมีนาคม 2546) เป็นชาย 35,439 คน เป็นหญิง 34,630 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 147 คนต่อตารางกิโลเมตร 22,300 ครัวเรือน (อะภัย วาณิชประดิษฐ์.28:2546)

2. ข้อมูลเกี่ยวกับชาวไทยภูเขาในจังหวัดเชียงใหม่

2.1 ประวัติความเป็นมาของชาวไทยภูเขา

คำว่า "ชาวไทยภูเขา" เริ่มเป็นที่รู้จักและนำมาใช้อย่างเป็นทางการเมื่อประมาณสามทศวรรษนี้เอง นับย้อนก่อนหน้านั้นขึ้นไป ยังไม่มีคำเรียกรวมๆ ที่หมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ยังมีอยู่ตามขุนเขาและมีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง แตกต่างไปจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทหรือไต ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทย จนเมื่อมีการแต่งตั้งคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวไทยภูเขา (ภายหลังได้เปลี่ยนเป็นคณะกรรมการชาวไทยภูเขา)

ซูพินิจ เกษมณี ให้ข้อมูลเรื่องชาวไทยภูเขาไว้ดังนี้

ในปี พ.ศ. 2502 คำว่า “ชาวไทยภูเขา” จึงถูกนำมาใช้ครอบคลุม 9 กลุ่ม ชาติพันธุ์สำคัญได้แก่ แม่ัว (ม้ง, มัง) เย้า (เมี่ยน) มูเซอ (ละหู่) ลีซอ (ลีซู) อีเก้อ (อาข่า) กะเหรี่ยง (ปกาเกอयो) ลัวะ (ละเวอะ) ถิ่น (มลา, ไพร) และขมุ ชาวไทยภูเขาเหล่านี้ส่วนใหญ่กระจายตัวกันอยู่ทางตอนเหนือของประเทศไทย จากสถิติประชากรชาวไทยภูเขาซึ่งรวบรวมครั้งล่าสุดในปี 2531 โดยสถาบันวิจัยชาวไทยภูเขาจังหวัดเชียงใหม่ พบว่ามีประชากรและอัตราส่วนร้อยละแยกเป็นเผ่าๆ ได้ ดังต่อไปนี้

เผ่า	จำนวนประชากร (ประมาณ)
กะเหรี่ยง	150,000
แม่ัว	82,310
มูเซอ	60,321
เย้า	36,140
อีเก้อ	32,866
ลีซอ	25,051

ส่วนในจังหวัดเชียงใหม่มีประชากรรวมทั้งสิ้น 1,580,901 คนแยกเป็นชาย 786,549 คน หญิง 794,352 คน (ณ เดือนกันยายน 2541) มีชุมชนบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงใหม่ตั้งอยู่กระจายทั่วไปรวม 1,410 กลุ่ม ประกอบด้วยชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ รวม 11 เผ่า ได้แก่ กะเหรี่ยง มูเซอ มัง ลีซอ ลัวะ ปะห่อง อีเก้อ เย้า จีนฮ่อ ไทยใหญ่ และอื่นๆ (ได้แก่) คะฉิ่น และชนกลุ่มน้อยมีชาวไทยภูเขาอยู่ร่วมกันมากกว่า 1 เผ่า และชาวไทยพื้นเมืองอีก 1 เผ่า

สำหรับประเทศไทย เทือกเขาที่ทอดยาวตั้งแต่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไปจนสุดเหนือของดินแดน ที่เรียกว่าเทือกเขาถนนธงชัยรวมถึงแนวทิวเขาหลวงพระบางและทิวเขาผีปันน้ำ รวมเป็นพื้นที่ของประเทศไทย 21 จังหวัดที่มีชาวไทยภูเขาตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างกระจุกกระจาย บนผืนแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวยให้พวกเขามีชีวิตที่สมถะ เรียบง่าย และหลากหลายไปด้วยวัฒนธรรมประเพณีที่มีคนต่างถิ่นให้ความสนใจทำการศึกษาค้นคว้าไว้มากมาย

เมื่อประมาณ 2,000 ปีมาแล้ว มีชนชาติตระกูลมอญ-เขมร อาศัยอยู่ในภูมิภาคนี้ ต่อมาชนชาติเหล่านี้ได้ถูกกลืนชาติไปบ้าง บางพวกอพยพไปทางตะวันออกหนึ่งได้บางพวกหลบหนีไปอยู่ตามป่าเขา กลุ่มหลังนี้เองที่กลายมาเป็นชาวไทยภูเขาในตระกูลเอเชียตะวันออก ที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ ลัวะ ขมุ มลาบรี และชาฮ้อ ส่วนพวกที่สองที่อพยพมาจากประเทศพม่า จีน และลาว ได้เข้ามาอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทยประมาณ 200 – 700 ปีมาแล้ว คือ พวกชนชาติในตระกูลทิเบต – พม่า และจีนเดิม กลุ่มทิเบต – พม่า จะได้รับอิทธิพลของชาวทิเบตเป็นส่วนใหญ่ แต่กลุ่มจีนจะมีคุณสมบัติทั่วไปคล้ายคลึงจีน ถิ่นที่อยู่ดั้งเดิมของกลุ่มทิเบต – พม่า จะอยู่ที่ตอนเหนือของไทยติดเขตพม่า ส่วนตระกูลจีนเดิมเคยอยู่ที่มณฑลกว๋างเจา ยูนนาน สุนหน่า ของประเทศจีน

จำนวนประชากรของชาวไทยภูเขาในประเทศไทยมีประมาณ 551,144 คน (จากการสำรวจของกองสงเคราะห์ชาวไทยภูเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ในปี 2531) โดยก่อนหน้านี้ได้สำรวจไว้เมื่อปี 2526 พบว่ามีชนชาติเผ่าต่างๆ กระจายอยู่ในเขตป่าเขาภาคเหนือและชายแดนตะวันตกของประเทศไทยจนถึงภาคกลางทั้งหมด 505,777 คน หรือ 81,584 ครอบครัว โดยกระจายเป็นหมู่บ้านจำนวน 2,649 หมู่บ้านใน 265 ตำบล 97 อำเภอ ของ 21 จังหวัด โดยที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นเขตที่มีชนชาติอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุดจำนวน 117,302 คน และกะเหรี่ยงเป็นเผ่าที่มีประชากรมากที่สุด คือประมาณ 200,000 คน และแบ่งเป็นเผ่าต่างๆ ได้ประมาณ 20 เผ่า แต่ที่มีจำนวนมาก มีเพียง 6 เผ่า คือ มัง เมี่ยน ลีซอ ลาหู่ อาข่า และกะเหรี่ยง (กะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในภูมิภาคนี้มานานที่สุด ในจำนวน 6 เผ่า) (ซูพินิจ เกษมณี.2521:20)

ซูพินิจ เกษมณี ได้มีความพยายามในการจัดแบ่งกลุ่มชาวไทยภูเขาตามลักษณะภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์ซึ่งแม้จะยังไม่เป็นที่เห็นพ้องกันนัก แต่การจัดแบ่งกลุ่มที่ได้รับการยอมรับค่อนข้างกว้างขวางคือ ได้จัดแบ่งชาวไทยภูเขาเหล่านี้ออกเป็น 3 กลุ่มภาษาหลัก ได้แก่

1. กลุ่มจีน – ธิเบต ในกลุ่มนี้ยังแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อยคือ กลุ่มภาษาธิเบต – พม่า ซึ่งประกอบด้วย มูเซอ ลีซอ และอีเก้อ และกลุ่มภาษากะเหรี่ยง
2. กลุ่มมอญ – อาเซีย สาขาใหญ่ของกลุ่มนี้ที่พบในประเทศไทยคือ กลุ่มภาษามอญ – เขมร ซึ่งประกอบด้วย ลัวะ ถิ่น และขมุ นอกจากนี้พวกมลาบรี หรือที่รู้จักในชื่อผิวดองเหลืองก็ได้รับการรวมเข้าอยู่ในกลุ่มนี้ด้วย
3. กลุ่มมอญ – ไทย ชาวไทยภูเขาในประเทศไทย ที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้คือแม้วและเย้า

มีหลักฐานบ่งชี้ว่าบรรดาชาวไทยภูเขาในกลุ่มมอญ – เขมร ได้อยู่รวมอาศัยกันในพื้นที่บริเวณตอนเหนือของประเทศไทยมานานแล้ว จนเรียกได้ว่าเป็นคนพื้นเมืองของพื้นที่ ส่วนชาวไทยภูเขากลุ่มอื่นๆ ได้อพยพเข้าสู่ประเทศไทยทั้งจากฝั่งลาวและพม่าเมื่อประมาณ 100 กว่าปีหรือบางกลุ่มก็น้อยกว่านั้น ด้วยเหตุนี้คำกล่าวที่ว่าชาวไทยภูเขาเป็นผู้อพยพเข้ามาจากนอกประเทศ จึงยังไม่ถูกต้องนักในการที่จะกล่าวให้มีความหมายครอบคลุมทั่วไป

ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้าน การจะพยายามจัดจำแนกหมู่ชาวไทยภูเขา โดยเกณฑ์ใดๆ ก็ตาม คงไม่ใช่เรื่องง่ายและชัดเจนเหมือนกับที่เคยจำแนกกันมาเมื่อ 1 – 2 ทศวรรษก่อน แบบวิธีหนึ่งที่เคยนิยมใช้กันและยังคงมีอ้างถึงอยู่ปัจจุบัน คือการใช้แบบทางการเกษตรเป็นเกณฑ์ การจัดกลุ่มชาวไทยภูเขาวิธีนี้พิจารณาว่า ชาวไทยภูเขาแบ่งออกเป็นกลุ่มปลูกฝิ่น และกลุ่มไม่ปลูกฝิ่นตามจารีตประเพณี ความสำคัญของการปลูก – ไม่ปลูกฝิ่นนี้ มีความสัมพันธ์กับข้อแตกต่างในประการอื่นๆ ด้วย ชาวไทยภูเขาที่รู้จักและมีความชำนาญในการปลูกฝิ่นได้แก่ แม้ว เย้า มูเซอ ลีซอ และอีเก้อ ส่วนชาวไทยภูเขาที่ปลูกฝิ่นตามประเพณี ได้แก่ กะเหรี่ยง ลัวะ ถิ่น และขมุ ฝิ่นเป็นพืชที่ขึ้นได้ดีในที่ที่มีอากาศเย็น ซึ่งก็คือ บริเวณพื้นที่บนภูเขาสูงของประเทศไทย ดังนั้นกลุ่มปลูกฝิ่นจึงมักจะถูกจัดให้เป็นพวกที่นิยมตั้งบ้านเรือนอยู่บนภูเขาสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณตั้งแต่ 1,000 เมตรขึ้นไป ในขณะที่กลุ่มไม่ปลูกฝิ่นมักจะตั้งบ้านเรือนอยู่ในระดับความสูง 800 เมตรหรือต่ำกว่านั้น

ข้อแตกต่างที่สำคัญอีกประการหนึ่งระหว่างชาวไทยภูเขาที่ปลูกฝิ่นกับที่ไม่ปลูกฝิ่นคือรูปแบบการใช้ที่ดิน กล่าวกันว่าฝิ่นสามารถจะปลูกซ้ำที่ติดต่อกันนานหลายปี ในขณะที่ข้าวจะให้ผลผลิตลดลงอย่างรวดเร็วถ้าปลูกซ้ำที่ติดต่อกันเพียงไม่กี่ปี ดังนั้นจึงพบว่าบรรดาชาวไทยภูเขาที่ปลูกฝิ่น ได้แก่ แม้ว เย้า มูเซอ ลีซอ และอีเก้อ มักจะนิยมตัดฟันโค่นเผาป่าขึ้นหนึ่ง เพื่อแปลงที่ดินเป็นพื้นที่เพาะปลูกและจะเพาะปลูกพืชซ้ำที่จนกว่าดินเสื่อม เมื่อพื้นที่ป่าในแนวใกล้เคียงหมดลง พวกเขาจึงต้องอพยพย้ายถิ่นแสวงหาทำเลเพาะปลูกใหม่ๆ ต่อไป ด้วยเหตุนี้กลุ่มปลูกฝิ่นจึงถูกจัดว่าเป็นพวกผู้บุกเบิกแบบโค่นเผาด้วยโดยการเผาและแสวงหาป่าปฐมภูมิเรื่อยไป ส่วนชาวไทยภูเขาที่ไม่ปลูกฝิ่นได้แก่ กะเหรี่ยง ลัวะ ถิ่น และขมุ มักจะใช้ที่ดินผืนเดียวกันเพาะปลูกข้าวเพียง 1 ปี หรืออย่างมากไม่เกิน 2 ปี แล้วจึงพักที่ดินนั้นไว้ หันมาไปใช้ที่ดินแปลงอื่นประมาณ 5 – 10 ปี จึงกลับมาใช้ที่ดินผืนเดิมอีกครั้ง ชาวไทยภูเขาเหล่านี้จึงถูกจัดว่าเป็นพวกทำไร่แบบหมุนเวียนที่และป่าที่ถูกตัดฟันโดยกลุ่มนี้มักจะเป็นป่าทุติยภูมิ นั่นคือ ป่าที่ฟื้นตัวขึ้นเองโดยธรรมชาติจากการพักพื้นที่ดินเป็นเวลาดหลายปีของชาวไทยภูเขาเหล่านี้

ลักษณะอีกประการหนึ่งที่เห็นได้ในหมู่กลุ่มไม่ปลูกฝิ่นคือ ชาวไทยภูเขาเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะตั้งบ้านเรือนเป็นชุมชนอยู่เป็นระยะเวลานาน และพบว่าบางชุมชนจะมีอายุเกินกว่า 100 ปี นอกจากนี้ชาวลัวะและกะเหรี่ยงยังได้พัฒนาระบบการทำนาขั้นบันได และมีความชำนาญในการขุดคลองส่งน้ำเข้านาเป็นอย่างดี (สุทธิจิ เกษมณี 2521:19)

อย่างไรก็ตาม ลักษณะของการจัดแบ่งกลุ่มเช่นนี้ คงจะไม่มีความตายตัวนักเมื่อตกมาถึงปัจจุบันมีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้เกณฑ์ที่เคยใช้ได้เหล่านี้ไม่เหมาะสมอีกต่อไป ปัจจัยเหล่านั้นได้แก่ ผลทั้งทางตรงและทางอ้อมของความพยายามในการพัฒนาชาวไทยภูเขาทั้งภาครัฐบาลและเอกชน มาตรการที่เข้มงวดยิ่งขึ้นในด้านป่าไม้และการปลูกป่า การเพิ่มประชากรบนที่สูงโดยประการต่างๆ และความพยายามในการกำจัด การปลูกฝิ่นซึ่งรัฐบาลเอาจริงจังมากขึ้น บรรดาชาวไทยภูเขาจำนวนมากที่เคยปลูกฝิ่นได้เลิกการปลูกและหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดอื่นๆ แทน ดังนั้นความจำเป็นที่จะต้องตั้งบ้านเรือนอยู่ในระดับความสูง 1,000 เมตร ขึ้นไปก็หมดลง เราจึงสามารถพบเห็นชาวไทยภูเขาเหล่านี้ได้ในระดับความสูงต่างๆ กัน

นอกจากนี้การจัดแบ่งกลุ่มชาวไทยภูเขาเป็นพวกผู้บุกเบิกโค่นเผาซึ่งมักจะอพยพเคลื่อนย้ายหมู่บ้านเมื่อดินจืดลง กับพวกทำไร่แบบหมุนเวียนที่ก็จะเป็นการจัดแบ่งที่ไม่ชัดเจนอีกเช่นกัน ทั้งนี้เป็นเพราะอัตราการเพิ่มตัวของประชากรบนที่สูงและมาตรการที่เข้มงวดด้านป่าไม้ดังกล่าว ชาวไทยภูเขาที่เคยถูก

จัดว่าเป็นพวกนิยมบุกเบิกป่าขั้นหนึ่งก็ต้องร่นระยะการพักที่ดินให้สั้นลงเนื่องมาจากการขาดแคลนที่ดิน อันเป็นผลมาจากการปลูกป่าและการเพิ่มของประชากรบนที่สูง ในสถานการณ์ปัจจุบันจึงยากที่จะพบเห็นชาวไทยภูเขาอพยพย้ายหมู่บ้านเพื่อเสาะหาที่ดินที่มีความอุดมได้เหมือนดังที่เคยปฏิบัติกันมาในอดีต

สิ่งที่ยังพอจะกล่าวถึงในลักษณะเป็นภาพรวมของชาวไทยภูเขา คือ การยังคงเป็นสังคมเกษตรแบบกึ่งยังชีพของชาวไทยภูเขา โดยที่ชาวและชาวไทยังคงเป็นพืชหลักที่ชาวไทยภูเขาส่วนใหญ่ปลูกเพื่อการใช้ประโยชน์ในครัวเรือนเป็นสำคัญ ส่วนพืชเศรษฐกิจนั้นมีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิศาสตร์และสภาพตลาดรองรับในแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้ภาษาที่ใช้ยังคงเป็นเครื่องบ่งบอกความแตกต่างระหว่างชาวไทยภูเขากับชาวพื้นราบ และระหว่างชาวไทยภูเขาด้วยกันเองได้อย่างดี แม้ในปัจจุบันชาวไทยภูเขาสามารถใช้ภาษาไทยพื้นเมืองหรือไทยภาคกลางกันได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น แต่ในระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันก็ยังคงใช้ภาษาอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่มอยู่ ในด้านเครื่องแต่งกายประจำเผ่า ถึงแม้ชาวไทยภูเขาจำนวนมากจะหันมาแต่งอย่างคนพื้นราบ แต่ก็สามารถกล่าวได้ว่ายังมีการอนุรักษ์ชุดแต่งกายประจำเผ่ากันไว้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันประเพณีสำคัญๆ เช่น วันฉลองปีใหม่ การแต่งกายด้วยชุดตามประเพณีก็ยังคงเป็นที่นิยมกัน ความเชื่อถือเกี่ยวกับผีวิญญาณเทพเจ้าและการบูชาบรรพบุรุษ ยังคงเป็นที่เชื่อถือและปฏิบัติกันเป็นส่วนใหญ่

คำเรียกชื่อของแต่ละเผ่าจะเรียกแตกต่างกันในแต่ละบทแต่ละคนเขียนชื่อของชนเผ่าที่เรียกตามทางราชการนั้น บางครั้งเจ้าของชื่อไม่ได้เรียกตนเองเช่นนั้นและความหมายที่ถูกเรียกก็ผิดเพี้ยนไม่เหมาะสมในความรู้สึกของเขา กระเหรี่ยง เรียกปากเกอญอ (ปากกะยอ ปากกะญอ กระเหรี่ยงมีหลายกลุ่มแต่ในที่นี้มักจะพูดถึงปากเกอญอ) แม้ว เรียก ม้ง เย้า เรียก เมี่ยน มูเซอ เรียก ลาหู่ ลีซอ เรียก ลีซูลู

นอกจากนี้ สุวิไล-เปรมศรีรัตน์ ยังได้กล่าวถึงความเป็นมาของชาวไทยภูเขาไว้ดังนี้

ในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทยหลายกลุ่มมีประวัติในประเทศไทย หลายกลุ่มมีประวัติการอพยพโยกย้ายมาจากประเทศเพื่อนบ้านด้วยปัญหาสงคราม ปัญหาภายในประเทศ หรือปัญหาการทำมาหากิน เช่น จากประเทศพม่า เขมร ลาว เวียดนาม และจีน หลายกลุ่มมาจากฝั่งตรงข้ามของแม่น้ำโขงเข้าสู่ภาคอีสาน เช่น ลาว อีสาน ญ้อ ไย้ กะเลิง ผู้ไทย ฯลฯ หลายกลุ่มมาจากเขตพม่า ลาวเหนือ และจีนตอนใต้ เข้าสู่ภาคเหนือและภาคตะวันตก ได้แก่ ชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ เช่น กระเหรี่ยง ลูซูลู มูเซอ อาข่า ม้ง และเมี่ยน เป็นต้น กลุ่มไทต่างๆ เช่น ลื้อ ยอง ไทใหญ่ เป็นต้น กลุ่มอื่นๆ ได้แก่ ปลั่ง ว้า ปะหล่อง ชมุ ละเมิด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม มีภาษาในกลุ่มมอญเขมร เช่น เขมรถิ่นไทย ละเว๊ะ ซอง และญ้อกูร (ชาวบน) อยู่ในพื้นที่ประเทศไทยมาเป็นเวลานานไม่มีประวัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับการอพยพโยกย้ายมาจากที่อื่น คำว่า “ชาวไทยภูเขา” เริ่มนำมาใช้เรียกอย่างเป็นทางการเมื่อมีการแต่งตั้งคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวไทยภูเขา (ภายหลังเปลี่ยนเป็นคณะกรรมการชาวไทยภูเขา) ในปี พ.ศ. 2502 โดยครอบคลุมชาวไทยภูเขา 9 เผ่าได้แก่ ม้ง เมี่ยน ลาหู่ ลีซอ อาข่า กระเหรี่ยง ลัวะ ถิ่น และชมุ การทำงานของหน่วยงานต่างๆ ของรัฐที่เข้าไปสู่ชาวไทยภูเขาจึงเน้นที่กลุ่มเป้าหมาย 9 เผ่านี้ แต่ในความเป็นจริงพื้นที่ที่ชาวไทยภูเขาอาศัยอยู่ยังมีกลุ่มคนอื่น ๆ ที่เข้ามาอาศัยและมีการติดต่อสัมพันธ์ในหลาย ๆ เรื่อง เช่น การค้า การเกษตร กลุ่มคนเหล่านั้นได้เข้ามาในฐานะผู้อพยพลี้ภัยทางการเมือง และตั้งรกรากถิ่นฐานอยู่ตามบริเวณชายแดนไทยทั้งภาคตะวันตก ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ อดีตทหารจีนคณะชาวจีนฮ่ออพยพ ม้งสัญชาติลาว มอญ – กระเหรี่ยง – ไทยใหญ่สัญชาติพม่า ซึ่งรัฐมีนโยบายที่แตกต่างออกไปจากชาวไทยภูเขา 9 เผ่าดังกล่าวการเริ่มต้นงานพัฒนาชาวไทยภูเขาได้เริ่มอย่างเป็นทางการเมื่อ 3 มิถุนายน 2502 ด้วยการตั้งคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวไทยภูเขาและนิคมสร้างตนเองขึ้นรวม 4 แห่งคือ ดอยมูเซอ จังหวัดตาก ดอยเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ดอยภูลมไธ จังหวัดพิษณุโลกและเลย และที่ดอยม่อนแสนใจ จังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะรวบรวมชาวไทยภูเขาที่อยู่กันกระจัดกระจายให้มาอยู่รวมกันในบริเวณพื้นที่ที่ทางราชการจัดไว้ให้ อันจะทำให้ง่ายต่อการให้ความช่วยเหลือ

เหลือ สงเคราะห์ และพัฒนาด้านต่างๆ เช่น การช่วยเหลือเฉพาะหน้า ในการแจกจ่ายสิ่งของที่จำเป็นแก่การครองชีพประเภทเสื้อผ้า ยารักษาโรค ฯลฯ และการจัดสรรที่ดินเพื่อการครองชีพ จัดหาพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ เป็นต้น (สุวิไล เปรมศรีรัตน์.2521:42)

จะเห็นได้ว่ารัฐบาลพยายามจะจัดระเบียบและช่วยเหลือชาวไทยภูเขาอย่างต่อเนื่องทั้งด้านอาชีพ และความเป็นอยู่เพื่อให้อยู่ร่วมกับชาวไทยพื้นราบได้ด้วยดี การจัดระเบียบต่างๆ ทั้งด้านที่อยู่อาศัย ตลอดจนการจัดการศึกษาทำให้การอยู่ร่วมกับคนไทยได้อย่างสันติสุข อย่างไรก็ตามน่าสังเกตว่าความเป็นชาติพันธุ์ของชาวไทยภูเขานั้นไม่ได้ลดน้อยลงเลย พวกเขาสามารถปรับวิถีชีวิตได้อย่างกลมกลืน

แกรี่ เบีย ลี ได้รวบรวมทัศนะของชาวมังเอาไว้ว่าชาวมังเอาไม่ได้เข้าใจมากนักถึงความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ ยกเว้นแต่ได้รับแจ้งให้ย้ายหมู่บ้าน และสำหรับชาวไทยภูเขาแล้ว ความปลอดภัยคือการป้องกันขโมยและฆาตกร ไม่ใช่ผู้ก่อการร้ายอย่างที่รัฐบาลไทยหมายถึง โดย

การเข้าร่วมในขบวนการพรรคคอมมิวนิสต์ของชาวมังเอาในขณะนั้น สาเหตุไม่ใช่มาจากการฝึกฝึทางทหารเมืองแต่อย่างใด แต่เป็นเพราะการถูกกดขี่ด้านต่างๆ เช่น การถูกรังแกจาก ดชค. หรือเกรงกลัวว่าจะถูกจับแก ปี พ.ศ. 2519 รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาป้องกันการบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำลำธารเพื่อกันเขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติ และเขตสงวนคุ้มครองสัตว์ป่า กรมป่าไม้จึงกลายเป็นหน่วยงานอีกแห่งหนึ่งที่มีบทบาทเป็นองค์กรหลักในการแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงสถานการณ์ปัญหาคอมมิวนิสต์ได้หมดไปในปี พ.ศ. 2525 รัฐบาลขณะนั้นได้พิจารณาเห็นว่าการทำงานตามนโยบายแก้ไขปัญหชาวไทยภูเขาและการปลูกฝิ่นยังขาดประสิทธิภาพและมีความซ้ำซ้อน จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหาคอมมิวนิสต์แห่งชาติด้านการปลูกฝิ่นเกี่ยวกับปัญหชาวไทยภูเขาและการปลูกฝิ่น มีมาตรการการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหชาวไทยภูเขาและการปลูกฝิ่นดังนี้คือ เป็นการสร้างจิตสำนึกว่าเป็นคนไทย รณรงค์ด้านการเลิกปลูกและเสกฝิ่น รณรงค์ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้ชาวไทยภูเขามีความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐานใกล้เคียงกับคนไทยพื้นราบ นโยบายดังกล่าวเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ของปัญหาทรัพยากรบนภูเขา โดยเฉพาะนโยบายการกำจัดปราบปรามฝิ่น ที่ผนวกเอาแผนเชิงรุกทางเศรษฐกิจนำหน้าการพัฒนามาใช้ โดยรัฐบาลได้รับความร่วมมือจากธนาคารโลก และโครงการร่วมระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลต่างประเทศ การจัดทำโครงการเหล่านี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า จะต้องพัฒนาชาวไทยภูเขาเพื่อป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า ยุติการปลูกฝิ่นและการทำไร่เลื่อนลอย โดยเน้นการส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่น พร้อมๆ กันนั้นก็ได้มีการพยายามโฆษณาภาพของความเสื่อมโทรมของทรัพยากรโดยเฉพาะป่าไม้ทางภาคเหนือ ว่าเป็นฝีมือของกลุ่มชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ ปี พ.ศ. 2532 ได้มีการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชาวไทยภูเขาเป็นครั้งแรก เรียกว่า “แผนแม่บทเพื่อพัฒนาชุมชนสิ่งแวดล้อมและการควบคุมพืชเสพติดบนที่สูง” ซึ่งเนื้อหาไม่ได้แตกต่างจากแผนเดิมๆ เพียงแต่เพิ่มรายละเอียดบางอย่างเข้าไป เช่น ให้ชาวไทยภูเขาตั้งถิ่นฐานถาวรไม่อพยพโยกย้าย การสกัดกั้นและผลักดันชาวไทยภูเขาที่อพยพเข้ามาใหม่จากต่างประเทศ ด้านการอนุรักษ์การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เน้นเรื่องการมีแผนการใช้ที่ดินเดิมเพื่ออนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรบนที่สูง กำหนดให้มีมาตรการควบคุมดูแลการใช้ที่ดินให้เป็นไปตามแผนอย่างเคร่งครัด เป็นต้น (แกรี่ เบีย ลี.2528:57)

นอกจากนี้ เอนก นากะบุตร ได้วิเคราะห์โครงสร้างความคิดและทัศนะของรัฐต่อพื้นที่สูงไว้ว่า

กระแสการพัฒนาหลัก ครอบคลุมความคิด นโยบายของรัฐ และกลไกดำเนินงานทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง คือ ด้านหนึ่งพื้นที่สูงเป็นพื้นที่ที่สามารถสร้างมูลค่าส่วนเกินทางเศรษฐกิจที่มีค่ามหาศาลในเชิงการเกษตรเพื่อการส่งออกพืชเมืองหนาว และในเชิงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นแหล่งสวนเกษตร รีสอร์ท สนามกอล์ฟ ทิวป่า ตลอดจนเป็นแหล่งชุดทองของนักล่าป่า ลำไย และเงาะไร้ที่ดิน ซึ่งเป็นทั้งผู้ประกอบการระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และการร่วมทุนระดับผู้ประกอบการต่างชาติ อีกด้านหนึ่ง พื้นที่สูงเป็นพื้นที่ที่ก่อกำเนิดต้นน้ำลำธาร ป่าไม้ ที่มีค่ายิ่ง

ต่อประเทศ คือ แม่น้ำเจ้าพระยาที่หล่อเลี้ยงผู้คนที่ใช้ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล ผู้ใช้ไฟฟ้าจากเขื่อนที่ปั่นโดย กระแสน้ำจากเจ้าพระยา ซึ่งมีทั้งคนกรุงเทพฯ และนิคมอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ เขตปริมณฑล และ อุตสาหกรรมตะวันออก ยิ่งกว่านั้นคือเกษตรกรที่ใช้แม่น้ำเจ้าพระยาลดสองฝั่งเพื่อการเกษตรในภาคกลาง รวมทั้งใน ลุ่มน้ำปิง วัง ยม น่าน ในภาคเหนือ ขั้วความคิดทั้งสองด้านดังกล่าวได้ถูกบรรจุเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติในระยะแผนที่ 7 และระยะที่ 8 รวมไปถึงการจัดทำแผนแม่บทพัฒนาที่สูงปี 2535 – 2539 เรียบร้อยแล้ว ยิ่งกว่านั้นมติ ครม. กฎหมายระเบียบต่างๆ กำลังได้รับการจัดทำและขึ้นนำหน่วยงานราชการต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น การแบ่งเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ การจัดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ โครงการเร่งรัดฟื้นฟูลุ่มน้ำลำธาร (รฟล.) เป็นต้น” เมื่อปัญหา การปลูกฝิ่นถูกแก้ไขโดยการปลูกพืชอื่นทดแทน เช่น ข้าวโพด กระเทียม มะเขือเทศ ฝรั่ง พืชผักเมืองหนาว และผล ไม้เมืองหนาวชนิดต่างๆ การส่งเสริมการปลูกพืชดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีการผลิตและระบบการ ใช้ที่ดินในการจัดทำเกษตรของชาวไทยภูเขา จากการผลิตด้วยระบบดั้งเดิมที่มีเป้าหมายเพื่อการยังชีพเป็นหลัก มาเป็นระบบเศรษฐกิจประเทศอย่างเต็มตัวการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังส่งผลให้มีการบุกเบิกพื้นที่ที่สำรองไว้ เพื่อให้ ผืนดินพักฟื้นจนกระทั่งมีระยะพักตัวของที่ดินสั้นลง จาก 5 – 7 ปี เหลือเพียง 1 – 3 ปีเท่านั้น และยังคงใช้สารเคมี ประเภทปุ๋ยและยาฆ่าแมลงในพืชบาง ชนิด จนกลายเป็นปัญหาด้านสุขภาพของผู้ปลูกและผู้บริโภค รวมทั้งปัญหามลภาวะที่เกิดขึ้นกับดินความพยายามเช่นนี้แก้ไขปัญหามางอย่างให้บรรลุเป้าหมายได้ แต่กลับก่อปัญหาใหม่ที่น่ากลัว ยิ่งกว่า นั่นคือการแพร่ระบาดของเอโรน ที่มีสาเหตุมาจากหลายอย่าง สิ่งสำคัญที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้เกิดเป็น ชุมชนหมู่บ้าน คือความเป็นพี่น้องกัน นับตั้งแต่การเป็นผู้สืบสายโลหิตเดียวกัน หรือเคยอยู่ร่วมกันมาหลายชั่วอายุคน จนมีโครงสร้างทางสังคมของหมู่บ้านที่ทำให้หมู่บ้านดำรงอยู่ได้ และผู้คนต่างมีชีวิตที่ปกติสุข โดยทั่วไปโครงสร้างทางสังคมจะประกอบด้วยผู้นำชุมชนที่คนในหมู่บ้านคัดเลือก หมอผีที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ และผู้ติด ต่อพระเจ้าที่เคารพของเผ่า คนทั้งสามนับว่าเป็นผู้นำ ชุมชนที่มีบทบาทสูง เพราะพวกเขาเป็นผู้รักษาระบบของชุมชน รักษากฎระเบียบ จารีตประเพณีของชุมชน รวมถึงการเป็นผู้พิพากษา ตัดสินเจรจาไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทในชุมชน ตลอดจนเป็นผู้ติดต่อกับสังคมภายนอกด้วยสังคมของหมู่บ้านมีความผูกพันกันแน่นแฟ้นและมีการช่วยเหลือ เกื้อกูลกันอย่างสม่ำเสมอ เช่น ในรูปของการแบ่งปัน การช่วยเหลือกันทำงาน การพบปะพูดคุยในตอนกลางคืน กรณีความขัดแย้งในชุมชน โดยส่วนมากสามารถที่จะยุติได้โดยการเจรจาไกล่เกลี่ย ยกเว้นกรณีที่เป็นการขัดแย้ง อย่างรุนแรงระหว่างผู้นำชุมชน ซึ่งอาจลงท้ายด้วยการที่ชุมชนบางส่วนอพยพออก โดยเฉพาะในกลุ่มญาติพี่น้อง กลุ่มตระกูลและคนที่รักใคร่ชอบพอกัน ไปตั้งชุมชนใหม่ที่อื่น แต่การอพยพออกดังกล่าวมักเป็นทางเลือกสุดท้าย เมื่อไม่สามารถที่จะประนีประนอมกรณีขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ (เอนก นาคะบุตร. 2531 : 27)

จะเห็นได้ชัดเจนว่าความมั่นคงในระบบชนเผ่า มาจากการยึดเรื่องการสืบสายโลหิต และระบบความคิดความเชื่อที่เป็นเอกภาพ ดังจะสังเกตได้ว่าชาวไทยภูเขาจะนับถือผีอย่างเหนียวแน่น ถึงแม้จะมีการเผยแพร่ ศาสนาเปลี่ยนศาสนาไปแล้วก็ตาม

2. เอกสารที่เกี่ยวกับชาวไทยภูเขาในจังหวัดเชียงใหม่

2.1 เอกสารที่เกี่ยวกับชาวไทยภูเขาเผ่ากระเหรี่ยง

ประวัติความเป็นมา

ในบรรดาชาวไทยภูเขาที่อาศัยกระจัดกระจายอยู่ทางเหนือของประเทศไทยอยู่ในขณะนั้นนั้น กระเหรี่ยงนับว่าเป็นชาวไทยภูเขาที่มีจำนวนมากที่สุด โดยชาวกระเหรี่ยงจัดเป็นกลุ่มจีน-ทิเบต ซึ่งในกลุ่มนี้ ประกอบด้วย กระเหรี่ยง มูเซอ และลีซอ

ซูพินิจ เกษมณี ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับชาวไทยภูเขาเผ่ากระเหรี่ยงไว้ดังนี้

นักประวัติศาสตร์บางท่านสันนิษฐานว่าเดิมทีนั้น พวกนี้อาศัยอยู่ในดินแดนด้านตะวันออกของทิเบต แล้วเข้ามาตั้ง อาณาจักรอยู่ในประเทศจีน เมื่อ 733 ปีก่อนพุทธกาลหรือประมาณ 3,238 ปีล่วงมาแล้ว ชาวจีนเรียกว่าชนชาติโจว

ภายหลังถูกกษัตริย์จันทบุรีกวาดต้อนเมื่อ พ.ศ. 207 จึงพากันแตกพ่ายหนีลงมาอยู่บริเวณลุ่มน้ำแยงซีเกียง ต่อมาเกิดปะทะกับชนชาติไทยจึงถอยร่นลงมาอยู่ตามลำแม่น้ำโขง และแม่น้ำสาละวินในเขตพม่า กะเหรี่ยงเคลื่อนย้ายลงมาอยู่ก่อนได้ก่อนชนชาติไทยแต่ภายหลังพวกตระกูลมอญ – เขมร ชนชาตินี้อาศัยอยู่ทางทิศตะวันออกในเขตพม่ามากกว่าอยู่ในประเทศไทย และมีรัฐของตนเองต่างหากถึงสองรัฐ คือรัฐกะยาซึ่งเป็นดินแดนของกะเหรี่ยงแดงกับรัฐกอดูเล อันเป็นถิ่นที่อยู่ของกะเหรี่ยงขาว

กะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในเขตไทย ก่อนที่ชนชาติไทยจะเคลื่อนย้ายลงมาสู่แหลมสุวรรณภูมิ แต่มีจำนวนเพียงเล็กน้อยและเข้ามาอยู่ภายหลังพวกละว้า การอพยพครั้งสำคัญของกะเหรี่ยงเข้าสู่ประเทศไทยเกิดขึ้นในสมัยเมื่อพระเจ้าอลองพญา กษัตริย์พม่า ทำสงครามกับพวกมอญ พวกมอญพ่ายแพ้ ถูกกองทัพพม่าติดตามฆ่าฟันอย่างหนักในขณะนั้น พวกกะเหรี่ยงมีความสัมพันธ์อันดีกับพวกมอญ และให้ที่พักหลบภัยแก่พวกมอญ เมื่อพม่ายกกองทัพติดตามมาพวกกะเหรี่ยงหวั่นเกรงภัยที่จะเกิดขึ้นจึงพากันอพยพหลบหนีเข้าสู่เขตไทย การอพยพของชาวกะเหรี่ยงเข้าสู่ประเทศไทย นอกจากจะมีสาเหตุมาจากการหลบหนีภัยอันตรายมาแล้ว ยังมีสาเหตุมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจอีกด้วย กล่าวถึงเมื่อการทำมาหากินทางเขตพม่าฝืดเคือง พวกนี้ก็พากันอพยพเข้ามาหาทำเลที่ทำการใหม่ในเมืองไทย ซึ่งลักษณะการอพยพแบบนี้ไม่ใช่เกิดเฉพาะแต่กะเหรี่ยงเท่านั้น ยังรวมถึงชาวไทยภูเขาเผ่าอื่นอีกด้วยที่พากันอพยพเข้าสู่ประเทศไทยเพราะปัญหาความยากลำบากในการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม

คนไทยทั่วไปในภาคกลางเรียกชาวไทยภูเขาเผ่านี้ว่า กะเหรี่ยง พม่า เรียกว่ากะยีน (Kayin) ส่วนคนพื้นเมืองในภาคเหนือและภาคไทยใหญ่เรียกว่า ยาง ส่วนชาวยุโรปเรียกว่า Karen กะเหรี่ยงถูกจัดอยู่ในตระกูลทิเบต – พม่า (Tibeto – Burmese stock) แบ่งออกเป็นแขนงที่สำคัญๆ ดังนี้

กะเหรี่ยงสะกอ (SKaw Karen) พวกนี้เรียกตัวเองว่า คานยอ (Kanyaw) คนไทยเรียกว่ายางขาว พวกกะเหรี่ยงสะกออาศัยในแถบตะวันตกของจังหวัดเชียงใหม่ เรียกตัวเองว่าบุคุ่นโย

กะเหรี่ยงโปว์ (Pwo Karen) คนไทยเรียกว่ายางโปว์ พม่าเรียกว่าดาเลียงกะยีน

กะเหรี่ยงบเว (Bghwe Karen) กะเหรี่ยงพวกนี้เรียกตัวเองว่ากะยา (Ka-Ya) คนไทยเรียกว่ายางแดง คำเดิมของชาวพม่าเรียกว่าคายินนี (Kayin-ni) แต่สมัยใหม่เรียกเป็นคะยา (Ka-Yah) ชาวยุโรปเรียกคะเรนนี่ (Karen-ni) ซึ่งเอาแบบชื่อที่ชาวพม่าเรียก

กะเหรี่ยงตองตูหรือปะโอ (Pa-o) คนไทยและพม่าเรียกว่าตองตู (Taungthu) พวกไทยใหญ่เรียกว่าตองซู (Tong-Su)

(ชูพนิจ เกษมณี .2534 : 11)

จากการศึกษาพบว่าชาวกะเหรี่ยงในเชียงใหม่รวมกลุ่มกันอยู่โดยแบ่งแยกจากการใช้ภาษาเป็นหลัก กะเหรี่ยงแต่ละฝ่ายมีภาษาพูดที่เกี่ยวกับภาษาต่างๆ พื้นฐานของภาษายังไม่เป็นที่ทราบแน่นอนบางแห่งบอกว่ามาจากต้นตระกูลจีน – ทิเบต แต่บางแห่งสันนิษฐานว่ามีความใกล้เคียงกับแขนงของทิเบต – พม่า ซึ่งเข้าใจว่าข้อสันนิษฐานอันหลังนี้ว่าจะถูกต้องมากกว่า ภาษาของกะเหรี่ยงสะกอ โปว์ และบเว มีความใกล้เคียงกันแต่ไม่สามารถเข้าใจกันได้ และเป็นที่น่าสนใจว่าภาษากะเหรี่ยงสะกอ และกะเหรี่ยงโปว์ ได้รับอิทธิพลจากภาษาในตระกูลมอญ – เขมร เฉพาะอย่างยิ่งภาษามอญ

การแต่งกายของชาวกะเหรี่ยง

กะเหรี่ยงจะมีการแต่งกายคล้ายกัน และจากการศึกษาพบว่าวัฒนธรรมการผลิตผ้ายังมีอยู่ รวมถึงการให้ความสำคัญในการสวมใส่ ในการประกอบพิธีต่างๆ การแบ่งแยกการแต่งกายระหว่างหญิงสาวกับหญิงแต่งงานแล้วพบในกะเหรี่ยงทุกเผ่าย่อย

ซูพินิจ เกษมณี ได้ให้ข้อมูลเรื่องการแต่งกายของเผ่ากะเหรี่ยงไว้ดังนี้

ชนเผ่ากะเหรี่ยงมีการแต่งกายที่มีลักษณะเด่นมีเอกลักษณ์เฉพาะเผ่าพันธุ์ มีการทอเสื่อผ้าใช้เอง ซึ่งผู้หญิงกะเหรี่ยงทุกคนจะต้องทอผ้าได้ การแต่งกายของเด็กผู้ชายจะใส่เสื้อแขนกุดคอแหลมไม่มีปกสีแดง ยาวเกือบเกือบคลุมเข่า ส่วนเด็กหญิงจะใส่เสื้อแขนกุดคอแหลมไม่มีปกเหมือนกัน แต่จะเป็นสีขาว ยาวถึงหน้าแข้ง ส่วนการแต่งกายของชายหนุ่มและหญิงสาว เวลาอยู่บ้านตามปกติปัจจุบันก็มีการแต่งกายเหมือนกับคนพื้นเมืองทั่วไป ซึ่งจะเห็นว่าไม่ค่อยนิยมใส่เสื้อผ้าประจำเผ่า แต่เวลามีพิธีกรรมต่างๆ เช่น ประเพณีมัดมือ ไปช่วยงานบ้านศพ ก็มีการแต่งกายโดยใส่เสื้อผ้าประจำเผ่า ผู้ชายใส่เสื้อทอมีสีแดงทรงกระบอกแขนกุดคอแหลมไม่มีปก ซึ่งเป็นผลผลิตที่ผลิตขึ้นเองภายในครอบครัวโดยผู้เป็นแม่หรือแม่พี่สาว น้องสาวทอให้ ส่วนการแต่งกายของหญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงานก็จะใส่ชุดทอมีสีขาว ทรงกระสอบ แขนกุด คอแหลมไม่มีปก ยาวประมาณครึ่งหน้าแข้ง จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันนี้หนุ่มสาวไม่ค่อยนิยมใส่ชุดประจำเผ่า ซึ่งพวกชายหนุ่มมักจะบอกว่าใส่แล้วมันร้อน ใส่เสื้อยืดหรือผ้านวมสบายกว่า ส่วนผู้หญิงจะบอกว่า ชุดสีขาวใส่อยู่บ้านทำงานบ้านมันก็เหนื่อย และไม่ค่อยสะดวกเวลาทำงานบ้านต่างๆ และการแต่งกายของผู้หญิงที่แต่งงานจนถึงวัยชรา พบว่าหลังจากผ่านพิธีแต่งงานแล้ว ผู้หญิงเปลี่ยนจากใส่ชุดยาวสีขาวมาใส่เสื้อทอสีดำหรือสีน้ำเงิน ตัวยาวถึงบริเวณเอว ชายเสื้อนิยมปักด้วยไหมพรมมีลวดลาย และมีการใช้ลูกเดือยแห้งชนิดเมล็ดเล็กยาวมาประกอบเป็นลวดลายที่สวยงาม การทำลวดลายที่เชิงเสื้อมีการคิดค้นคิดแปลงลวดลายใหม่ๆ อยู่เสมอ ส่วนผ้าถุงก็ทอด้วยมือสีแดงสด สีนางเลือดหมู และมีการทอเส้นไหมสีขาวบ้าง สีน้ำตาลบ้าง สดแต่ทอบ้างเล็กน้อย งานการที่มาจากทอมีไม่ว่าเสื้อ ผ้าถุง ถุงย่าม ผ้าโพกหัว เป็นสิ่งที่สามารถผลิตขึ้นมาใช้เองในครอบครัว ส่วนผู้ชายที่แต่งงานแล้วจะใส่เสื้อทอสีแดง ซึ่งปัจจุบันพบว่า ผู้ชายประมาณครึ่งหนึ่งยังใส่เสื้อประจำเผ่า และประมาณครึ่งหนึ่งจะใส่เสื้อผ้าที่มีขายตามท้องตลาดทั่วไป ซึ่งเป็นผลผลิตที่มาจากภายนอกชุมชน จากอดีตชนกลุ่มน้อยเผ่ากะเหรี่ยงมีวัฒนธรรมด้านการแต่งกายที่มีลักษณะเฉพาะประจำเผ่า แต่ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมด้านการแต่งกายได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยนิยมแต่งชุดประจำเผ่า จากการพบเห็นและพูดคุยพบว่า สาเหตุของการไม่ค่อยนิยมใส่เสื้อผ้าประจำเผ่า บางคนบอกว่าไม่สะดวกในการทำงานบ้าน เพราะเป็นชุดยาวคลุมถึงหน้าแข้ง บางคนบอกว่ารู้สึกอึดอัดเมื่อใส่ออกไปนอกชุมชน และบ้างก็บอกว่าการทอแต่ละตัวต้องใช้เวลานานทำให้เสียเวลา แต่ก็พบว่ามีคนกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มผู้หญิงวัยแม่บ้านจนถึงวัยชรายังไม่มีการเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกาย มีการสวมใส่เสื้อผ้าถุงประจำเผ่าอยู่ตลอด แม้ว่าอยู่บ้านออกไปทำงานในไร่นา หรือออกไปทำกิจกรรมต่างๆ นอกชุมชน และพบว่าถ้ามีใครสามารถทอลายที่เชิงเสื้อด้วยลวดลายแปลกๆ ใหม่ๆ ก็จะนำมาใส่อดทนกัน เป็นความภาคภูมิใจวิถีชีวิตประจำวันของชนกลุ่มน้อยกะเหรี่ยงนั้นส่วนมากจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เพราะโครงสร้างทางสังคมเป็นแบบเกษตรกรรม ทัศนกรรมในครัวเรือน ดังนั้นกิจวัตรประจำวันการประกอบอาชีพ การทำมาหากินจึงไม่ค่อยมีความแตกต่างกันมากนัก อาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชน คือ การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และมีการทอเสื่อผ้า ผ้าถุง ผ้าโพกหัวใช้กันเองภายในครอบครัว (ซูพินิจ เกษมณี .2534 : 33)

จากการศึกษาการแต่งกายเผ่ากะเหรี่ยงพบว่าผู้หญิงจะมีการตกแต่งมากกว่าชายโดยสรุปได้ดังนี้

-กะเหรี่ยงสะกอ ผู้ชายนิยมใส่เสื้อแขนสั้นสีแดงรัดเอวด้วยเชือกมีพู่และโพกผ้าด้วยสีต่างๆกัน ผู้หญิง

ที่ยังไม่แต่งงาน จะนุ่งกระโปรงขาวยาวมีปักบ้างเล็กน้อย ส่วนพวกที่แต่งงานแล้วนิยมใส่เสื้อแขนสั้นสีน้ำเงินเข้ม และส่วนล่างประดับด้วยลูกปัดสีแดงและขาว ส่วนกระโปรงเป็นสีแดงเป็นลายตัดพร้อมปักโพกผ้าสีแดง

-กะเหรี่ยงโปว์ ผู้ชายแต่งตัวเหมือนชาวนาไทย ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วใส่เสื้อคลุมเหมือนกับพวกสะกอ แต่ยาวกว่าและสีแดงเด่นกว่าท่อนบนปักด้วยลวดลายแพรวพราว กระโปรงสีดำหรือน้ำเงินเข้ม ส่วนผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงานแต่งตัวแบบแฟนซี เย็บปักด้วยลวดลายและประดับด้วยพวกลูกปัดต่างๆ เกล้าผมและมีปิ่นเงินปักอยู่ กระโปรงยาวคลุมข้อเท้ามีปักและพู่ห้อย ชายแขนเสื้อท่อนบนและชายกระโปรงประดับด้วยฝีมือการปักไว้อย่าง

มากมาย ใส่กำไลมือและแขน และบางครั้งก็มีเครื่องเงินสวมคอ อย่างไรก็ตาม การแต่งตัวอย่างพิถีพิถันและครบเครื่องนั้นมักจะกระทำในโอกาสที่มีงานสำคัญในหมู่บ้าน

-กะเหรี่ยงบเว ผู้ชายจะนุ่งกางเกงขาสั้นสีแดงและโพกศีรษะ พวกนี้นิยมเป็นรูปต่างๆ ไว้ข้างหลัง ส่วนผู้หญิงจะนุ่งกระโปรงสั้นมาก และจะสวมกำไลไม้ไผ่ที่ข้อเท้า

ถิ่นที่อยู่อาศัยและสภาพหมู่บ้าน

กะเหรี่ยงอาศัยกระจุกกระจายอยู่ในบริเวณจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือ จังหวัดที่มีกะเหรี่ยงอาศัยอยู่มากที่สุดได้แก่จังหวัดเชียงใหม่ หลักการปกครองของกะเหรี่ยงจะใช้ประเพณีการนับถือผีเป็นแกนกลาง มีหมู่บ้านเป็นหน่วยอิสระไม่ขึ้นกับใคร

ซูพินิจ เกษมณี กล่าวถึงลักษณะสภาพความเป็นอยู่ของเผ่ากะเหรี่ยงไว้ดังนี้

เกี่ยวกับสภาพหมู่บ้านของกะเหรี่ยงนั้น หลักสำคัญของการกำหนดความเป็นหมู่บ้านก็คือ หมู่บ้านต้องเป็นหน่วยอิสระในการประกอบพิธีกรรมของตนเพื่อการเซ่นสรวงผีเจ้าที่ปีละ 2 ครั้ง ผู้เป็นประธานพิธีนี้ได้แก่หัวหน้าพิธีกรรมฝ่ายชาย ในสังคมกะเหรี่ยงเรียกว่าเซี้ยเก็งคู หรือหัวหน้าหมู่บ้านบ้านผู้เฒ่า ซึ่งได้ตำแหน่งโดยการสืบทอดจากฝ่ายบิดา ทุกหมู่บ้านต้องมีเซี้ยเก็งคูของตนกะเหรี่ยง

กะเหรี่ยงส่วนมากอาศัยในหมู่บ้านซึ่งมีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณ 25 หลังคาเรือน แต่บางหมู่บ้านอาจมีเพียง 2 หลังคาเรือน หรืออาจมีมากถึง 60 หลังคาเรือน โดยปกติหมู่บ้านตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มก้นกระทะล้อมรอบด้วยเนินเขาหรือที่ราบระหว่างหุบเขาที่สามารถไปสู่แหล่งน้ำสำหรับดื่มได้อย่างสะดวก กะเหรี่ยงไม่เคยสร้างหมู่บ้านบนสันเขา และไม่เคยสร้างระบบรางน้ำไม้ไผ่เพื่อนำน้ำเข้าหมู่บ้าน ส่วนบ้านนั้นมักจะปลูกชิดกันแต่ไม่เป็นแบบเรียงแถวเป็นแนวตรงอย่างเดียวกัน คือไม่เป็นแถวเรียงขนานกันไปโดยมีลานโล่งตรงกลาง ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลทางด้านศาสนา ระหว่างบ้านแต่ละหลังจะมีสวนขนาดเล็กๆ ซึ่งปลูกกล้วย มะละกอ มะม่วง ยาสูบ และพืชอื่นๆ ไว้อย่างกระจุกกระจายตัวบ้านไปสู่จะแข็งแรง โครงบ้านสร้างขึ้นโดยไม้ไผ่และแฝก ยกพื้นด้วยเสาไม้สูงจากพื้นดินหลายฟุต แต่ละบ้านมีขี้วัวต่างหากจากตัวบ้าน และนางบ้านก็มีที่สำหรับให้ปลูกลีกล้วยในดอนกลางคืน บริเวณบ้านไม่มีรั้ว สัตว์เลี้ยงต่างๆ จะถูกปล่อยให้เที่ยวหากินกันเองในหมู่บ้าน

หมู่บ้านกะเหรี่ยงไม่มีสถานที่สำหรับบูชา ไม่มีวัด ไม่มีที่สำหรับประชุม หรือลานเต้นรำที่อาจใช้เป็นจุดศูนย์กลางของชุมชนแต่อย่างใด บางหมู่บ้านมีอาณาเขตของตนโดยเฉพาะ ซึ่งคนในหมู่บ้านเท่านั้นที่สามารถทำไร่เลื่อนลอยภายในอาณาเขตหมู่บ้านของเขาได้ การกำหนดอาณาเขตนี้ต้องตกลงกับหมู่บ้านเหล่านั้นก็ทำไร่เลื่อนลอยในพื้นที่ที่ได้กำหนดกันไว้แต่ทุกๆ หมู่บ้านในบริเวณนั้นต้องมีเซี้ยเก็งคูของตนเอง(ซูพินิจ เกษมณี .2534 : 45)

สรุปได้ว่าชาวกะเหรี่ยงแต่ละกลุ่มในหมู่บ้านหนึ่งๆ มีอิสระที่จะแยกตัวจากหมู่บ้านแม่ไปตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่ แต่กลุ่มที่แยกตัวไปนี้จะต้องมีบุคคลที่เกี่ยวข้องทางฝ่ายบิดากับเซี้ยเก็งคูคนเดิมรวมไปด้วย เพื่อให้มีคุณสมบัติครบถ้วนที่จะไปเป็นหัวหน้าทางศาสนาของหมู่บ้านใหม่ โดยทั่วไปแล้วขนาดของหมู่บ้านมักจะขึ้นอยู่กับขนาดของความนับถือของชาวบ้านที่มีต่อเซี้ยเก็งคู คือ ถ้าหากหมู่บ้านใดที่มีเซี้ยเก็งคูเป็นที่เคารพนับถือของชาวกะเหรี่ยงมากๆ หมู่บ้านนั้นก็จะมีขนาดใหญ่ เพราะสามารถดึงดูดชาวกะเหรี่ยงจากหมู่บ้านอื่นมาอาศัยอยู่ด้วย อย่างไรก็ตาม ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่จะช่วยในการกำหนดขนาดของหมู่บ้าน นั่นพื้นที่เพาะปลูกรอบๆ หมู่บ้าน ความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำ และความปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย

ลักษณะของหมู่บ้านกะเหรี่ยงพอจะจำแนกอย่างคร่าวๆ ได้ 3 ประเภท คือ

1. หมู่บ้านถาวร หมู่บ้านประเภทนี้ตั้งอยู่ตามหุบเขา ดำรงชีพด้วยการทำนาเป็นหมู่บ้านค่อนข้างใหญ่ที่มีตั้งแต่ 16 ถึง 72 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่จะตั้งมาเป็นเวลานานกว่า 50 ปีขึ้นไป
2. หมู่บ้านที่ค่อนข้างถาวร ตั้งอยู่ตามหุบเขาสูง และดำรงชีพด้วยการทำนาเป็นหลัก ขนาดปานกลางของหมู่บ้านก็จะมีประมาณ 11 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านที่ใหม่กว่าที่กล่าวไว้ในหมู่บ้านถาวร
3. หมู่บ้านบนภูเขา ชาวบ้านมีอาชีพในการทำไร่เลื่อนลอย และมีการทำนาบ้างเล็กน้อย ขนาดของหมู่บ้านโดยทั่วไปเล็กกว่าหมู่บ้านถาวรและหมู่บ้านที่ค่อนข้างถาวรระบบการปกครองหมู่บ้าน

ขวัญชีวัน บัวแดง ได้ให้ข้อมูลด้านความเป็นอยู่ของเผ่ากะเหรี่ยงไว้ดังนี้

โดยทั่วไปแล้วลักษณะของครัวเรือนชาวกะเหรี่ยงมักจะเป็นแบบครอบครัวเดี่ยว (nucleus family) เสียเป็นส่วนใหญ่ ครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยวเป็นหน่วยสำคัญที่สุดในสังคมของกะเหรี่ยง แต่ละครัวเรือนมีไร่ของตนเอง ครอบครัวเป็นผู้จัดแรงงานส่วนใหญ่ในด้านการเกษตรของตนเอง ยกเว้นในบางคราว เช่น ในยามเจ็บป่วยหรือมีการตายติดๆ กัน ที่ครัวเรือนหลายครัวเรือนรวมแรงงานและช่วยกันทำไร่ แต่ละครัวเรือนมีช้างของตัวเอง ใช้สอยผลิตผลจากไร่ของตนค้ำชีพ และมักทำพิธีเกี่ยวกับการเกษตรของตนเอง

ปกติคู่สมรสหนุ่มสาวจะตั้งครัวเรือนของตนเองภายหลังที่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายหญิง การอาศัยอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายชายเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยปรากฏ บ้านที่คู่สมรสสร้างขึ้นหลังแรกก่อนร้างเล็ก ชาวกะเหรี่ยงกล่าวว่าเขาจะต้องสร้างบ้านเช่นนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับการที่เพิ่งแต่งงาน ภายหลังมีบุตรคนหนึ่งหรือสองคนแล้วจึงถือว่าสมควรที่ผู้เมียผู้นั้นจะสร้างบ้านให้ใหญ่ได้ ชาวกะเหรี่ยงถือว่าบ้านเป็นสถานที่ทางวิญญาณของภรรยา การทำพิธีเอะมิงเซียงจะมีขึ้นภายหลังที่ภรรยาและสามีเข้าไปอยู่ในบ้านหลังใหม่เรียบร้อยแล้วไม่นานนัก ความมุ่งหมายของพิธีนี้ก็เพื่อแจ้งแก่ผีสายมารดาให้ทราบถึงการแต่งงาน หลังจากนั้นภรรยาก็มีอำนาจในการตกลงใจอนุญาต หรือห้ามมิใครมาอาศัยอยู่ในบ้านหลังนั้น (ขวัญชีวัน บัวแดง.2539:43)

ประเพณีและการนับถือศาสนา

ในสังคมของชาวกะเหรี่ยงถือว่าความร่ำรวยและมีวัวควายโส เป็นสิ่งที่แสดงถึงสถานะอันสูงส่งในสังคม ส่วนการประกอบอาชีพไม่มีความสำคัญต่อสถานะทางสังคม เพราะชาวกะเหรี่ยงส่วนมากมีอาชีพเกษตรกรรม ชาวบ้านจะรู้ว่าใครบ้างที่ร่ำรวย โดยดูได้จากจำนวนปศุสัตว์ที่มีไว้ในครอบครัว คำนิยมทางสังคมอีกอย่างหนึ่งของชาวกะเหรี่ยงก็คือ ให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นเพื่อนมาก เขาจะซื่อสัตย์ เชื่อมั่น และศรัทธาต่อกัน ความเป็นพี่น้องกัน มีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นมาก ยิ่งในสมัยก่อนด้วยแล้วย่อมมีนับถือกันมากกว่าปัจจุบัน

ชาวกะเหรี่ยงบางส่วนในประเทศไทยนับถือพุทธศาสนา และคริสต์ศาสนา แต่ชาวกะเหรี่ยงทั้งหมดซึ่งรวมถึงผู้ที่นับถือศาสนาทั้งสองดังกล่าวข้างต้น นับถือผี พวกเขามีความเชื่อว่าแทบทุกหนทุกแห่งจะมีผีสิงสถิตอยู่เช่นในป่า ในไร่ หรือในหมู่บ้าน ผีที่พวกกะเหรี่ยงนับถือมีอยู่สองอย่างคือ ผีเรือนกับผีบ้าน ผีเรือนเป็นผีหรือเจ้าประจำบ้านเรือนคือเมื่อบิดามารดา ปู่ย่าตายายถึงแก่กรรมไปแล้ว วิญญาณยังคงเวียนว่ายไปมาภายในบ้านเรือน และหมู่บ้านด้วยความเป็นห่วงบุตรหลานผู้สืบตระกูลของตน และจะคอยป้องกันรักษาให้อยู่ด้วยความสงบสุข ชาวกะเหรี่ยงมีการเลี้ยงผีเรือนอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง ส่วนผีบ้านเป็นผีหรือเทพารักษ์รักษาหมู่บ้าน บางทีเรียกว่าเป็นผีเจ้าเมืองหรือผีเจ้าที่ ชาวกะเหรี่ยงถือว่าผีเจ้าที่นี้เป็นผีที่มีความสำคัญมากคนหนึ่ง เพราะมีความสำคัญในพิธีเกี่ยวกับการเกษตรและพิธีกรรมเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขของคนทั้งหมู่บ้าน การเลี้ยงผีเจ้าที่นั้นจัดทำปีละสองครั้ง ซึ่งคนในหมู่บ้านทั้งหมดต้องเข้าร่วมในพิธีด้วย (ขวัญชีวัน บัวแดง.2539:64)

สรุปได้ว่าชีวิตของชาวกะเหรี่ยงมีความผูกพันกับพิธีกรรมต่างๆ ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย แต่พิธีที่สำคัญที่สุดของหมู่บ้าน ซึ่งทุกคนในหมู่บ้านจะต้องเข้าร่วมด้วยได้พิธีเซ่นสรวงผีเจ้าที่ ซึ่งปกป้องรักษาหมู่บ้าน พิธีนี้จัดขึ้นปีละสองครั้ง ครั้งแรกจัดขึ้นฤดูฝน ครั้งที่สองจัดขึ้นเมื่อสิ้นฤดูการเกษตร และโดยที่ชาวกะเหรี่ยงประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมเป็นหลัก ความอยู่ดีมีสุขของชุมชนกะเหรี่ยงย่อมขึ้นอยู่กับความสำเร็จของการเพาะปลูกเท่านั้น ฉะนั้นพิธีเกี่ยวกับการเกษตรต่างๆ ซึ่งต้องพึ่งความช่วยเหลือของผี เพื่อที่จะให้ได้ข้าวอย่างเพียงพอ นับเป็นเรื่องสำคัญเป็นพิเศษ พิธีต่างๆ จะถูกจัดขึ้นทุกๆ ขั้นตอนของวัฏจักรการเกษตร นับตั้งแต่การถางไร่จนถึงการเอาข้าวมาเก็บในยุ้งในหมู่บ้าน ดังนั้นไม่ว่าชาวกะเหรี่ยงจะถูกชักนำให้นับถือศาสนาใดก็ตาม ความเชื่อดั้งเดิมที่ไม่เปลี่ยนแปลงก็คือการนับถือผีนั่นเอง

กะเหรี่ยงสะกอที่บ้านห้วยผาคี้น ตำบลโป่งแยง อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่

บ้านห้วยผาคี้นอยู่ไม่ไกลจากถนนใหญ่ที่ตัดผ่านภูเขา แต่เดิมชาวกะเหรี่ยงไม่กล้าเข้ามาอยู่ในพื้นที่ห้วยผาคี้นเพราะเชื่อว่าผีเจ้าที่แรง แต่ยายลอยยอยากอยู่ใกล้ถนนใหญ่ จึงตัดสินใจมาอยู่เพียงครอบครัวเดียว ต่อมานายยาแย ลูเก ปกาเกอญอซึ่งเป็นศาสนจารย์จากจังหวัดแม่ฮ่องสอน เข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายแบบดิสท์ ทำให้ชาวบ้านหลายคนเปลี่ยนศาสนาและเปลี่ยนความเชื่อเรื่องผี ประกอบกับเห็นว่าครอบครัวของยายลอยอยู่สุขสบายดี จึงย้ายจากห้วยแม่หวานตามเข้ามาอยู่ที่บ้านผาคี้น

เมื่อครั้งที่มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านห้วยผาคี้นในช่วงแรก ชาวบ้านทำไร่หมุนเวียนเป็นหลัก มีรอบหมุนเวียน 3 ปี ทำนาบริเวณสบห้วยหม้อและน้ำแม่กวง และรับจ้างทำงานในสวนเมี่ยงของคนเมือง ประมาณปี พ.ศ. 2510 มีการสัมปทานป่าให้บริษัทเอกชนทำไม้ บริเวณริมห้วยโป่งเปา และริมน้ำแม่กวง ซึ่งเป็นเขตป่าของชุมชนทำให้ชาวกะเหรี่ยงไม่พอใจอย่างมากกะเหรี่ยงเชื่อว่าต้นไม้ใหญ่ในป่ามีผีคุ้มครองอยู่และถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต่อมาก็มีชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไปรับจ้างตัดไม้เพราะได้เงินง่าย ต่อมา มีการลักลอบตัดไม้และเปลี่ยนนายทุนไปเรื่อยๆ จนสุดท้ายทางการเข้ามาดูแลและตัดไม้เอง แล้วก็เลิกไป ต่อมาหมู่บ้านถูกแบ่งเป็นสองฝั่งเพราะมีการตัดถนน ไปจังหวัดเชียงราย ปัจจุบันบางบ้านมีที่อยู่ฝั่งหมู่บ้านห้วยผาคี้น แต่มีที่นาอยู่ฝั่งตรงข้ามถนน (นางบัวศรี บัวเขียว.2546:สัมภาษณ์)

พื้นที่บ้านห้วยผาคี้น และกลุ่มบ้านอื่นๆ ของหมู่ที่ 5 ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ ถูกประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติขุนป่าแม่กวง ในปี พ.ศ. 2516 ถูกจัดเป็นเขตคุณภาพลุ่มน้ำชั้น 1A และ 1B ตามมติคณะรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ พ.ศ. 2528 และในปี พ.ศ. 2532 กรมป่าไม้เตรียมประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้ ปัจจุบันทางการมีมาตรการเข้มงวดในการควบคุมการใช้ที่ดินและการใช้ประโยชน์จากป่าของชาวบ้าน (ขวัญชีวัน บัวแดง.2539:71)

จากการศึกษาพบว่าหมู่บ้านกะเหรี่ยงห้วยผาคี้นเป็นหมู่บ้านที่มีอาชีพเกษตรกรรม มีโรงเรียนในหมู่บ้าน ชาวกะเหรี่ยงเกือบทุกบ้านนับถือศาสนาคริสต์ มีเพียง 5-6 ครอบครัวที่นับถือศาสนาพุทธ มีโบสถ์ที่ทุกคนต้องไปรวมกันทุกวันอาทิตย์ โดยผู้นำหมู่บ้านเป็นคนสอนศาสนาควบคู่ไปด้วย การผลิตผ้าเกือบทุกบ้านมีการทอผ้า และตัดเย็บ มีการค้าขายแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์จากผ้ากันภายในหมู่บ้าน คนที่มีฐานะดีและผู้หญิงสาวที่เรียนหนังสือจะไม่ทอผ้าเอง แต่จะสั่งคนในหมู่บ้านทำ

รูปแบบกิจกรรมผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอคอยสะเกิด จ.เชียงใหม่

จากการศึกษาพบว่าพบว่าชาวกะเหรี่ยงสะกอที่บ้านห้วยผาคี้น ยังคงแต่งกายด้วยชุดดั้งเดิมอยู่ โดยเฉพาะผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว และพบมากที่สุดคือหญิงชราส่วนผู้ชายจะประยุกต์กับการแต่งกายแบบ

ปัจจุบัน การให้ความสำคัญกับเครื่องนุ่งห่มประจำเผ่าพันธุ์นั้นยังยึดถือปฏิบัติอยู่ในวันสำคัญทางศาสนา หรือวันสำคัญต่างๆ เช่นงานแต่งงาน งานศพ จะใส่แบบครบชุด ในด้านการผลิตมีการแลกเปลี่ยนซื้อขายกันภายในหมู่บ้าน เครื่องนุ่งห่มที่มีกะสังทำ และซื้อขายมากที่สุดคือผ้าซิ่น รองลงมาคือผ้าห่ม ผ้ากะเหรี่ยงสะกอที่บ้านห้วยผาดั้นมีหัตถกรรมจากผ้า 8 ชนิด ได้แก่

1. เสื้อผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว
2. เสื้อหญิงสาวชุดกระสอบ
3. เสื้อผู้ชาย
4. ผ้าซิ่น
5. ผ้าพันศีรษะ
6. ผ้าพันคอ
7. ผ้าเช็ดตัว
8. ผ้าห่ม

ด้านชีวิตความเป็นอยู่ของชาวกะเหรี่ยงที่นับถือศาสนาคริสต์จะให้ความสำคัญกับการศึกษา จะส่งบุตรหลานเรียนหนังสือให้สูงที่สุด และทำงานในเมือง ครอบครัวจะเป็นครอบครัวเดี่ยวเมื่อแต่งงานจะปลูกบ้านอยู่ต่างหากโดยแรกเริ่มอาจจะอยู่บ้านพ่อแม่ก่อนโดยจะต้องอยู่บ้านพ่อแม่ฝ่ายชายเมื่อมีเงินทองพอจึงจะปลูกบ้านใกล้ๆ กับบ้านพ่อแม่ (นางบัวศรี บัวเขียว.2546:สัมภาษณ์)

2.2 เอกสารเกี่ยวกับชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง (แม้ว)

ประวัติความเป็นมา

คำว่า ม้ง หรือ แม้ว ซึ่งเป็นคำที่ใช้กันทั่วไปในภาษาไทย ลาว เวียดนาม หรือฝรั่งเศส ที่จริงเป็นคำที่มีเสียงเพี้ยนมาจากคำว่า “เมี่ยว” ซึ่งคนจีนใช้เรียกคนเผ่านี้มานานแล้ว ปัจจุบันคำว่า “เมี่ยว” รัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ได้รับรองและใช้อย่างเป็นทางการ ที่มาของคำว่า เมี่ยว นั้นยังมีปัญหาอยู่ ภาษาจีน หมายถึง “รัฐพิชิตอันที่กล้าง ใด” หรือ “ข้าวที่ยังเป็นต้นเล็กอยู่” คนจีนบางคนสันนิษฐานว่า อาจจะหมายถึง “คนอาศัยอยู่ในทุ่งนา” “ลูกพื้นดิน” หรือ “คนชาวพื้นเมือง” ซึ่งเป็นพวกตรงกันกับพวกจีนที่เป็นเกษตรกรอยู่ในที่ราบแต่เป็นเพียงการตีความอย่างคิดเอาเอง ไม่ใช้การตีความของคนจีนบางคนกับชื่อภูมิภาคเก่าแก่แห่งหนึ่งในมณฑลเหอหนาน (Henan) ซึ่งพวกเมี่ยวอาจเคยครอบครองอยู่ แต่นั่นก็ยังเป็นสิ่งที่จะต้องพิสูจน์กันต่อไป สุดท้ายก็ยังมีความสงสัยว่า คำว่า เมี่ยวนี้อาจมาจากพยัญชนะพื้นเมืองซึ่งมีแต่เสียงแปลกหูสำหรับคนจีน จึงนำเสียงร้องของแมว ต่อมาชาวบ้านทั่วไปเห็นด้วยกับความคิดหลังนี้และแมในปัจจุบันเด็กๆ บางคนก็ยังหัวเราะเยาะพวก “แม้ว” คำอธิบายนี้ยังไม่เป็นที่พอใจ (ซูพินิจ เกษมณี .2534:8)

สรุปได้ว่า ชาวไทยภูเขาเผ่าแม้วเรียกตนเองในหมู่พวกเดียวกันว่า “ม้ง” และชอบที่จะให้ชนชาติอื่นเรียกเขาว่า “ม้ง” ด้วย แต่คำว่า “ม้ง” นี้จะใช้รวมถึงชาวเมี่ยวทั้งหมดไม่ได้ เพราะชาวไทยภูเขาเหล่านี้แบ่งแยกออกเป็นกลุ่มย่อยๆ มากมายหลายกลุ่ม พวกม้งเป็นเพียงชนกลุ่มหนึ่งในหลาย ๆ กลุ่มเหล่านี้เท่านั้น ดังนั้นคำว่า “ม้ง” และ “เมี่ยว” คือ ไม่มีความหมายเหมือนกันแต่ชาวเมี่ยวในประเทศตามแถบทางใต้ล้วนแต่เป็นพวกม้งทั้งสิ้น จึงไม่เห็นว่าเป็นเหตุใดจึงไม่ยอมเรียกว่า “ม้ง” ซึ่งเป็นชื่อที่เขาพอใจใช้เรียกตัวเองอยู่แล้ว

เนื่องจากชาวไทยภูเขาเผ่าม้งหรือแม้ว เป็นนักต่อสู้มาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษเคยเป็นชนชาติที่มีความยิ่งใหญ่พอสมควร ในประวัติศาสตร์อดีตของชาวม้ง มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ในลักษณะที่ต้องต่อสู้กับภัยธรรมชาติขาดความช่วยเหลือจากโลกภายนอก และมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันต่อๆ มาเป็นของตนเอง

จึงดูเหมือนว่าชาวม้งมักจะไม่มีเวลาว่างใจคนแปลกหน้ามากนัก ดังนั้นการที่จะเข้าไปให้ความช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่ต้องกระทำด้วยความจริงใจ และค่อยเป็นค่อยไปแต่ในปัจจุบันชาวม้งหรือแม้วมีการติดต่อกับสังคมภายนอกมากขึ้น โดยเฉพาะกับคนพื้นราบ เรามักจะพบเห็นชาวม้งลงมาจากคอยเข้ามาหาซื้อข้าวของเครื่องใช้ หรือติดต่อค้าขายทำธุรกิจกับคนเมืองมากขึ้น (ซูพินิจ เกษมณี .2534:8)

ชาวม้งหรือแม้ว มีลักษณะนิสัยเป็นกลุ่มชนที่มีความขยันขันแข็งมีความอดสาหะเป็นพิเศษ ชีวิตประจำวันตามปกติ พวกเขาแทบจะไม่มีเวลาว่างจากการทำงานเลยทั้งชายและหญิง นอกจากงานในไร่แล้วผู้ชายยังต้องรับผิดชอบในการซ่อมแซมบ้านเรือน วัสดุ เครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน ตลอดจนการติดต่อค้าขาย ทำธุรกิจกับคนภายนอก เมื่อว่างจากงานก็จะออกไปล่าสัตว์นำมาเป็นอาหารบ้าง

ซูพินิจ เกษมณี กล่าวถึงลักษณะของเผ่าม้งไว้ดังนี้

ม้งหรือแม้ว ปกติจะเป็นคนมีความเฉลียวฉลาดกว่าชาวไทยภูเขาเผ่าอื่นๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะการคิดคำนวณ ทั้งนี้เนื่องจากอาจจะเป็นเพราะว่าชาวม้งมีนิสัยในด้านการค้าขาย ลักษณะโดยทั่วไปแม้ไม่ค่อยจะวางใจในคนแปลกหน้า แต่เมื่อได้สังเกตดูจนเป็นที่พอใจแล้ว พวกเขาจะมีท่าทีที่ค่อนข้างจะเปิดเผยจริงใจ และซื่อสัตย์มากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องของการทำธุรกิจการค้าขาย

จากอดีตที่ผ่านมาพบว่าพวกเขามักจะแสดงออกถึงการต่อมตัวและคอยหลีกเลี่ยงการปะทะและการขัดแย้ง แต่หากไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ หรือรู้สึกว่าคุณละเมิดเอาเปรียบพวกเขาก็จะแสดงอาการที่ก้าวร้าวและตอบโต้ในทางที่รุนแรง

ลักษณะนิสัยของชาวม้งอีกประการหนึ่ง พวกเขาจะมีความละเอียดอ่อน ในเรื่องของการรักษาหน้ารักษาชื่อเสียง หนุ่มสาวบางรายอาจจะตัดสินใจกินฝิ่นตาย หากรู้สึกว่าตนเองต้องเสียหน้า ทำให้อายอย่างมากหรือออกหักสูญเสียคนรักไป หรือถูกด่าว่าอย่างรุนแรงจากพ่อแม่พี่น้อง เป็นต้น

ชาวม้งหรือแม้วไม่มีภาษาที่แน่นอน ส่วนใหญ่จะนิยมภาษาจีน ภาษายูนนาน ภาษาลาว และภาษาไทยภาคเหนือมาใช้ นอกจากนี้ม้งยังไม่มีตัวหนังสือเป็นของตนเองอีกด้วย เล่ากันว่า เดิมม้งมีตัวหนังสือใช้เหมือนกัน แต่ต้องอพยพหลบภัยอยู่เสมอ จึงชนหนังสือไฟลงไม้ เดินทางมาถึงลำธารแห่งหนึ่งก็ปลดไม้วางตะกร้าหนังสือเอาไว้ และพากันนอนหลับไป จนมาถึงหนังสือหมด ชาวม้งจึงไม่มีตัวหนังสือใช้จนทุกวันนี้ (ซูพินิจ เกษมณี 2534:20)

จากลักษณะนิสัยของชาวม้งที่มีความละเอียดอ่อน รักสวยรักงามและชอบความมีหน้ามีตาในสังคม จึงจะพบว่าม้งมักจะลงทุนสูงในการผลิตผ้าเพื่อนุ่งห่ม และประดับตกแต่ง รวมทั้งการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ จะยิ่งใหญ่และเป็นการแสดงฐานะทางสังคม

การแต่งกายของชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง

การแต่งกายและการผลิตผ้าเป็นสิ่งสำคัญและเป็นการแสดงบทบาทของความเป็นหญิง สำหรับผู้หญิงม้ง นอกจากงานในไร่แล้วจะต้องรับผิดชอบในเรื่องจัดหาอาหาร เลี้ยงสัตว์ ทำความสะอาดเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ยามว่างก็จะเย็บปักถักร้อย ประดิษฐ์ลวดลายต่างๆ ลงบนผ้าเอาไว้ใช้ตัดเย็บ เป็นต้น

แม้วนำเงิน ชายจะนิยมใช้ผ้าสีดำหรือน้ำเงินเข้ม เสื้อแขนยาวจรดข้อมือ ขลิบขอบแขนเสื้อรอบข้อมือด้วยสีฟ้า ชายเสื้อสั้นระดับเอว ป้ายด้านขวาทับด้านซ้ายของตัวเสื้อ หน่อกเสื้อจะปกคลุมด้วยผ้าสีเป็นเสื้อไม่มีคอปก ส่วนกางเกงใช้สีเดียวกัน ช่วงขาและเป้ากางเกงจะกว้างและหย่อนต่ำลงมาถึงหัวเข่า แต่ปลายขาจะเล็กและแคบลง เวลาสวมใส่จะมีผ้าสีแดงคาดเอวเอาไว้ ชายผ้าคาดเอวทั้งสองข้างและจะปกคลุมลายสวยงาม ห้อยลงมา บางคนก็คาดเข็มขัดเงินทับผ้าแดงอีกชั้นหนึ่ง

สำหรับผู้หญิงชาวม้ง ก็ใช้เสื้อผ้าสีดำหรือน้ำเงินเข้ม แขนยาวขลิบที่ปลายแขนด้วยสีฟ้าเช่นกัน ปักลวดลายหรือขลิบด้วยผ้าสีที่หน้าอกคอปกเสื้อมีลักษณะเป็นทรงกลม ห้อยพับไปด้านหลัง มีการประดิษฐ์ ลวดลายสวยงาม สวมกระโปรงเย็บจีบรอบตัว ทำลวดลาย โดยวิธีเขียนด้วยสีผึ้งแล้วนำไปย้อมสีน้ำเงิน เกิดเป็นลายสวยงามด้านหน้า จะมีผ้าผืนยาวปักลวดลายสวยงาม คาดปิดกระโปรงลงมาอีกชั้นหนึ่ง

ส่วนหญิงที่แต่งงานแล้วจะใช้ผ้าพื้นเรียบๆ ขลิบชายด้วยผ้าสี มีผ้าแดงปักลวดลายที่ชายทั้งสองข้าง และปล่อยเป็นพู่ห้อย เป็นสีแดงหลายเส้น บางครั้งก็จะคาดเข็มขัดเงินทับอีกด้วย ผู้หญิงม้วนน้ำเงิน มักจะสวมใส่กระโปรงเช่นนี้ในทุกโอกาส ช่วงขาตอนล่างของหญิงสาวก็จะมีผ้าพันแข้งสีน้ำเงินหรือดำโดยรอบ โดยทั่วไปผู้หญิงม้วนมักนิยมมวยผมไว้ที่กลางศีรษะมอมมีช่องผมมวย ทำจากหางม้า พันเสริมให้ดูใหญ่ขึ้น แล้วใช้ผ้าแถบเป็นตาๆ ประดับด้วยลูกปัดสีสวยโคมมวยผมอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีเครื่องประดับเพิ่มเติม เช่น เครื่องเงิน กำไลคอ กำไลข้อมือ ตุ้มหู รวมทั้งเหรียญเงิน ต่างๆ ประดับตามเสื้อผ้านี้ และมีผ้าสะพายเฉียงไหล่ทั้ง 2 ข้าง ส่วนมากเราจะเห็นชาวไทยภูเขาเผ่าม้งแต่งตัวกันเต็มที่ในวันสำคัญของเผ่า เช่น วันฉลองปีใหม่ วันแต่งงาน เป็นต้น

แม้ว่าชาว ผู้ชายจะใส่เสื้อสีดำหรือน้ำเงินเข้ม ลักษณะเสื้อคล้ายกันกับม้วนน้ำเงิน แต่มีการประดับ ลวดลายน้อยกว่า ทางเกงใช้สีเดียวกัน ที่เอวจะมีผ้าแดง ผูกคาดทับกางเกง และมีเข็มขัดคาดทับอีกชั้นหนึ่ง เช่นกันที่คอ มักจะสวมห่วงเงินรอบคอหลายห่วง

สำหรับผู้หญิงม้วนขาว ส่วนใหญ่จะแต่งตัวคล้ายกันกับม้วนน้ำเงินในสมัยก่อนผู้หญิงม้วนขาว จะนิยมสวมกระโปรงสีขาวล้วนไม่มีลวดลายใดๆ ทั้งสิ้น แต่ผ้าผืนยาวที่ปิดทับด้านหน้ากระโปรงจะเย็บปักเป็น ลวดลายสวยงาม พร้อมทั้งมีผ้าแถบสีแดงคาดเอว ปล่อยชายเป็นหางไว้ด้านหลัง ในระยะหลังกระโปรงสีขาว เปรอะเปื้อนได้ง่าย หญิงม้วนขาวจึงหันมานิยมสวมกางเกงทรงจีนสีน้ำเงินเข้มแทนกระโปรง และมีผ้าปักเป็น ลวดลายห้อยลงมาปิดกางเกงทั้งด้านหน้าและด้านหลัง

ผู้หญิงม้วนขาวนิยมพันมวยผมให้ส่ายย้อยออกมาด้านหน้า และกันเชิงผมด้านหน้าให้ดูมีหน้าผาก กว้างขึ้น แต่ไม่นิยมเติมช่องผมมวยเหมือนอย่างผู้หญิงม้วนน้ำเงิน

อย่างไรก็ตามเราจะเห็นชาวไทยภูเขาเผ่าม้งทั้ง 2 กลุ่ม แต่งตัวกันเต็มที่ในโอกาสงานสำคัญๆ ของหมู่บ้านแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งในบางหมู่บ้านผู้ชายม้วนจะนิยมสวมหมวกดำทรงกลม แบบจีน ปักไหมพรมสีแดงตรงกลาง และประดับเหรียญเงินสวยงามมาก (ชูพนิจ เกษมณี .2534)

ประเพณีและการนับถือศาสนา

ประเพณีและวัฒนธรรมชาวไทยภูเขาเผ่าม้งมีประเพณีและวัฒนธรรมตลอดทั้งความเชื่อเป็นของตนเองสืบมาแต่บรรพบุรุษ ซึ่งในปัจจุบันพวกเขาก็ยังรักษาและยึดถืออยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลง เช่น ประเพณีฉลอง ปีใหม่ งานประเพณีฉลองปีใหม่ของม้ง หรือที่เรียกว่า “น่อเปีโจ่วซู่” ซึ่งแปลว่ากินสามสิบ ชาวม้งหรือม้วนจะถือเอาวันสุดท้ายคือ 30 ค่ำ ของเดือน 12 ในทุกปีเป็นวันส่งท้ายปีเก่า (ปฏิทินของไทยจะนับแบ่งเป็น 2 ช่วง ช่วง ขึ้นข้างแรม ช่วงละ 15 วัน ตั้งแต่ 1 ค่ำ ถึง 15 ค่ำ แต่ของม้งนับจาก 1 ค่ำไปถึง 30 ค่ำเลย)

สมัย สุทธิธรรม กล่าวถึงประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ของชาวม้งไว้ดังนี้

พิธีกรรมและความเชื่อ ม้งมีความเชื่อในการนับถือผีอย่างเหนียวแน่นไม่เสื่อมคลาย เช่น ผีที่สำคัญซึ่งจัดว่าเป็นผู้ สร้างสรรค์ดูแลสิ่งทั้งปวงให้แก่มนุษย์ ได้แก่ ผีโซ่ว หรือ เทพโซ่ว หมายถึงเทวดาหรือเทพ ซึ่งเป็นผู้อำนวยาให้คนลง มาเกิด สามารถตัดสินชะตาชีวิตกำหนดอายุของคน ส่วนผีอื่นๆ ก็มี เช่น พยง์เฮลล่าย ซึ่งดูแลให้มนุษย์ปฏิบัติตามกฎ

ระเบียบและถือเช้งถือติ เป็นผีเจ้าที่เจ้าทาง เช้ เต้ เช้งเซอ เป็นผู้ปกครองมนุษย์ กะยั้ง เป็นผีฟ้าผู้หญิงที่สามารถให้ลูกแก่สามีภรรยาได้ เป็นต้น เน้ง ถือเป็นผู้ที่คอยต่อสู้กับผีร้าย ผีเน้ง มีบทบาทสำคัญรักษาคนเจ็บไข้ได้ป่วยให้หายดี เป็นผีทั่วๆ ไปอาจให้ทั้งคุณและโทษ ผีคำ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ 1. ผีเรือนหรือคำไหวเจ้ เช่น ผีประตู (คำของตรง) เป็นผู้ปกป้องรักษาคนและสัตว์เลี้ยงในครัวเรือน ผีเสา เรียกว่า (น) คู้คำ หรือ (น) แย้คำ เป็นผีเสาเรือนต้นกลาง ผีสิเกะ เป็นผีเรือนที่อยู่ผาบ้านตรงกันข้ามกับประตูหน้าบ้าน เป็นกระดาสีเหลี่ยมสีขาวเท่าฝ่ามือ สิเกะ ช่วยให้ทำมาหากินเจริญ ลูกหลานเพิ่มพูน คำชายดี ทำเน้ง หรือผีหิ้งเป็นตั้งประจำตัวของหมอมีทรง คำขอส่อ หรือผีเตาไฟใหญ่ ซึ่งมักถือว่ามิบุญคุณต่อชีวิตมา คำขอจู้ เป็นผีเตาไฟเล็ก เป็นผู้ให้ความอบอุ่นแก่คนในบ้านให้มีความสุขและป้องกันภัยอันตราย เป็นบรรพบุรุษที่ลี้ลับไปเป็นส่วนหนึ่งของผีเรือนด้วย สิงสถิตอยู่ที่คานพาดระหว่างเสาห้องนอนติดประตูกับเสาผนังด้านทั้งสี่แต่มีผู้กล่าวว่าผีบรรพบุรุษอยู่ส่วนปลายของเสาผี 2. ผีทั่วไป ผีชนิดนี้จะสิงอยู่ทั่วไป เช่น ผีป่า ผีจอมปลวก ผีน้ำ ผีดำ เป็นต้น และผีเร่ร่อน หิวไทย ออชยาก ซึ่งเกิดจากคนตายแบบผีไม่มีญาติขาดการทำพิธี เป็นพวกวิญญาณล่องลอยบางทีจะปรากฏตัวให้เห็นแล้วหายไป เช่น คำป้อ (นา) ส่งยี้ เป็นผีตัวเล็กมีขนรุงรัง กล่าวกันว่ามีความจริง ๆ แขนงยาวแก้งก้าง ชอบจับคนกินเป็นอาหาร เป็นผีที่มีภัยให้โทษ ส่วนผี คำซ้อ (น) ทย่งยี้ เป็นผีที่มีหน้าที่มารับเอาวิญญาณออกจากร่างไปหรือเป็นผีมาคร่าเอาชีวิตมนุษย์ไป เป็นต้น ชาวไทยภูเขาม้งหรือมั่ว จะมีความเชื่อในเรื่องผีนี้มาก และยิ่งเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดอีกด้วยหมอมผี ซึ่งชาวม้งถือว่าเป็นผู้ที่มิอำนาจ สามารถติดต่อกับผีและวิญญาณได้ หมอมผีหรือเน้ง อาจจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ โดยสามารถพูดติดต่อกับผีต่าง ๆ ได้ เมื่อเวลาเข้าทรง (ซูพินิจ เกษมณี .2534:71)

สรุปได้ว่าผีเป็นส่วนหนึ่งของสังคมชาวม้ง มีบทบาทและอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวม้งมาก แม้จะมีหัวหน้าหมู่บ้านคอยดูแลทุกข์สุขอยู่แล้วก็ตาม ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าหัวหน้าหมู่บ้าน(พ่อหลวง) เป็นเหมือนผู้ปกครองดูแลความสงบเรียบร้อยประจำหมู่บ้าน ส่วนหมอมผีเป็นทั้งหมอรักษาโรค และเป็นที่พึ่งพิงทางใจและทำนายอนาคตทุกๆ ด้านของชาวไทยภูเขาม้ง

ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ของชาวม้งแต่ละแหล่งจะใกล้เคียงกัน สมัย สุทธิธรรมได้รวบรวมประเพณีของชาวม้งไว้ ดังนี้

งานฉลองปีใหม่จะอยู่ในราวปลายเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม ชาวม้งจะประกอบพิธีกรรมต่างๆ ถัดจากวันส่งท้ายปีเก่าไปอีก 3 วันเป็นวันฉลองปีใหม่ ทุกคนจะหยุดทำงานใน 3 วันแรก โดยชายหญิงทุกคนในหมู่บ้านจะได้สวมเสื้อผ้าชุดใหม่ โดยเฉพาะหนุ่มสาว จะแต่งตัวกันเต็มที่ประดับประดาเครื่องเงินสวยงาม เด็กๆ จับกลุ่มกันมาเล่นลูกข่าง และร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนาน ในขณะเดียวกันหนุ่มสาวจะจับคู่กันโยนลูกข่าง โดยทั้งสองฝ่ายจะอยู่กันคนละแถว โดยรับลูกข่างระหว่างคู่ของตนเอง ในการเล่นระหว่างหนุ่มสาวถ้าใครแพ้ ก็จะต้องปรับเอาสิ่งของที่ติดตัวกันไป เช่น แหวน กำไลมือ ผ้าเช็ดหน้า พอพลบคำ ก็มาร้องเพลงแก้เกี้ยว และโต้ของคืน เป็นโอกาสให้หนุ่มสาวได้มีเวลาพบปะพูดคุยกันร้องเพลงโต้ตอบกันอย่างสนุกสนาน

ประเพณีการเกิด หลังจากช่วยกันทำคลอดออกมาแล้ว หากเป็นชายจะเอารกไปฝังบริเวณเสาผีบ้าน ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษ หรือที่เรียกว่าเสายึดเหนี่ยววิญญาณบรรพบุรุษ หากเป็นหญิงก็จะนำรกไปฝังไว้ใต้เตียงห้องนอนของพ่อแม่เด็กสามวันจะทำพิธีเรียกขวัญและตั้งชื่อให้เด็ก แต่ถ้าเด็กเสียชีวิตภายใน 3 วัน ก่อนที่จะทำพิธีเรียกขวัญ ก็จะนำศพไปฝังอย่างง่าย เพราะถือว่ายังไม่ค่อยเป็นคนที่สมบูรณ์

ประเพณีการตาย สำหรับม้งเมื่อคลอดลูกออกมาพ้น 3 วันไปแล้วจะถือว่าเป็นคนอย่างสมบูรณ์ ไปจนแก่จนแก่และหากมีการตายลงจึงจะมีพิธีจัดงานศพซึ่งจะดำเนินไปตามประเพณี ยิ่งถ้าเป็นศพผู้สูงอายุอยู่อายุโสมมบุตรหลานมาก พิธีก็จะจัดใหญ่โตตามไปด้วย

เมื่อมีการตาย เขาจะนำศพไปชำระล้างให้สะอาดแล้วแต่งตัวให้ใหม่ และมีผู้ทำพิธีส่งศพหรือสวดส่งวิญญาณให้เพื่อบอกทางไปสู่บ้านเก่าหลายคนในหมู่บ้านจะทำหน้าที่ต่างกันไป เช่น ทำแคว่ร่างศพ แล้วส่งคนไปแจ้งข่าวให้ญาติในที่ต่างๆ ให้รู้ ดังนั้น จึงจำเป็นจะต้องเก็บศพไว้บ้านหลายวัน เพื่อรอญาติ โดยนำแคร่ศพมาไว้ที่ผาบ้านด้านทั้งผีบรรพบุรุษซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับประตูหน้าบ้าน หันศีรษะไปทางเตาไฟใหญ่ บางทีจะมีผ้าแดงปิดหน้าศพด้วย

จากนั้นจะทำพิธีจำไก่เพื่อไก่ตัวนี้จะได้นำวิญญาณผู้ตายไปสู่เมืองผีระหว่างนี้ญาติผู้หนึ่งจะผลัดกันมาร้องไห้ข้างศพ เป็นระยะ บรรดาแขกที่มาร่วมงานจะนำเงินมาช่วย

ประเพณีการเกี่ยวสาว หลังจากว่างเว้นงานในไร่หรือหลังฤดูเกี่ยวเราจะพบหนุ่มสาวชาวม้งไม่เกี่ยวพาราสักกันใน ยามค่ำคืนซึ่งโดยปกติแล้วชายหนุ่มและหญิงสาวม้งจะไม่พึงเกี่ยวพาราสักกันในที่สาธารณะหรือต่อหน้าผู้คน โดยเฉพาะผู้ใหญ่ซึ่งถือเป็นการไม่ให้เกียรติผู้ใหญ่ การเกี่ยวพาราสักจะกระทำในเวลากลางวันได้ก็ต่อเมื่อถึงเทศกาล ฉลองปีใหม่ซึ่งเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวม้งมาสนุกรื่นเริงกัน ด้วยการเล่นโยนลูกช่วง พร้อมกับพูดคุยกัน แต่โดยทั่วไป เมื่อหนุ่มพึงพอใจในสาวคนใดแล้ว เขามักจะแอบไปหาสาวที่บ้านยามดึก รอจนพ่อแม่พี่น้องของหญิงสาวหลับจึง แอบไปกระซิบที่ข้างห้องนอนด้านนอก พูดจาอ้อนวอนให้สาวคนรักออกมาพบตนข้างนอก หรือเป่า “จาง” เรียก เบาๆ การเกี่ยวสาวหรือชวนสาวออกมาพลอดรักกันนั้น ถ้าพูดเสียงดังหากพ่อแม่สาวได้ยินเข้า ฝ่ายชายจะถูกคุดำ ทาว่าไม่ให้เกียรติผู้ใหญ่ จึงต้องนั่งเฉยเสีย หากไปโต้เถียงก็อาจจะถูกปรับอีกด้วย

ประเพณีแต่งงาน หรือพิธี “หยั้วป้อเหนียะ” คือ “การซื้อภรรยา” นอกจากนี้ยังมีความหมายว่า “ไหว้เจ้” หรือคัม เพล้า จากเจ้ราคาตัวเรียกว่า “ไห่ (ง) เก” การดูฤกษ์ยามตามกัน หรือการไปสุ่ขอเพื่อนำไปสู่การแต่งงานจะถือว่า สมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อมีการจ่ายสินสอดกันเรียบร้อยแล้ว ซึ่งอาจจะเป็น 1 ปี หรือ 2 ปี หลังจากจุดไปแล้ว จึงจะจ่ายค่า สินสอดหมด การแต่งงานคือการส่งเผ่าแก่ไปสุ่ขอ ซึ่งจะต้องกำหนดวงเงินค่าสินสอดและเวลาที่นำมาชำระไป พร้อมๆ กันเลย วิธีหนึ่งคือ การหมั้นหมายกันไว้ตั้งแต่ยังเล็กๆ โดยพ่อแม่ทั้งสองฝ่ายจะตกลงหมั้นหมายบุตรของ ตนให้แก่กันและกัน (สมัย สุทธิธรรม 2535:34)

ความเชื่อม้งหรือมั่วจะมีความเชื่อในการนับถือผีอย่างเหนียวแน่นไม่เสื่อมคลาย เช่น ผีที่สำคัญซึ่ง จัดว่าเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งดูแลสิ่งทั้งปวงให้แก่มนุษย์ ได้แก่

ผีไข้ หรือ เทยอไข้ หมายถึงเทวดาหรือเทพ ซึ่งเป็นผู้อนุญาตให้คนลงมากเกิด สามารถตัดสิน ชะตาชีวิตกำหนดอายุของคนส่วนผีนึงๆ ก็มี เช่น หย่งฮัเหล้าฮั ซึ่งดูแลให้มนุษย์ปฏิบัติตามกฎระเบียบและ ถือเซ่งถือติ เป็นผีเจ้าที่เจ้าทางเซ่ เต้ เซ่งเซอ เป็นผู้ปกครองมนุษย์

ก๊ะยั้ง เป็นผีฟ้าผู้หญิงที่สามารถให้ลูกแก่สามีภรรยาได้ เป็นต้น

เน้ง ถือเป็นผีที่คอยต่อสู้กับผีร้าย ผีเน้ง มีบทบาทสำคัญรักษาคนเจ็บไข้ได้ป่วยให้หาย

ดำ เป็นผีทั่วๆ ไปอาจให้ทั้งคุณและโทษ ผีดำ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ

1. ผีเรือนหรือดำไหวเจ้ เช่น ผีประตู (เจ้าของครัว) เป็นผู้ปกป้องรักษาคนและสัตว์เลี้ยงในครัวเรือน ผีเสา เรียกว่า (น) ตู้ดำ หรือ (น) แย่ดำ เป็นผีเสาเรือนต้นกลาง ผีสีกะ เป็นผีเรือนที่อยู่ผ่านตรงกัน ข้ามกับประตูหน้าบ้าน เป็นกระดาดสี่เหลี่ยมสีขาวเท่าฝ่ามือ สีกะ ช่วยให้ทำมาหากินเจริญ ลูกหลานเพิ่ม พูน ค้าขายดี ทำเน้ง หรือผีตั้งเป็นทั้งประจำตัวของหมอมผีทรง ค้าขอส่อ หรือผีเตาไฟใหญ่ ซึ่งม้งถือว่า มี บุญคุณต่อชีวิตมา ค้าขอจู้ เป็นผีเตาไฟเล็ก เป็นผู้ให้ความอบอุ่นแก่คนในบ้านให้มีความสุขและป้องกัน เท ยอฮัฮั เป็นบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปเป็นส่วนหนึ่งของผีเรือนด้วย สิ่งสถิตอยู่ที่คานพาดระหว่างเสาห้องนอนชิด ประตูกับเสาผนังด้านหัวมีแต่มีผู้กล่าวว่าผีบรรพบุรุษอยู่ส่วนปลายของเสาผี

2. ผีทั่วไป ผีชนิดนี้จะสิงอยู่ทั่วไป เช่น ผีป่า ผีจอมปลวก ผีน้ำ ผีถ้ำ เป็นต้น และมีเร่วอน ทิว ไทโย อตอยาก ซึ่งเกิดจากคนตายแบบผีไม่มีญาติขาดการทำพิธี เป็นพวกวิญญาณล่องลอยบางที่จะปรากฏ ตัวให้เห็นแล้วหายไป เช่น ค้าป้อ (นา) ส่งฮั เป็นผีตัวเล็กมีขนรุงรัง กล่าวกันว่าผีตัวคนจริง ๆ แขนยาว เก้งก้าง ชอบจับคนกินเป็นอาหาร เป็นผีที่มีภัยให้โทษ ส่วนผี ค้าซื่อ (น) หย่งฮั เป็นผีที่มีหน้าที่มารับเอา วิญญาณออกจากร่างไปหรือเป็นผีมาคร่าเอาชีวิตมนุษย์ไป เป็นต้น

ชาวเขาเผ่าม้งหรือมั่ว จะมีความเชื่อในเรื่องผีนี้มาก และยังเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดอีกด้วย

หมอมผี ซึ่งชาวม้งถือว่าเป็นผู้ที่มีอำนาจ สามารถติดต่อกับผีและวิญญาณได้ หมอมผีหรือเน้ง อาจจะ เป็นหญิงหรือชายก็ได้ โดยสามารถพูดติดต่อกับผีต่างๆ ได้เมื่อเวลาเข้าทรง ดังนั้นหมอมผีจึงเป็นส่วนหนึ่ง

ของสังคมชาวม้ง มีบทบาทและอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวม้งมาก แม้จะมีหัวหน้าหมู่บ้านคอยดูแลทุกข์สุขอยู่แล้วก็ตาม

ในด้านความเชื่อถือ เรื่องผีนั้นมีความเชื่อว่าคนเกิดมา จะต้องมิขวัญอยู่ 3 ขวัญ เรียกว่าปลี ดังนั้นเมื่อเด็กเกิดมาจึงต้องทำพิธีเรียกขวัญทั้ง 3 เข้าร่างเสียก่อนแล้วจึงตั้งชื่อให้ ดังนั้นผู้ใดก็ตามหากขวัญออกจากร่างไปทั้ง 3 ขวัญ ผู้นั้นก็จะตายทันที แต่ถ้าขวัญออกร่างไป ขณะเจ้าของนอนหลับอาจจะทำให้ผู้นั้นเกิดเจ็บไข้ได้ป่วย หมอผีจะต้องทำหน้าที่เชิญให้ขวัญกลับสู่ร่างเดิม (สมัย สุทธิธรรม .2535:52)

ความเชื่อถือในเรื่องผีและวิญญาณของชาวม้ง สะท้อนให้เกิดความเคารพยำเกรงไม่ประพฤติดิปฏิบัติไปในทางที่ผิดที่ไม่บังควรต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถืออยู่นั้นคือประตูหน้าบ้าน เสากลาง เตาไฟใหญ่ เตาไฟเล็ก และที่อยู่ของลิกะ (หิ้งผีบ้าน) ข้างฝาตรงกันข้าม ประตูหน้าบ้านนั่นเอง โดยมีข้อมห้ามกระทำการใดๆ อันเป็นการลบหลู่ เช่น ไม่นั่งบนธรณีประตู ห้ามใช้มีดสับ หรือฟันเสาเล่น ห้ามถ่มน้ำลายใส่เตาไฟ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามชาวม้งมักจะไม่มีการพิธีกรรมทางการเกษตรใดๆ เช่นชาวเขาเผ่าอื่นๆ และในปัจจุบันชาวม้งหรือแม้จะถูกทางการจัดสรรที่ทำมาหากินให้ โดยได้อพยพลงมาอยู่เชิงดอยบ้างแล้วก็มี เช่นที่เขตจังหวัดกำแพงเพชรและเขตอื่นๆ บางพื้นที่ สำหรับม้งบางกลุ่มก็เข้ามายึดการทำมาค้าขายกันในเมืองเลยก็มี

สรุปได้ว่าชาวม้งมีพิธีกรรมต่างๆ มากมาย และนับถือผีเป็นหลัก โดยประเพณีต่างๆ จะเริ่ม ตั้งแต่ประเพณีการเกิด การเฉลิมฉลองปีใหม่ การเกี่ยวพาราสี การแต่งงาน และประเพณีการตายโดยประเพณีต่างๆ ยังคงมีใช้และยึดถืออยู่

ชาวม้งที่บ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริ่ม

หมู่บ้านม้งแม่สาใหม่ตั้งอยู่ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีประชากรประมาณ 264 หลังคาเรือน ชาวบ้าน 80% นับถือศาสนาพุทธ ที่เหลือเป็นคริสต์ โดยศาสนาพุทธจะนับถือผีควบคู่ และยังมีพิธีกรรมอื่นๆ เกี่ยวกับผีอยู่เช่น การเลี้ยงผี การถือกรรม

การก่อตั้งหมู่บ้าน แต่เดิมอยู่กระจัดกระจายในตอนใต้ของตำบลบ้านโป่งแยง เมื่อ พ.ศ. 2496 จนในปี 2525 มีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สาใหม่ขึ้น จึงมาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านจาก 190 หลังคาเรือน ปัจจุบันเพิ่มเป็น 269 หลังคาเรือน แรกเริ่มยังที่บ้านแม่สาใหม่ปลูกฝิ่น ต่อมาเปลี่ยนเป็นปลูกผักเมืองหนาวไม่ค่อยได้ผลจึงหันมาปลูกลิ้นจี่ตั้งแต่ปี 2520 จนถึงปัจจุบัน (เกษม ถนอมวรกุล.2546:สัมภาษณ์)

สังคมม้งโดยทั่วไปที่มีชายเป็นใหญ่และสืบเชื้อสาย รวมทั้งความเชื่อผีบรรพบุรุษผ่านผู้ชายโดยผู้ชายสามารถมีภรรยาได้หลายคน และเป็นครอบครัวขยายในครัวเรือนเดียวกัน หรือจะแยกครัวเรือน ผู้ชายเป็นผู้ที่สืบตระกูลและทำพิธีบูชาผีบรรพบุรุษโดยจำแนกที่มาขอเครือญาติได้จากการอ่านสัญลักษณ์เชิงพิธีกรรมความเชื่อสามทางคือ

1. การสืบเชื้อสายทางโลหิตหรือร่วมบรรพบุรุษเดียว ซึ่งได้แก่ ระบบอาวุโส ซึ่งจะมีพิธีกรรมทางศาสนาคอยผลิตซ้ำความทรงจำชื่อบรรพบุรุษ เช่นพิธีเลี้ยง พิธีกรวดบุญกุศลให้วิญญาณบรรพบุรุษ พิธีกราบไหว้ผู้อาวุโส และพิธีแข่งเม้ง หรือกราบสุสาน เพื่อขอพรและกรวดบุญกุศลให้วิญญาณบรรพบุรุษ เป็นต้น

2. ทาง การแต่งงาน มีพิธีกรรมแต่งงาน หลายรูปแบบ เพื่อให้คู่แต่งงานได้เลือกตามเงื่อนไข และสถานการณ์เพื่อความเหมาะสม ซึ่งทุกรูปแบบจะต้องสร้างความผูกพันระหว่างเครือญาติโดยต้องแต่งงานกับต่างตระกูลแซ่เท่านั้น และพิธีงานรวมทั้งทัณฑ์ต่างๆ ที่เรียกผู้ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นเครือญาติเป็นต้น

3. ทางความเชื่อ โดยแยกแยะตามกลุ่มตระกูลแซ่ และกลุ่มย่อยของพิธีกรรมทางความเชื่อผีบรรพบุรุษร่วมกัน ซึ่งจะมีเทือกเถาเหล่ากอร่วมกัน แต่อาจไม่มีสายเลือดร่วมบิดามารดาเดียวกันก็ได้ ซึ่งมีพิธีกรรมตอกย้ำความทรงจำ เช่น การนับจำนวนกองเนื้อในพิธีตอบแทนบุญคุณบรรพบุรุษ การนำศพออกนอกบ้านเพื่อทำพิธีตามจารีตก่อนนำไปฝังและลักษณะของสุสานที่มีแบบคนม้ง แบบคนจีน และแบบคนเมือง

ประชากรทั้งหมดของชุมชนม้งบ้านแม่สาใหม่ 205 ครัวเรือน 264 ครอบครัว จำนวน 1,715 คน เพื่อการปกครองชุมชน ชุมชนได้ร่วมกันแบ่งพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนบ้านเป็น 6 เขต หรือกลุ่มบ้าน โดยแยกตามพื้นที่ตั้งครัวเรือนที่มีเส้นทางรถหรือทางเท้าเป็นเส้นแบ่ง เฉลี่ยกลุ่มละ 35 ครัวเรือน ซึ่งเกือบจะทุกครัวเรือนในแต่ละเขตเป็นตระกูลแซ่เดียวกัน ชุมชนได้เริ่มแบ่งเขตเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2530 จากความสัมพันธ์เชิงเครือญาติดังกล่าว จึงเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญยิ่งในการแสวงหาพลังอำนาจร่วมกัน เพื่อต่อสู้ให้ได้มาซึ่งความชอบธรรมในการอ้างสิทธิเข้าถึงทรัพยากรของชุมชนตลอดจนการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน หรือการปรับตัวหาเลี้ยงชีพในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจได้อย่างดี เช่น เครือญาติเดียวกันจะได้รับกันจะได้รับการเอาใจใส่แบ่งเบาภาระหนักให้เป็นเบา ร้อนให้เป็นเย็น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทำมาค้าขาย กระทั่งความเป็นอยู่โดยเฉพาะในสภาวะปัจจุบันที่แม้จะได้รับสัญชาติไทยแต่ยังถูกกีดกันสิทธิความเป็นพลเมืองที่เท่าเทียม ซึ่งปัจจุบันชุมชนยังคงมีปัญหาเรื่องสถานะบุคคลสองประเภท คือ รายชื่อตกหล่นจำนวน 1 ครอบครัว รวมจำนวน 5 คน และไม่ได้แจ้งเกิดอยู่ในทะเบียนบ้านจำนวน 9 ครอบครัว รวมจำนวน 36 คน ในทางตรงกันข้ามแม้ชุมชนจะถูกเบียดขับด้วยสถานะบุคคล แต่ชุมชนก็ไม่ได้กีดกันคนนอก แต่กำลังสร้างความหลากหลายทางชาติพันธุ์ด้วยซึ่งประชากรเกือบทั้งหมดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ยกเว้นคนเมือง 2 หลังคาเรือน คนจีนฮ่อ 1 หลังคาเรือน และภรรยาคนม้งที่มาจากชาติพันธุ์ลีซอ 1 คน และคนเมือง 1 คน (อะภัย วาณิชประเสริฐ, 2546:31)

ชุดเสื้อผ้ามีหลายแบบจะเน้นชุดคนเสียชีวิต คนแก่ เด็กกับผู้ใหญ่แยกสาย แยกแบบ ต้องใส่ให้ครบ ปัจจุบันประยุกต์ได้ ใครไม่มีหรือมีไม่ครบไม่เป็นไร มีกรรมวิธี การย้อม ทอ ปัก ทอโยกัญชา ปลูกเอว การทอทอใช้เองและขายด้วย ปัจจุบันมีบางคนจะใช้ผ้ากำมะหยี่สีดำ แต่ถ้าคนตายจะใช้โยกัญชา ถ้าคนตายต้องใส่ชุดประจำเผ่า การทอเป็นหน้าที่ของผู้หญิง 8 – 9 ขวบ เริ่มหัดเย็บปักและทอผ้า คุณพ่อก็เริ่ม ปัก เย็บ ทอ ตั้งแต่ 8 ขวบ แม่เป็นคนสอนใช้เวลาทำตอนกลางวัน ปัจจุบันใช้เวลากลางคืน อุปกรณ์ส่วนใหญ่ทำเอง ด้าย ปัก จะซื้อมีไหมหลายอย่าง เช่น ไหมพรม ฝ่าย และไหม ส่วนมากจะทำผ้าใช้เอง มีบ้างที่ทำขายต้องมีคนมาสั่งทำ แต่ส่วนน้อยที่จะขาย

ชลัษพร ถนอมวรกุลกล่าวว่า ในการใช้ลายปักลายปัก ผู้ชายจะไม่มีดอก และไม่มีชื่อลายแต่จะเป็นที่รู้จัก แต่ไม่เรียกชื่อ มีการออกแบบลายเองบ้าง ปัจจุบันในชีวิตประจำวันไม่ค่อยใส่ ยกเว้นคนแก่จะใส่เพื่อเตรียมตัวเวลาตายจะได้ใส่ชุดประจำเผ่า การทำใช้เองกับขายไม่ต่างกันทั้งลายและวัสดุ แต่จะตามใจลูกค้าส่วนมากคนที่มาซื้อที่หมู่บ้านนี้จะซื้อใส่เอง โดยเอาผ้าไปประยุกต์แบบ คนเมืองมักจะมาซื้อทั้งของเก่าและสั่งทำใหม่ คนเผ่ายังปักและทออยู่ การประกอบเป็นตัวเสื้อคนเดียวกันทำ ใช้เวลา 2 – 3 เดือนจะได้ 1 ชุด 1 ปี ถ้าขยันจะได้ 2 ชุด การขายดูความยากและวัสดุอุปกรณ์ นอกจากผ้าที่ผลิตเพื่อแต่งกายจะมีการทำย่าม กระเป๋า (ทำขาย) หมอน เป็นแบบใหม่ (ชลัษพร ถนอมวรกุล, 2546 : สัมภาษณ์)

ผ้าคลุมศพยาวๆ ทำเพื่อไว้คนแก่ทำเตรียมไว้พออายุ 40 – 50 ก็จะมีเตรียมไว้ หญิงชายจะใส่เหมือนๆ กัน ใส่ทับชุดม้งอีกที เรียกว่า ชุดคลุมศพหรือชุดแก่ การใส่ชุดคนตายถ้าฐานะดีจะใส่ทับๆ กันหลายๆ ชุดแล้วใส่ชุดคลุมศพทับอีกทีแสดงฐานะคนตาย แล้วจึงนำไปฝัง

ถ้าคนตายแล้วไปไม่ใส่ชุดเผ่าต้องถอดออกแล้วใส่ชุดประจำเผ่า ถ้าไปตายโรงพยาบาลหรือฉุกเฉิน ต้องทำพิธีเผาศพตามไป (คล้ายๆการทำงเด็ก) การฝัง ถ้าเป็นเด็กวัยรุ่นฝังได้เลย ถ้าเป็นคนแก่ต้องเลือกที่เป็นพิเศษ แทนที่คนตายชอบปลอกหมอน ทำขายมากกว่าใช้เอง

ต้นกล้วยปลูกเอง ใช้ส่วนลำต้น เปลือก มี 10 กว่าขั้นตอน ลอกเปลือก ต่อยาง ใช้เครื่องกรอต่อ ทำเป็นเกลียว (จากเส้นแบน) ทอ ต้มเส้นด้วยเก็บน้ำขี้เถ้า (ฟอกสี) ย้อม

ปัจจุบันรัฐบาลเริ่มสนใจกล้วยและจะไม่ให้มีการใช้และปลูกเพราะถือว่าผลล้ายกล้วยาคือเป็นพืชตระกูลเดียวกันและเป็นยาเสพติด ปัจจุบันยังทำอยู่แต่ไม่ทำเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อขาย คุณพจน์ยืนยันว่าในหมู่บ้านนี้ไม่มีใครเสพยา มีการใช้ผ้าธรรมชาติมาปักบ้าง แต่น้อยมากไม่ค่อยใช้เพราะใช้กล้วย การปลูกกล้วย เริ่มปลูกเดือนมิถุนายน พอใช้แล้วต้นจะตายใช้เมล็ดปลูกเป็นไม้ล้มลุก

การเขียนเทียน ย้อมเทียน ใช้เทียนและขี้ผึ้งซื้อมาต้องใช้สีตำผสม (เหมือนบาติก) การใช้เครื่องมือเขียนทำเองผู้ชายทำ

การปัก ปักจากด้านหลังมีลายไขว้ กากบาท กระโปรงคนแก่กับวัยรุ่นต่างกัน วัยรุ่นสีจะสด การใช้สีเด่นจะเปลี่ยนทุกปี เช่นปีนี้เป็นสีแดง ปีหน้าเป็นสีม่วงเป็นต้น เป็นความนิยมกันในหมู่บ้าน คนแก่ จะไม่มีดอก จะเรียบๆ ลายไม่มากวัยรุ่นจะแต่งดอกสีจะสดใส สีที่ลายปักจะสดใส รุนแรง กระโปรงดั้งเดิมจะผูกไว้ด้านหน้า มีผ้ามาบังหน้าผูกเอวกันโป๊ แบบประยุกต์จะใช้ยางยืด ใช้ผ้าน้อยลง

การอัดจีบกระโปรง ใช้มือพับประมาณ 1 เซนติเมตร ไม่ใช้น้ำยา ใช้พับๆ ซ้อนๆ กันแล้วเย็บเอาตรงไว้ 1 วัน กระโปรง 1 ตัว ใช้ผ้า 7 เมตร

การทอ นิยมทอนอกบ้านเพราะแสงสว่างพอเพียง (คุณนางโงงทอให้ดู อายุ 80 กว่า)

เครื่องทอก็เอง มีขาถีบกระตุก ขณะทอนั่งเก้าอี้ไม่นั่งกับพื้น เก้าอี้สูง

การทอไม่มีการทอลาย จะทอเป็นพื้น

ส่วนมากคนแก่ๆ จะยังทออยู่ เด็กไม่มีทอต้องมีอายุ 10 ถึงจะทอได้ เด็กจะปักมากกว่า เครื่องทอไม่ได้มีทุกบ้าน การทอได้วันละประมาณ 5 - 7 เมตร หน้ากว้างประมาณ 90 เซนติเมตร เครื่องทอและอุปกรณ์อื่นๆ ผู้ชายจะทำให้ผู้หญิงจะบอกและปรับปรุงแบบแต่ยังเป็นแบบดั้งเดิม มีอุปกรณ์หลายชิ้นทำจากไม้และไม้ไผ่ และหนังสัตว์

การตัดต่อผ้า

เป็นการตกแต่งที่ใช้ควบคู่กับการปัก และการย้อมเขียนเทียนโดยใช้ผ้าสีต่างๆ มาตัดแล้วเย็บลงในช่องที่เขียนเทียน หรือ เพื่อเดินเส้นตัดเส้น การตัดต่อผ้าใช้กับผ้าเกือบทุประเภท แต่ที่พบมากที่สุดคือกระโปรง

ลวดลายที่ใช้มากที่สุดในการเย็บตัดต่อผ้าคือ ลายเรขาคณิตที่พบมากที่สุดคือ รูปสามเหลี่ยม

การย้อมเทียน

ส่วนมากใช้ทำกระโปรงอย่างเดียวการย้อมใช้ต้นหอม มาหมักในโองจนเกิดสีโดยก่อนหมักนำไปต้ม หมักไว้ 4 - 5 วัน จึงนำผ้าไปย้อมตามย้อม หากจะเขียนเทียนก็เขียนลายก่อนแล้วจึงนำมาย้อมในโอง การย้อมหากเขียนเทียนย้อมแล้วนำไปซักเลย หากย้อมเป็นผ้านั้น ต้องย้อมแล้วตาก 3 - 5 ครั้ง จนกว่าสีจะเข้ม ต้นหอมส่วนมากจะขึ้นเอง

วิธีการเขียนเทียน

นำเทียนกับขี้ผึ้งต้มโดยใส่ที่ต้ม ทำจากโลหะแล้ววางบนหิน 3 ก้อนจุดไฟเผาจนเทียนละลายเป็นน้ำ นำผ้าไปย้อมที่ต้มกับขี้เถ้าแล้ววางบนแคร่ไม้ไผ่หรือบนโต๊ะใช้เครื่องมือเขียนเทียนมีหลาย

ลักษณะหลายขนาดแล้วแต่จะวาดลวดลายอย่างไร เช่นเส้นคู่ เส้นเดี่ยว ขนาดใหญ่เล็กต่างกัน การเขียนเทียนแต่ละครั้งใช้เครื่องมือเขียน 5 – 18 อัน ต่างขนาดต่างแบบเพื่อเขียนเทียนเสร็จนำไปย้อมสีรวมจะให้สีน้ำเงิน โดยนำผ้าจุ่มลงในอ่างประมาณ 20 นาที แล้วนำมาผึ่งลมจนแห้งจากนั้นนำไปต้มน้ำกับเกลือประมาณ 3 – 5 นาที แล้วนำไปซักน้ำเปล่าตากจนแห้งจึงนำมาตัดเป็นกระโปรง หรือผลิตภัณฑ์อื่นๆ โดยส่วนมากจะตกแต่งบนลายเขียนเทียนด้วยการนำผ้าสีๆ (ซื้อมาจากตลาด) มาเย็บตกแต่งในช่องว่างของลายเขียนเทียนโดยลายทั้งหมดจะเป็นลายเรขาคณิต ช่องที่จะตกแต่งจะเป็นรูปสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ผ้าที่นำมาตกแต่งจะเป็นกระโปรงวัยรุ่น และเด็กจะใช้สีสดๆ หลายสี ถ้าเป็นชุดคนแก่จะใช้สีตกแต่งไม่เกิน 3 สี และไม่มากจนเกินไป

รูปแบบหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขาเผ่าม้งที่บ้านแม่สาใหม่ ตำบลงิ้วแยง อำเภอนมดวี จ.เชียงใหม่

ชาวไทยภูเขาเผ่าม้งที่ย้ายมาใหม่ให้ความสำคัญกับเครื่องแต่งกายประจำเผ่ามาก นอกจากจะแสดงถึงความเป็นม้งแล้ว การแต่งกายยังบ่งบอกถึงฐานะความเป็นอยู่ จึงจะสังเกตได้ว่าชุดของชาวม้งมีการรวมวิธีการผลิตมากและนิยมใช้เม็ดเงินหรือเหรียญเงินมาประดับเสื้อผ้า การตัดเย็บเสื้อคลุมศพหรือเสื้อกันน้ำเป็นความเชื่อที่สำคัญที่สุดของม้งที่บ้านแม่สาใหม่และม้งสายอื่นๆ โดยจะมีการตัดเย็บและตกแต่ง

เผ่าม้งที่บ้านแม่สาใหม่มีหัตถกรรมจากผ้า 14 ชนิด ได้แก่

1. เสื้อกันเปื้อนผู้หญิง
2. เสื้อผู้หญิง
3. เสื้อผู้ชาย
4. กระโปรง
5. ผ้าผูกเอวหญิง
6. เข็มขัด
7. หมวก
8. กางเกง
9. ผ้ากันเปื้อนหญิง
10. ผ้ากันเปื้อนชาย
11. เสื้อคลุมศพ
12. ผ้าพันขาผ้า
13. พันทัว
14. ผ้าอ้อมเด็ก

3. ข้อมูลเกี่ยวกับหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขา

ความเป็นมาของหัตถกรรมผ้า

ในประเทศไทยมีประวัติการทอผ้าใช้กันในหมู่บ้านและในเมืองโดยทั่วไปมาตั้งแต่โบราณกาล แต่การทอผ้าด้วยมือตามแบบดั้งเดิมนั้นก็เกือบจะสูญหายไปโดยสิ้นเชิง หากไม่ได้มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาได้ทันกาล ทั้งนี้เพราะประเทศไทยเป็นประเทศเปิด มีการค้าขายกับต่างประเทศมาเป็นเวลานาน สามารถซื้อผ่านอกที่สวายนามแปลกใหม่และราคาถูกได้ง่ายมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

หลังจากที่มีการทำสนธิสัญญานาวาริงกับอังกฤษ ในปี พ.ศ. 2398 ไทยก็ส่งสินค้าผ้าจากต่างประเทศมาใช้มากขึ้นเรื่อยๆ กระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการสำรวจพบว่าไทยส่งผ้าจากต่างประเทศเข้ามาเป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี ทำให้สิ้นเปลืองเงินตราไปละมากๆ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ริเริ่มฟื้นฟูส่งเสริมการเลี้ยงไหมและทอผ้าไทยกันอย่างจริงจัง ในปี พ.ศ. 2452 โปรดฯ ให้สถาปนากรมช่างไหมขึ้น และโปรดฯ ให้ตั้งโรงเรียนช่างไหมที่วังสระปทุม ซึ่งต่อมาขยายสาขาออกไปยังจังหวัดนครราชสีมาและบุรีรัมย์ ทรงจ้างครูชาวญี่ปุ่นมาสอนชาวบ้าน แต่การส่งเสริมได้ผลไม่คุ้มทุน ต่อมาจึงเลิกจ้างครูญี่ปุ่นและชาวบ้านก็หันมาทอผ้าตามวิธีพื้นบ้านเช่นเดิม เห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้ ผ้าพื้นเมืองของไทยในภาคต่างๆ กำลังได้รับการส่งเสริมให้นำมาใช้สอนในชีวิตประจำวันอย่างกว้างขวางมาก ดังนั้นจึงเกิดมีการผลิตผ้าพื้นเมืองในลักษณะอุตสาหกรรมโรงงาน โดยมีบริษัทจ้างช่างทอ ทำหน้าที่ทอผ้าด้วยมือตามลวดลายที่กำหนดให้ โรงงานหรือบริษัทจัดเส้นไหมหรือเส้นด้ายที่ย้อมสีเสร็จแล้วมาให้ทอ เพื่อเป็นการควบคุมคุณภาพ บางแห่งจะมีคนกลางรับซื้อผ้าจากช่างทออิสระซึ่งเป็นผู้ปั่นด้าย ย้อมสี และทอตามลวดลายที่ต้องการเองที่บ้าน แต่คนกลางเป็นผู้กำหนดราคาตามคุณภาพและลวดลายของผ้าที่ตลาดต้องการ ในบางจังหวัดมีกลุ่มแม่บ้านช่างทอผ้าที่รวมตัวกันทอผ้าเป็นอาชีพเสริมและนำออกขายในลักษณะสหกรณ์ เช่น กลุ่มทอผ้าของศิลปชีพ อย่างไรก็ตามในสภาพที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้นนั้น เป็นการทอเพื่อขายเป็นหลัก ดังนั้นจึงได้มีการปรับปรุงพัฒนาสีเส้น คุณภาพ และลวดลายให้เข้ากับรสนิยมของตลาด

การทอผ้าในภาคเหนือแถบล้านนาไทย

การทอผ้าในภาคเหนือแถบล้านนาไทย โดยเฉพาะในกลุ่ม ชาวไทยโยนกหรือไทยยวน และชาวไทยลื้อ ซึ่งเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของล้านนาไทย มีความเชื่อเรื่องการตั้งถิ่นฐานในสภาพแวดล้อมที่เป็นภูเขาและมีทางน้ำไหล ผู้หญิงไทยยวนและไทยลื้อในปัจจุบันนี้ยังรักษาวัฒนธรรมการทอผ้าในรูปแบบและลวดลายที่สืบทอดกันมา โดยเฉพาะการทอชิ้นตีนจก ผ้าขิด และผ้าที่ใช้เทคนิค "เกาะ" เป็นต้น การทอผ้าไหมยกดอกและการทอชิ้นใหม่ต่อดิ้นจกยกดินเงินดินทองนั้น รู้จักกันในหมู่เจ้านายชั้นสูงในภาคเหนือ ซึ่งได้ฝึกอบรมให้หญิงชาวบ้านตามหมู่บ้านหลายแห่ง เช่น ในจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน รู้จักทอจนทำกันเป็นอุตสาหกรรมในหมู่บ้านหลายแห่งจนถึงทุกวันนี้

การทอผ้าของชาวไทยภูเขา

ชาวไทยภูเขาทุกเผ่ามีเอกลักษณ์การแต่งกายและการผลิตผ้าแตกต่างกัน และใช้การแต่งกายเป็นตัวกำหนดเผ่าพันธุ์ ดังนั้นจึงให้ความสำคัญกับผ้ามาก ดังจะเห็นได้จากการแต่งกายของแต่ละเผ่า

นอกจากนี้ ชลธิรา สัตยวิวัฒนา ได้ศึกษาและให้ข้อมูลของการทอผ้าชาวไทยภูเขาไว้ดังนี้

ภาพการทอผ้าบนฝ่ามือเบี่ยงซ้ายวัดของอาณาจักรเตียนสะท้อนให้เห็นว่า การปั่นด้ายและทอผ้าเป็นหน้าที่ของผู้หญิงโดยแท้ และวิธีการทอนั้นเป็นแบบที่ชาวไทเหนือ (หรือไทใหญ่) ในแคว้นเตินหง มณฑลยูนนานเรียกว่า การทอแบบ "ข้างหลัง" (Back-strap body-tension loom) ซึ่งเป็นแบบเดียวกับที่เราเห็นชาวไทยภูเขาในเมืองไทย โดยเฉพาะพวกกะเหรี่ยงและลัวะในป่าเขาทอกันอยู่ในปัจจุบัน ลักษณะสำคัญของการทอแบบนี้คือ การนั่งพื้น เทียงขาตรงไปข้างหน้าทั้งสองข้าง เท้าแนบชิด บางแห่งมีขอนไม้ยื่นไว้ไม่ให้ตัวเลื่อนไหลไปข้างหน้า เส้นยืนของผืนผ้า แนบชิดลำตัวด้วยการมีสายหนังคาดรัด โดยโอบไว้ข้างหลัง ที่เอว บางแห่งจึงเรียกว่า ทอแบบมัดเอว แต่ชาวไทเหนือส่วนใหญ่นิยมเรียกว่า "ข้างหลัง"

ในชาวกว๊านวรรณเจียน ยังไม่พบสิ่งที่คล้ายคลึงกระสวย ขวนให้สันนิษฐานได้ว่า การทอในยุคนี้ยังคงใช้นิ้วมือสอดเส้นพุ่ง ส่วนปลายเส้นยืนโยงไว้กับคุ่นไม้หรือขอนไม้ ซึ่งยาวพอที่จะใช้ข้ายันได้ เช่น ลัวะหรือกะเที๋ยงในภาคเหนือของประเทศไทย ได้พัฒนาเป็นโยงกับเสาหรือหลักซึ่งเคลื่อนที่ไปทำที่ไหนก็ได้ไม่ตายตัว เช่นจะทำบนเรือนก็ได้ หรือใต้ถุนเรือนก็ได้ ขยับไปทำได้รวมไม้นอกตัวเรือนก็ยังได้ การโยงกับเสาหรือหลักยังมีผลทำให้ทอผ้าได้ผืนยาวกว่าในสมัยโบราณ ซึ่งถูกจำกัดด้วยความยาวของช่วงตัว แม้ว่าจะใช้วิธีมัดวนเก็บกับคุ่นไม้ ก็ยังคงเก็บผ้าไม่ได้มากเท่าที่ได้พัฒนาในขั้นหลัง

ยังควรตั้งข้อสังเกตด้วยว่า ในขณะที่มีการทอของชาวไทยภูเขาปัจจุบันเป็นการทอแบบปัจเจก คือต่างคนต่างทอในเรือนของตนนั้น วัฒนธรรมการทอของอาณาจักรเจียนเป็นการทอแบบรวมหมู่ นั่งล้อมวงกันโดยเหยียดเท้าไปข้างหน้า ทำให้จินตนาการได้ว่า การทอคงเป็นกิจกรรมรวมหมู่ที่ตึกคึก ผู้ทอพูดคุยกันได้ระหว่างทอ มองเห็นหน้าตาของกันและกัน เป็นรูปแบบของการชุมนุมอย่างหนึ่ง ผู้นำชุมชนซึ่งเป็นผู้นำของกิจกรรมการทอด้วยนั้นก็อาจจะสอดแทรกแง่คิดคำสั่งสอนระหว่างรวมกลุ่มกันทำงานทอได้ แต่ถ้าเป็นการมองโลกในแง่ร้ายก็อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า นายทาสสามารถควบคุมการทอของทาสอย่างใกล้ชิด ยกที่ทาสจะหลบหนีหรือเลี้ยงงานได้ในสภาพการทอแบบรวมหมู่เช่นนี้

น่าจะกล่าวได้ว่า การทอแบบ “ห้างหลัง” เป็นหลักฐานของวัฒนธรรมการทอที่เก่าแก่ที่สุดในอาเซียน อาเซียน สลาวประวัติศาสตร์ในโลมีการทอไปได้ไกลที่สุดเท่าที่มีหลักฐานทางโบราณคดีปรากฏคือระยะต้นพุทธกาล ระหว่าง พ.ศ. 337 – 551 การวิจัยสนามปัจจุบันพบว่า การทอแบบ “ห้างหลัง” นี้ ยังคงใช้กันแพร่หลายในกลุ่มออสโตรเอเชียและออสโตรเนเซียน ทั้งในแถบป่าเขาริเวณตะเข็บชายแดนของประเทศต่างๆ ในอาเซียนอาเซีย และในแถบป่าเขาของบริเวณหมู่เกาะซูลาเวซี อินโดนีเซีย เฉพาะในประเทศไทย การการวิจัยสนามของผู้เขียนเอง พบว่ามี การทอแบบ “ห้างหลัง” ในหมู่พวกลัวะที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในประเทศไทย (ชลธิรา ลัตยาศึกษา 2531 : 37)

สรุปได้ว่าการทอผ้าของชาวเขา นอกจากจะเป็นไปในการใช้สอยและประดับตกแต่งแล้วยังนับเป็นวิถีชีวิตที่สำคัญของชาวไทยภูเขาด้วย โดยถือเป็นหน้าที่ของผู้หญิง นอกจากนั้นยังพบว่า การทอผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเที๋ยง และม้ง ไม่ได้เป็นไปเพื่อการใช้สอยเป็นหลัก แต่เป็นไปเพื่อการสืบทอดและประกอบพิธีกรรมต่างๆ รวมทั้งยังเป็นการแสดงฐานะทางสังคมด้วย

4. ข้อมูลเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิปัญญา (Wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (People Wisdom) จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านพบว่า มีผู้ให้ความหมายคำว่าภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ต่างๆ กันดังนี้

ธวัช ปุณโณทก กล่าวว่า

ภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต เป็นเรื่องของการจัดการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ เป้าหมายก็คือ เพื่อดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน หมู่บ้าน ท้องถิ่น และส่วนที่เป็นปัจเจกของชาวบ้านเอง รวมทั้งประสบการณ์เอาชนธรรมชาติ ดัดแปลงธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวันทำให้เกิดสิ่งประดิษฐ์และแนวคิดต่างๆ ก็เรียกว่าภูมิปัญญาทั้งสิ้น (ธวัช ปุณโณทก 2531 : 40 – 42)

6.การใช้สีในลวดลาย

สีเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการสร้างงาน พลังและอิทธิพลของสีสามารถโน้มน้าวให้ผู้ดูผู้บริโภคเกิดอารมณ์ร่วมไปกับผลงานนั้น ๆ ได้ จึงทำให้ผู้ใช้สีแต่ละประเภทพยายามติดคันทึกลงเพื่อหาแนวทาง หลักการใช้สีตลอดจนเทคนิควิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้ผลงานที่มีสีสันสวยงามแปลกตาและน่าสนใจ

โกสุม สายใจ กล่าวถึงอิทธิพลในการใช้สีของแต่ละกลุ่ม แต่ละประเทศไว้ว่า มีหลักการและวิธีใช้แตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมและถิ่นที่อยู่ ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ความเป็นอยู่ ความเจริญ ของสังคม ตลอดจนทัศนคติและความเชื่อถือต่างๆ โดยทั่วไปแล้ว เราจะแบ่งการใช้สีออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

กลุ่มซีกโลกตะวันออก หมายถึงประเทศต่างๆ ที่อยู่ตามแนวเส้นศูนย์สูตร ซึ่งมีอากาศร้อน และมีแสงแดดส่องสว่างตลอดทั้งปี ต้นไม้ ใบไม้ และดอกไม้มีสีสันสดใส ประชากรส่วนใหญ่จะทำงานกลางแจ้งมากกว่าในร่ม จึงนิยมสีต่างๆ ที่มีสีสันสดใส เพราะแสงแดดเป็นตัวกระจายสีให้จางลงและสร้างความกลมกลืนไปกับบรรยากาศได้อย่างประหลาด ถ้าใช้สีอ่อนๆ หรือสีหม่นๆ แสงแดดจะกระจายให้สีอ่อนลงไปอีกจนบางครั้งทำให้มองไม่ค่อยเห็นในระยะไกลๆ

กลุ่มซีกโลกตะวันออก หมายถึง ประเทศที่อยู่เหนือหรือใต้เส้นศูนย์สูตรไปทางขั้วโลกเหนือและขั้วโลกใต้ สภาพอากาศอบอุ่นและหนาวเย็นท้องฟ้าไม่ค่อยแจ่มใส คล้ายมีหมอกคลุมอยู่ บางประเทศไม่เห็นแสงอาทิตย์เลยเป็นเวลาหลายวัน ประชากรของประเทศซีกโลกตะวันออกจึงไม่นิยมสีร้อนแรง เพราะจะทำให้ดูระคายตา แต่จะนิยมสีเทาๆ หม่น ๆ เพื่อให้เข้ากับบรรยากาศในถิ่นนั้น ปัจจุบันการใช้สีทั้ง 2 กลุ่ม ได้มีการแลกเปลี่ยนหรือละลายเข้าหากันผสมกันจนบางครั้งทำให้แยกกันไม่ออกว่ากลุ่มใด

สีมาตรฐาน ในวงการอุตสาหกรรมส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะใช้สีเป็นมาตรฐานเดียวกัน เพราะมีเหตุผลใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะเฟอร์นิเจอร์สำนักงาน เช่น โต๊ะเหล็ก ชั้นวางของ เก้าอี้ มักจะทาสีเทาอมเขียว หรือเทาบอนด์ เพราะสีที่ผสมง่ายและราคาถูก เครื่องจักรกลต่างๆ มักจะมีสีเทาอมน้ำเงิน หรือเทาดำ เพราะทำให้ดูแข็งแรง บึกบึน เป็นต้น

ความเชื่อถือ หรือความนิยมของสังคม ตัวอย่าง เช่น ในบ้านเรา เชื่อว่าถ้าเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์มักจะนิยมให้ใช้สีเหลือง แดง ทอง ถ้าเป็นมงคล จะไม่นิยมให้ใช้สีดำเป็นอันขาด การแต่งกายก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่ง ที่เห็นได้ชัดก็คือ สตรีบางคนยังนิยมแต่งกายตามสีประจำวัน เช่น วันจันทร์สีเหลือง วันอังคารสีชมพู วันพุธสีเขียว วันพฤหัสบดีสีส้ม วันศุกร์สีฟ้า วันเสาร์สีม่วง และวันอาทิตย์สีแดง อีกตัวอย่างหนึ่งที่ยึดถือกันมานาน ก็คือชุดเจ้าสาว มักจะนิยมชุดสีขาว หรือขาวอมชมพู เพราะแสดงถึงความงาม บริสุทธิ์ และความอ่อนหวาน (โกสุม สายใจ. 2540 : 69 – 70)

สรุปได้ว่าถ้าเราสามารถรู้การใช้สีของแต่ละภูมิภาคหรือแต่ละประเทศทำให้เราเรียนรู้วิธีการสร้างงาน และออกแบบงานอย่างมีแบบแผนและมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การใช้สีตามวรรณะ

วรรณะ (Tones) คือ การใช้สีบนลวดลายต่างๆ คล้ายกับเสียงเพลงซึ่งมีทั้งเสียงสูงและเสียงต่ำ ความแตกต่างของสีแต่ละกลุ่มแต่ละฝ่าย แบ่งออกได้ 2 วรรณะคือ

1. วรรณะสีร้อน (Warm tone)
2. วรรณะสีเย็น (Cool tone)

1. **สีวรรณะร้อน** ประกอบด้วยสีเหลือง สีส้มเหลือง สีส้ม สีส้มแดง สีม่วงแดง และสีม่วง สีวรรณะร้อนนี้จะไม่ใช่สีสด เพราะสีในธรรมชาติย่อมมีสีแตกต่างกันไปกว่าสีในวงจรรวมชาติ สีวรรณะร้อนให้ความรู้สึกตื่นตา ร้อนแรง อบอุ่น ตื่นเต้น ไม่อยู่นิ่ง

2 **สีวรรณะเย็น** ประกอบด้วยสีเหลือง สีเขียวเหลือง สีเขียว สีเขียวน้ำเงิน สีนํ้าเงิน สีม่วงน้ำเงิน และสีม่วง ส่วนสีอื่นๆ ถ้าหนักไปทางสีน้ำเงินและสีเขียวก็เป็นสีวรรณะเย็น เช่น สีเทา สีเขียวแก่ สีดำ สีวรรณะเย็นให้ความรู้สึกสบายตา บรรเทาอาการเย็น ชุ่มชื้น สงบ (ทวีเดช จีวบาง, 2536 :21 และ อารี สุทธิพันธุ์, 2537 : 113)

สีกลาง

เกิดจากการผสมสีของวัตถุธาตุ 3 สี ได้แก่ สีแดง สีเหลือง สีน้ำเงิน ผสมกันเป็นสีกลางได้แก่สีเทา แกมดำ หรือ สีดำ และสีเทาหนักไปทางสีน้ำเงิน สีแดง สีเหลืองขึ้นอยู่กับสัดส่วนในการผสมสี ดังนั้นสีที่เกิดจะเป็นสีกลางทั้งสิ้น

สีนอกรวมชาติ

เป็นสีที่ไม่ได้อยู่ในวงจรรวม แต่มีการนำไปใช้งานมากมายและมีความหมายสำคัญในตัวมันเอง โกลัม สายใจ ได้กล่าวถึงสีนอกรวมชาติไว้ว่า

สีทอง (Gold) เป็นสีพิเศษ สีหนึ่งที่ช่างนิยมใช้กันในงานที่เกี่ยวข้องกับศาสนาหรืองานที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ ในอดีตมักจะใช้คู่กับสีแดงทำให้รู้สึกเป็นงาน เป็นการและดูยิ่งใหญ่มีพลังอำนาจถ้าใช้คู่กับสีดำจะทำให้ดูเคร่งขรึม ศักดิ์สิทธิ์ น่าเกรงขาม และดูมีคุณค่า วิธีการใช้โดยนำผงทองสัมฤทธิ์มาผสมกับของเหลว เช่น น้ำมัน กาว ในสมัยกลาง มีการนำผงทองคำจริง มาใช้ในการเขียนภาพ และตกแต่งตัวหนังสือในพระคัมภีร์ ซึ่งถือว่าเป็นการแสดงพลังแห่งความศรัทธา

สีทองในปัจจุบันมิได้ผูกขาดสำหรับสิ่งลึกลับ ศาสนา ของใช้สำหรับพระมหากษัตริย์และเจ้านายชั้นสูงอีกต่อไป วงการจิตรกรรมและออกแบบก็นำมาใช้มากขึ้น เช่น ในงานจิตรกรรม ของอวล์ ดิซนี ได้นำทองคำเปลวมาประกอบทำให้ภาพดูมีพลังขึ้นมาอย่างประหลาด

นอกจากนี้ในวงการประติมากรรมที่ต้องการให้ผู้ดูตระหนักถึงความเจริญรุ่งเรือง ก็นำสีทองมาใช้ เช่นงานประติมากรรมตกแต่งผนัง อาคารเอกอาคารของนวนิทัศน์ จันทะผลิน ซึ่งได้กล่าวถึงผลงานของตัวเองว่า จากปริมาตรสีเหลี่ยมชิ้นเล็กๆ เต็มโตขึ้น เป็นปริมาตรใหญ่ประสานเชื่อมโยงด้วยสายใยแห่งความผูกพัน สร้างสรรค์เอกภาพแห่งรูปทรง และผลิตผลของสีทองแห่งความเจริญรุ่งเรืองและความมั่งคั่ง (โกลัม สายใจ, 2540 : 60)

การใช้สีกลมกลืน

วิรุณ ตั้งเจริญ ได้อธิบายถึงการใช้สีกลมกลืนว่า สีแต่ละสีมีความสวยงามเฉพาะตัวของมันเอง ความกลมกลืนจะเกิดจากความแตกต่างในค่าของสี (tone) จากสีเดียวกัน เกิดจากความแตกต่างในสีแท้ ซึ่งอยู่ในกลุ่มเดียวกัน หรือมีค่าของสีสัมพันธ์ใกล้เคียงกัน ส่วนสีแท้ซึ่งเป็นสีตรงข้ามกันก็จะตัดกันอย่างรุนแรง และได้จัดหมวดหมู่ของความกลมกลืนไว้ดังนี้

ความกลมกลืนจากสภาพคล้ายกัน (Analogy)

1. ความกลมกลืนของลำดับสี ซึ่งมีน้ำหนักสี สัมพันธ์ใกล้เคียงกันในสีแท้ใดสีหนึ่ง
2. ความกลมกลืนของสีแท้ ซึ่งเป็นสีที่คล้ายกันและมีน้ำหนักสีใกล้เคียงกัน
3. ความกลมกลืนของสีสว่างครอบคลุม ในจำนวนหลากหลายสี ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งสีแท้และน้ำหนักสี สีทุกสีมีค่าอ่อน

ความกลมกลืนจากสภาพตัดกัน

1. ความกลมกลืนจากการตัดกันในลำดับสี ซึ่งมีน้ำหนักสีแตกต่างกันเด่นชัดในสีแท้ใดสีหนึ่ง
2. ความกลมกลืนจากการตัดกันของสีแท้ ซึ่งเป็นสีที่มีความสัมพันธ์กัน แต่มีน้ำหนักสีแตกต่างกันเด่นชัด
3. ความกลมกลืนจากการตัดกันของสี ซึ่งสีเหล่านั้นเป็นส่วนหนึ่งของสีซึ่งมีลำดับสี ห่างใกล้เคียงกัน สีตรงข้าม สีแยกตรงข้าม สีสามเท่า และสีที่ขอบ

ความกลมกลืนของสีใกล้เคียง

มีความสัมพันธ์ใกล้เคียงกัน และเมื่อสีเหล่านั้นตรงข้ามกัน หรือตัดกันอย่างรุนแรงสีคล้ายกัน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสีเย็นหรือสีอุ่น มีการจัดวางอย่างเหมาะสม สีตัดกันหรือสีตรงข้ามแสดงคุณภาพการมองเห็น โดยการจัดวางสีอุ่นให้ขัดแย้งกับสีเย็นและกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีสภาพเป็นรอง

การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของสีที่ใกล้เคียงกันจากวงสีคือ สีที่เพิ่มแสงสว่างขึ้นจะเพิ่มแสงจากสีม่วงไปสู่สีเหลือง ในทางกลับกัน สีที่ลดแสงสว่างจะลดแสงจากสีเหลืองลงไปสู่สีม่วง สีกลมกลืน จะแสดงปรากฏการณ์ได้ดีเมื่อมีสีแท้ ไม่ว่าจะเป็นสีขั้นที่หนึ่งหรือสีขั้นที่สองในวงสี

ความกลมกลืนของสีตรงข้าม

สีตรงข้ามหรือสีตัดกันต่างก็ผลักดันความเข้ม ของกันและกันให้เด่นชัดยิ่งขึ้น เช่นคู่สีตัดกัน ระหว่างสีน้ำเงินกับสีส้ม และในทางตรงกันข้ามสีส้มก็ผลักดันให้สีน้ำเงินเด่นชัด

สีตัดกันจากวงสีแดง เหลือง น้ำเงิน คือ

สีแดง	ตรงข้ามกับ	สีเขียว
สีแดงส้ม	ตรงข้ามกับ	สีน้ำเงินเขียว
สีส้ม	ตรงข้ามกับ	สีน้ำเงิน
สีเหลืองส้ม	ตรงข้ามกับ	สีน้ำเงินม่วง
สีเหลือง	ตรงข้ามกับ	สีม่วง
สีเหลืองเขียว	ตรงข้ามกับ	สีแดงม่วง

การกำหนดสีหนึ่งสีใดขึ้นเป็นระยะแรก สีต่อไปจะเป็นสีกลมกลืนด้านเดียว หรือกลมกลืนขนานข้าง ต้องใช้สีข้างเดียว หรือ 2 ข้างเสมอ

1. สีกลมกลืนแบบข้างเดียว เช่น ถ้าเรากำหนดสีระยะแรกสีเหลือง สีกลมกลืนต่อไปจะต้องเป็นเขียว + เขียว + เขียวน้ำเงิน และบวกสีใกล้เคียงต่อไปจนสีคล้ำมืด หรือจะใช้สีกลมกลืนทางสีส้มก็ได้ แต่ต้องเป็นการใช้สีกลมกลืนแบบด้านเดียว

2. การใช้สีกลมกลืนแบบขนานข้าง หมายถึง ว่าเราจะกำหนดสีอ่อนหรือสีแก่ลงไป สีที่จะใช้ต่อไปต้องใช้สีใกล้เคียงเพิ่มเติมติดต่อกันไปทั้งสองข้างสีตามวงสีธรรมชาติ ซึ่งเริ่มจากสีเหลืองเป็นสีที่ 1 ดังนี้

1. เหลือง
2. เขียวเหลืองหรือเหลืองแกมเขียว
3. เขียว
4. เขียวน้ำเงินหรือแกมเขียว
5. น้ำเงิน
6. ม่วงน้ำเงินหรือน้ำเงินแกมม่วง
7. ม่วง

8. ม่วงแดงหรือแดงแกมม่วง
9. แดง
10. แดงสดหรือแดงแกมส้ม
11. แสด
12. ส้มหรือเหลืองแกมส้ม

โกสุม สายใจ ได้กล่าวถึงเรื่องของสีกลมกลืนไว้ว่า ความกลมกลืนเป็นความพอดี หรือความพึงพอใจในการส่วนประกอบต่างๆ ทางศิลปะ เช่น เส้น รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว และสี

การสร้างความกลมกลืนของสี เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสีหนึ่งกับสีอื่นๆ โดยมีความเชื่อว่า สีจะอยู่โดดเดี่ยวหรือแยกออกไปจากกลุ่มมิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำสีตัดกันมาใช้ในโครงการเดียวกัน จะต้องพิจารณาเป็นพิเศษ แม้ว่าสีเป็นเรื่องของจิตใจ ของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน แต่เราก็สามารถสร้างหลักเกณฑ์ใหญ่ๆที่เกี่ยวกับความกลมกลืนของสีได้

การใช้สีกลมกลืนด้วยค่าน้ำหนักของสี สีเดียว

การใช้สีกลมกลืนด้วยค่าน้ำหนักของสี สีเดียว หมายถึง การทำให้สี สีเดียวมีค่าหลาย น้ำหนักโดยการผสมขาวให้มีน้ำหนักอ่อนลงเป็นสีนวลและผสมสีดำ ให้มีน้ำเข้มขึ้นเป็นสีคล้ำเพื่อจะได้นำไปใช้ได้หลายน้ำหนัก การใช้สีแบบนี้เป็นการฝึกการใช้สีกลมกลืนอันเป็นพื้นฐานสำหรับการใช้สีแบบอื่นๆ ต่อไป

ความกลมกลืนด้วยสีของตัวเองจะเป็นความกลมกลืนที่สมบูรณ์ที่สุดตรงลงมาเป็นสีใกล้เคียงกัน หรือสีในกลุ่มเดียวกัน การสร้างความแตกต่างเล็กน้อยโดยการผสมขาวเป็นสีนวลหรือผสมดำเป็นสีคล้ำ จะทำให้เกิดความกลมกลืนคล้ายกับความกลมกลืนด้วยสีเดียว

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรวิทย์ องค์กรรักษา (2535) ได้ศึกษากระบวนการถ่ายทอดการปักผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่าเย้า ในจังหวัดเชียงรายโดยการสังเกต การสัมภาษณ์และบันทึกข้อมูลภาคสนาม แล้วนำข้อมูลที่ได้นำวิเคราะห์เนื้อหาและอภิปรายผลในรูปแบบความเรียง และแสดงค่าความถี่และค่าร้อยละด้วยตารางประกอบความเรียง จากผลการวิจัยพบว่า ด้านวัสดุอุปกรณ์ในการทักปัก ชาวเย้าใช้เข็มเย็บผ้าขนาดใหญ่ ด้ายปักที่นิยมใช้คือไหมพรม เพราะปักง่าย ราคาถูก และสีไม่ตก ผ้าที่ใช้ปักเป็นผ้าทอมือย้อมสีดำ ด้านขั้นตอนวิธีปัก เริ่มด้วยการทักปักลาย ไฉ่เกียม ส่วนลายที่นิยมปักคือลาย ไฉ่ดับยัด ที่เหลือได้แก่ลายไฉ่ทิว และลายกั่ว กั่ว ด้านค่านิยมความเชื่อในการปัก ชาวเย้าเชื่อว่าผู้หญิงเย้าทุกคนต้องปักผ้าได้ หากปักไม่ได้บุคคลอื่นจะดูถูก ซึ่งการปักผ้าแสดงถึงความขยันของสตรีซึ่งจะทำให้บุรุษเย้าให้ความสนใจ และเชื่อว่าการปักผ้าเป็นสิ่งที่จำเป็นของผู้หญิงเย้าทุกคนต้องทำสืบต่อไป

กระบวนการสืบทอดการปักผ้าของชาวเย้าทำโดยมารดาสอนให้แก่บุตรสาว เมื่ออายุระหว่าง 6 – 12 ปี ตามความพร้อมของแต่ละบุคคลและเมื่อเข้าอายุ 15 ปี ก็สามารถปักผ้าได้ โดยการสังเกตและได้ถามผู้รู้ แล้วฝึกด้วยตนเอง มีการแลกเปลี่ยนลวดลายกับผู้อื่นทำให้เกิดลวดลายใหม่ๆ การปักผ้าของชาวเย้าจึงนับได้ว่าเป็นกระบวนการสืบทอดทางศิลปะที่ผู้สอนแบบปากเปล่าและการสาธิต ผู้เรียนใช้วิธีการสังเกตและฝึกประสบการณ์ด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญ โดยไม่มีการจดบันทึกเป็นหลักฐานการถ่ายทอดจึงขึ้นอยู่กับความแม่นยำของผู้สอนและผู้เรียนในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

สารภี มณีโชติ (2526) ได้ศึกษาการทอผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดกาญจนบุรีทำให้พบกระบวนการฝีมือและ

ความปรารถนาและการพัฒนาผลผลิตจากการทยอยดอก การใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เป็นแบบดั้งเดิม คือ การทอแบบกี่เอว (ข้างหลัง)

สุทัศน์ กันทะมา (2542) ทำการวิจัยเรื่องการคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ โดยทำการวิจัยในพื้นที่ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่า เงื่อนไข ปัจจัยที่ทำให้วัฒนธรรมคงอยู่ คือ การเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ที่อยู่ในรูปของความเชื่อ ที่มีการถ่ายทอดผ่านพิธีกรรมเป็นส่วนเชื่อมโยง ผ่านการกล่อมเกล้าโดยชุมชนทำให้มีการปฏิบัติสืบกันมา ส่วนกลไกที่ทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนชาวไทยใหญ่คงอยู่นั้นประกอบด้วย ครอบครัวทำหน้าที่ถ่ายทอด แบบแผนความประพฤติ ตามวิถีชีวิตแก่ลูก ผู้อาวุโสทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในการจัดพิธีกรรมต่างๆ พระทำหน้าที่ถ่ายทอดศีลธรรมและ การศึกษา ผู้ชำนาญการถ่ายทอดภูมิปัญญาต่างๆ ผู้นำชุมชนเป็นผู้จัดและสนับสนุนประเพณีวัฒนธรรมชุมชน เครือญาติทำหน้าที่สนับสนุนช่วยเหลือในการทำพิธีกรรมต่างๆ วัฒนธรรมพื้นบ้านชาวไทยใหญ่ที่คงอยู่ ไม่ได้มีลักษณะเหมือนเช่นอดีต แต่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านคุณค่าของวัฒนธรรมและรูปแบบ

เยาวลักษณ์ ชีพสมล (2544) ทำการวิจัยเรื่อง กระบวนการสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขา ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านหนองเต่า ตำบลแม่วีน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยเป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์ให้กระบวนการวิจัยทางมานุษยวิทยา มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารในวิถีชีวิตของชุมชนชาวไทยภูเขาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงของชาวไทยภูเขาเป็นการผสมผสานวัฒนธรรมเดิมกับวัฒนธรรมเมือง ยังคงเป็นรูปแบบเฉพาะตัวอยู่เกือบทุกด้าน เช่น ความเชื่อประเพณี ภาษา การแต่งกาย และระบบการปกครอง มีความเป็นเมืองและประชาธิปไตย

มนตรา พงษ์นิล (2541) ทำการวิจัยเรื่อง พหุลักษณะของสำนักชาติพันธุ์ : บ้านภูสวายกับการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจและการเมือง การศึกษาครั้งนี้ ศึกษา.ม้ง..น้ำเงิน ผลการวิจัยพบว่า หมู่บ้านภูสวายมีความหลากหลายทางศาสนา เศรษฐกิจ ชาวม้งเป็นชนกลุ่มใหญ่ในหมู่บ้าน ม้งยังใช้สัญลักษณ์และพิธีกรรมเดิมๆ และปรับเข้ากับศาสนาอื่นๆ ได้ดี มีความสำนึกทางชาติพันธุ์อยู่แน่นแฟ้น

พิทยา พิณสาร (2543) ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทยภูเขา การศึกษาที่มุ่งหมายเพื่อศึกษารูปแบบการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม 3 ด้าน ได้แก่ การแต่งกาย การสร้างบ้านเรือน และการบริโภค ศึกษาเฉพาะเผ่ามูเซอแดง พบว่าปัจจุบันการแต่งกายเปลี่ยนไป มีการนำชุดเมืองมาผสมผสาน การตัดเย็บมีการประยุกต์ แต่ไม่ทิ้งของเดิม ด้านบ้านเรือนไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากยังคงเป็นบ้านมุงหญ้าคา พื้นทำด้วยฟาก การบริโภคมีการผสมผสาน มีการซื้อเพิ่มมากขึ้นกว่าแต่ก่อนที่ต้องทำเองทั้งหมด

บุษราภรณ์ คำงใจ (2546:54) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพชาวไทยภูเขา : ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวไทยภูเขาจังหวัดน่าน สังกัดกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ" เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ พบว่ากลุ่มอาชีพส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มอาชีพเครื่องเงิน มีการผลิตพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งรูปแบบ และกระบวนการสมาชิกส่วนมากเป็นผู้หญิง อายุระหว่าง 28 – 32 ปี และพบว่ากลุ่มที่ได้รับการพัฒนาส่งเสริมจากรัฐบาลจะอยู่ในระดับดีกว่าการส่งเสริมจากเอกชน

นิยม ออโศรุย์ (2538:24) ทำการวิจัย การศึกษาการสืบทอดงานศิลปหัตถ์ของกลุ่มชนไททรงดำในจังหวัดเพชรบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสืบทอดงานศิลปหัตถ์ของกลุ่มชนไททรงดำในจังหวัดเพชรบุรี ในด้านประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบัน คติความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นของไททรงดำ รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ เทคนิค กรรมวิธี คุณค่าทางศิลป และประโยชน์ใช้สอยของงานศิลปหัตถ์จาก การวิจัย

พบว่า ในด้านการสืบทอดงานศิลปปะผ้าทอของไทยทรงดำเนิน มารดาเป็นผู้สอนให้แก่บุตร ที่มีอายุระหว่าง 13 – 18 ปี ผู้เรียนจะเรียนรู้ด้วยวิธีการฝึกหัดทำ ด้วยการสังเกตจากของจริงที่เป็นตัวอย่างหรือซักถามจากผู้รู้ มีการแลกเปลี่ยนตัวอย่างลวดลายกับเพื่อนบ้าน ซึ่งทำให้ได้ลวดลายแปลกใหม่ การสืบทอดการทอผ้าจึงเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษสืบทอดสู่คนรุ่นต่อไป ด้านประวัติความเป็นมาของการทอผ้าและการใช้ผ้าเป็นการสืบทอดจากบรรพบุรุษ ในปัจจุบันผู้ทอส่วนใหญ่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป และยังใช้วิธีการทอแบบโบราณด้านคติความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นเชื่อว่าการทอผ้าเป็นหน้าที่ของสตรี สตรีใดทอผ้าไม่เป็นหรือไม่ทอผ้าเก็บไว้ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ จะได้รับการดูถูกจากเพื่อนบ้านและคนส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องผีและขวัญ โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการใช้ผ้าในพิธีกรรมต่าง ๆ ด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า ได้แก่ ฝ้ายไหม ไยสังเคราะห์ สีย้อมผ้าได้จากดินครามและประดู่ ด้านเทคนิคกรรมวิธีการทำลวดลายใช้วิธีการทอ การปะผ้าและการปักผ้า ส่วนในด้านคุณค่าทางศิลปะและประโยชน์ใช้สอยการออกแบบและการใช้สีผ้าทออยู่บนพื้นฐานของหลักองค์ประกอบศิลป์ ผ้าทอที่ได้มีการนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและในพิธีกรรมต่าง ๆ

รัตนภรณ์ อัครธรรมรัตน์ (2532) ได้ศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง ผลการวิจัยพบว่าสังคมชาวม้งนิยมการเลือกด้วยตนเอง นิยมมีลูกชายมากกว่าลูกสาว มีภรรยาได้มากกว่า 1 ชาวม้งจะยึดจารีตประเพณีมาก ตั้งแต่พิธีหย่าร้างเรื่อยไปไม่ว่าจะเป็น การเกิด การเลือกคู่ การแต่งงาน การตาย จะยึดปฏิบัติอย่างเคร่งครัดมาก ด้านจิตใจชาวม้งมีความสามัคคีมาก ด้านความเชื่อจะเชื่อเทพเจ้าเทวดา และเชื่อในเรื่องภูติผี

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าเรื่อง “การศึกษาหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขาในจังหวัดเชียงใหม่” ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (observation) ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามหัวข้อต่อไปนี้

1. กำหนดประชากรหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขา
2. กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มอย่างง่าย 2 เผ่า
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร เป็นประชากรหัตถกรรมผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ในจังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มตัวอย่าง เป็นผ้าทอและผ้าปักจากชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีลวดลายแตกต่างกัน จำนวน 70 ชิ้น โดยจำแนกเป็นผ้าของกะเหรี่ยง 35 ชิ้น ผ้าม้ง 35 ชิ้น

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งได้ 4 ส่วน คือ

- 1.การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยซึ่งประกอบด้วย

2.1 แบบสัมภาษณ์ (interview guide) สร้างแบบสัมภาษณ์ขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการ

สัมภาษณ์ ครั้งแรกจะเป็นแบบฉบับทดลองนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญพิจารณาแก้ไข นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ในพื้นที่ทำการวิจัย แล้วปรับปรุงให้เหมาะสมให้ได้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (fixed alternative) และปลายเปิด (open – ended) (กมล สุดประเสริฐ. 2516 :21)

การสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นรับการถ่ายทอด

ขั้นที่ 2 เรียนรู้ด้วยตนเอง

ขั้นที่ 3 ขั้นตอนการถ่ายทอดสืบต่อ

2.2 การบันทึกสนาม (Field notes) ใช้ในการบันทึกข้อมูลจากการสังเกต แต่ละครั้งเป็นการจดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ตามความเป็นจริง ถึงสภาพแวดล้อมสถานที่ บุคคล และเหตุการณ์ในการถ่ายทอดการปักผ้าและรับการถ่ายทอดการปักผ้าตามวัตถุประสงค์การวิจัย

2.3 การจัดเก็บข้อมูลภาคสนาม (field work) การจัดเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ศึกษาในเชิงคุณภาพ (quallityive approach)โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลดังนี้

3. การสังเกตการณ์ (observation) ผู้วิจัยได้ไปศึกษากระบวนการผลิตผ้าของชาวไทยภูเขาอำเภอแม่อริม อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอเชียงดาว และอำเภอพร้าว โดยแสดงความสนใจที่จะขอสังเกตการณ์

4. การสัมภาษณ์ (interview) ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือสัมภาษณ์ คือ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (information-interview) ในประเด็นประวัติความเป็นมา วัสดุอุปกรณ์และกระบวนการผลิต ตลอดจนกระบวนการถ่ายทอด โดยผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ เทปบันทึกเสียง และกล้องถ่ายภาพ ร่วมกัน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อรวบรวมข้อมูลขั้นปฐมภูมิ ทั้งจากการสังเกต สัมภาษณ์ และจากการบันทึกสนามแล้วจะนำมาวิเคราะห์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตรวจสอบข้อมูล

2. ขั้นจัดระเบียบข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แยกตามวัตถุประสงค์การวิจัยและกรอบการวิจัยที่กำหนดขึ้น

3. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยวิเคราะห์ตามโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดขึ้นโดยนำ อภิปรายในรูปความเรียง ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการศึกษาและข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จากการสังเกตและการสัมภาษณ์มาศึกษาวิเคราะห์ตามจุดมุ่งหมายและขอบเขตที่กำหนดไว้ ตามขั้นตอนดังนี้

3.1 ขั้นตรวจสอบข้อมูลและความเพียงพอของข้อมูล ตรวจสอบว่าข้อมูลที่รวบรวมได้มีความเพียงพอ และเหมาะสมต่อการนำมาวิเคราะห์หรือไม่

3.2 ขั้นจัดระเบียบข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยวิเคราะห์เนื้อหาพร้อมกับแบบสังเกตและแบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม นำเสนอโดยการบรรยาย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาวิเคราะห์ผ้าชาวไทยภูเขาจังหวัดเชียงใหม่ เผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด และ เผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จากกลุ่มตัวอย่างผ้าทั้งหมด 70 ชิ้น โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 กลุ่มได้แก่

1. ผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน จำนวน 35 ชิ้น
 2. ผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่ จำนวน 35 ชิ้น
- การศึกษาครั้งนี้ศึกษาใน 3 ประเด็นหลัก คือ

1. วิถีชีวิตและการถ่ายทอดการผลิตผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดินและเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่

2. ด้านกระบวนการผลิต
3. ด้านตลาดและการใช้สี

ผลการวิจัยปรากฏดังต่อไปนี้

1. วิถีชีวิตและการถ่ายทอดการผลิตผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดินและเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่

1.1 วิถีชีวิตและการถ่ายทอดการผลิตผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

บ้านห้วยผาดินอยู่ไม่ไกลจากถนนใหญ่ที่ตัดผ่านภูเขา แต่เดิม ชาวกะเหรี่ยงไม่กล้าเข้ามาอยู่ในพื้นที่ห้วยผาดินเพราะเชื่อว่าผีเจ้าที่แรง แต่ยายลอยอยู่ไกลถนนใหญ่ จึงตัดสินใจมาอยู่เพียงครอบครัวเดียว ต่อมานายวาแย ลูกเก เข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายแบบดิสท์ ทำให้ชาวบ้านหลายคนเปลี่ยนศาสนาและเปลี่ยนความเชื่อเรื่องผี ประกอบกับเห็นว่าครอบครัวของยายลอยอยู่สุขสบายดี จึงย้ายจากห้วยแม่หวานตามเข้ามาอยู่ที่บ้านผาดิน

เมื่อครั้งที่มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านห้วยผาดินในช่วงแรก ชาวบ้านทำไร่หมุนเวียนเป็นหลัก มีรอบหมุนเวียน 3 ปี ทำนาบริเวณสภห้วยหม้อและน้ำแม่กวง และรับจ้างทำงานในสวนเมี่ยงของคนเมือง ประมาณปี พ.ศ. 2510 มีการสัมปทานป่าให้บริษัทเอกชนทำไม้ บริเวณริมห้วยโป่งเปา และริมน้ำแม่กวง ซึ่งเป็นเขตป่าของชุมชนทำให้ชาวกะเหรี่ยงไม่พอใจอย่างมากกะเหรี่ยงเชื่อว่าต้นไม้ใหญ่ในป่ามีผีคุ้มครองอยู่และถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต่อมาก็มีชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านไปรับจ้างตัดไม้เพราะได้เงินง่าย ต่อมา มีการลักลอบตัดไม้และเปลี่ยนนายทุนไปเรื่อยๆ จนสุดท้ายทางการเข้ามาดูแลและตัดไม้เอง แล้วก็เลิกไป ต่อมาหมู่บ้านถูกแบ่งเป็นสองฝั่งเพราะมีการตัดถนน ไปจังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันบางบ้านมีที่อยู่ฝั่งหมู่บ้านห้วยผาดิน แต่มีที่นาอยู่ฝั่งตรงข้ามถนน (นางบัวศรี บัวเขียว . 2546 : สัมภาษณ์)

ต่อมาทางการท่องเที่ยวมาจัดสร้างปางช้างที่บริเวณหน้าหมู่บ้านเพื่อให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดินและจัดตั้งร้านค้าขายของที่ระลึกในหมู่บ้าน แต่ไม่นานก็เลิกไปและไม่มีคือนักท่องเที่ยวเดินทางมา

การทอผ้าของกะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน เป็นการทอเพื่อใช้เองเป็นส่วนใหญ่ ถ้าจะมีการขายคือขาย

กันในหมู่บ้าน เพราะชาวกะเหรี่ยงที่ห้วยผาตั้น ผู้หญิงจะใส่ชุดประจำเผ่าทุกวัน ในวันอาทิตย์จะต้องไปโบสถ์ ชุดต้องเป็นชุดที่สวยงามและใหม่กว่าที่ใส่อยู่ที่บ้าน ดังนั้นหากทอไม่ทันก็ซื้อหรือว่าจ้างทอได้ ชุดประจำวันของกะเหรี่ยงห้วยผาตั้นแต่ละคนจะมีชุดประจำเผ่าคนละ 4 – 5 ชุด ผ้าชิ้นจะมีมากที่สุด ผ้าพันศีรษะจะมีไว้ใช้ในพิธี 1 ชิ้น เวลาอยู่บ้านหรือทำไร่ทำนาจะใช้ผ้าแบบไม่มีลาย ผู้ชายที่ยังใส่เสื้อประจำเผ่า คือคนที่สูงอายุและไม่ได้ออกไปทำไร่ นอกนั้นส่วนมากจะใส่เสื้อผ้าแบบคนเมือง สาเหตุที่ผู้ชายไม่ค่อยนิยมใส่เสื้อผ้าประจำเผ่า เพราะไม่สะดวกในการทำงานบ้าน และ อากาศที่ร้อนอบอ้าว บางทีที่ไม่ใส่เลยคือเก็บไว้ใส่ในพิธีที่สำคัญเพราะรู้สึกเสียมากกว่าจะทอได้แต่ละแฉ่งต้องใช้ฝีมือ และเวลามาก แต่ก็พบว่ายังมีคนกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มผู้หญิงวัยแม่บ้านจนถึงวัยชรา ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกาย มีการสวมใส่เสื้อผ้าถุงประจำเผ่าอยู่ตลอด แม้ว่าจะอยู่กับบ้าน ออกไปทำงานในไร่ นา หรือออกไปทำกิจกรรมต่างๆ

การถ่ายทอดการผลิตผ้าของชาวไทยภูเขากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาตั้น มีการสอนกัน 2 ลักษณะคือ เด็กหญิงจะเรียนจากแม่ หรือพี่สาว หากแต่งงานแล้วจะรวมกลุ่มและสอนการทอลายใหม่ โดยจะแลกเปลี่ยนความรู้กัน การทอมักทอนอกบ้านโดยทำเป็นร้านมีหลังคา บางครั้งมีกะเหรี่ยงจากหมู่บ้านอื่นมาเรียนด้วยกัน

1.2 วิถีชีวิตและการถ่ายทอดการผลิตผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่

จากคำบอกเล่าของพ่อหลวงของหมู่บ้าน คือพ่อหลวงเกษม ถนอมวรกุล เล่าว่าชาวบ้านแม่สาใหม่อพยพมาจากประเทศจีน โดยนั่งเรือมา และอาศัยอยู่ในประเทศพม่าก่อนหลังจากนั้นจึงอพยพมาประเทศไทยซึ่งจะอพยพตามกันมาเรื่อยๆ ปัจจุบันยังคงมีญาติอยู่ที่พม่า และยังไม่มาหาสุ และที่ประเทศจีนก็น่าจะยังมีหลงเหลืออยู่แต่ไม่มีโอกาสได้กลับไป รวมแล้วใช้ระยะเวลาในการอพยพมาประเทศไทยถึง สี่ชั่วอายุคน ก็ราวๆ 150 ปี การเดินทางมาถึงบ้านแม่สาใหม่บรรพบุรุษเล่าๆ มาว่าซึ่งเข้ามาเป็นขบวน นอกจากที่บ้านแม่สาใหม่ชาวม้งที่เป็นญาติกันยังกระจ่ายกันอยู่ที่ต่างๆ ในเชียงใหม่โดยม้งที่นี่ส่วนมากเป็นม้งลาย หรือม้งน้ำเงิน และมีญาติที่เป็นตระกูลเดียวกันมากที่สุดคือที่ดอยปุย เชียงใหม่ คือแช่ย่าง แซ่โง ซึ่งถือว่าเก่าแก่ที่สุด (เกษม ถนอมวรกุล. 2549 : สัมภาษณ์)

จากคำบอกเล่าของพ่อหลวงและการสัมภาษณ์พูดคุยกับชาวไทยภูเขาเผ่าม้งที่บ้านแม่สาใหม่ทำให้ทราบว่าการที่ชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่ยังคงรักษาสถิติลักษณะของชนเผ่าไว้ได้นั้นมาจากการยึดมั่นในวัฒนธรรม และระบบเครือญาติ เพราะถึงแม้ว่าปัจจุบันชาวไทยภูเขาเผ่าม้งที่บ้านแม่สาใหม่ที่มีอายุ 40 ปีลงมาได้รับบัตรประชาชนแล้ว และเปลี่ยนชื่อ นามสกุลเป็นไทยแล้ว ก็ยังยึดถือเชื้ออยู่ และยังใช้ภาษาพูดแบบดั้งเดิม ฉะนั้นผู้เฒ่าผู้แก่ที่นี้จึงไม่พูดภาษาไทยเลย

อาชีพหลักของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งที่บ้านแม่สาใหม่คือ การทำไร่ลั่นजी มีการค้าขายบ้างโดยลงไปขายในเมืองเชียงใหม่ ม้งบ้านแม่สาใหม่มีฐานะปานกลาง ผู้นำของหมู่บ้านคือพ่อหลวงจะมีฐานะดี การเลือกพ่อหลวงจะดูที่ฐานะ และแซ่ควบคู่กันไป พ่อหลวงที่นี่เป็นคนที่ค่อนข้างสมัยใหม่และเป็นนักพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับการศึกษา และการติดต่อกับชาวไทยภูเขาเผ่าอื่นด้วย และจะมีการจัดชุมนุมรวมญาติทุกปีที่ดอยปุย ในงานฉลองปีใหม่ (เกษม ถนอมวรกุล . 2546 : สัมภาษณ์)

ด้านการปกครองจะมีกรรมการหมู่บ้านซึ่งแต่งตั้งกันเองโดยเลือกผู้อาวุโสที่คนในหมู่บ้านให้ความนับถือจากแซ่ และฐานะ) หากมีคดีความใดๆ เกิดขึ้นจะใช้การตัดสินแบบดั้งเดิมคือใช้จารีตโดยให้ทำพิธีขอขมา

กันก่อนคือ “โก่กาด สุราชนหนึ่ง บอกกล่าวต่อผู้อาวุโส” ซึ่งหากยอมรับความกันไม่ได้จริงๆ พ่อหลวงจึงจะส่งให้ทางราชการดำเนินการทางกฎหมาย ซึ่งส่วนมากจะยอมรับความกันได้ถ้าไม่ร้ายแรง (ซึ่ง แซ่อย่าง.2546: สัมภาษณ์)

ปัจจุบันทางราชการ และองค์การทางเอกชนได้เข้าถึงหมู่บ้านแม่สาใหม่โดยช่วยเหลือด้านเกษตรกรรม และอาชีพสตรี โดยเริ่มมีการจัดตั้งศูนย์หัตถกรรมผ้า มีการให้ความรู้ใหม่ๆ เช่นการใช้จักรเย็บผ้าแต่จากการศึกษาชาวบ้านยังคงผลิตผ้าด้วยวิถีเดิมๆ เพราะถือว่าการผลิตด้วยมือสวดยกว่า ปรานีดีกว่าและหากใช้จักรเย็บจะรู้สึกว่ามันสกปรกดีศรี ดังนั้นจึงมีผู้หญิงไปเรียนเย็บจักรเพื่อทำตามแบบที่ลูกค้าสั่ง โดยเป็นการประยุกต์จากลวดลายปัก ลินค้าที่ทำคือ กระเป๋าต่างๆ และ ปลอกหมอน

จากการศึกษาการแต่งกายของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่ยังสวมใส่ชุดประจำเผ่า แต่ชุดอยู่บ้านกับชุดที่ใส่ในพิธีสำคัญจะแตกต่างกัน โดยชุดที่ใส่อยู่บ้านจะเป็นชุดที่ประยุกต์ และราคาถูกกว่าตัวเสื้อสีดำ อาจใช้ผ้าดำตัน ผ้าย หรือกำมะหยี่ ส่วนตกแต่งที่เป็นเม็ดเงินก็จะใช้เงินปลอมหรือผสม แต่ละคนจะมีชุดประจำเผ่าคนละ 2-3 ชุด คนแก่จะมีชุดมาก และจะมีเสื้อเพื่อเตรียมไว้ใส่ตอนเสื้อชีวิตมากกว่า 2 ชุด หากมีพิธีสำคัญ เช่นงานแต่งงาน งานศพ ต้องใส่ชุดให้ครบ นอกจากเสื้อผ้านี้ใส่อดกันเพื่อความสวยงามแล้วยังเป็นการแสดงฐานะด้วย การผลิตเป็นไปเพื่อเหตุผลโดยเรียงลำดับตามความสำคัญ 4 ประการคือ

1. เป็นหน้าที่ที่ผู้หญิงต้องทำ
2. เพื่อใส่ในพิธีสำคัญ
3. เพื่อใส่ในชีวิตประจำวัน
4. เพื่อขาย

โดยการผลิตเพื่อขายนั้นแม้คนที่ทำขาย หรือทำตามลูกค้าสั่งไม่มากนัก ประมาณ 15 คน นอกนั้นจะผลิตเพื่อใช้เอง

ด้านความเชื่อความหมายของลวดลายผ้า และชื่อเรียก มีเพียงไม่กี่ลายที่มีชื่อเรียก และแปลเป็นภาษาไทย เช่น ลายหยอย ลายนกบิน และลายที่มีลักษณะคล้ายดอกไม้ซึ่งจะประดับในชุดของผู้หญิงเท่านั้น ก็จะรวมเรียกว่าลายดอกไม้

ด้านทัศนคติและความเชื่อ จากการศึกษาคิดเห็นของชาวบ้านแม่สาใหม่ในด้านทัศนคติที่มีต่อผ้าและเสื้อผ้าการแต่งกายพบว่าชาวบ้านเชื่อว่าผ้าประจำเผ่าที่สวยงามต้องละเอียดมีลวดลายมาก และใช้เวลาในการทำมาก และในการทำนั้นไม่ว่าจะทำเพื่อขาย หรือใช้เองก็จะใช้วัสดุอุปกรณ์และกระบวนการเดียวกัน ถ้าไม่มีแบบและวัสดุให้ก็จะใช้ลวดลายดั้งเดิมทั้งหมด

การถ่ายทอดการผลิตผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่ จะสอนกันเฉพาะคนในเผ่าที่เป็นหญิงเท่านั้น เด็กหญิงจะเริ่มผลิตผ้าด้วยการหัดปักผ้าเพื่อใส่เองตอนอายุ 7-9 ปี ชาวม้งถือว่าอย่างน้อยผู้หญิงทุกคนต้องปักผ้าเป็น โดยผู้สอนให้คนแรกคือ แม่ การสอนกันจะทำเวลากลางวัน ส่วนผู้หญิงที่ต้องออกไปทำไร่จะผลิตผ้าในตอนกลางคืน ส่วนการทอผ้าของม้งบ้านแม่สาใหม่นั้นใช้เครื่องทอแบบกึ่งกระตุกซึ่งมีขั้นตอนแบบดั้งเดิมคือเริ่มตั้งแต่การผลิตเส้นใยกัญชง ซึ่งจะมีการสอนกันเมื่อแต่งงานแล้วหรือเริ่มหัดทอเมื่ออายุประมาณ 30-40 ปี ส่วนการย้อม การเขียนเทียน ผู้ชายจะช่วยเตรียม และทำวัสดุอุปกรณ์ให้และจะสอนเด็กผู้ชายทำที่เขียนเทียน และที่ด้อมเทียนโดยใช้การตีและเผาเหล็ก และทองเหลือง หรือทองแดง

ในการทอผ้าใยกล้วยซึ่งปัจจุบันลดน้อยลงส่วนหนึ่งคือใช้เวลาและขั้นตอนมากอีกประการหนึ่งคุณพจน์เล่าให้ฟังว่า ทางกรมห้ามปลูกเพราะกล้วยเป็นพืชตระกูลเดียวกับกล้วย และมียุทธวิธีเหมือนยาเสพติด ซึ่งคุณพจน์บอกว่าไม่เคยมีใครนำมาเสพ ตัวเธอยังคงปลูกอยู่ เมื่อนำลำต้นมาทำเป็นเส้นใยต้นก็จะตายต้องปลูกขึ้นใหม่ทุกปี ผู้ที่ยังผลิตใยกล้วยและนำมาทอนั้นปัจจุบันมีแต่คนแก่เท่านั้น ผันหญิงสาวหรือแม่บ้านจะเริ่มจากการเป็นลูกมือก่อนเป็นปีจึงจะทอเองได้ (พจน์ วนอมวรกุล . 2546 :สัมภาษณ์)

จากการศึกษาสรุปได้ว่าวิถีชีวิตและการถ่ายทอดหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่พบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดผ้าและลวดลายของชาวม้งเกิดจากวิถีชีวิตที่เป็นปีปผ่านกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและมีความเป็นชาติพันธุ์สูง

2. กระบวนการผลิตของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้นและเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่

2.1 กระบวนการผลิตของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น

การทอผ้า

เครื่องทอเป็นกี่เอว ใช้ฝ้ายที่ปลูกเองและซื้อด้ายที่ทอมี 2 ชนิด คือ ฝ้ายและโกลี ลักษณะทอมี 2 ลักษณะ คือ

1. การทอธรรมดา (ทอพื้น) มีน้อย ส่วนมาใช้ทอผ้าเช็ดตัว ผ้าพันคอ และผ้าห่ม
2. การทอลาย มีการทอลายหลายชนิด หลายแบบ คือ การทอลายสะกอ และ การทอซิด ใช้หัวดึงเส้นด้ายให้เป็นลายซิดและจะมีประกอบในผ้าไม่มาก คือ ทำเป็นดอกฟางๆ และทำลาย ส่วนชายผ้า ลายเส้นเอื้องใช้ทอลาย เซเคละ

การทอผ้านับว่าเป็นชีวิตประจำวันของผู้หญิงกะเหรี่ยง ทุกบ้านต้องทอผ้าไว้ใช้เอง โดยทอในบ้าน นอกบ้าน หรือทอรวมกันเป็นกลุ่มๆ ละไม่เกิน 5 คน เครื่องทอเป็นเครื่องทอที่ทำเองประกอบง่ายๆ โดยผู้ชายจะเป็นคนทำ การทอใช้นั่งกับพื้น ยังมีการปลูกฝ้ายเองอยู่บ้างประมาณ 10 บ้าน นอกนั้นซื้อฝ้ายมาย้อมสีเองโดยเน้นสีธรรมชาติ ยกเว้นสีแดงจะใช้สีเคมีเพราะสีสดกว่าเปลือกไม้ครั้ง เปลือกไม้ครั้งจะให้สีน้ำตาลแดง ตุ่นๆ เท่านั้น การเตรียมการทอเริ่มจากการนำด้ายมาย้อมสี โดยส่วนมากจะย้อมร้อน ด้ายที่ไหม้ 2 ชนิด คือ ฝ้ายและโกลี เมื่อย้อมฝ้ายเสร็จจนได้สีตามต้องการ นำฝ้ายไปตากและกรอง จากนั้นขึ้นด้ายโดยใช้ไม้ไผ่ การทอจะมีหน้ากว้างไม่เกิน 30 นิ้ว ถ้าต้องการหน้ากว้างให้ใช้การต่อผ้า โดยการเย็บแบบลายไขว้สลับฟันปลา เมื่อขึ้นด้ายและวางลวดลายแล้ว จึงเริ่มการทอ การทอที่บ้านปางแดง มีลายหลักอยู่ 6 ลายและมีการทอลายน้ำไหล โดยการใช้มัดฝ้ายก่อนนำไปย้อม คล้ายๆ การมัดหมี่ แต่จะไม่ละเอียดมาก และใช้สีเพียง 2 สี คือ สีหลักไล่ไปหาสีขาวเท่านั้น

พบว่าชาวกะเหรี่ยงสะกอปลูกฝ้ายเองเป็นบางส่วนฝ้ายที่ปลูกเป็นฝ้ายพันธุ์พื้นเมือง ลักษณะลำต้นผอมสูงไม่แตกพุ่มฝ้ายเส้นหยาบมี 2 ชนิดคือ

- 1 ฝ้ายหลวง มีลำต้นผอมสูง ประมาณ 1.50 – 2 เมตร กิ่งก้านโปร่ง สมอฝ้ายใหญ่ แต่ฝ้ายมีน้อย สามารถปลูกข้ามฤดูได้ เพราะมีอายุประมาณ 3-4 ปี นิยมปลูกในสวนใกล้บ้าน
- 2 ฝ้ายน้อย เป็นฝ้ายที่มีพุ่มสั้นหยาบ สมอฝ้ายเล็ก ลักษณะลำต้นผอมสูง ไม่แตกพุ่ม สูงประมาณ 0.50 – 1 เมตร เป็นพันธุ์ล้มลุก อายุประมาณ 1 ปี นิยมปลูกปนกับข้าวไร่บนดอย ประมาณการปลูกมากพอสมควรแก่ความจำเป็นที่ต้องใช้ในครัวเรือน

ระยะเวลาปลูก

จะเริ่มตั้งแต่ปลายเดือนพฤษภาคม จนถึงสิ้นเดือนกรกฎาคม โดยหว่านข้าวไร่ทิ้งไว้ก่อน แล้วจึงหว่านเมล็ดฝ้ายลงไป ฝ้ายจะให้ดอกจนสามารถเริ่มเก็บปุ๋ยได้ตั้งแต่เดือนธันวาคม – กุมภาพันธ์

การเก็บฝ้าย

ฝ้ายที่ปลูกในเดือนพฤษภาคม มิถุนายน จะเริ่มเก็บตั้งแต่ปลายเดือนตุลาคม ถึงเดือนธันวาคม ส่วนฝ้ายที่ปลูกภายในเดือนกรกฎาคม หรือหลังจากนี้จะเริ่มเก็บตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน เป็นต้นไป จนถึงต้นเดือนมีนาคมจึงจะหมดฤดูเก็บฝ้าย

การเก็บฝ้ายของกะเหรี่ยงจะเก็บหลังจากที่สมอฝ้ายแตกแล้ว โดยใช้แรงงานจากคนในครอบครัว เลือกเก็บเฉพาะสมอฝ้ายที่แตกและแห้งแล้วเท่านั้น เมื่อเก็บมาแล้วก็นำมาเก็บไว้ในภาชนะจักสาน เช่น กระบุง ตะกร้า หรือ กระสอบป่าน จนกว่าจะใช้จึงจะนำมาตากแดดและทำเป็นเส้นด้าย

การปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นด้ายหรือการปั่นด้วยมือ

การปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นด้ายตามวิธีของกะเหรี่ยงมีขั้นตอนดังนี้ คือ

- นำสมอฝ้ายตากแดด
- ทำความสะอาด
- ทียบฝ้ายเอาเมล็ดออก
- การสาางเส้นใย และวางเส้นใย
- ปั่น
- ทำให้เป็นใจ

การนำสมอฝ้ายตากแดด

สมอฝ้ายหรือปุ๋ยฝ้ายจะต้องนำไปตากแดด เพื่อให้ปุ๋ยฝ้ายฟูตัวขึ้นก่อน โดยจะนำสมอฝ้ายที่เก็บได้เมื่อสุกเต็มที่ โดยสังเกตจากเปลือกนอกเป็นสีดำ มาแกะเปลือกนอกออกจนหมดจนเหลือแต่ปุ๋ยฝ้ายที่ห่อหุ้มเมล็ดอยู่เท่านั้น นำไปใส่ภาชนะที่ตาก เช่น กระด้งขนาดใหญ่ เสื่อรำแพน หรือบนขานเรือนก็ได้ โดยเทปุ๋ยฝ้ายลงไปและเกลี่ยให้สม่ำเสมอ ระหว่างที่ตากแดดต้องหมั่นกลับอยู่เสมอเพื่อให้ปุ๋ยฝ้ายถูกแดดโดยทั่วถึง

ใช้เวลาตากประมาณ 3 – 4 วัน จนกว่าปุ๋ยฝ้ายจะแห้งสนิทและไม่มีความชื้น ซึ่งจะทำให้การทียบฝ้ายเพื่อแยกเมล็ดฝ้ายทำได้ง่าย ไม่เกิดความเหนียว

การทำความสะอาด ในกรณีที่มีสิ่งสกปรกติดมากับปุ๋ยฝ้าย เช่น กิ่ง ก้าน หรือ เศษเปลือกนอกของสมอฝ้าย ก็จะทำให้การเก็บออกทิ้งไป เพื่อจะไม่ให้ทำให้ปะปนกับเนื้อใยฝ้าย เมื่อนำไปใส่ให้เครื่องทียบฝ้าย

การทียบฝ้าย คือการแยกเมล็ดฝ้ายออกจากปุ๋ยฝ้าย ชาวพื้นเมืองเรียกว่า “การอิดฝ้าย” โดยผ่านปุ๋ยฝ้ายเข้าไปในเครื่องทียบฝ้ายที่เรียกว่า “อ้าว” หรือ “เครื่องอิดฝ้าย” (กะเหรี่ยงเรียกว่า “ลูแบ”) ซึ่งมีลักษณะคล้ายเครื่องบดปลาหมึกย่าง แต่เครื่องทียบฝ้ายทำด้วยไม้

อุปกรณ์ในการปั่นด้าย ใช้เครื่องมือที่กะเหรี่ยงเรียกว่า “กาห่า” ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ ในสำหรับ กรอด้ายมีลักษณะเป็นแท่งกลมเรียวยาวประมาณ 6 นิ้ว และวงล้อซึ่งใช้สำหรับหมุน ทั้งสองส่วนมีสายพานโยงถึงกัน เมื่อหมุนวงล้อแกนในก็จะหมุนด้วย

วิธีปั่นฝ้าย

การปั่นฝ้ายด้วยมือ จะมีเส้นด้ายนำเครื่องหรือเส้นด้ายผูกหัวเครื่อง เช่นเดียวกับการปั่นด้วยเครื่องจักร ดังนั้นต้องดึงใยฝ้ายจากปุ๋ยฝ้ายที่ม้วนเป็นหลอดนั้นมาผูกต่อกับเส้นด้ายนำนี้ แล้วใช้มือซ้ายถือปุ๋ยฝ้ายที่

ม้วนเป็นแท่งนั้นไว้มือขวาถือด้ามหมุนวงล้อไปในทิศทางตามเข็มนาฬิกา แขนในจะเริ่มหมุนม้วนเส้นใยจากหลอดฝ้าย ฉะนั้นมือซ้ายจึงต้องค่อยๆ ปลดปล่อยฝ้ายออกทีละน้อย พร้อมๆ กับใช้นิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้บีบดใยฝ้ายให้เป็นเกลียว เมื่อได้ความยาวประมาณ 2 ฟุต หมุนวงล้อในลักษณะทวนเข็มนาฬิกา พร้อมๆ กับมือซ้ายดึงเส้นด้ายออกจากแกนในจนสุดช่วงแขนในระดับท่ามุม 15 องศา กับแกนใน และเส้นด้าย อยู่ในลักษณะตั้งหยุดการหมุนวงล้อ แล้วดึงด้ายจากมือซ้ายขึ้นในลักษณะท่ามุม 90 องศา กับพื้นราบ แนวด้ายจะอยู่เหนือแกนในดึงเส้นด้ายให้ตึง และหมุนวงล้อไปในทิศตามเข็มนาฬิกา แขนในจะม้วนพันเส้นด้ายจนหมดใยฝ้ายที่ปั่นไว้ จากนั้นจึงเริ่มต้นปล่อยใยฝ้ายใหม่ โดยหมุนวงล้อไปตามเข็มนาฬิกา ได้ความยาวพอประมาณก็หมุนล้อทวนเข็มนาฬิกาคลายด้ายออกโดยมือซ้ายดึงด้ายให้ตึงออกท่ามุม 15 องศา กับแนวราบแล้วยกขึ้น ให้อยู่ในแนวตั้งกับแกนใน หมุนวงล้อตามเข็มนาฬิกา ม้วนพันเส้นด้ายเข้าไปในแกนใน ทำอย่างนี้ไปเรื่อยๆ จนหมดปุยฝ้าย เมื่อฝ้ายเต็มแกนใน แต่ละครั้งก็จะคลายเส้นด้ายออกมาพันไว้กับเครื่องพันด้าย เพื่อทำให้เป็นใจ

ในขณะที่ปั่นด้าย ในจังหวะที่ดึงเส้นด้ายคลายจากแกนในออกไปท่ามุม 15 องศา นั้นมือขวาต้องหมุนล้อทวนเข็มนาฬิกาในลักษณะความเร็วที่สัมพันธ์กัน มิฉะนั้นด้ายจะขาด หรือม้วนพันเข้าแกนในอีก

การปล่อยปุยฝ้ายจากมือซ้าย นิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือต้องบีบดใยฝ้ายให้แน่น มิฉะนั้นเส้นด้ายจำไม่สม่ำเสมอเป็นปมปม ฉะนั้นความสำคัญอย่างยิ่งของการปั่นฝ้ายก็คือความสัมพันธ์ระหว่างการปล่อยฝ้ายกับการหมุนวงล้อ และการการดึงเส้นด้ายออกให้ตึง และกรอกลับเข้าไปในแกนในเป็นครั้งที่สองนั่นเอง

การทำให้เป็นใจ

เมื่อบั่นฝ้ายเป็นเส้นด้ายและกรอเข้าเต็มแกนในครั้งหนึ่งๆ จะนำเส้นด้ายเหล่านั้นมาทำเป็นใจเพื่อความสะดวกในการเก็บและนำไปใช้โดยนำมาพันเข้ากับโครงไม้รูปคล้ายสมอเรือ แต่มีหัวท้ายทั้งสองข้างเหมือนกัน โดยพันด้ายโยงจากบนลงล่างสลับกัน เมื่อได้ปริมาณพอสมควรก็จะถอดออกจากที่พันด้าย และม้วนขดให้เป็นระเบียบเพื่อเก็บไว้ใช้ต่อไป

บางหมู่บ้านใช้ที่พันด้ายแบบตั้ง ซึ่งให้ความสะดวกสบายกว่าโดยเพียงแต่หมุนที่พันด้าย ก็สามารถทำให้เป็นใจได้ง่าย

เส้นด้ายที่พันไว้เป็นใจแล้ว หากยังไม่นำไปทอก็จะเก็บไว้ในตะกร้า หรือกระชุนกว่าจะนำไปทอจึงนำมาผ่านกรรมวิธีต่อไป คือ

การคลุกแป้งเพื่อให้เส้นด้ายแข็งและใยฝ้ายไม่หลุดลุ่ยโดยนำใจด้ายชุบลงในน้ำข้าวส่วนใหญ่มักจะใช้ข้าวเหนียว สำหรับกะเที๋ยงนั้นข้าวเจ้าพันธุ์พื้นเมืองเมื่อหุงแล้วจะมีน้ำข้าวข้นและมียางมากเหมือนข้าวเหนียว จึงสามารถใช้ชุบฝ้ายได้เลย หรืออีกวิธีหนึ่งคือนำใจด้ายชุบน้ำ และนำไปคลุกกับเมล็ดข้าวสุกในภาชนะรองรับจนรู้สึกเหนียวมือ จึงนำใจฝ้ายไปตากในที่แดดจัดๆ ขณะตากต้องหมั่นกระตุกใจฝ้ายบ่อยๆ เพื่อไม่ให้ฝ้ายหดตัว และติดกันเป็นก้อน และยังทำเศษข้าวที่ติดมากับฝ้ายร่วงหลุดอีกด้วย นอกจากนั้นยังใช้ผลไม้ชนิดหนึ่ง ช่วยล้างด้ายเรียงตัวเรียบร้อยและทำให้ขาวจากเมล็ดข้าวเคลือบเส้นด้ายอย่างสม่ำเสมออีกด้วย

การย้อมสี

การย้อมสีอุปกรณ์ในการย้อมสีดังนี้

1. เส้นด้ายที่ทำเป็นใจแล้ว
2. สีย้อม (สีธรรมชาติ, สีวิทยาศาสตร์)
3. ภาชนะต้ม (ปิ๊ป, หม้อดิน , หม้ออะลูมิเนียม , กระมังอะลูมิเนียม ฯลฯ)
4. หวี (ใช้หวีด้ายขณะตาก ทำจากขนสัตว์ (ขนหมูป่า) หรือแปรงซักผ้าพลาสติก)
5. ข้าวเหนียวหรือข้าวสอย (ใส่ขณะต้มย้อมหรือย้อมเสร็จแล้ว)

สีที่ใช้ย้อมแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

1. สีวิทยาศาสตร์ คือสีสำเร็จรูปมีลักษณะเป็นผงละเอียดใส่ของขายอยู่ตามร้านหรือตลาดในตัวเมือง โดยมากจะซื้อวิทยาศาสตร์มาย้อมแทนสีที่หาได้ยากจากสีธรรมชาติ เช่น สีเขียว, สีนํ้าเงิน เป็นต้น
2. สีธรรมชาติ คือสีที่ได้จากวัตถุดิบธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ต่างๆ โดยการนำเอาใบ, เปลือก, ราก, เมล็ด, ลำต้น ฯลฯ มาต้มย้อมเป็นสีต่างๆ ตามธรรมชาติ บางสีสามารถหาได้จากต้นไม้หลายชนิด แต่บางสีก็หาได้จากต้นไม้ชนิดเดียวกัน

วิธีย้อม

ถ้าสีที่ย้อม เป็นสีธรรมชาติก็จะต้องมีการหาวัสดุที่จะนำมาย้อมถ้าวัสดุตามธรรมชาตินั้นอยู่ในป่าหรือในที่ห่างไกลจากที่อยู่อาศัยผู้ขายจะเป็นผู้หามาให้ เช่น เปลือกไม้ ของต้นไม้ใหญ่ๆ เช่น ไม้สัก, ไม้แดง, ไม้ประดู่ ฯลฯ ส่วนต้นไม้ย้อมสีที่เป็นต้นเล็กๆ พอจะปลูกในบริเวณบ้านได้ก็จะปลูกในบริเวณใกล้ๆ บ้าน เช่น ต้นคราม ต้นแสด ต้นเงาะป่า ฯลฯ เพื่อสะดวกในการเก็บในยามที่ต้องการใช้และผู้หญิงจะเป็นผู้ทำการย้อม

การทอธรรมดา

การทอผ้าธรรมดาหรือทอลายขัด คือ การสอดคายเป็นขบวนเข้าไประหว่างด้ายยืนซึ่งแยกสลับกันขึ้น 1 ลง 1 หรือขึ้น 2 ลง 2 ตามจำนวนเส้นด้ายที่เรียงเมื่อขึ้นเครื่องทอผ้าที่ได้จะมีสีเดียวกันตลอดผืน เนื้อผ้าเรียบสม่ำเสมอ เป็นวิธีทอผ้าขึ้นพื้นฐานใช้ทอผ้าสำหรับเย็บชุดเด็กหญิงกะเหรี่ยงสะกอและเย็บกางเกงผู้ชายเท่านั้น (ปัจจุบันกะเหรี่ยงนิยมสวมกางเกงสำเร็จรูปซึ่งซื้อจากตลาดพื้นราบ) ปกติด้ายยืนและด้ายขวางซึ่งใช้ในการทอธรรมดามีจำนวนเท่ากัน ยกเว้นที่ใช้ด้ายต่างชนิดกัน เช่น ด้ายยืนเห็นด้ายสำเร็จรูป และด้ายขวางเป็นด้ายพื้นเมือง ฉะนั้นจึงต้องใช้จำนวนมากกว่าด้ายขวางคือ จำนวนด้ายยืน 2 และด้ายขวาง 1

การทอแบบลวดลาย

ผ้าที่กะเหรี่ยงทอไปใช้ส่วนใหญ่จะมีลวดลายประกอบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการนำไปใช้ประโยชน์ ความนิยมเกี่ยวกับการประกอบลวดลายลงในผ้าแต่ละผืน เพื่อนำไปตัดเย็บเป็นเครื่องนุ่งห่มแต่ละชนิดนั้นไม่เหมือนกัน เช่น ชุดหญิงสาวสะกอ จะมีลวดลายขวางลำตัวบริเวณเหนืออกเพียงเล็กน้อย ผ้าถึงหญิงแต่งงานแล้วจะมีลวดลายสลับสีตลอดทั้งตัว หรือเสื้อผู้หญิงไปจะทอลวดลายบริเวณไหล่อย่างสวยงาม เป็นต้น เราสามารถสังเกตว่าผู้ทอกำลังทอผ้าเพื่อนำไปใช้ประโยชน์อะไรได้ จากลวดลาย สี และขนาด

การย้อม

ชาวกะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดั้นนิยมย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ เพราะเคยชินและหาวัสดุได้ง่าย การย้อมใช้ย้อมร้อน วัสดุที่ใช้ คือ

1. เปลือกไม้ครั้ง และไม้อื่นๆ ที่ให้สี
2. ดินช่อม
3. ดินคราม

การประดิษฐ์ลวดลายในผืนผ้าขณะทอมี 4 วิธีคือ

1. ลายเส้นในเนื้อผ้า

ลักษณะลวดลายจะปรากฏเป็นเส้นตามแนวตั้งหรือแนวนอนก็ได้ หากเป็นลายตามแนวตั้ง การกำหนดลายจะทำพร้อมกับการเรียงด้วยคือใช้ จำนวนด้ายเพิ่มขึ้นกว่าปกติ ในที่ที่ต้องการให้เป็นลายตามส่วนด้ายขวาง ใช้จำนวนเท่าปกติ การทอวิธีนี้นิยมใช้ทอเสื้อผู้ชายสูงอายุของเผ่ากะเหรี่ยงสะกอ หากเป็นการทอลายเส้นตามแนวนอน จะใช้วิธีสอดด้ายขวางซ้ำกัน แล้วจึงสลับตะกรอ และกระทบให้แน่น ใช้ทอเสื้อผู้ชายและเสื้อเด็กชายเผ่ากะเหรี่ยงโป เสื้อชายสูงอายุกะเหรี่ยงสะกอ และผ้าถุงกะเหรี่ยงคะยา

2. ลายสลับสี

เป็นการทออย่างธรรมดา คือ ใช้ด้ายยืนและด้ายขวางตามจำนวนปกติ แต่แทรกด้ายสีต่างๆ สลับเข้าไปขณะเรียงด้ายยืนหรือเมื่อสอดด้ายขวาง การทอลายนี้จะได้เห็นได้ทั่วๆ ไป เช่น การทอผ้าห่ม

การทอย้อมและการทอผ้าถุงของหญิงที่แต่งงานแล้ว (ลวดลายผ้าถุงในบางท้องถิ่นจะมีลักษณะพิเศษกว่าการทอลายสลับสีธรรมดา คือจะใช้ด้ายย้อมเหลือง หรือสายน้าไหล เป็นด้ายยืน ฉะนั้นลวดลายที่ปรากฏบนเนื้อผ้าจึงมีลักษณะงดงามมาก) บางครั้งกะเหรี่ยงจะทอลวดลายสลับสีเป็นลายบนเนื้อผ้า เช่น บริเวณ เหนืออกของเสื้อเด็กผู้หญิงกะเหรี่ยงสะกอ และผ้าถุงของผู้หญิงกะเหรี่ยงคะยา ฯลฯ

3. ลายจก

เป็นวิธีการทอลวดลายโดยการสอดด้ายสลับสี (ซึ่งไม่ใช่ด้ายเส้นเดียวกับด้ายขวาง) เข้าไปเป็นบางส่วนในเนื้อผ้าตามลวดลายและสีในตำแหน่งที่ต้องการ การยกด้ายยืนจะไม่เป็นไปตามการยกตะกรอ แต่ผู้ทอจะใช้นิ้วมือช่วยสอดด้ายขึ้นตามจำนวนที่กะไว้ และสอดด้ายสีที่ต้องการเข้าไประหว่างด้ายยืนนั้น ฉะนั้นลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าทั้งผืนอาจไม่เหมือนกันก็ได้

การทอผ้านี้ส่วนใหญ่จะใช้ทอย้อม โดยเฉพาะย้อมของชายหนุ่มจะได้รับการประดิษฐ์ประคอยลวดลายสวยงามมาก ทั้งนี้เนื่องจากผู้ทอคือหญิงสาวที่พึงใจในตัวชายหนุ่ม และทอย้อมขึ้นเพื่อให้เป็นของขวัญแก่คนที่ตนพึงใจนั่นเอง นอกจากนั้นยังใช้ทอลวดลายบริเวณไหล่ของชุดหญิงสาวและเสื้อผู้หญิงแต่งงานแล้ว

เป็นที่น่าสังเกตว่าการทอแบบนี้ลวดลายที่ปรากฏจะอยู่ในหน้าผาด้านตรงข้ามของผู้ทอ ดังนั้นผู้จึงต้องมีความชำนาญมากในการกำหนดลายว่าจะสอดด้ายในลักษณะใดจึงจะได้ลวดลายตามต้องการ นับเป็นความภาคภูมิใจอย่างยิ่งสำหรับผู้สามารถคิดค้นลายใหม่ๆ ได้ ทั้งนี้เพราะคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านจะพากันมาสอบถาม และให้สอนถึงวิธีการทอลายนั้นๆ จนรู้จักกันแพร่หลายไปถึงหมู่บ้านใกล้เคียง

ลักษณะการทอลายจกของกะเหรี่ยงคล้ายคลึง กับของชาวไทยพื้นราบแถบจังหวัด สุโขทัย อุตรดิตถ์ และราชบุรีมาก แต่ความละเอียดละออในด้านสีสันและลวดลายมีน้อยกว่า

4. ลายซิด

คือการทอผ้าโดยให้ลวดลายที่ปรากฏเหมือนกันทั้งผืน ลักษณะลายแบบยกดอกในตัวโดยกำหนดสีตามด้ายยืน การแยกด้ายยืนใช้วิธีนับเส้นเป็นช่องๆ และไม่ทอห่อพะเยาเจ้า เป็นตัวนำไม่ช่วยแยกด้ายให้ช่องระหว่างด้ายยืนกว้างขึ้น และสะดวกในการสอดด้ายขวาง การคล้องตะกรอจะทำขณะเรียงด้ายขึ้นเครื่องทอ ฉะนั้นจึงต้องเพิ่มไม้ท่อน้อยสะยาเข้าไปหลายอันเพื่อช่วยในการกำหนดตะกรอ วิธีนี้ผู้ทอจะต้องมีความชำนาญมากตั้งแต่การขึ้นเครื่องทอจนกระทั่งถึงทอให้เป็นผืน

การปัก

จากการศึกษาพบว่ากระบวนการปักพบได้จากการปักบนเสื้อผู้หญิง และ ผ้าพันศีรษะหญิง มีการปัก 3 แบบ คือ

1. ปักลายเส้น ใช้เส้นด้ายย้อมสีปักเป็นลายเส้นบริเวณคอเสื้อหญิง โดยเดินเส้นเป็นเส้นโค้งไปมา สลับสี ใช้ไหมพรมหรือไหมญี่ปุ่นปักตรงรอยต่อของผ้า โดยเดินเส้นสลับสี มักจะใช้สีแดงเพื่อให้ง่ายต่อการตัดกับสีดำ
2. ปักลายไขว้ ปักบริเวณรอบคอ และตรงรอยต่อของผ้าชิ้น ผ้าห่ม จะใช้ด้ายสีเดียวกับผ้าที่ทอแล้วปักไขว้ ให้เป็นลายตรงลงแทนการเย็บต่อผ้า
3. ปักลายกากบาท ใช้ด้ายแดงเสื่อสามและเสื่อขาวทรงกระสอบ การปักจะเริ่มที่โครงลายก่อน มักใช้ผ้าเนื้อละเอียดเย็บมาปัก คือใช้ผ้าทอจากด้ายโพลีเอสเตอร์สีน้ำเงิน

การปักทั้ง 3 อย่าง ไม่มีลายเฉพาะแต่จะมีลายพื้นฐานเดียวกันใหญ่ๆ เรียกว่า ลายกะปอซี แปลว่า ลายแมงมุม จากนั้นลายย่อยๆ ก็จะตกแต่งจากลายเดิมๆ จนขึ้นใจ อาจมีประยุกต์บ้างในเรื่องของสีและแบบ แต่โดยมากจะปักตามๆ กันมาตั้งแต่โบราณ แต่ไม่ได้สนใจชื่อลายและความเป็นมา คนเก่า คนแก่จะจำลายได้แม่น และจะใช้ลายเดิมๆ กับสิ่งของเดิมๆ เช่น ลายที่ปักคอเสื้อก็จะปักที่คอเสื้อไม่นิยมไปปักบริเวณอื่น

การประดับลูกเดือย เป็นเหมือนการทำขอบกันลาย หรือทำเป็นจุดคล้ายๆ กับเกสรดอกไม้ หรือการกำหนดจุดในสัดส่วนต่างๆ กัน การประดับลูกเดือยจะทำหลังจากเริ่มปักขอบลายแล้ว และหลังจากปักไหมเสร็จสิ้นแล้ว คือทำสองครั้งนั่นเอง สำหรับการขึ้นลายไม่มีการร่างลายและจะใช้การแบ่งช่องเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสโดยนับตาผ้าหรือนับจากลายปักกากบาท ส่วนมากคนแก่จะปักผ้ามากกว่าคนสาว คนกลางคน ที่จะเน้นการย้อมและการทอตลอดกระบวนการ ส่วนเด็กหญิงจะเริ่มทอผ้าจากผ้าพันคอหรือผ้าเช็ดตัว แบบลายสะกอเดียวกัน อายุ 8 – 9 ขวบ เมื่อแต่งงานแล้วจึงจะศึกษาและเรียนอย่างจริงจัง

การตัดเย็บ

ผ้าที่ได้จากการทอแบบกะเหรี่ยงตามปกติแล้วจะมีลักษณะเป็นผ้าหน้าแคบ โดยจำกัดตามขนาดของเครื่องทอ คือกว้างที่สุด ไม่เกิน 20 นิ้ว ส่วนความยาวขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้ทอ ฉะนั้นจึงทำให้เครื่องนุ่งห่มของกะเหรี่ยงมีลักษณะคงที่ คือ เป็นการนำผ้าทั้งผืนมาเย็บประกอบกันโดยพยายามหลีกเลี่ยงการตัด ผ้าที่ทอแต่ละชิ้นเมื่อนำมาประกอบกันเป็นเครื่องนุ่งห่มแล้วจะไม่มีเศษเหลือทิ้งเลย ทั้งนี้เนื่องจากสังคมกะเหรี่ยงไม่มีกรรไกรใช้ การแบ่งผ้าจึงทำได้โดยใช้มีดคมๆ กรีดตามแนวขวางของผืนผ้าเท่านั้น เหตุนี้รูปแบบของเสื้อผ้ากะเหรี่ยงจึงไม่มีส่วนโค้งงอ เพราะเป็นการยากที่จะใช้มีดกรีดผ้าให้ได้ลักษณะเช่นนั้น

2.2 กระบวนการผลิตของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งที่บ้านแม่สาใหม่

ชุดเสื้อผ้ามีหลายแบบจะเน้นชุดคนเสียชีวิต คนแก่ เด็กกับผู้ใหญ่แยกลาย แยกแบบ ต้องใส่ให้ครบ ปัจจุบันประยุกต์ได้ ใครไม่หรือมีไม่ครบไม่เป็นไร มีการมวี่ การย้อม ทอ ปัก ทอโยกยุง ปลอกเอง การทอทอใช้เองและขายด้วย ปัจจุบันมีบางคนจะใช้ผ้ากำมะหยี่สีดำ แต่ถ้าคนตายจะใช้โยกยุง ถ้าคนตายต้องใส่

ชุดประจำเผ่า การทอเป็นหน้าที่ของผู้หญิง 8 - 9 ขวบ เริ่มหัดเย็บปักและทอผ้า คุณพ่อก็เริ่ม ปัก เย็บ ทอ ตั้งแต่ 8 ขวบ แม้เป็นคนสอนใช้เวลาทำตอนกลางวัน ปัจจุบันใช้เวลาว่างกลางคืน อุปกรณ์ส่วนใหญ่ทำเอง ด้วย ปัก จะซื้อไหมหลายอย่าง เช่น ไหมพรม ฝ่าย และไหม ส่วนมากจะทำผ้าใช้เอง มีบ้างที่ทำขายต้องมีคนมาสั่งทำ แต่ส่วนน้อยที่จะขาย

ลายปัก ผู้ชายจะไม่มีดอก คนแก่ไม่มีลักษณะรูปแบบของลายลายเป็นที่รู้จักกัน แต่ส่วนมากไม่มีชื่อเรียก มี 3 ลายเท่านั้นที่มีชื่อ คือ ลายหอย ลายดอก และลายนกบิน มีการออกแบบลายเองบ้าง ปัจจุบันในชีวิตประจำวันไม่ค่อยใส่ ยกเว้นคนแก่จะใส่เพื่อเตรียมตัวเวลาตายจะได้ใส่ชุดประจำเผ่า การทำใช้เองกับขาย ไม่ต่างกันทั้งลายและวัสดุ แต่จะตามใจลูกค้า ส่วนมากคนที่มาซื้อที่หมู่บ้านนี้จะซื้อใส่เอง โดยเอาผ้าไปประยุกต์แบบ คนเมืองมักจะมาซื้อทั้งของเก่าและสั่งทำใหม่ คนเผ่ายังปักและทออยู่ การประกอบเป็นตัวเสื้อคนเดียวกันทำ ใช้เวลา 2 - 3 เดือนจะได้ 1 ชุด 1 ปีถ้าขยันจะได้ 2 ชุด การขายดูความยากและวัสดุ อุปกรณ์ นอกจากผ้าที่ผลิตเพื่อแต่งกายจะมีการทำย้อม กระเป๋า ปลอกหมอนตามที่ลูกค้าสั่ง เป็นแบบใหม่

เสื้อคลุมศพยาวๆ หรือเรียกว่าเสื้อแก่ ทำไว้คนแก่ เมื่ออายุ 40 - 50 ก็เริ่มเตรียมไว้โดยผู้หญิงจะเตรียมทอ และตัดเย็บไว้ให้ตนเองและสามี หรือลูกสาว ลูกสะใภ้เตรียมทำไว้ให้พ่อตนเองหรือพ่อสามี หญิงชายจะใส่เหมือนๆ กัน ใส่ทับชุดม้งอีกที เรียกว่า ชุดคลุมศพหรือชุดแก่ การใส่ชุดคนตายถ้าฐานะดีจะใส่ทับๆ กันหลายๆ ชุดแล้วใส่ชุดคลุมศพทับอีกทีแสดงฐานะคนตาย แล้วจึงนำไปฝัง

ถ้าคนตายแล้วไปไม่ใส่ชุดเผ่าต้องถอดออกแล้วใส่ชุดประจำเผ่า ถ้าไปตายโรงพยาบาลหรือฉุกเฉิน ต้องทำพิธีเผาศพตามไป การฝัง ถ้าเป็นเด็กวัยรุ่นฝังได้เลย ถ้าเป็นคนแก่ต้องเลือกที่เป็นพิเศษ

การทำเส้นโยกยง ดันกัญชงปลูกเอง ใช้ส่วนลำต้น เปลือก มี 10 กว่าขั้นตอน ลอกเปลือก ต่อยาง ใช้เครื่องกรอต่อ ทำเป็นเกลียว (จากเส้นแบน) ทอ ดมเส้นด้วยเก็บน้ำขี้เถ้า (ฟอกสี) ย้อม

ปัจจุบันรัฐบาลเริ่มสนใจโยกยงและจะไม่ให้มีการใช้และปลูกเพราะถือว่าผลล้ายกัญชาคือเป็นพืชตระกูลเดียวกันและเป็นยาเสพติด ปัจจุบันยังทำอยู่แต่ไม่ทำเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อขาย คุณพ่อก็ยืนยันว่าในหมู่บ้านนี้ไม่มีใครเสพ มีการใช้ผ้าธรรมชาติมาปักบ้าง แต่น้อยมากไม่ค่อยใช้เพราะใช้โยกยง การปลูกกัญชงเริ่มปลูกเดือนมิถุนายน พอใช้แล้วต้นจะตายใช้เมล็ดปลูกเป็นไม้ล้มลุก

การเขียนเทียน ย้อมเทียน ใช้เทียนและขี้ผึ้งซื้อมาต้องใช้สีตำผสม (เหมือนนาตึก) การใช้เครื่องมือเขียนทำเองผู้ชายทำ

การปัก ปักจากด้านหลังมีลายไขว้ กากบาท ลายเฉียง กระโปรงคนแก่กับวัยรุ่นต่างกัน วัยรุ่นสีจะสด การใช้สีเด่นจะเปลี่ยนทุกปี เช่นปีนี้เป็นสีแดง ปีหน้าเป็นสีม่วงเป็นต้น เป็นความนิยมกันในหมู่บ้าน คนแก่จะมีลายดอกดอกไม้มาก สีสนจะเรียบๆ ส่วนวัยรุ่นจะแต่งดอกสีจะสดใส สีที่ลายปักจะสดใส รุนแรง กระโปรงดั้งเดิมจะผูกไว้ด้านหลัง มีผ้ามาบังหน้าผูกเอวกันโป้ กระโปรงแบบประยุกต์จะใช้ยางยืด ใช้ผ้าน้อยลง

การอัดจีบกระโปรง ใช้มือพับประมาณ 1 เซนติเมตร ไม่ใช้น้ำยา ใช้พับๆ ซ้อนๆ กันแล้วเย็บเอาตรึงไว้ 1 วัน กระโปรง 1 ตัว ใช้ผ้า 7 เมตร

การทอ นิยมทอนอกบ้านเพราะแสงสว่างพอเพียง เครื่องทอก็เอง มีขาถีบกระดูก ขดทอนั่งเก้าอี้ ไม่นั่งกับพื้น เก้าอี้สูงการทอไม่มีการทอลาย จะทอเป็นพื้น

ส่วนมากคนแก่ๆ จะยังทออยู่ เด็กไม่มีทอต้องมีอายุ 10 ปีถึงจะทอได้ แต่ส่วนมากจะเริ่มทอเมื่อแต่งงานแล้ว เด็กจะปักมากกว่า เครื่องทอไม่ได้มีทุกบ้าน การทอได้วันละประมาณ 5 - 7 เมตร หนักกว้างประมาณ 90 เซนติเมตร เครื่องทอและอุปกรณ์อื่นๆ ผู้ชายจะทำให้ผู้หญิงจะบอกและปรับปรุงแบบแต่ยังเป็นแบบดั้งเดิม มีอุปกรณ์หลายชิ้นทำจากไม้และไม้ไผ่ และหนังสัตว์

การตัดต่อผ้า

เป็นการตกแต่งที่ใช้ควบคู่กับการปัก และการย้อมเขียนเทียนโดยใช้ผ้าสีต่างๆ มาตัดแล้วเย็บลงในช่องที่เขียนเทียน หรือ เพื่อเดินเส้นตัดเส้น การตัดต่อผ้าใช้กับผ้าเกือบทุกประเภท แต่ที่พบมากที่สุดคือ กระโปรงลวดลายที่ใช้มากที่สุดในการเย็บตัดต่อผ้าคือ ลายเรขาคณิตที่พบมากที่สุดคือ รูปสามเหลี่ยม

การย้อมเทียน

ส่วนมากใช้ทำกระโปรงอย่างเดียวการย้อมใช้ต้นอ้อม มาหมักในโอ่งจนเกิดสีโดยก่อนหมักนำไปต้ม หมักไว้ 4 – 5 วัน จึงนำผ้าไปกัญชงมาย้อม หากจะเขียนเทียนก็เขียนลายก่อนแล้วจึงนำมาย้อมในโอ่ง การย้อมหากเขียนเทียนย้อมแล้วนำไปซักเลย หากย้อมเป็นผ้านั้น ต้องย้อมแล้วตาก 3 – 5 ครั้ง จนกว่าสีจะเข้ม ต้นอ้อมส่วนมากจะขึ้นเอง

วิธีการเขียนเทียน

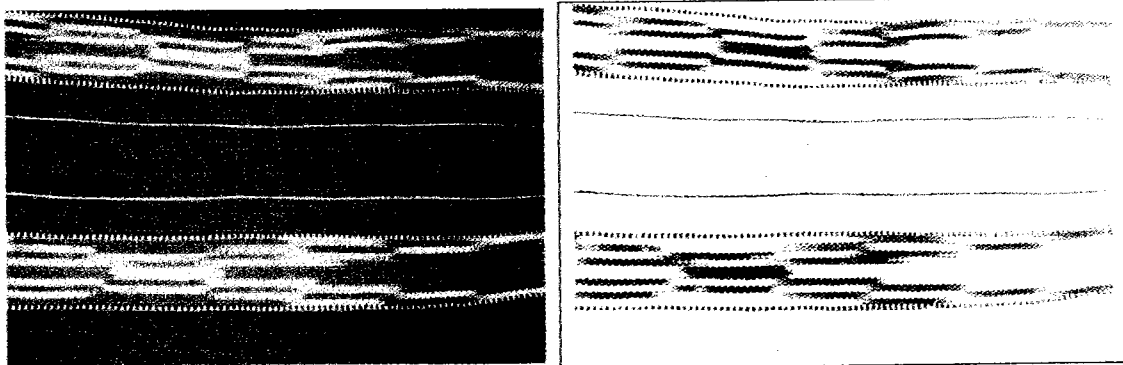
นำเทียนกับขี้ผึ้งต้มโดยใส่ที่ต้ม ทำจากโลหะแล้ววางบนหิน 3 ก้อนจุดไฟเผาจนเทียนละลายเป็นน้ำ นำผ้าไปกัญชงที่ต้มกับขี้ผึ้งแล้วมาวางบนครีไม่ไฟหรือบนโต๊ะใช้เครื่องมือเขียนเทียนมีหลายลักษณะหลายขนาดแล้วแต่จะวาดลวดลายอย่างไร เช่นเส้นคู่ เส้นเดี่ยว ขนาดใหญ่เล็กต่างกัน การเขียนเทียนแต่ละครั้งใช้เครื่องมือเขียน 5 – 18 อัน ต่างขนาดต่างแบบเพื่อเขียนเทียนเสร็จนำไปย้อมสีรวมจะให้สีน้ำเงิน โดยนำผ้าจุ่มลงในโอ่งประมาณ 20 นาที แล้วนำมาผึ่งลมจนแห้งจากนั้นนำไปต้มน้ำกับเกลือประมาณ 3 – 5 นาที แล้วนำไปซักน้ำเปล่าตากจนแห้งจึงนำมาตัดเป็นกระโปรง หรือผลิตภัณฑ์อื่นๆ โดยส่วนมากจะตกแต่งบนลายเขียนเทียนด้วยการนำผ้าสีๆ (ซื้อมาจากตลาด) มาเย็บตกแต่งในช่องว่างของลายเขียนเทียนโดยลายทั้งหมดจะเป็นลายเรขาคณิต ช่องที่จะตกแต่งจะเป็นรูปสามเหลี่ยม สีเหลี่ยม ผ้าที่นำมาตกแต่งจะเป็นกระโปรงวัยรุ่น และเด็กจะใช้สีสดๆ หลายสี ถ้าเป็นชุดคนแก่จะใช้สีตกแต่งไม่เกิน 3 สี และไม่มากจนเกินไป

3. ลวดลายและการใช้สีของผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้นและเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่

3.1 ลวดลายและการใช้สีของผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น

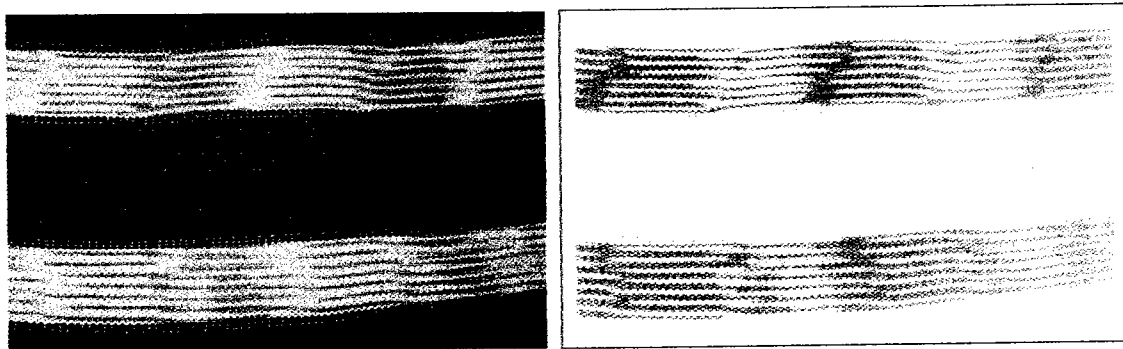
ผลการวิจัยปรากฏผลดังนี้

ผ้าจากกะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น จำนวน 35 ชิ้น

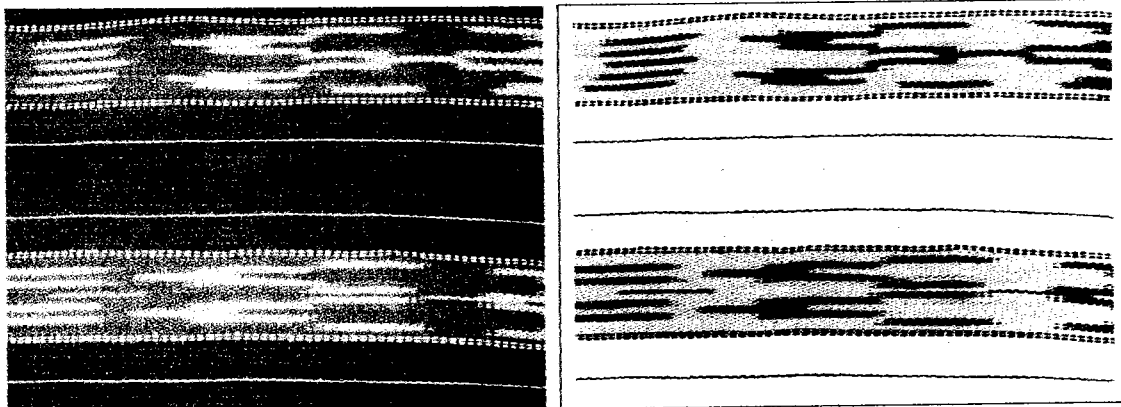
รูปที่ 1 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอลายน้ำไหลลายขวาง
ลายหลัก เป็นลายมัดหมี่ลายน้ำไหลบนพื้นสีคราม
การใช้สี ใช้สีโทนเย็น คือสีคราม และม่วง

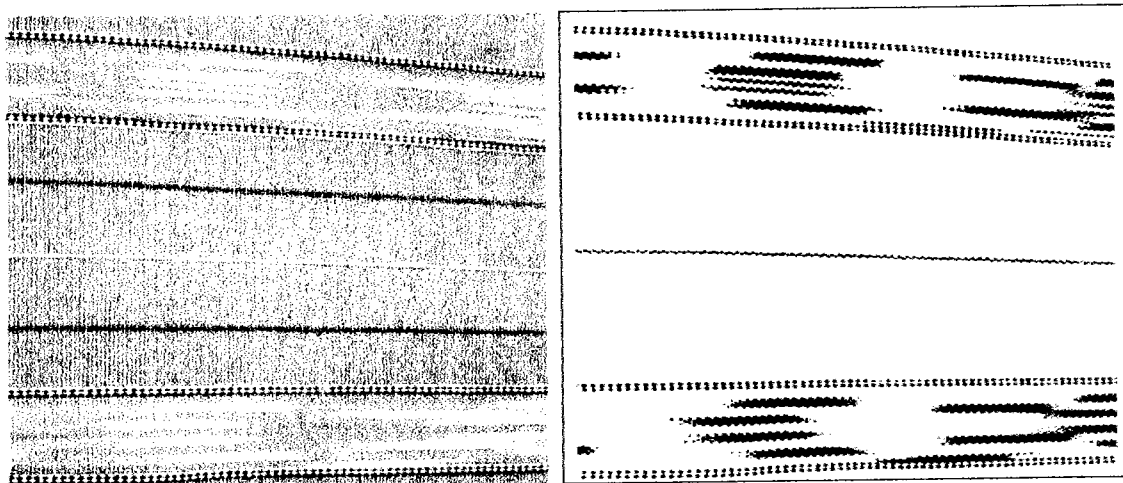
รูปที่ 2 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอลายน้ำไหลลายขวาง
ลายหลัก เป็นลายมัดหมี่ลายน้ำไหล
การใช้สี ใช้สีโทนเย็น คือสีคราม และม่วง

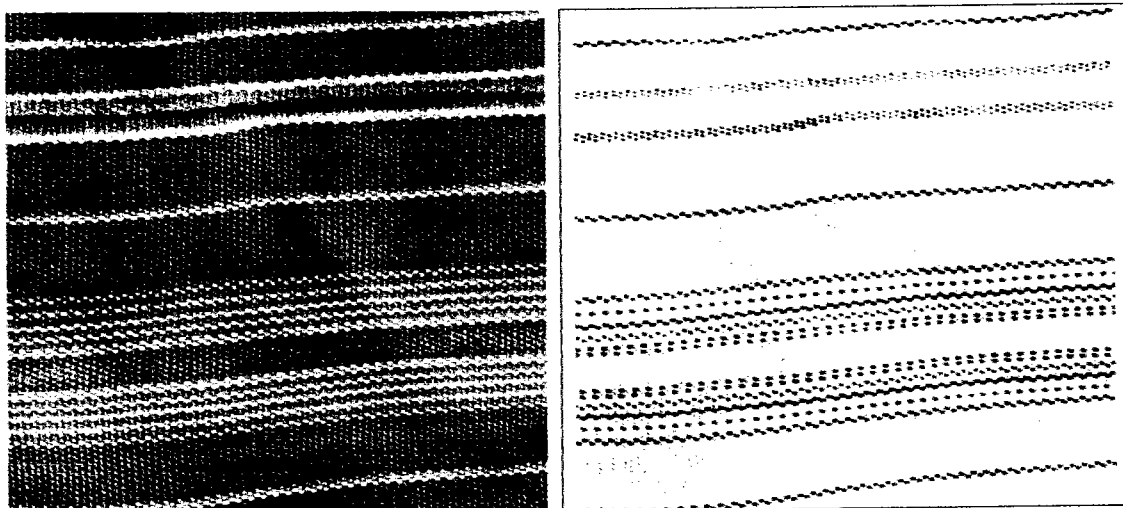
รูปที่ 3 ลวดลายของผ้ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอลายน้ำไหลลายขวาง
ลายหลัก เป็นลายมัดหมี่ลายน้ำไหล
การใช้สี ใช้สีโทนร้อนคือน้ำตาลแดงแดงเป็นสีหลัก

รูปที่ 4 ลวดลายของผ้ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอลายน้ำไหลลายขวาง
ลายหลัก เป็นลายมัดหมี่ลายน้ำไหล
การใช้สี ใช้สีโทนร้อน คือแดง

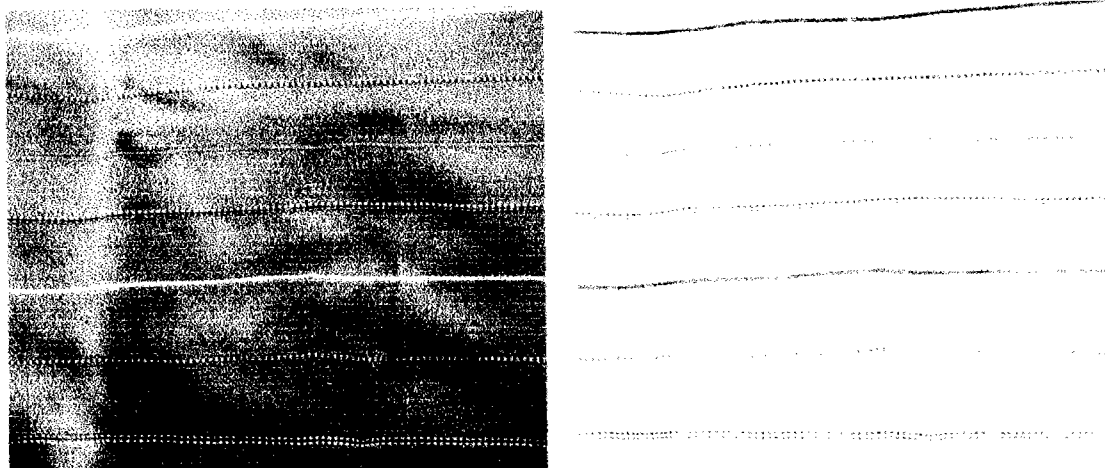

รูปที่ 5 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาตื้น

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอลายสลับลี เป็นการทออย่างธรรมดา คือ ใช้ด้ายยืนและด้ายขวางตามจำนวนปกติ แต่แทรกด้ายสีต่างๆ

ลายหลัก เป็นลายทอ สลับลี

การใช้สี ใช้สีฟ้าครามเป็นสีพื้น ส่วนที่ทอลายใช้สี แดง ชมพู เป็นสีหลัก

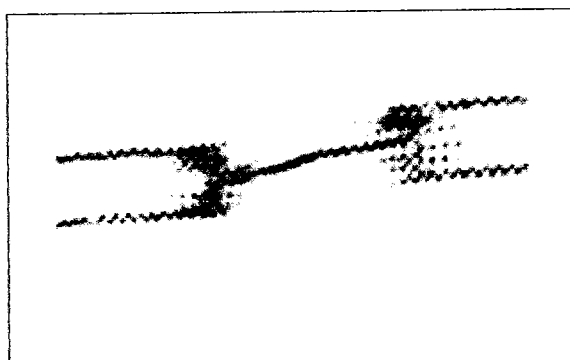
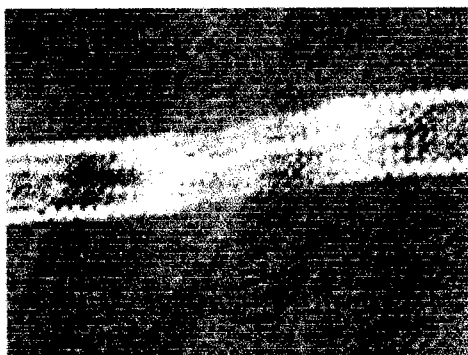

รูปที่ 6 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาตื้น

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอลายสลับลี เป็นการทออย่างธรรมดา คือ ใช้ด้ายยืนและด้ายขวางตามจำนวนปกติ แต่แทรกด้ายสีต่างๆ

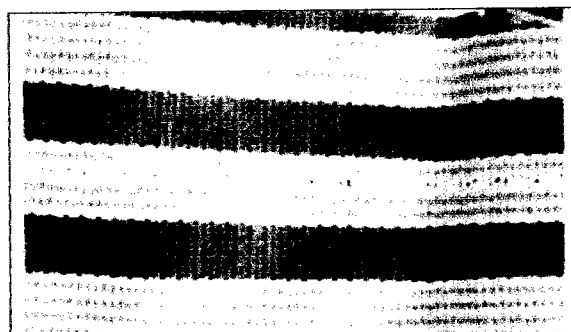
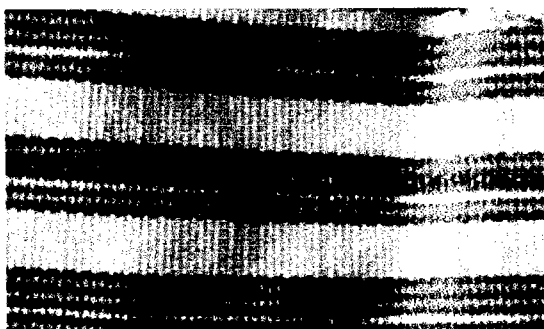
ลายหลัก เป็นลายทอ พื้นสีแดง

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน คือแดง

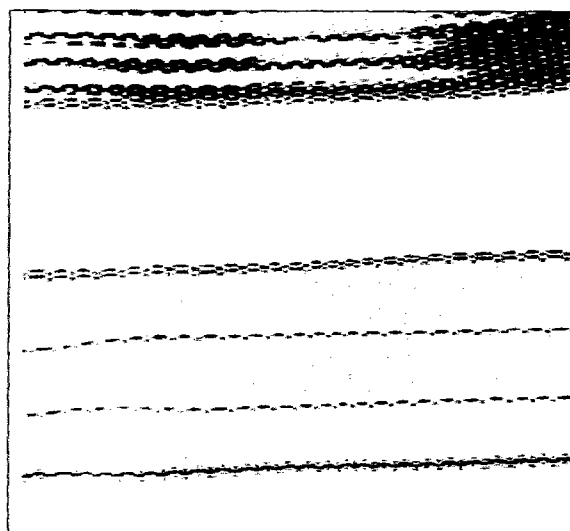
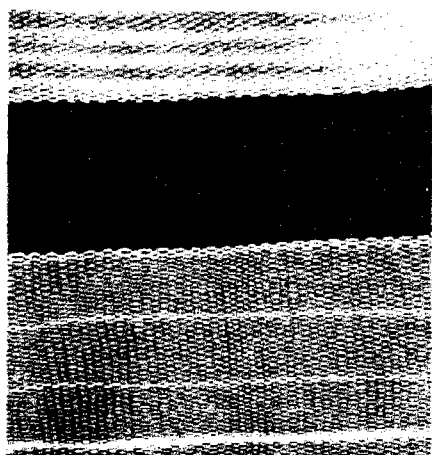
รูปที่ 7 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอลายน้ำไหลผ้าพื้นสีครามย้อมสีธรรมชาติ
ลายหลัก เป็นลายมัดหมี่ลายน้ำไหล
การใช้สี ใช้สีโทนร้อน คือแดง และสีส้ม

รูปที่ 8 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย ลายสลับสี เป็นการทออย่างธรรมดา คือ ใช้ด้ายยืนและด้าย
ขวางตามจำนวนปกติ แต่แทรกด้ายสีต่างๆ การทอจากผ้าตัวนใช้สีสังเคราะห์ในการย้อม พื้นผ้าสีขาว
ลายหลัก เป็นลายมัดหมี่ลายน้ำไหล
การใช้สี ใช้สีโทนร้อน คือแดง และสีส้มสลับสีขาว

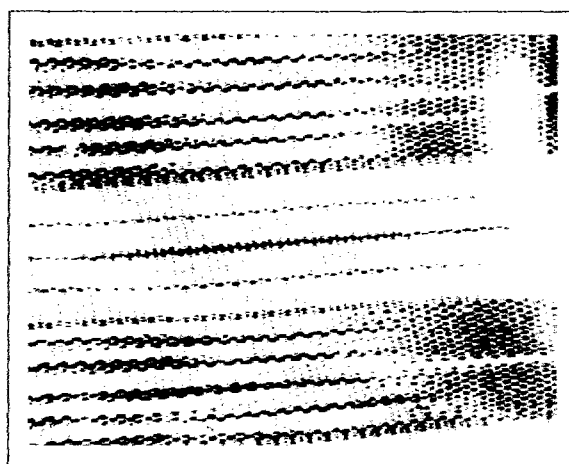
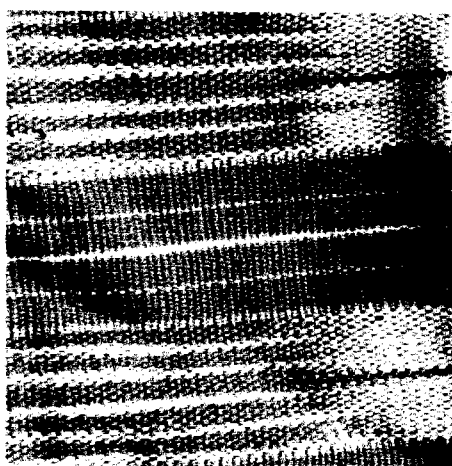

รูปที่ 9 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดต้น

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอลายน้ำไหล

ลายหลัก เป็นลายมัดหมี่ลายน้ำไหล

การใช้สี ใช้สีโทนเย็น คือฟ้า เขียว เหลือง

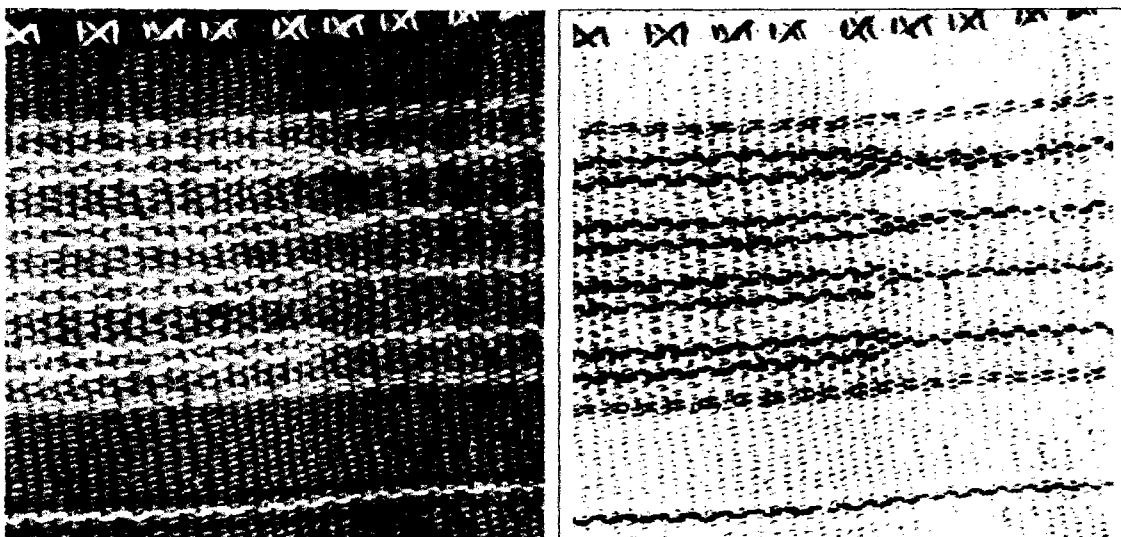

รูปที่ 10 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดต้น

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอลายน้ำไหล

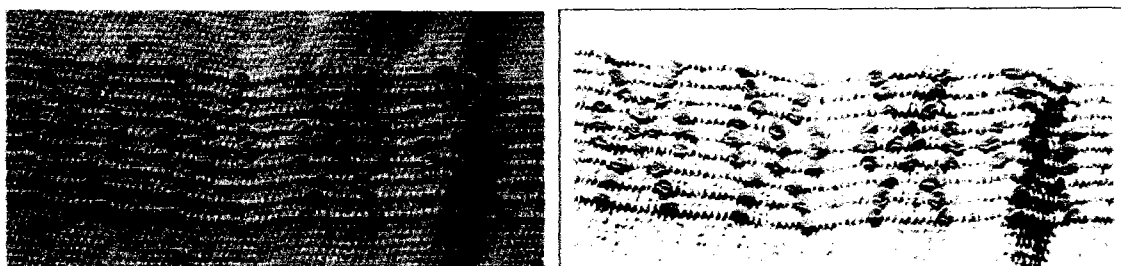
ลายหลัก เป็นลายมัดหมี่ลายน้ำไหล

การใช้สี ใช้สีโทนเย็น คือฟ้า เขียว เหลือง

รูปที่ 11 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอลายน้ำไหล
ลายหลัก เป็นลายมัดหมี่ลายน้ำไหล
การใช้สี ใช้สีโทนร้อน คือน้ำตาลแดง

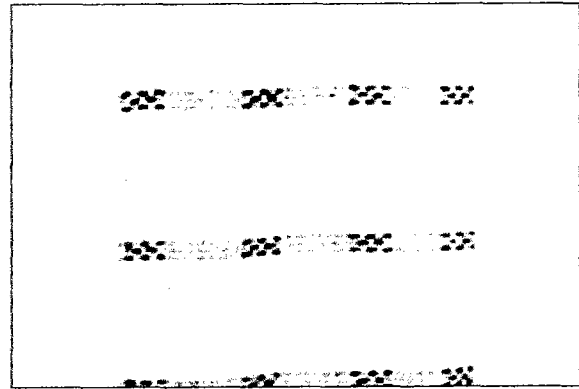
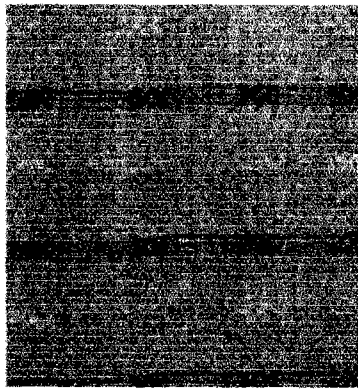

รูปที่ 12 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอจก จากเส้นใยฝ้าย สีที่ใช้ย้อมเป็นสีจากธรรมชาติ เป็นสี
ของฝ้าย ตัวลายสีฟ้าคราม

ลายหลัก เป็นลายจก โครงสร้างลายเป็นรูปกากบาท ตรงกลางเป็นวงกลม ด้านซ้ายและขวาทำ
ลักษณะคล้ายโบไม้

การใช้สี ใช้สีโทนเย็น คือฟ้าคราม

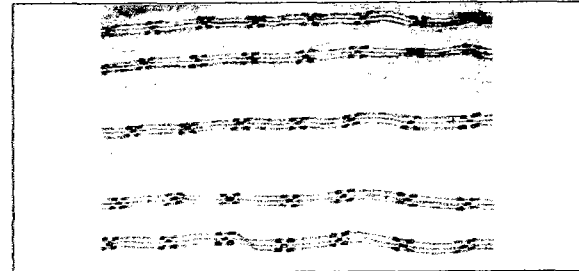
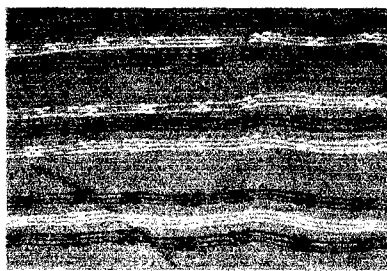

รูปที่ 13 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอจาก จากเส้นใยฝ้าย สีที่ใช้ย้อมเป็นสีจากธรรมชาติ เป็นสีของฝ้าย ตัวลายสีฟ้าคราม

ลายหลัก เป็นลายจาก โครงสร้างลายเป็นรูปกากบาท ตรงกลางเป็นวงกลม ด้านซ้ายและขวาทำลักษณะคล้ายใบไม้

การใช้สี ใช้สีกลาง คือเทาเป็นพื้น ตัวลายใช้สีน้ำตาล และ ส้ม

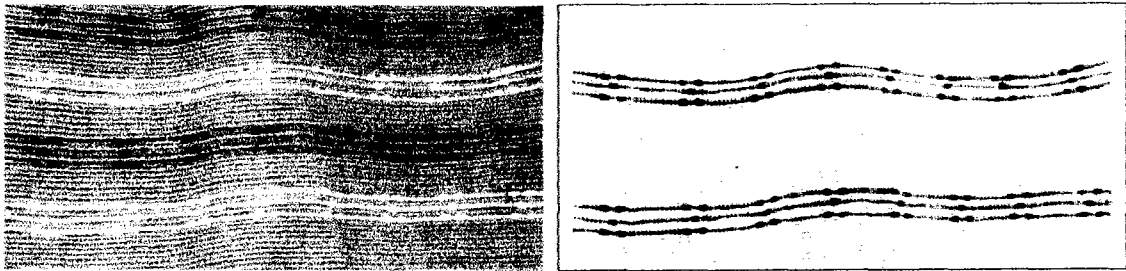

รูปที่ 14 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอจาก จากเส้นใยฝ้าย สีที่ใช้ย้อมเป็นสีจากธรรมชาติ เป็นสีของฝ้าย ตัวลายสีฟ้าคราม

ลายหลัก เป็นลายจาก โครงสร้างลายเป็นรูปกากบาท ตรงกลางเป็นวงกลม ด้านซ้ายและขวาทำลักษณะคล้ายใบไม้

การใช้สี ใช้สีโทนเย็น คือน้ำตาลเหลือง ขาว และดำ

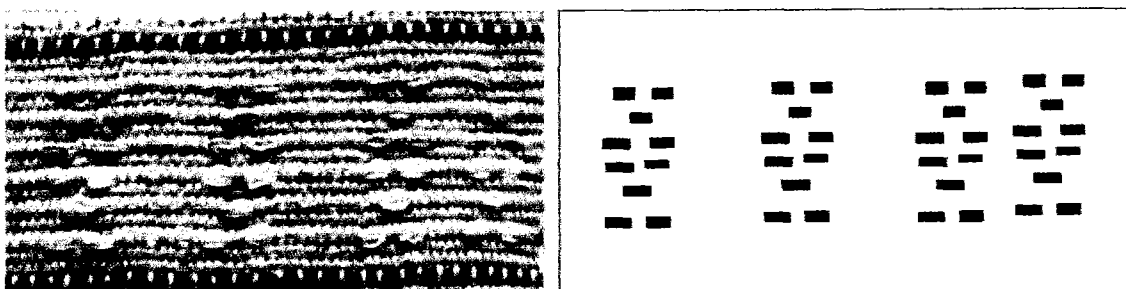

รูปที่ 15 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอจาก เส้นใยฝ้าย สีที่ใช้อยู่เป็นสีจากธรรมชาติ เป็นสีของฝ้าย ตัวลายสีฟ้าคราม

ลายหลัก เป็นลายจาก โครงสร้างลายเป็นรูปกากบาท ตรงกลางเป็นวงกลม ด้านซ้ายและขวาทำลักษณะคล้ายใบไม้

การใช้สี ใช้สีโทนเย็น คือน้ำตาลแดง ขาว และดำ

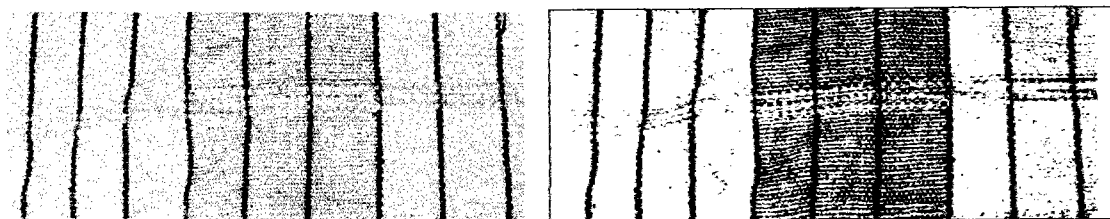

รูปที่ 16 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอจาก เส้นใยฝ้าย สีที่ใช้อยู่เป็นสีจากธรรมชาติ เป็นสีของฝ้าย ตัวลายสีฟ้าคราม

ลายหลัก เป็นลายจาก โครงสร้างลายเป็นรูปกากบาท ตรงกลางเป็นวงกลม ตัวลายใช้สีแดง สลับแถวกับสีฟ้า

การใช้สี ใช้สีโทนเย็น คือน้ำตาล ขาว และแดง

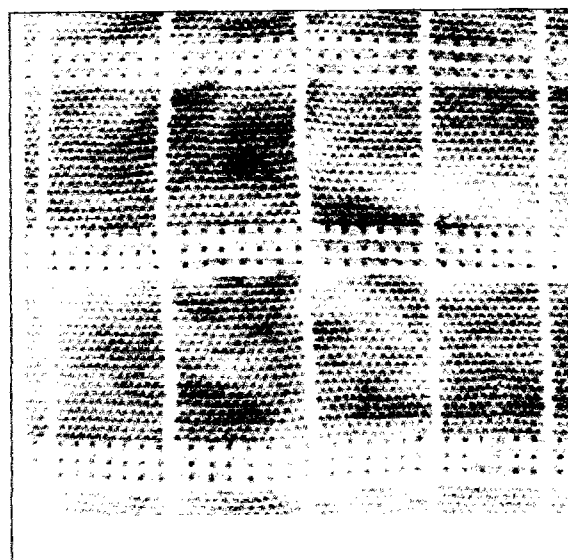
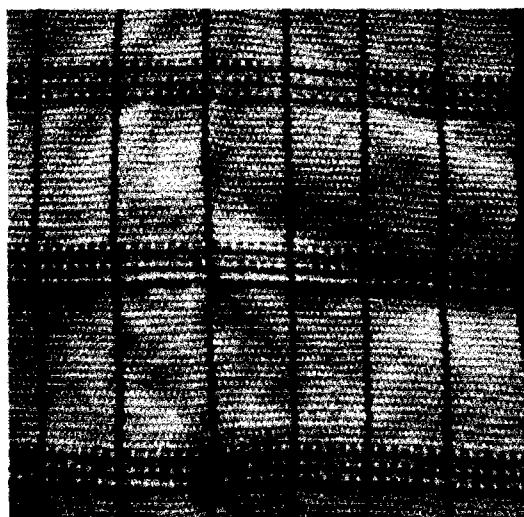

รูปที่ 17 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย ลายสลับสี เป็นการทออย่างธรรมดา คือ ใช้ด้ายยืนและด้ายขวางตามจำนวนปกติ แต่แทรกด้ายสีต่างๆ

ลายหลัก ขวางนูน ด้ายยืนใช้สลับเส้นสีเขียวแบ่งลาย

การใช้สี ใช้สีโทนเย็นคือ สีขาวตุ่นของฝ้าย และลายใช้สีเขียว เหลือง

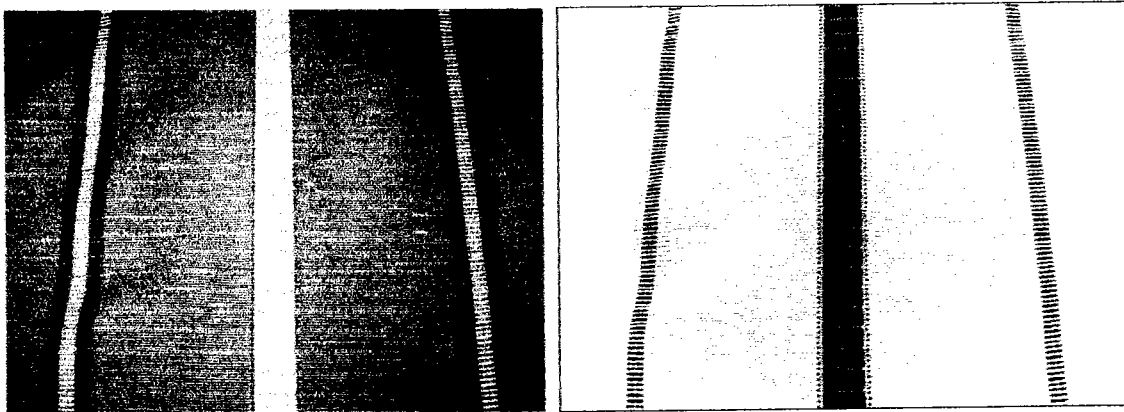

รูปที่ 18 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย ลายสลับสี เป็นการทออย่างธรรมดา คือ ใช้ด้ายยืนและด้ายขวางตามจำนวนปกติ แต่แทรกด้ายสีต่างๆ

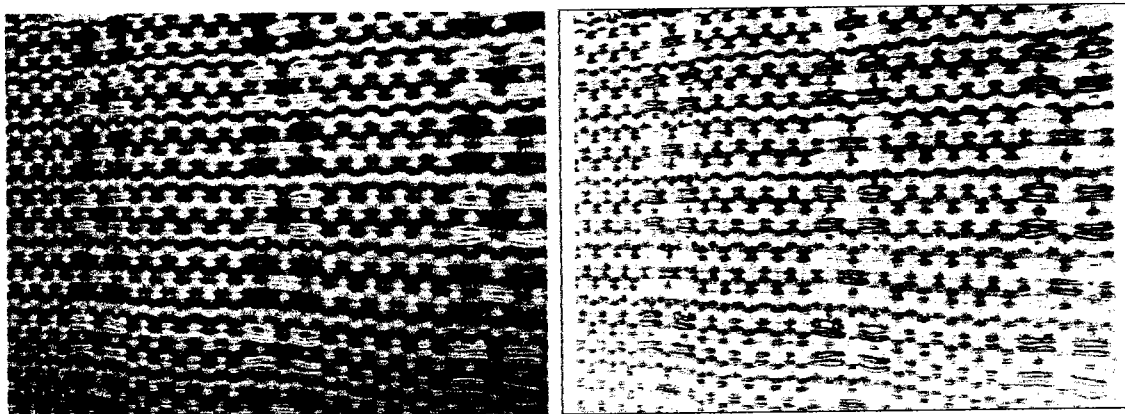
ลายหลัก ขวางนูน ด้ายยืนใช้สลับเส้นสีเขียวแบ่งลาย

การใช้สี ใช้สีโทนเย็นคือ สีขาวตุ่นของฝ้าย และลายใช้สีเขียว แดง

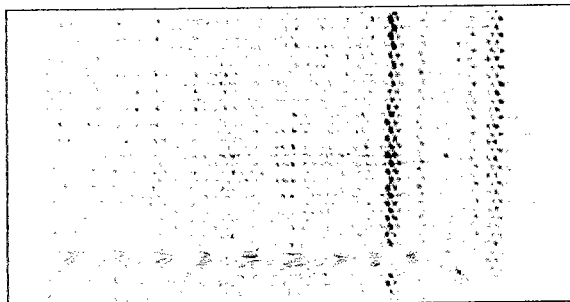
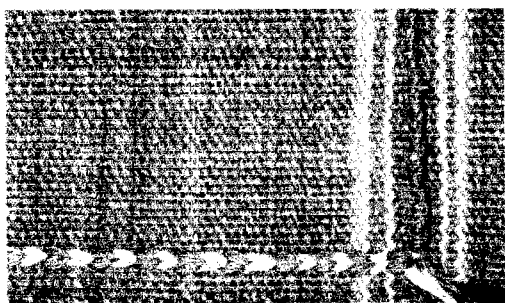
รูปที่ 19 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย ลายสลับสีแบบขนุน
ลายหลัก ขวางขนุน สีขาวสลับม่วง
การใช้สี ใช้สีโทนร้อนคือพื้นสีแดง ลายใช้สีขาวสลับม่วง

รูปที่ 20 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย ลายสลับสี เป็นการทออย่างธรรมดา คือ ใช้ด้ายยืนและด้าย
ขวางตามจำนวนปกติ แต่แทรกด้ายสีต่างๆ
ลายหลัก ขวางขนุน ด้ายยืนใช้สลับเส้นสีเขียวแบ่งลาย
การใช้สี ใช้สีโทนร้อนคือ สีขาวตุ่นของฝ้าย และลายใช้สีเขียว แดง

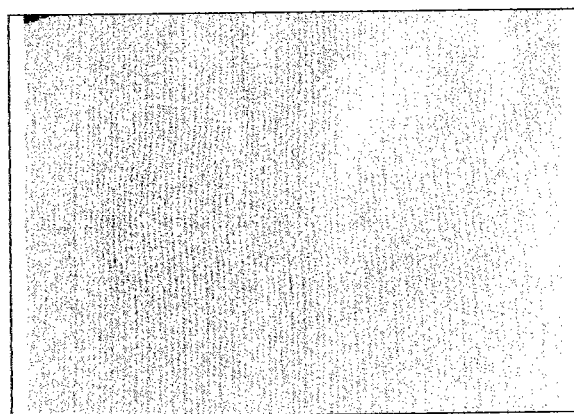
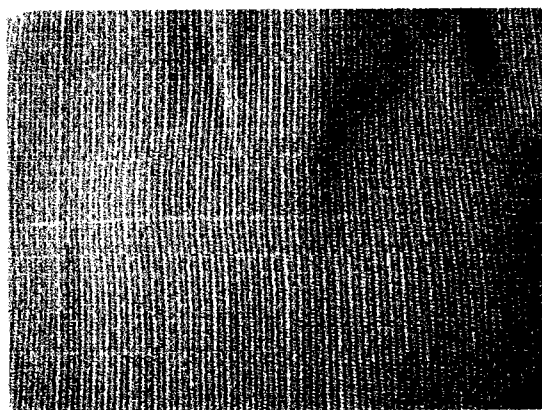

รูปที่ 21 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย ลายสลับสี เป็นการทออย่างธรรมดา คือ ใช้ด้ายยืนและด้ายขวางตามจำนวนปกติ แต่แทรกด้ายสีต่างๆ

ลายหลัก ขวางนูน ด้ายยืนใช้สลับเส้นสีเขียวแบ่งลาย

การใช้สี ใช้สีโทนเย็นคือ สีฟ้าเป็นพื้น ลายใช้สีม่วง และชมพู

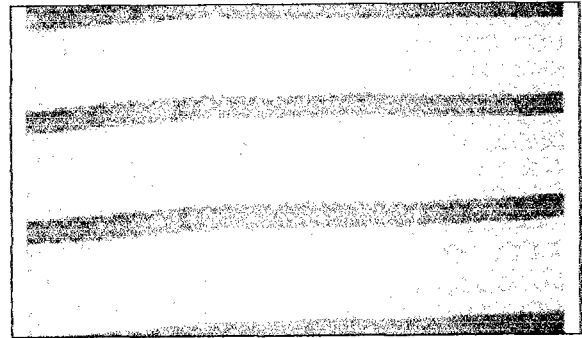
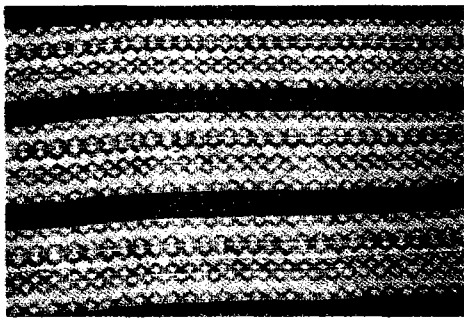

รูปที่ 22 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย ทอลายสลับสี เป็นการทออย่างธรรมดา คือ ใช้ด้ายยืนและด้ายขวางตามจำนวนปกติ แต่แทรกด้ายสีต่างๆ

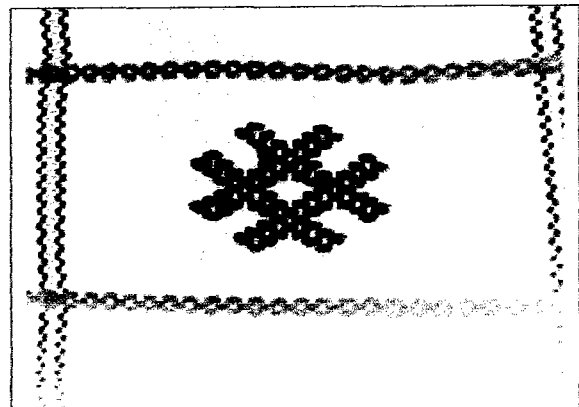
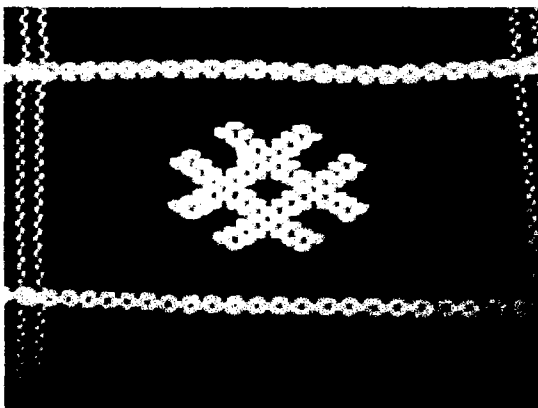
ลายหลัก ขวางนูน ด้ายยืนใช้สลับเส้นสีเขียวแบ่งลาย

การใช้สี ใช้สีโทนร้อนคือ สีแดงและม่วง

รูปที่ 23 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอลายซิด
ลายหลัก เป็นดอกกลีบลายซิกแซก
การใช้สี ใช้สีโทนร้อนคือ สีแดงและม่วงและฟ้า

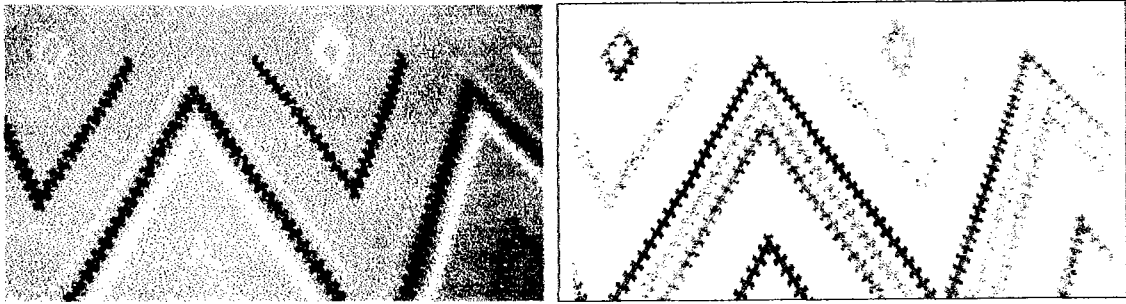

รูปที่ 24 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย ทอลายสลับสี เป็นการทออย่างธรรมดา คือ ใช้ด้ายยืนและด้าย
ขวางตามจำนวนปกติ แต่แทรกด้ายสีต่างๆ

ลายหลัก เป็นลายดอกกากบาทสองชั้นตัวลายใช้สีเหลือง ใช้เส้นสีส้มทอขวางด้านบนและล่าง
ขนานกัน

การใช้สี ใช้สีโทนร้อนคือ สีเหลือง ส้ม และเขียว พื้นใช้สีดำ

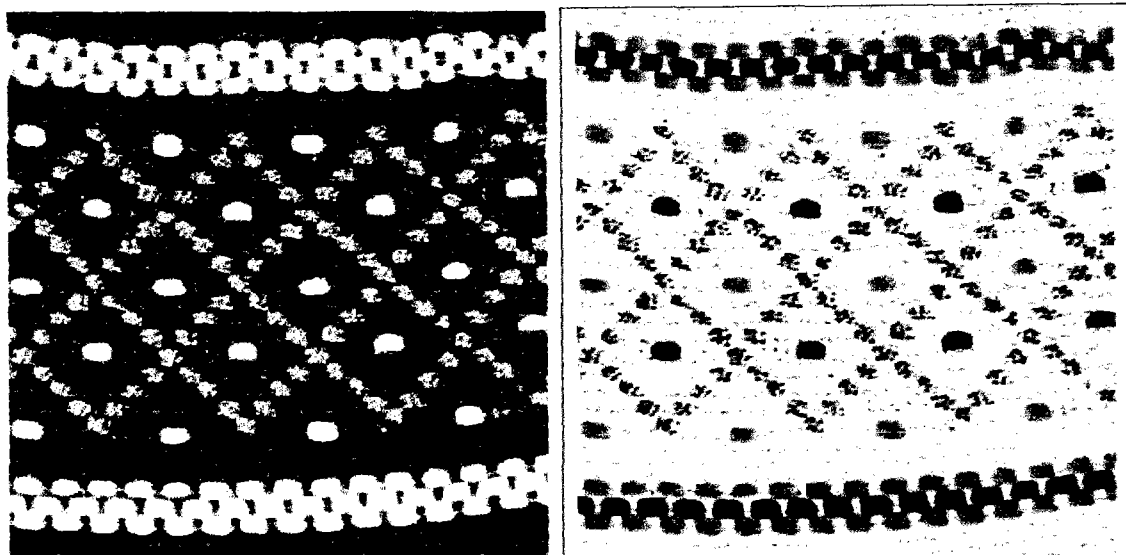

รูปที่ 25 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย ทอจก

ลายหลัก เป็นลายสามเหลี่ยมและสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด

การใช้สี ใช้สีโทนร้อนคือ สีแดงเป็นสีพื้น ตัวลายใช้สีเหลือง เขียว และม่วง

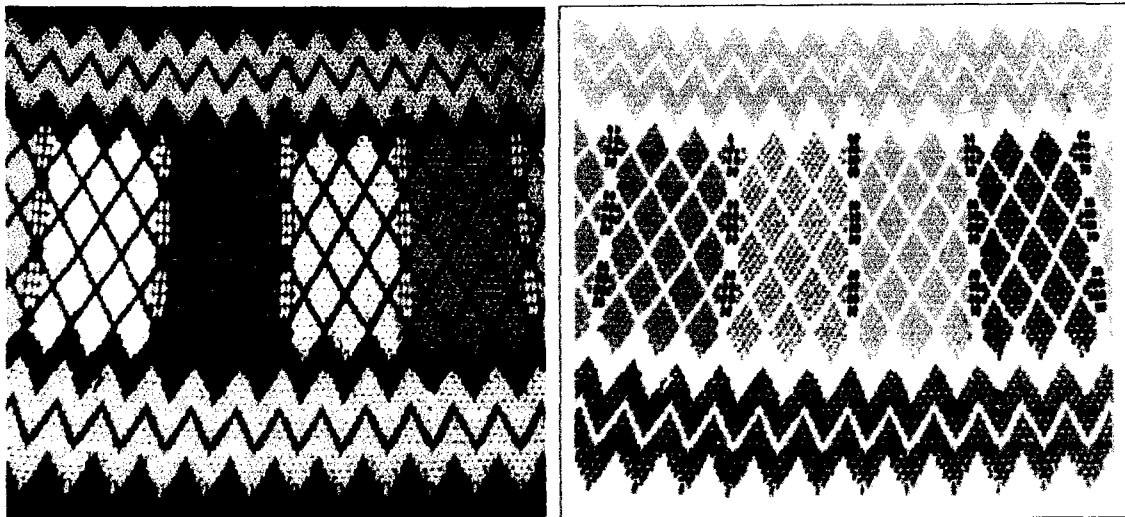

รูปที่ 26 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย ทอจก

ลายหลัก เป็นลายรูปข้าวหลามตัดสีส้ม ประกอบเป็นดอกดอทยมีจุดอยู่กึ่งกลาง

การใช้สี ใช้สีโทนร้อนคือ สีส้ม ชมพู ขาว และสีดำเป็นสีพื้น

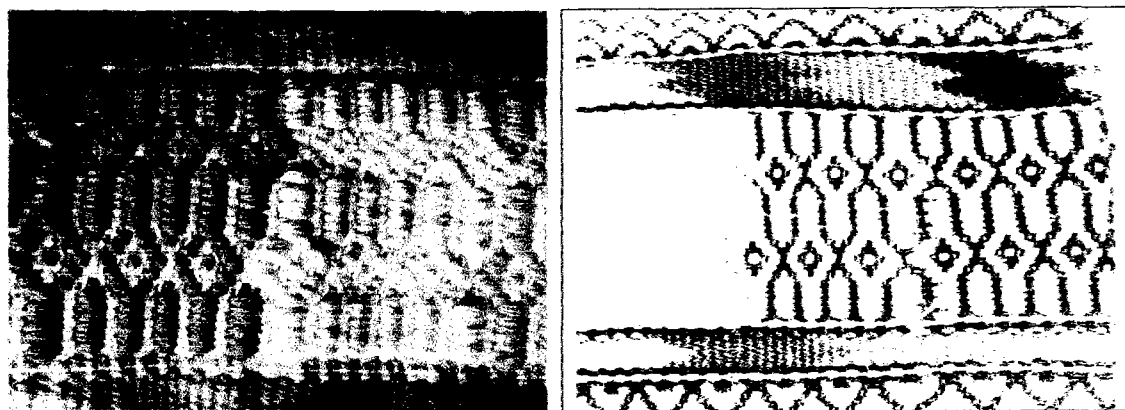

รูปที่ 27 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอขัด

ลายหลัก ตัวลายเป็นลายข้าวหลามตัด สลับสี ด้านล่างของลายเป็นเส้นซิกแซก ขนานกับลายข้าวหลามตัด

การใช้สี ใช้สีโทนร้อนและตัดกันอย่างรุนแรง คือแดง และสีส้ม ชมพูเขียว และพื้นเป็นสีดำ

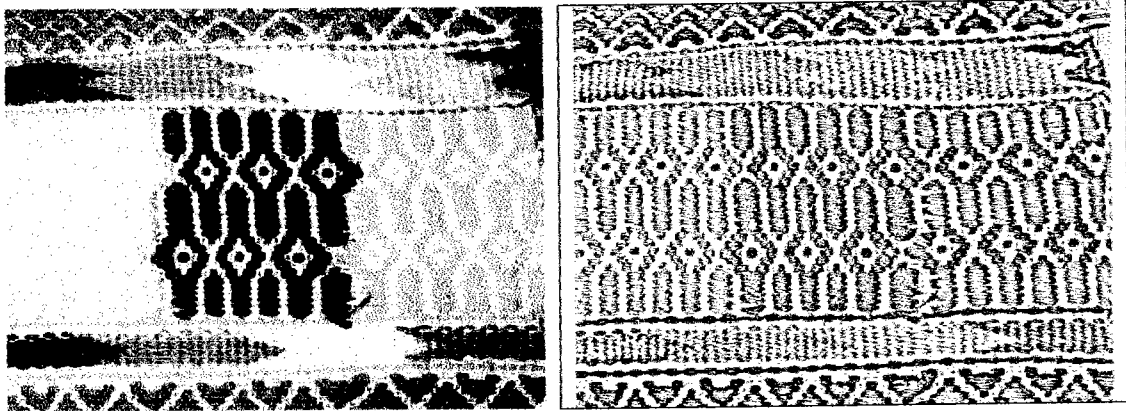

รูปที่ 28 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอจก

ลายหลัก ตัวลายเป็นลายข้าวหลามตัด สลับสี ด้านล่างของลายเป็นเส้นซิกแซก ขนานกับลายข้าวหลามตัด

การใช้สี ใช้สีโทนร้อนคือแดง และสีส้ม ชมพูเขียว

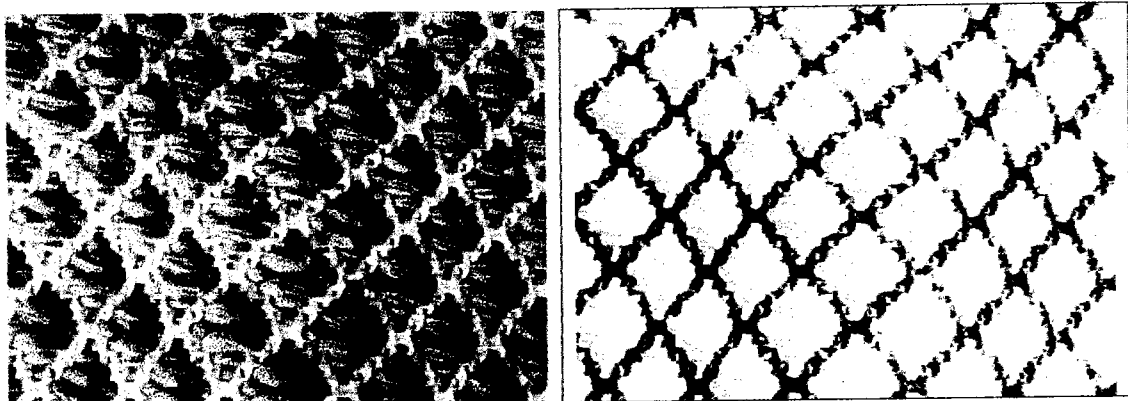
รูปที่ 29 ลวดลายของผ้ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอจก

ลายหลัก เป็นลายมัดหมี่ลายเป็นลายเรขาคณิตตรงกลางเป็นรูปข้าวหลามตัด วางสลับหว่างกัน

ลายประกอบ เป็นลายที่ขนานอยู่ด้านบนและล่างสลับสี

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน คือแดง เหลือง เขียว และน้ำเงินและสีส้ม

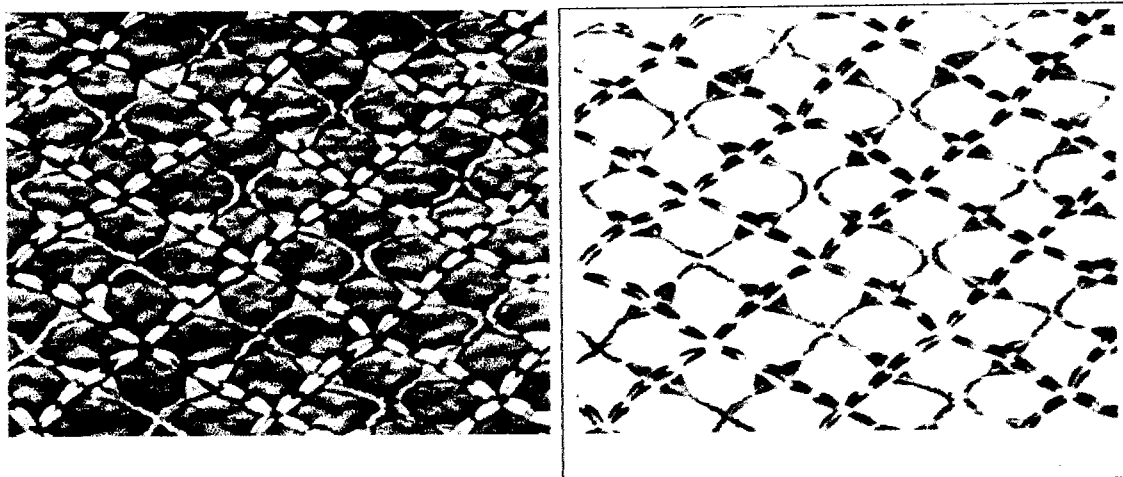

รูปที่ 30 ลวดลายของผ้ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การจก

ลายหลัก เป็นลายกากบาทเป็นตาข่ายใช้คู่กับการปัก

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน คือแดง เส้นขาว

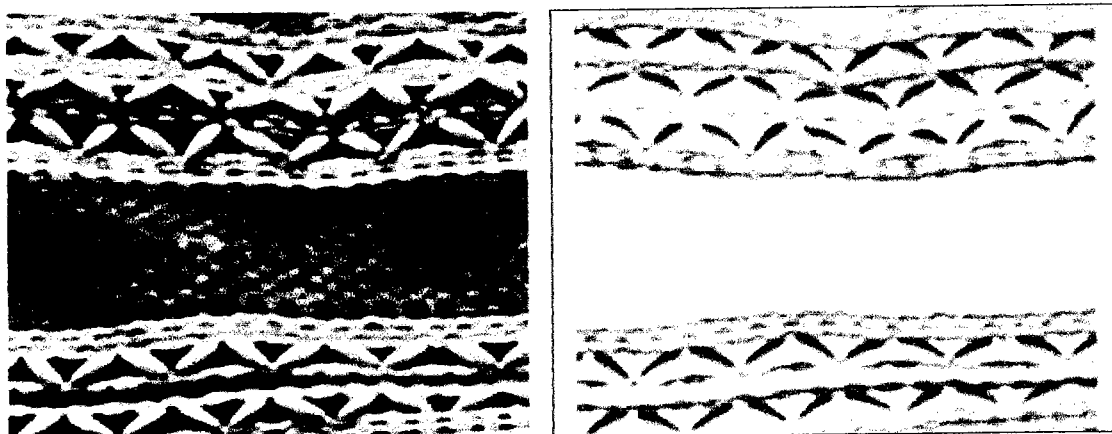

รูปที่ 31 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปัก

ลายหลัก ลายแมงมุม โครงสร้างลายคือลายตาข่าย

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน คือแดง และสีส้ม และใช้ลูกเดือยสีขาว

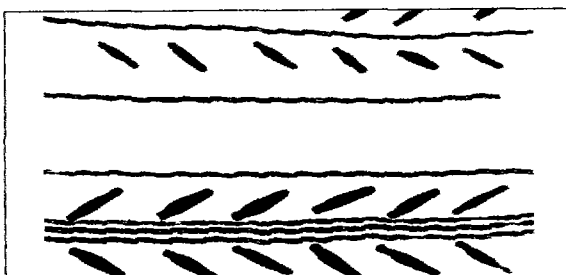
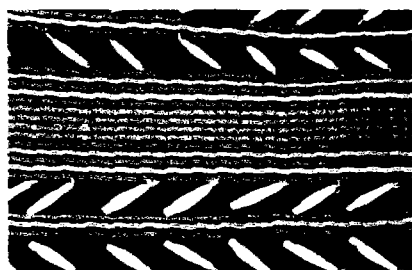

รูปที่ 32 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปัก

ลายหลัก เป็นลายเส้นซิกแซกสลับกับเส้นไหมสีแดง น้ำเงิน

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน คือแดง ส้ม เขียว ฟ้า และใช้ลูกเดือยสีขาว

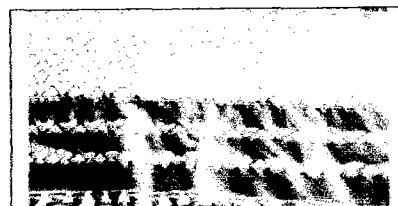

รูปที่ 33 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาตื้น

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอสลับลาย และการปักลูกเดือย

ลายหลัก เป็นลายมัดหมี่ลายน้ำไหล

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน คือแดง สีส้ม เหลือง ม่วงแดง และพื้นสีดำ

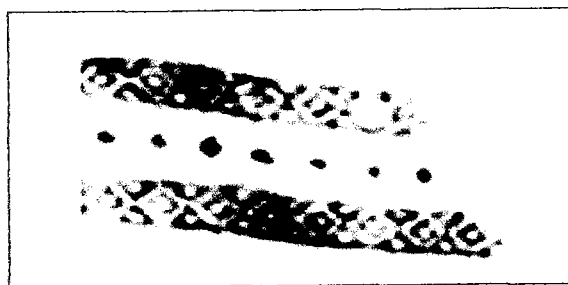

รูปที่ 34 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาตื้น

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอจก

ลายหลัก ดาข้าย

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน คือแดง ขาว ฟ้ำ และสีส้ม

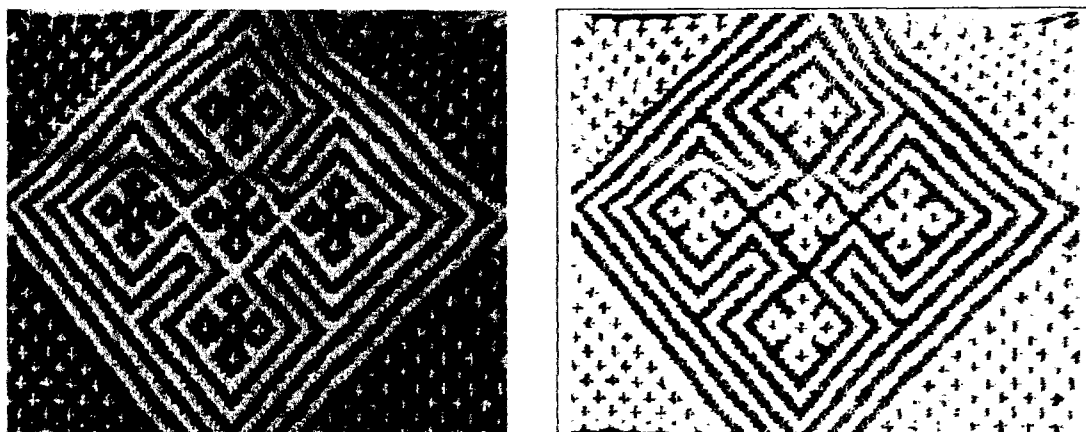

รูปที่ 35 ลวดลายของเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาตื้น

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การทอจกและปักไหม

ลายหลัก เป็นลายดอกขำหลามตัดสลับสี

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน คือแดง และสีส้ม น้ำเงิน และเหลือง

รูปที่ 1 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลาง อยู่ในรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดโดยการเดินเส้นขอบสีขาว 2 ชั้นเพื่อกำหนดขอบเขต แล้วแบ่งเป็นสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดโดยแบ่งจากกึ่งกลาง

ลายประกอบ เป็นลายปักกากบาท รอบๆ ลายหลัก

การใช้สี ใช้สีโทนร้อนคือแดงเป็นสีหลัก และสีขาวเป็นตัวลาย

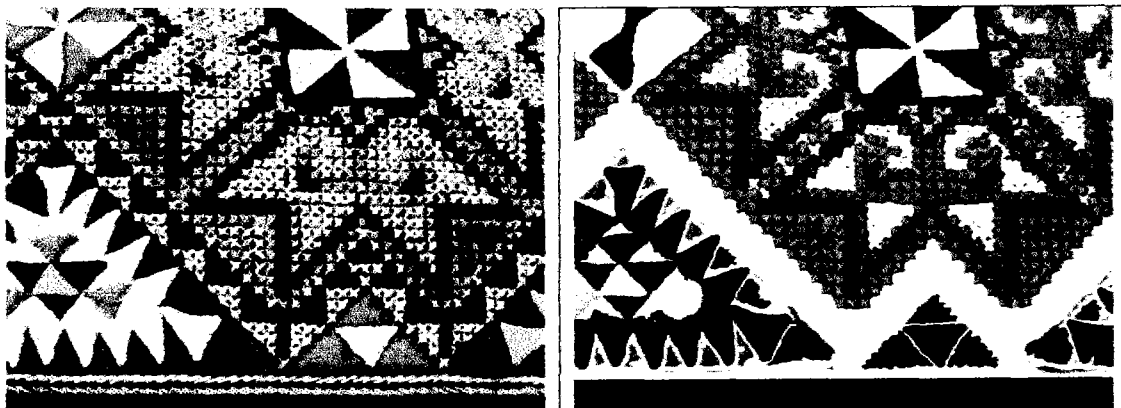
รูปที่ 2 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลาง อยู่ในรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดแล้วหักมุมทั้ง 4 ด้านโดยการเดินเส้นขอบสีขาว 2 ชั้นเพื่อกำหนดขอบเขต แล้วแบ่งเป็นสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดโดยแบ่งจากกึ่งกลาง

ลายประกอบ เป็นลายสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด รอบๆ ลายหลัก และลายสามเหลี่ยมจากการตัดต่อผ้า

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน คือแดง ส้ม ชมพูเป็นสีหลัก

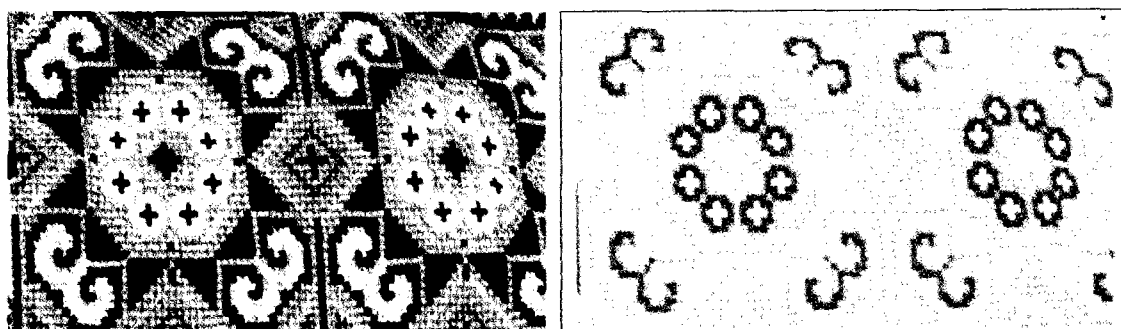
รูปที่ 3 ลวดลายของผ้าฝ้ายบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลาง อยู่ในรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดโดยการเดินเส้นขอบสีขาว 2 ชั้น เพื่อกำหนดขอบเขต แล้วแบ่งเป็นสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดโดยแบ่งจากกึ่งกลาง

ลายประกอบ ลายหลักเป็นเส้นซิกแซก และรูปสามเหลี่ยม

การใช้สี ใช้สีโทนร้อนคือ แดงส้มเป็นสีหลัก รองลงมาคือสี เขียว ฟ้า น้ำเงิน ส้มและเหลือง

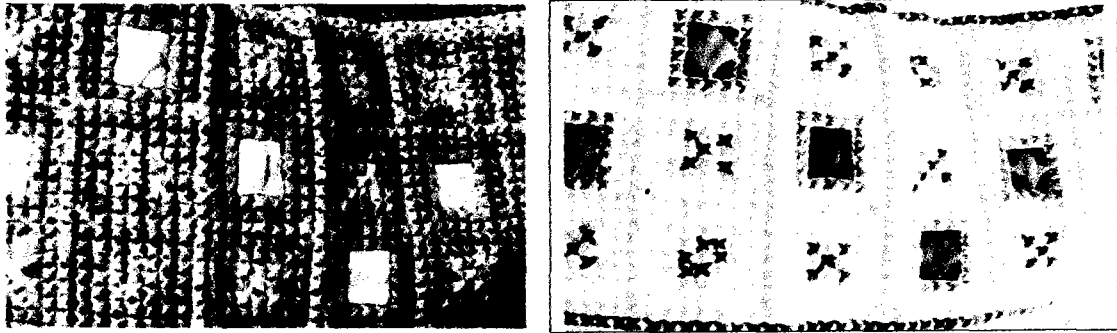

รูปที่ 4 ลวดลายของผ้าฝ้ายบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลาง อยู่ในรูปแปดเหลี่ยมเพื่อกำหนดขอบเขต แต่ละเหลี่ยมมีลายดอก วงกลมด้านละ 2 วงตรงกลางปักเป็กากบาท

การใช้สี ใช้สีโทนเย็น คือน้ำเงินเข้ม ฟ้า ม่วง ขาว และเหลือง

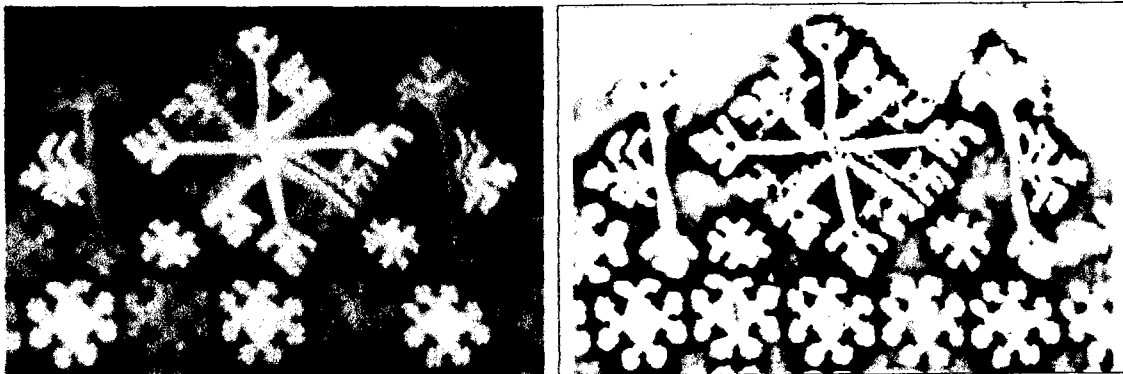
รูปที่ 5 ลวดลายของผ้าฝ้ายบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลาง อยู่ในรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดโดยการเดินเส้นขอบสีขาว 2 ชั้น เพื่อกำหนดขอบเขต แล้วแบ่งเป็นสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดโดยแบ่งจากกึ่งกลาง

ลายประกอบ เป็นลายปักกากบาท รอบๆ ลายหลัก

การใช้สี ใช้สีโทนร้อนคือสีแดงเป็นสีหลัก

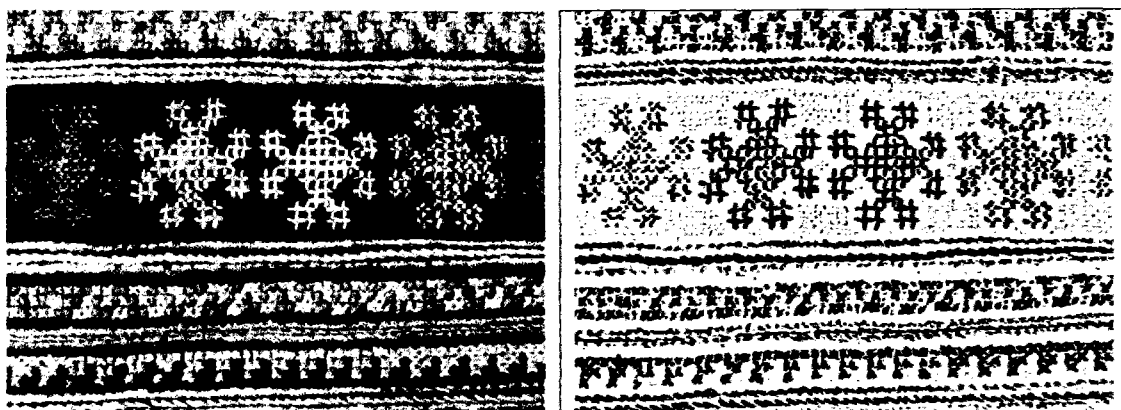
รูปที่ 6 ลวดลายของผ้าฝ้ายบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายดอกไม้ มีกึ่งกลางลายเป็นรูปข้าวหลามตัด มุมทั้งสี่ด้านเป็นเส้นตัดกันทำให้เกิดเป็นกลีบดอกคล้ายปีกนก

ลายประกอบ เป็นลายดอกประกอบ

การใช้สี ใช้สีอยู่ในโทนร้อน คือ ม่วงแดง แดง ขาว เขียว และม่วงน้ำเงิน

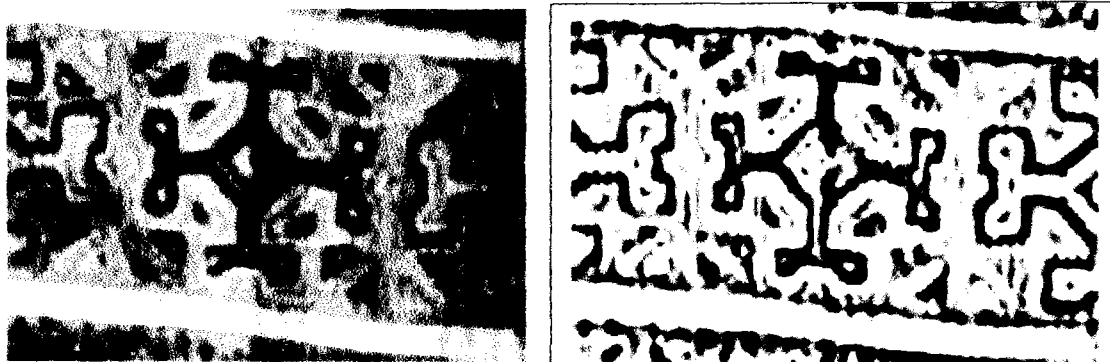
รูปที่ 7 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายดอกไม้ มีกึ่งกลางลายเป็นรูปข้ามทลายมัด มุมทั้งสี่ด้านเป็นเส้นตัดกันทำให้เกิดเป็นกลีบดอก

ลายประกอบ เป็นลายปักเป็นขอบบนและขอบด้านล่าง

การใช้สี ใช้สีอยู่ในโทนร้อน คือ ม่วงแดง แดง ขาว เขียว และม่วงน้ำเงิน

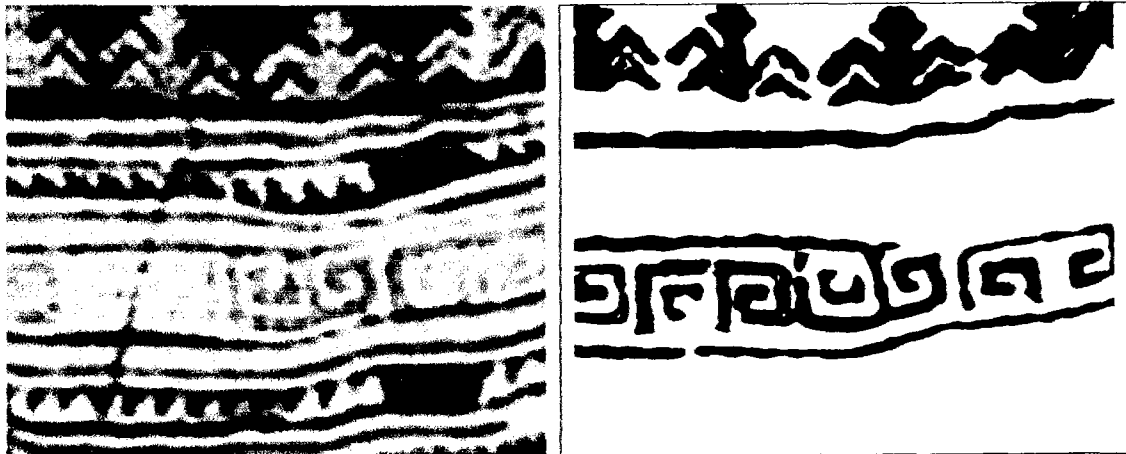
รูปที่ 8 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลาง แล้วแต่ละมุมทำเป็นลายแยกออกไป 4 ทิศคล้ายกังหัน

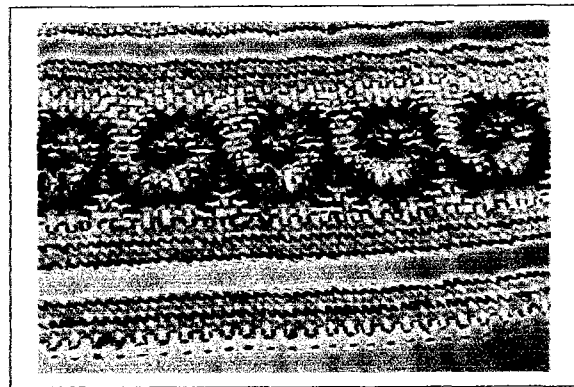
ลายประกอบ เป็นลายปักกากบาท รอบๆ ลายหลัก

การใช้สี ใช้สีโทนร้อนคือ สีส้ม แดง ชมพู น้ำเงิน และเขียว

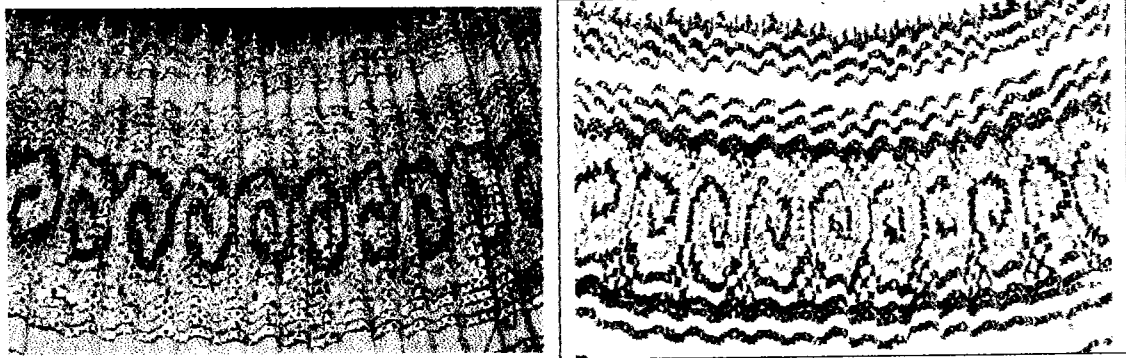
รูปที่ 9 ลวดลายของผ้าไหมบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม
 ลายหลัก นกบินและลายหอยแบบสี่เหลี่ยม
 ลายประกอบ เป็นลายเส้นสลับสี
 การใช้สี ใช้สีโทนร้อน คือ สีส้มพูเหลือง เขียว และดำ

รูปที่ 10 ลวดลายของผ้าไหมบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม
 ลายหลัก ลายหอย เป็นลวดลายกลมขดวนไปทางซ้ายเป็นลายแบบดั้งเดิม
 ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบด้านล่าง
 การใช้สี ใช้สีโทนร้อน โดยมีสีแดง และเหลืองเป็นสีหลัก ตัวลายใช้สีน้ำเงิน

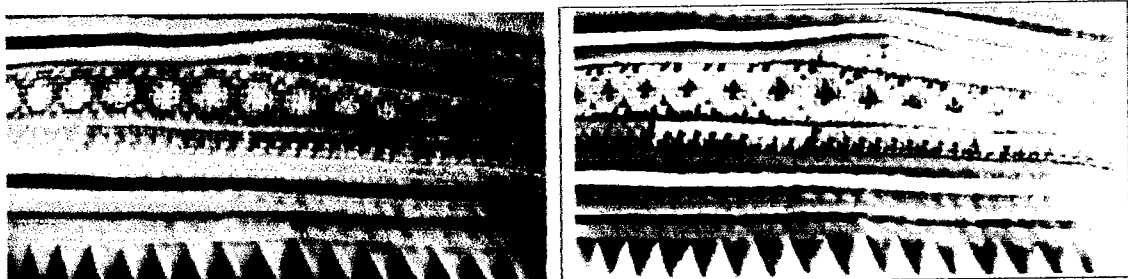
รูปที่ 11 ลวดลายของผ้าไหมบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก ลายหอย เป็นเส้นวงกลมขดม้วนไปทางขวาเป็นลายแบบดั้งเดิม

ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบด้านล่าง

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน โดยมีสีแดง ส้ม และเหลืองเป็นสีหลัก ตัวลายใช้สีน้ำเงิน

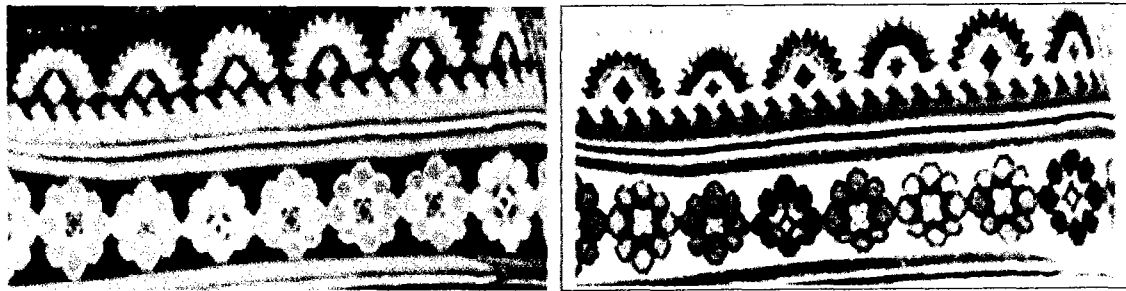
รูปที่ 12 ลวดลายของผ้าไหมบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลวดดอกวงกลม มีรูปกากบาทตรงกลาง

ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบด้านล่าง

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน คือสีแดง ชมพู ส้ม และเหลืองเป็นสีหลัก ตัวลายใช้สีน้ำเงิน ม่วง และเขียว

รูปที่ 13 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายดอกไม้แปดกลีบ โครงสร้างแปดเหลี่ยมสลับสี

ลายประกอบ เป็นลายรูปพัดต่อกันอยู่ด้านบนของลายหลัก

การใช้สี ใช้สีโทนเย็น คือ สีม่วงน้ำเงิน ฟ้ำ ม่วงแดง และขาว

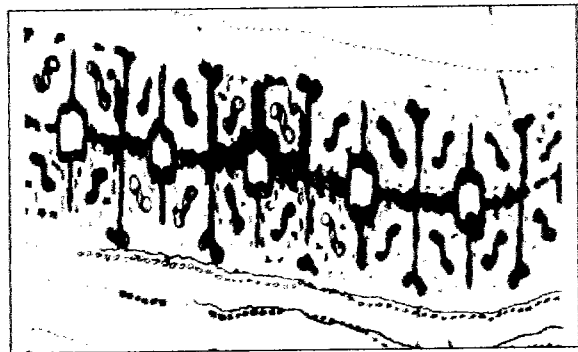
รูปที่ 14 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายดอกไม้แปดกลีบเป็นช่อ ช่อละ 3 ดอก มีกลีบดอกเป็นรูปสามเหลี่ยม

ลายประกอบ ลายดอกตูม

การใช้สี ใช้สีโทนเย็น คือสีพื้นคือคราม ลายเป็นสีเขียว ฟ้ำ และขาว

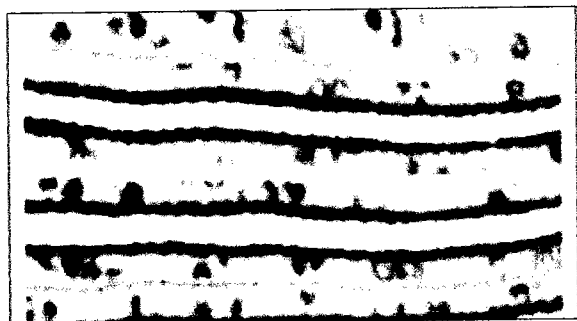
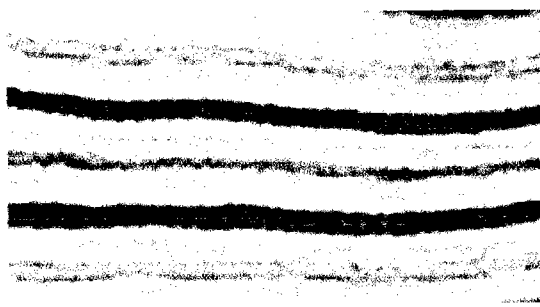
รูปที่ 15 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นดอกวงกลมสีแฉก

ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบด้านล่าง

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน โดยมีสีแดง และเหลืองเป็นสีหลัก ตัวลายใช้สีน้ำเงิน

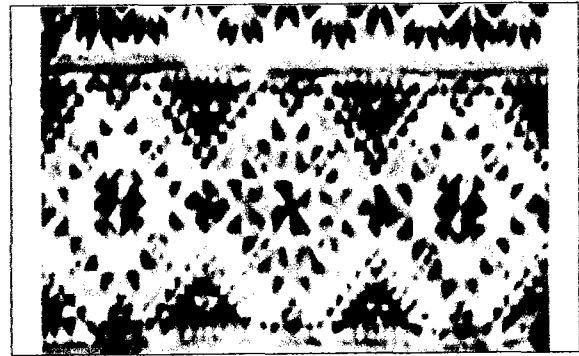
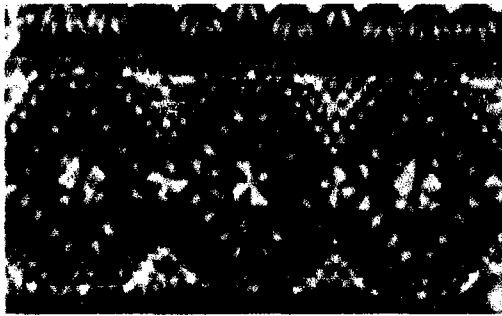
รูปที่ 16 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นดอกวงกลมสีแฉก

ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบด้านล่าง

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน โดยมีสีแดง และเหลืองเป็นสีหลัก ตัวลายใช้สีน้ำเงิน

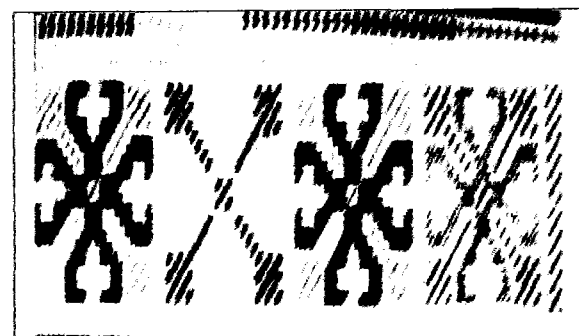
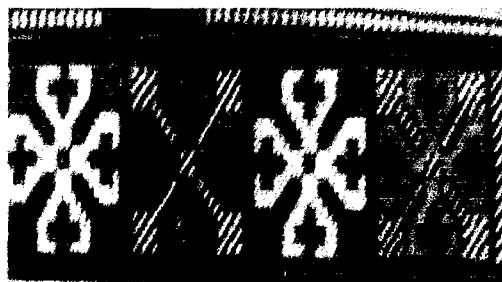
รูปที่ 17 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นดอกวงกลมสี่แฉก

ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบด้านล่าง

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน โดยมีสีแดง และเหลืองเป็นสีหลัก ตัวลายใช้สีน้ำเงิน

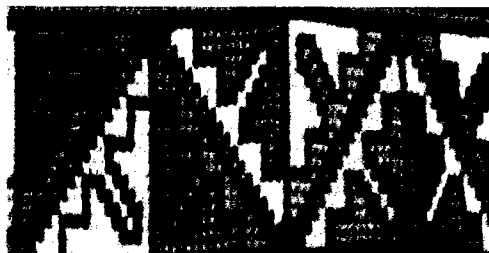
รูปที่ 18 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นดอกวงกลมสี่แฉก

ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบด้านล่าง

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน โดยมีสีแดง และเหลืองเป็นสีหลัก ตัวลายใช้สีน้ำเงิน

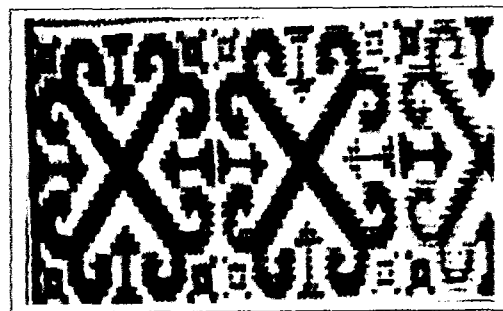
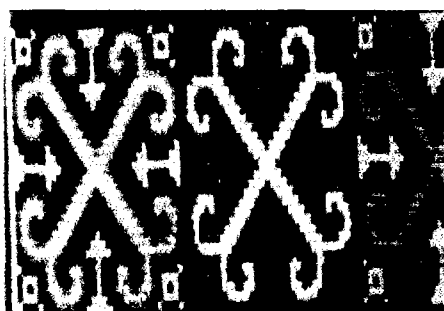
รูปที่ 19 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เรขาคณิต รูปสามเหลี่ยมและเส้นซิกแซก

ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบด้านล่าง

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน โดยมีสีแดง และเหลืองเป็นสีหลัก ตัวลายใช้สีน้ำเงิน

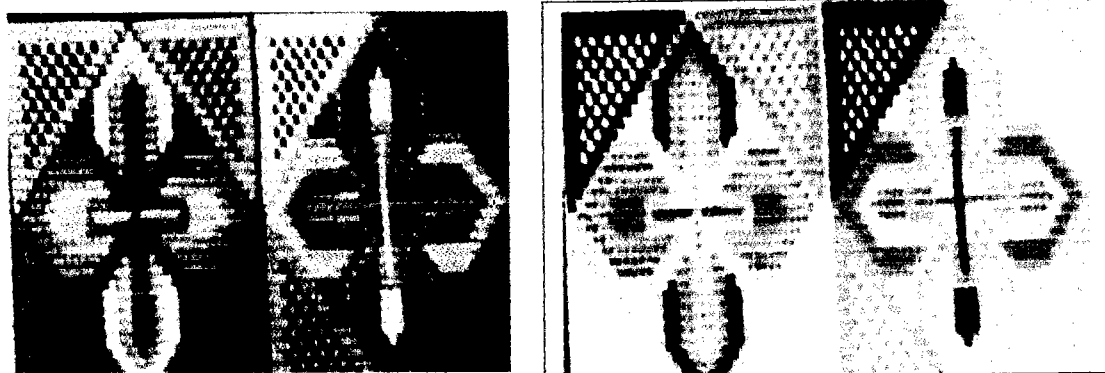
รูปที่ 20 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายดอกเรขาคณิต รูปสามเหลี่ยมและเส้นซิกแซก

ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบด้านล่าง

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน โดยมีสีแดง และเหลืองเป็นสีหลัก ตัวลายใช้สีน้ำเงิน

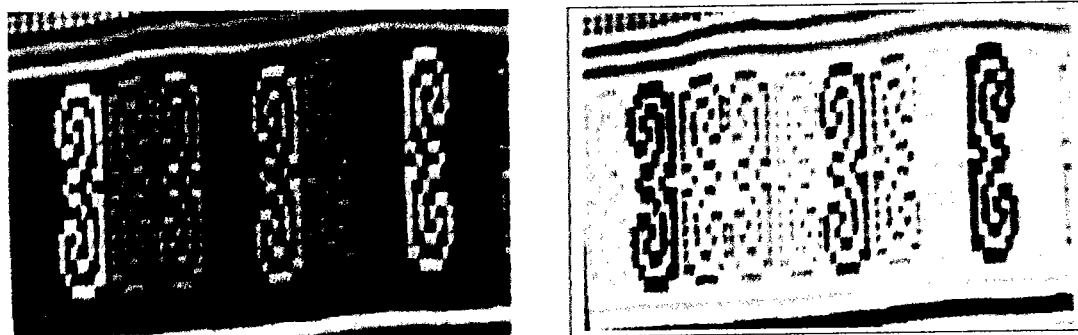
รูปที่ 21 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายดอกบัว มีสี่กลีบ

ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบด้านล่าง

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน โดยมีสีแดง และเหลืองเป็นสีหลัก ตัวลายใช้สีน้ำเงิน

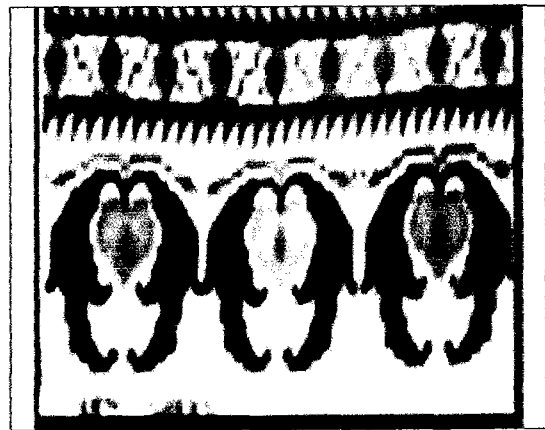
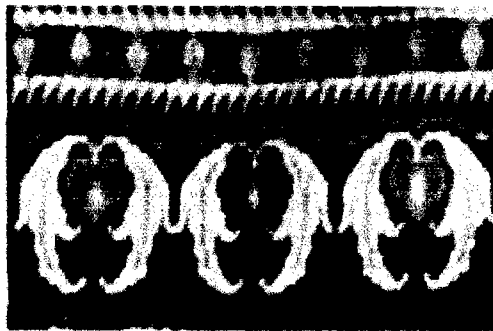
รูปที่ 22 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายดอกบัว มีสี่กลีบ

ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบด้านล่าง

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน โดยมีสีแดง และเหลืองเป็นสีหลัก ตัวลายใช้สีน้ำเงิน

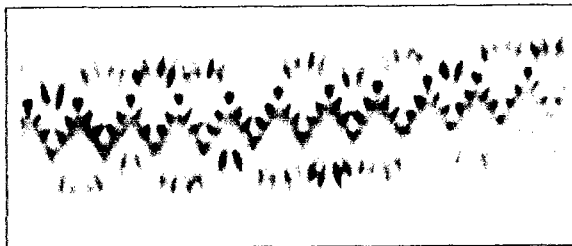
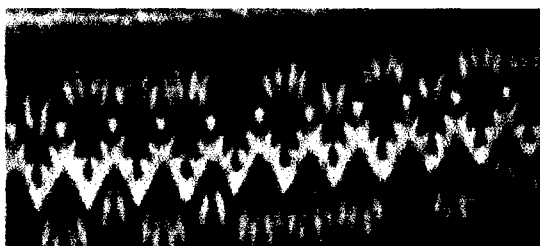
รูปที่ 23 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายดอกบัว มีสี่กลีบ

ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบด้านล่าง

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน โดยมีสีแดง และเหลืองเป็นสีหลัก ตัวลายใช้สีน้ำเงิน

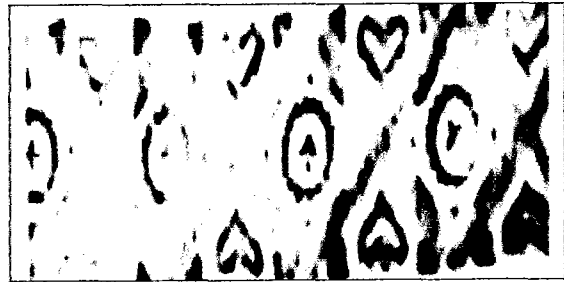
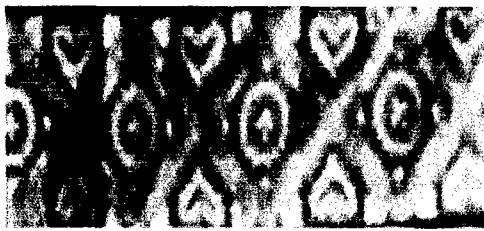
รูปที่ 24 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายดอกบัว มีสี่กลีบ

ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบด้านล่าง

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน โดยมีสีแดง และเหลืองเป็นสีหลัก ตัวลายใช้สีน้ำเงิน

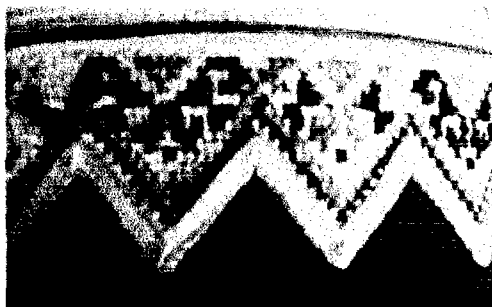
รูปที่ 25 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลาง อยู่ในรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดโดยการเดินเส้นขอบสีขาว 2 ชั้น เพื่อกำหนดขอบเขต แล้วแบ่งเป็นสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดโดยแบ่งจากกึ่งกลาง

ลายประกอบ เป็นลายปักกากบาท รอบๆ ลายหลัก

การใช้สี ใช้สีโทนร้อนคือสีแดงเป็นสีหลัก

รูปที่ 26 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ในโครงสร้างของสามเหลี่ยม เป็นลายดอกไม้

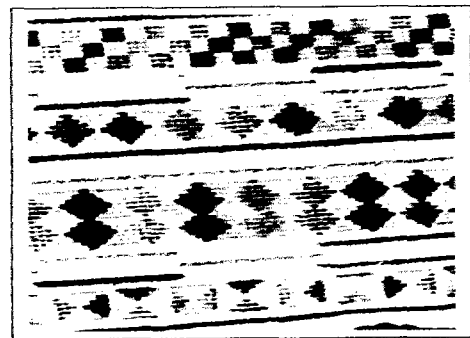
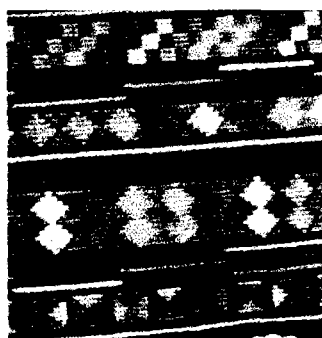
ลายประกอบ เป็นลายเส้นสลับสี

การใช้สี โทนเย็นคือสีเขียว เหลือง ขาว แดง และดำ

รูปที่ 27 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม
 ลายหลัก เป็นลายดอกบัว มีสี่กลีบ
 ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบด้านล่าง
 การใช้สี ใช้สีโทนเย็น โดยมีสีม่วง ฟ้ำ เขียว ชมพู

รูปที่ 28 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม
 ลายหลัก เป็นลายเรขาคณิต คือรูปสี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม สลับกันเป็นลาย
 ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบด้านล่าง
 การใช้สี ใช้สีโทนร้อน โดยมีสีแดง และเหลืองเป็นสีหลัก ตัวลายใช้สีน้ำเงิน

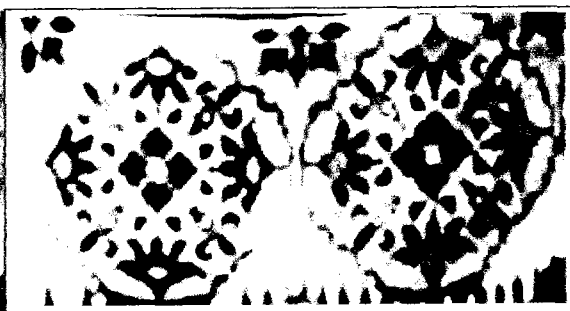
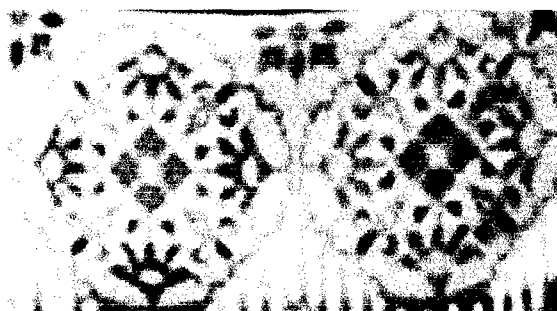
รูปที่ 29 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายดอกไม้แบบประยุกต์มีดอกตรงกลางอยู่ในโครงสร้างของรูปข้าวหลามตัด

ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบลายทกเหลี่ยมสี่ด้าน

การใช้สี ใช้สีโทนเย็น แต่ใช้สีแบบตัดกัน คือสี แดง ชมพู ม่วงดำ และฟ้า

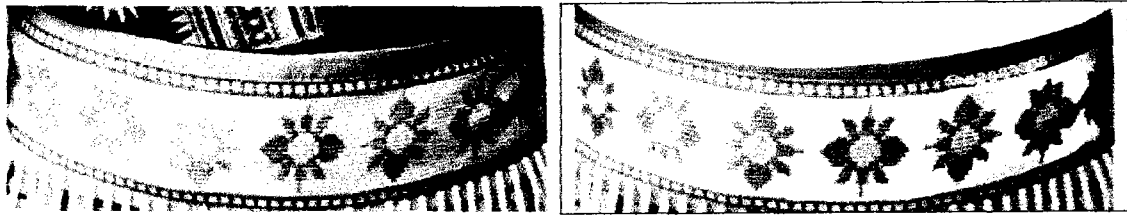
รูปที่ 30 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายดอกไม้แบบประยุกต์มีดอกตรงกลางอยู่ในโครงสร้างของ

ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบลายทกเหลี่ยมสี่ด้าน

การใช้สี ใช้สีโทนเย็น คือ ขาว ฟ้า ม่วง ชมพู และแดง

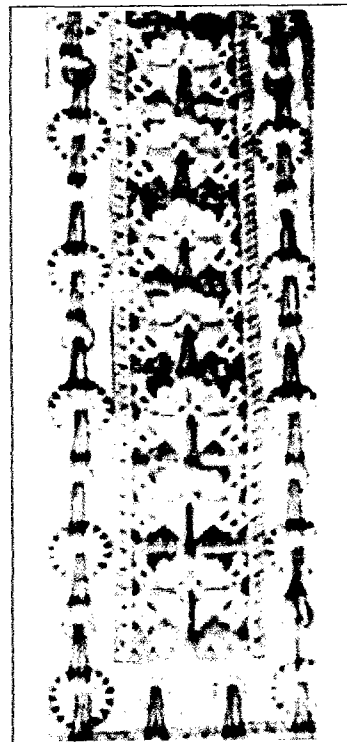
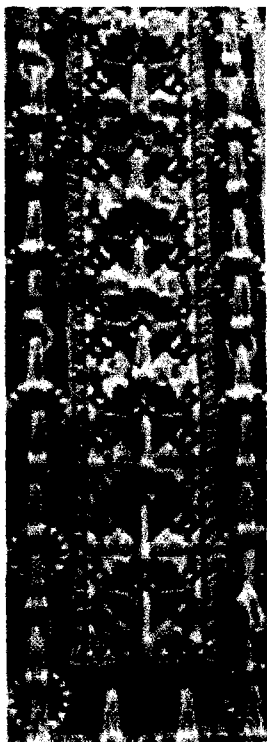
รูปที่ 31 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายดอกไม้แบบประยุกต์มีดอกตรงกลางอยู่ในโครงสร้างของรูปข้าวหลามตัด

ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบ

การใช้สี ใช้สีโทนเย็น คือ ขาว ฟ้ำ ม่วง ชมพู และแดง

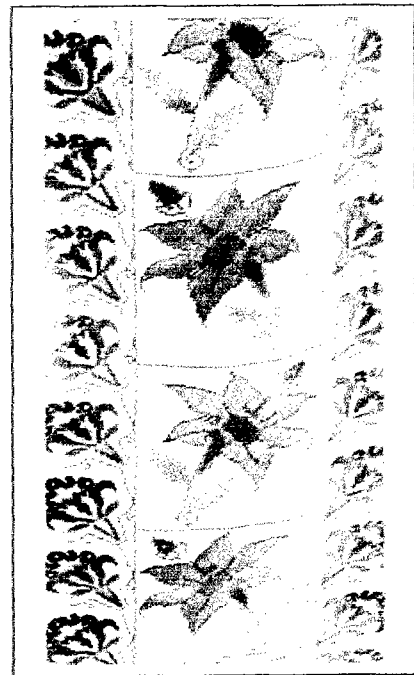
รูปที่ 32 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายดอกไม้แบบประยุกต์มีดอกตรงกลางอยู่ในโครงสร้างของ

ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบลายทกเหลี่ยมสี่ด้าน

การใช้สี ใช้สีโทนเย็น คือ ขาว ฟ้ำ ม่วง ชมพู และแดง

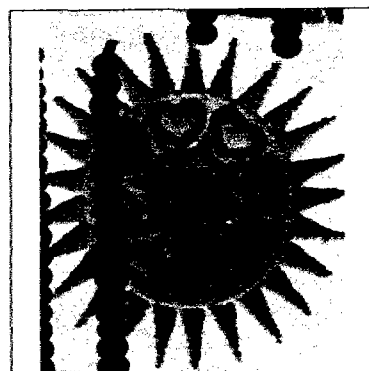
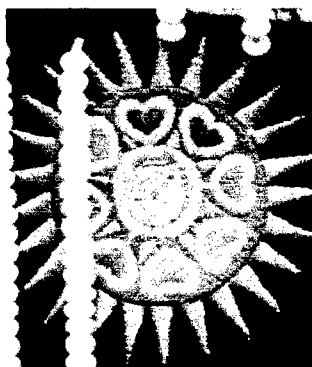
รูปที่ 33 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายดอกไม้แบบประยุกต์มีดอกตรงกลางอยู่ในโครงสร้างของ

ลายประกอบ เป็นลายเส้นขอบลายทกเหลี่ยมสี่ด้าน

การใช้สี ใช้สีโทนร้อน แบบตัดกันคือ ชมพู ม่วง ดำคือ ขาว ฟ้ำ ม่วง ชมพู และแดง

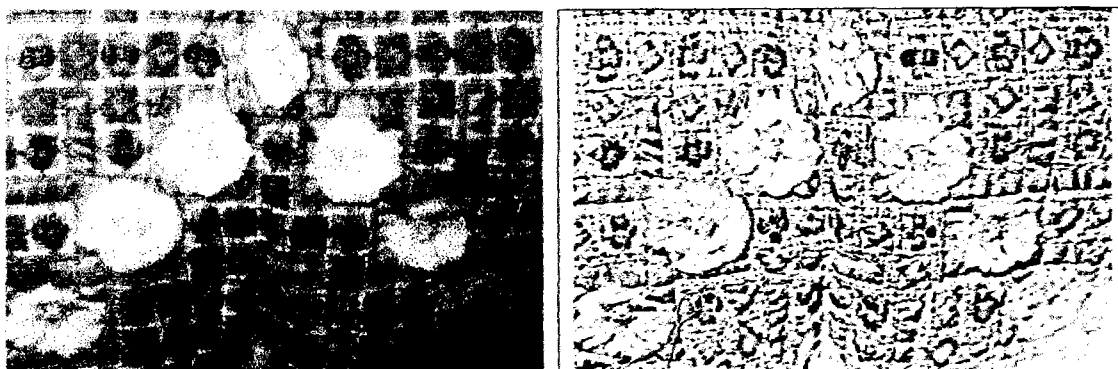

รูปที่ 34 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก เป็นลายดอกไม้แบบประยุกต์มีดอกตรงกลางอยู่ในโครงสร้างของ

การใช้สี ใช้สีโทนเย็น คือ ขาว ฟ้ำ ม่วง ชมพู

รูปที่ 35 ลวดลายของผ้าม้งบ้านแม่สาใหม่

กระบวนการที่ทำให้เกิดลาย การปักไหม

ลายหลัก ตารางขำหลามตัด แล้วปักไหมเป็นดอกกลมๆ เป็นแนวสามเหลี่ยม

ลายประกอบ เป็นลายดอกข้าวหลามตัดดอกเล็ก

การใช้สี ใช้สีโทนเย็น คือ ขาว ฟ้ำ ม่วง ชมพู และแดง

ลวดลายและการใช้สีของผ้าชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน จำนวน 35 ชิ้น

จากการศึกษาลวดลายผ้าชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน จำนวน 35 ชิ้น พบว่า ลวดลายเกิดจากกระบวนการต่อไปนี้คือ

การทอลายนํ้าไหล	จำนวน 5	ชิ้น คิดเป็นร้อยละ 14.27
การทอสลับสี	จำนวน 10	ชิ้น คิดเป็นร้อยละ 28.57
การทอจก	จำนวน 11	ชิ้น คิดเป็นร้อยละ 31.43
การทอขีด	จำนวน 2	ชิ้น คิดเป็นร้อยละ 5.17
การปัก	จำนวน 7	ชิ้น คิดเป็นร้อยละ 20.0

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่ากระบวนการที่ชาวกะเหรี่ยงใช้เพื่อทำให้เกิดลวดลายคือ การทอจก รองลงมาคือ การทอสลับสี การปัก การทอ การทอลายนํ้าไหล และการทอขีดพบน้อยที่สุดคือ ร้อยละ 5.17 ซึ่งการทอขีดนั้นชาวกะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดินได้รับรูปแบบและกระบวนการมาจากกะเหรี่ยงที่อำเภอแม่แจ่ม

การทอที่ทำให้เกิดลวดลายมี 4 วิธีคือ การทอจก พบมากที่สุด รองลงมาคือการทอลายนํ้าไหลพบมากที่สุด การทอจก และการทอขีด ส่วนการปักพบ 2 กระบวนการคือการปักลูกเต๋อยและการปักไหม

ลวดลายที่พบเป็นลาย เรขาคณิต 16 ลาย เป็นลายจากธรรมชาติ 3 ลาย เป็นลายเส้นและขวาง 6 ลาย และเป็นลายนํ้าไหล 10 ลาย

จากการศึกษาที่ใช้ในลวดลายแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ สีโทนร้อน สีโทนเย็น และ สีกลาง พบว่า ผ้าของกะเหรี่ยงบ้านห้วยผาตั้งจดอยู่ในโทนร้อนมากที่สุดคือ 22 ชิ้น คิดเป็นร้อยละ 62.85 สีโทนเย็น จำนวน 12 ชิ้น คิดเป็นร้อยละ 34.28 และการใช้สีกลางคือสีเทาพบเพียง 1 ชิ้นคิดเป็นร้อยละ 2.85

ลวดลายและการใช้สีของผ้าชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่ จำนวน 35 ชิ้น

จากการศึกษาลวดลายและการใช้สีของผ้าชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่ จำนวน 35 ชิ้น พบว่า กระบวนการที่ทำให้เกิดลวดลายคือการปักบนพื้นผ้าทอ

ลวดลายที่พบเป็นส่วนมากเป็นลายที่ไม่มีชื่อเรียก มีเพียง 3 ลายที่มีชื่อเรียก ได้แก่ ลายหยอย ลายดอกบัว และลายนกบิน สามารถแบ่งเป็นประเภทได้ 3 ลักษณะคือ

1. ลวดลายจากดอกไม้
2. ลวดลายจากสัตว์
3. ลวดลายจากรูปเรขาคณิต

จากการศึกษาพบว่าลวดลายปรากฏบนผ้าจำแนกได้ดังนี้

ลวดลายจากดอกไม้	จำนวน 25 ชิ้น	คิดเป็นร้อยละ	71.43
ลวดลายจากสัตว์	จำนวน 3 ชิ้น	คิดเป็นร้อยละ	8.56
ลวดลายจากรูปเรขาคณิต	จำนวน 7 ชิ้น	คิดเป็นร้อยละ	20

จากการศึกษาที่ใช้ในลวดลายแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ สีโทนร้อน สีโทนเย็น และ สีกลาง พบว่า ผ้าของม้งบ้านแม่สาใหม่มีการใช้สีเพียง 2 โทน คือโทนร้อน และโทนเย็น โดยโทนร้อนมีจำนวน 25 ชิ้น คิดเป็นร้อยละ 71.43 ส่วนสีโทนเย็นใช้ 10 ชิ้น คิดเป็นร้อยละ 28.57

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ประชากร

ประชากรเป็นหัตถกรรมผ้าของชาวไทยภูเขา 2 เผ่า ใน 2 แหล่งดังนี้

1. ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
2. ชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลได้จาก 2 ส่วนคือ

2.1 จัดเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field work)

การจัดเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยวิธีสังเกตการณ์ (observation) การสัมภาษณ์ (interview) และหัตถกรรม

ผู้วิจัยได้เลือกได้เลือกให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) เพื่อประกอบข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ และสัมภาษณ์ โดยผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องผ้าชาวไทยภูเขา และมีความเชี่ยวชาญในกระบวนการผลิตหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขา ได้แก่

- เผ่ากะเหรี่ยงที่บ้านห้วยผาดิน ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
- เผ่าม้งที่บ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

2.2 รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

ผู้วิจัยได้รวบรวมค้นคว้าข้อมูลด้านชาวไทยภูเขาแต่ละเผ่า ทุกด้าน เอกสารเกี่ยวกับชุมชน ก่อนเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนาม ขณะเก็บข้อมูลรวมถึงหลังจากการทำการศึกษภาคสนามเสร็จสิ้นแล้ว

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะบรรยายข้อเท็จจริง(Facts) ต่างๆ โดยนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (analytical)

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

จากการศึกษาหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขาในจังหวัดเชียงใหม่ จากชาวไทยภูเขา 2 เผ่า ได้แก่ กะเหรี่ยงสะกอ ม้ง ในด้าน กระบวนการผลิต ลวดลาย และรูปแบบผลิตภัณฑ์จากผ้า ได้ผลสรุปดังนี้

1. วิถีชีวิตและวิถีชีวิตและการถ่ายทอดการผลิตผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดินและเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่

1.1 วิถีชีวิตและวิถีชีวิตและการถ่ายทอดการผลิตผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน

จากการศึกษาวิถีชีวิตและการถ่ายทอดการผลิตผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน สรุปได้ว่าชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดินเป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่และอาศัยอยู่ที่ตำบลปายเมี่ยงมานานก่อนที่จะหมู่บ้านจะโดนถนนสายเชียงใหม่-เชียงใหม่ตัดผ่าน

การทอผ้าของกะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน เป็นการทอเพื่อใช้เองเป็นส่วนใหญ่ ถ้าจะมีการขายคือขายกันในหมู่บ้าน เพราะชาวกะเหรี่ยงที่ห้วยผาดิน ผู้หญิงจะใส่ชุดประจำเผ่าทุกวัน ในวันอาทิตย์จะต้องไปโบสถ์ ชุดต้องเป็นชุดที่สวยงามและใหม่กว่าที่ใส่อยู่ที่บ้าน ดังนั้นหากทอไม่ทันก็ซื้อหรือว่าจ้างทอที่บ้านห้วยผาดินอยู่ไม่ไกลจากถนนใหญ่ที่ตัดผ่านภูเขา แต่เดิม ชาวกะเหรี่ยงไม่กล้าเข้ามาอยู่ในพื้นที่ห้วยผาดินเพราะเชื่อว่ามีผีเจ้าที่แรง แต่ยายลอยอยากอยู่ใกล้ถนนใหญ่ จึงตัดสินใจมาอยู่เพียงครอบครัวเดียว ต่อมายายอาเย ลูเก เข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายแบบดิศห์ ทำให้ชาวบ้านหลายคนเปลี่ยนศาสนาและเปลี่ยนความเชื่อเรื่องผี ประกอบกับเห็นว่าครอบครัวของยายลอยอยู่สบายดี จึงย้ายจากห้วยแม่หวานตามเข้ามาอยู่ที่บ้านผาดิน

ต่อมาทางการท้องถิ่นเข้ามาจัดสร้างปางช้างที่บริเวณหน้าหมู่บ้านเพื่อให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดินและจัดตั้งร้านค้าขายของที่ระลึกในหมู่บ้าน แต่ไม่นานก็เลิกไปและไม่มีนักท่องเที่ยวเดินทางมา

การทอผ้าของกะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน เป็นการทอเพื่อใช้เองเป็นส่วนใหญ่ หากทอไม่ทันก็ซื้อหรือว่าจ้างทอได้ ชุดประจำวันของกะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดินแต่ละคนจะมีชุดประจำเผ่าทุก

การถ่ายทอดการผลิตผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาดิน มีการสอนกัน 2 ลักษณะคือเด็กหญิงจะเรียนจากแม่ หรือพี่สาว หากแต่งงานแล้วจะรวมกลุ่มและสอนการทอลายใหม่ โดยจะแลกเปลี่ยนความรู้กัน การทอมักทอนอกบ้านโดยทำเป็นร้านมีหลังคา บางครั้งมีกะเหรี่ยงจากหมู่บ้านอื่นมาเรียนด้วยกัน

1.2 วิถีชีวิตและวิถีชีวิตและการถ่ายทอดการผลิตผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่

จากการศึกษาวิถีชีวิตและวิถีชีวิตและการถ่ายทอดการผลิตผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่ สรุปได้ว่าชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่สังคมระบบระบบเครือญาติ มีอาชีพหลักคือ การทำเกษตรกรรม ไร่ลันจี่ มีฐานะปานกลาง ผู้นำของหมู่บ้านคือพ่อหลวงใช้กฎแบบจารีตธรรม กฎหมายมีกรรมการหมู่บ้านซึ่งแต่งตั้งผู้อาวุโสที่คนในหมู่บ้านให้ความนับถือ ปัจจุบันทางราชการ และองค์การทางเอกชนได้เข้าถึงหมู่บ้านแม่สาใหม่โดยช่วยเหลือด้านเกษตรกรรม และอาชีพสตรี โดยเริ่มมีการจัดตั้งศูนย์หัตถกรรมผ้า มีการให้ความรู้ใหม่ๆ เช่นการใช้จักรเย็บผ้าแต่จากการศึกษาชาวม้งยังคงผลิตผ้าด้วยวิธีเดิมๆ เพราะถือว่าการผลิตด้วยมือสบายกว่า ปรารถนาดีกว่าและหากใช้จักรเย็บจะรู้สึกไม่สมศักดิ์ศรี ดังนั้นจึงมีผู้หญิงไปเรียนเย็บจักรเพื่อทำตามแบบที่ลูกค้าสั่ง โดยเป็นการประยุกต์จากลวดลายปัก สินค้าที่ทำคือ กระเป๋าต่างๆ และ ปลอกหมอน

จากการศึกษาการแต่งกายของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่ยังสวมใส่ชุดประจำเผ่า การผลิตเป็นไปเพื่อเหตุผลโดยเรียงลำดับตามความสำคัญ 4 ประการคือ

1. เป็นหน้าที่ที่ผู้หญิงต้องทำ
2. เพื่อใช้ในพิธีสำคัญ

3. เพื่อใส่ในชีวิตประจำวัน

4. เพื่อขาย

โดยการผลิตเพื่อขายนั้นมีคนที่ทำขาย หรือทำตามลูกค้าสั่งไม่มากนัก ประมาณ 15 คน นอกนั้นจะผลิตเพื่อใช้เองด้านความเชื่อความหมายของลวดลายผ้า และชื่อเรียก มีเพียงไม่กี่ลายที่มีชื่อเรียก และแปลเป็นภาษาไทย เช่น ลายหอย ลายนกบิน และลายที่มีลักษณะคล้ายดอกไม้ซึ่งจะประดับในชุดของผู้หญิงเท่านั้น ก็จะรวมเรียกว่าลายดอกไม้

ด้านทัศนคติและความเชื่อ จากการศึกษาคิดเห็นของชาวแม่สาใหม่ในด้านทัศนคติที่มีต่อผ้าและเสื้อผ้าการแต่งกายพบว่าชาวแม่สาใหม่เชื่อว่าผ้าประจำเผ่าที่สวยงามละเอียดมีลวดลายมาก และใช้เวลาในการทำมาก และในการทำนั้นไม่ว่าจะทำเพื่อขาย หรือใช้เองก็จะใช้วัสดุอุปกรณ์และกระบวนการเดียวกัน ถ้าไม่มีแบบและวัสดุให้ก็จะใช้ลวดลายดั้งเดิมทั้งหมด

การถ่ายทอดการผลิตผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่ จะสอนกันเฉพาะคนในเผ่าที่เป็นหญิงเท่านั้น เด็กหญิงจะเริ่มผลิตผ้าด้วยการหัดปักผ้าเพื่อใส่เองตอนอายุ 7-9 ปี ชาวแม่สาใหม่ถือว่าอย่างน้อยผู้หญิงทุกคนต้องปักผ้าเป็น โดยผู้สอนให้คนแรกคือ แม่ การสอนกันจะทำเวลากลางวัน ส่วนผู้หญิงที่ต้องออกไปทำไร่จะผลิตผ้าในตอนกลางคืน ส่วนการทอผ้าของแม่สาใหม่นั้นใช้เครื่องทอแบบที่กระตุกซึ่งมีขั้นตอนแบบดั้งเดิมคือเริ่มตั้งแต่การผลิตเส้นใยกล้วย ซึ่งจะมีการสอนกันเมื่อแต่งงานแล้วหรือเริ่มหัดทอเมื่ออายุประมาณ 30-40 ปี ส่วนการย้อม การเขียนเทียน ผู้ชายจะช่วยเตรียม และทำวัสดุอุปกรณ์ให้และจะสอนเด็กผู้ชายทำที่เขียนเทียน และที่ต้มเทียนโดยใช้การตีและเผาเหล็ก และทองเหลือง หรือทองแดง

จากการศึกษาวิถีชีวิตและการถ่ายทอดวัฒนธรรมผ้าชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่พบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดผ้าและลวดลายของชาวแม่สาใหม่เกิดจากวิถีชีวิตที่เป็นปีปผ่านกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและมีความเป็นชาติพันธุ์สูง

2. กระบวนการผลิต

2.1 กระบวนการผลิตของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง

จากการศึกษาพบว่ากระบวนการผลิตผ้าของชาวกะเหรี่ยงนั้นยังใช้กระบวนการแบบดั้งเดิม สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปบ้างคือด้านวัตถุดิบ นั่นคือเส้นใยที่ใช้ทอ และสีย้อม จะมีการซื้อแทนการผลิตเอง

กระบวนการผลิตผ้าของกะเหรี่ยงที่บ้านห้วยผาดินแบ่งเป็นกระบวนการได้คือ

1. ขั้นตอนการเตรียมเส้นใย
2. การย้อม
3. การทอ
4. การตกแต่งและผลิตผลิตภัณฑ์

การทอผ้าเครื่องทอเป็นกี่เฮว ใช้ฝ้ายที่ปลูกเองและซื้อด้ายที่มี 2 ชนิด คือ ฝ้ายและไทเล ลักษณะทอมี 2 ลักษณะ คือ การทอธรรมดา (ทอพื้น) และ การทอลาย โดยการทอลายมี 4 วิธีคือ

1. ลายเส้นในเนื้อผ้า (ลายน้ำไหล) ลักษณะลวดลายจะปรากฏเป็นเส้นตามแนวตั้งหรือแนวนอนก็ได้ หากเป็นลายตามแนวตั้ง การกำหนดลายจะทำพร้อมกับการเรียงด้ายคือใช้จำนวนด้ายเพิ่มขึ้นกว่าปกติ หากเป็นการทอลายเส้นตามแนวนอน จะใช้วิธีสอดด้ายขวางซ้ำกัน แล้วจึงสลับตะกรอ

2. ลายสลักสี เป็นการทออย่างธรรมดา คือ ใช้ด้ายยืนและด้ายขวางตามจำนวนปกติ แต่แทรกด้ายสีต่างๆ สลับเข้าในขณะเรียงด้ายยืนหรือเมื่อสอดด้ายขวาง

3. ลายจก เป็นวิธีการทอผืนลายโดยการสอดด้ายสลักสี (ซึ่งไม่ใช่ด้ายเส้นเดียวกับด้ายขวาง) เข้าไปเป็นบางส่วนในเนื้อผ้าตามลวดลายและสีในตำแหน่งที่ต้องการ การยกด้ายยืนจะไม่เป็นไปตามการยกตะกรง แต่ผู้ทอจะใช้นิ้วมือช่วยสอดยกด้ายขึ้นตามจำนวนที่กะไว้ และสอดด้ายสีที่ต้องการเข้าไประหว่างด้ายยืนนั้น ฉะนั้นลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าทั้งผืนอาจไม่เหมือนกันก็ได้

4. ลายขิด คือการทอผ้าโดยให้ลวดลายที่ปรากฏเหมือนกันทั้งผืน ลักษณะลายแบบยกดอกในตัวโดยกำหนดสีตามด้ายยืน การแยกด้ายยืนใช้วิธีนับเส้นเป็นช่องๆ และไม่หนีพะเยาเจ้า เป็นตัวนำไม้ช่วยแยกด้ายให้ช่องระหว่างด้ายยืนกว้างขึ้น และสะดวกในการสอดด้าย

กระเหรี่ยงที่บ้านห้วยผาคี้น การทอผ้าเป็นหลัก ได้แก่ การทอพื้นมากที่สุด รองลงมาคือการทอลายทอจก และการทอลายน้ำไหล โดยการมัดฝ้ายแล้วย้อมก่อนขึ้นด้ายทอ ประเภทของหัตถกรรมผ้าที่ใช้กระบวนการทอหลายคือ เสื้อผ้าหญิงแต่งงานแล้ว ใช้วิธีการทอพื้น ทอลาย การปักไหมและการปักลูกเดือย การทอย่ามใช้การทออย่างเดียวก่อนได้แก่ การทอพื้น การทอลาย การทอลายน้ำไหล และการทอจก การทอผ้าเช็ดตัวก็เช่นเดียวกัน การทอย่ามคือ ใช้กระบวนการเดียวกัน

การทอผ้าของกระเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น เป็นการทอเพื่อใช้เองเป็นส่วนใหญ่ ถ้าจะมีการขายคือขายกันในหมู่บ้าน เพราะชาวกระเหรี่ยงที่ห้วยผาคี้น ผู้หญิงจะใส่ชุดประจำเผ่าทุกวัน ในวันอาทิตย์จะต้องไปโบสถ์ ชุดต้องเป็นชุดที่สวยงามและใหม่กว่าที่ใส่อยู่ที่บ้าน ดังนั้นหากทอไม่ทันก็ซื้อหรือว่าจ้างทอได้

การทอผ้าส่วนมากจะใช้ฝ้ายทั้งที่ซื้อมาปั่นและทอเอง ปลูกเอง หรือซื้อเป็นด้ายก็มี แต่จะนำมาย้อมสีเอง สีหลัก ๆ จะใช้สีจากธรรมชาติ ตรงที่เป็นลวดลายจะใช้สีเคมีและใช้วิธีย้อมร้อนเพียงอย่างเดียว ไม่มีการย้อมเย็น

การประดับตกแต่งของกระเหรี่ยง หัตถกรรมผ้าที่ต้องตกแต่งนอกเหนือจากการทอได้แก่ เสื้อผู้หญิงชุดทรงกระสอบ และผ้าพันคอผู้หญิง จะใช้การปักด้วยด้ายชนิดต่างๆ การปักประดับด้วยลูกเดือยจะปักผสมกับไหมพรมและจะใช้ปักเสื้อหญิงที่แต่งงานแล้วเท่านั้น

การผลิตหัตถกรรมผ้าของกระเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น มีการประยุกต์และเปลี่ยนแปลงแบบเดิม ได้แก่ เสื้อผู้ชายที่ดั้งเดิมคือ ชายที่แต่งงานแล้วต้องใส่เสื้อสีแดง ปัจจุบัน ผู้ชายไม่ค่อยได้ใส่ชุดประจำเผ่าทุกวัน และหากใส่ก็ใส่สีอื่นๆ ได้ เช่น สีน้ำเงิน สีน้ำตาล และประยุกต์การทอแบบเดิมคือ ลายแนวตั้งก็เปลี่ยนเป็นทอพื้นทั้งตัวบ้าง ทอลายแนวขวางบ้าง หรือผู้ชายบางคนอาจนำเสื้อผู้หญิงมาสวมใส่ด้วยก็มีให้เห็น

การปัก กระเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้นมักตกแต่งผ้าด้วยการปักไหมและปักลูกเดือย ซึ่งเมื่อก่อนจะปลูกลูกเดือยเอง ปัจจุบันมีการปลูกน้อยลง หากต้องการใช้ต้องไปหาในป่าดง หือเลาะจากผ้าเก่าๆ ผ้าที่นิยมนำมาปักคือ ผ้าพันศีรษะผู้หญิง ย่าม และเสื้อของหญิงแต่งงานแล้วลวดลายที่นิยมนำมาปักคือลายแมงมุม

ลักษณะและรูปแบบของหัตถกรรมผ้าของกระเหรี่ยง จะมี 2 ลักษณะ คือ

1. แบบดั้งเดิมทั้งสีสันทะลวดลาย คือ คนที่ผลิตจะไม่ออกแบบขึ้นมาใหม่ เสื้อผู้หญิงทุกตัว จะเหมือนกันทุกตัว ยกเว้นคนที่ไม่ใช่ผลิตเป็นคนสั่งทำพิเศษ หรือมีการซื้อผ้าดีนจกจาก อำเภอแม่แจ่มแล้วมาประยุกต์ทำตาม โดยทำตามที่ถูกคำต้องการ

2. แบบประยุกต์ การออกแบบใหม่มีเหตุผล 2 ประการคือ อากาศร้อน จึงมีการดัดแปลงการทอให้โปร่งขึ้น และการประยุกต์ตามแบบคนอื่น เช่น การนำลายผ้าดีนจกของอำเภอแม่แจ่ม มาประยุกต์ โดยบางคนซื้อมาใส่เลยก็มี

สรุปได้ว่ากระบวนการทอผ้าของกะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคีรีเครื่องแบบก็เอาจ โดยผู้ชายจะเป็นผู้ผลิตตามแบบดั้งเดิม ไม่มีการออกแบบหรือเปลี่ยนแบบวัสดุทุกชิ้น การทอผ้าเป็นหน้าที่ของผู้หญิงและกะเหรี่ยงที่ห้วยผาคีรี หากแต่งงานแล้วต้องทอผ้าเป็น เด็กหญิงและหญิงสาว จะเริ่มทอผ้าเมื่ออายุ 10 - 15 ปีแต่ปัจจุบันเด็กหญิงที่เรียนหนังสือจะไม่ค่อยได้ฝึกการทอผ้า

2.2 กระบวนการผลิตของชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง

จากการศึกษาพบว่าเผ่าม้งมีกระบวนการผลิตผ้าแบบดั้งเดิม ทั้งวัสดุอุปกรณ์และกระบวนการ กระบวนการที่ชาวแม้งบ้านแม่สาใหม่ให้ความสำคัญมากที่สุดคือกระบวนการปัก ส่วนการทอจะให้ความสำคัญรองลงมาวัสดุทางการทอที่สำคัญคือ โยกัญชง ม้งปลูกต้นกัญชงเอง โดยจะเริ่มปลูกต้นฤดูฝนหรือปลายเดือนพฤษภาคม และเมื่อถึงฤดูตัดคือ 2-3 เดือน ต้นก็จะตาย ต้องปลูกใหม่ กระบวนการทำเส้นโยกัญชงให้เป็นด้ายเพื่อทอ นั้นยุ่งยากมาก การย้อมสีจะใช้สีจากดินอ้อมเท่านั้น โดยจะไม่ย้อมเส้นด้าย แต่จะย้อมเมื่อทอเสร็จแล้ว

การย้อมผ้าโยกัญชง ใช้ดินอ้อมหมักไว้ในโอ่งแล้วย้อมจนกว่าสีจะเข้มตามต้องการ ใช้การย้อมเย็น และจะย้อมไปเรื่อย ๆ จนกว่าสีจะเข้ม โดยก่อนย้อมต้องนำผ้าไปต้มกับขี้เถ้าเพื่อฟอกสีก่อน แล้วตากแห้งจึงนำมาย้อมอย่างน้อย 5 ครั้ง ใช้เวลาย้อมนาน บางครั้งถึงเดือนสีจึงจะเข้ม

การทอผ้า ม้งบ้านแม่สาใหม่ใช้เครื่องทอแบบที่กระตุก เป็นเครื่องทอที่ไม่ใช้ทอกับพื้น การทอไม่มีการทอลาย เครื่องทอจะเป็นแบบดั้งเดิม แต่เครื่องปั่นด้ายและมัดเกลียวมีการประยุกต์แบบคือ ใช้เท้าถีบเพื่อทำให้รวดเร็วและผ่อนแรงลง วัสดุอุปกรณ์ทางการทอจะช่วยให้ผลิตในหมู่บ้าน ไม่มีเครื่องทอทุกบ้าน แต่จะมีกองกลางของหมู่บ้านด้วย คนที่ทอผ้าส่วนมากจะเป็นหญิงสูงอายุ คือ อายุ 40 ปีขึ้นไป

การปักม้งจะให้ความสำคัญกับการปักผ้ามาก มีหัตถกรรมผ้า 2 ชนิดเท่านั้น ที่ไม่ใช้การปักได้แก่ ผ้าพันขาคและผ้าพันหัวคนตาย แต่จะใช้การทอพื้นเพียงอย่างเดียว อุปกรณ์ในการปักที่สำคัญคือ เส้นไหม และไหมพรม ส่วนไหมญี่ปุ่นจะใช้กับเข็มขัดและผ้าพันหัวผู้หญิงมีวิธีการปัก คือ ปักจากด้านหลังของผ้า มีวิธีปัก 2 วิธีคือ การปักไขว้ และปักทึบ

วัสดุอุปกรณ์ในการเขียนเทียนที่ใช้อยู่มี 3 ชนิดคือ เทียนผสมพาราฟิน ที่ต้มเทียนทำจากโลหะ เป็นเหล็กตีตามรูปแบบเพื่อเผาไฟให้เทียนละลาย และที่เขียนเทียน เป็นโลหะทองเหลืองมีด้ามจับ มีหลายแบบหลายลาย

การตัดต่อผ้าเป็นกระบวนการที่ทำร่วมกับการเขียนเทียน โดยเมื่อได้ผ้าจากการเขียนเทียนแล้ว จะเป็นลายเรขาคณิต ต่างกันผ้าสีต่างๆ มาตัดเย็บลงในช่องหรือลายแล้วเย็บติดเป็นการเน้นลวดลาย

สรุปได้ว่าชาวแม้งมีกระบวนการต่างๆในการผลิตผ้าที่สำคัญ 5 กระบวนการ คือ การทอพื้น การปักไหม การประดับเงิน การตัดต่อผ้า และการเขียนเทียน การทอพื้นใช้กับเครื่องที่กระตุก ผ้ามีหน้ากว้างประมาณ 80 เซนติเมตร ไม่มีการทอลาย การทอไม่ทอในฤดูร้อน เพราะทำให้เส้นใยเปราะและขาดง่าย การต่อด้ายจะทำเส้นแบบให้เป็นเส้นกลมโดยเครื่องต่อด้าย ใช้เท้าถีบแทนการหมุน

จากการศึกษากระบวนการผลิตผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงและเผ่าม้ง สรุปได้ว่า เผ่ากะเหรี่ยงให้ความสำคัญกับกระบวนการทอผ้ามากที่สุด ส่วนเผ่าม้งให้ความสำคัญกับการปักผ้ามากที่สุด ด้านวัสดุอุปกรณ์ ทั้งสองเผ่ามีการนำวัสดุจากธรรมชาติมาใช้มากกว่าการซื้อ วัสดุที่ซื้อมาใช้จุดประสงค์เพื่อทดแทนวัสดุที่หายาก คือ สีย้อมวิทยาศาสตร์บางสี เส้นใยฝ้ายที่ปัจจุบันหายากและใช้เวลาและขั้นตอนการปลูกมาก เป็นต้น ในเผ่าม้งต้นกัญชงยังไม่ได้รับการยอมรับจากรัฐบาล เพราะถือว่าเป็นพืชตระกูลเดียวกับกัญชา ดังนั้นชาวแม้งที่บ้านแม่สาใหม่จึงหันมาใช้ผ้าสำเร็จรูปเช่นผ้าฝ้าย ค่วน ไทเล และกำมะหยี่แทน

3. ลวดลายของหัตถกรรมผ้า

3.1 ลวดลายของหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง

จากการศึกษาลวดลายของผ้ากะเหรี่ยงพบว่าลวดลายต่างๆ แบ่งแยกตามกระบวนการผลิตได้ 2 ลักษณะคือ ลวดลายจากการทอ และ ลวดลายจากการปัก

ลวดลายจากการทอ

การทอ ที่ทำให้เกิดลวดลายพบ 4 ลักษณะคือ

1. การทอลายเส้นในเนื้อผ้า ได้แก่การทอลายน้ำไหล
2. การทอลายสลับ
3. การทอลายจก
4. การทอลายขีด

ลวดลายจากการปัก

จากการศึกษาพบว่ากะเหรี่ยงที่บ้านห้วยผาคี้นมักจะปักผ้าเพื่อใช้ในการตกแต่งเครื่องนุ่งห่ม 2 ชนิด คือ เสื้อผู้หญิง กับ ผ้าพันศีรษะ นอกจากการปักจะเป็นการแสดงถึงความสวยงามปราณีตแล้วยังถือว่าเป็นหน้าเป็นตาของผู้สวมใส่ด้วย ในการปักผ้าพันศีรษะจะใช้ในการประดับตกแต่งในวันแต่งงานของหญิงสาว ส่วนเสื้อของหญิงที่แต่งงานแล้วจะมีการปักบริเวณส่วนล่างของเสื้อ เป็นที่น่าสังเกตว่า เสื้อของผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานนั้นเป็นชุดกระสอบสีขาวที่แทบจะไม่มีตกแต่งเลย กับชุดของหญิงที่แต่งงานแล้วมีการตกแต่งมาก แสดงให้เห็นวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงที่ห้วยผาคี้นว่าเมื่อแต่งงานมีครอบครัวแล้วต้องถือว่างานเย็บปักถักร้อยนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งก็สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริงเพราะ จากการศึกษพบว่าการเรียนรู้ทอผ้าของหญิงจะเริ่มเรียนตอนเป็นสาวแล้ว หรือหลังจากแต่งงาน

ลวดลายที่จะปักนั้นเกิดจากการออกแบบส่วนที่เหลือจากการทอขีด หรือทอจก ซึ่งหากเป็นเสื้อจะใช้พื้นที่ตรงชายเสื้อประมาณ 1 ใน 3 ของความยาวตัวเสื้อลายที่ปักเป็นหลักคือลายแมงมุม ส่วนรูปแบบลายที่พบมี 5 ลักษณะคือ

1. ลายที่เป็นลายหลักได้แก่ลายแมงมุม ใช้ไหมปักเป็นตัวลาย ประกอบด้วยลูกเดียว ลักษณะลายเป็นลายต่อเนื่องแบบซ้ำเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนเป็นลายที่ไม่มีจุดจบ
2. ลายที่ใช้ประกอบส่วนชายผ้า เป็นการปักบนผ้าทอขีดโดยใช้ลูกเดียวเป็นวัสดุหลักในการเดินเส้นเป็นลายเส้นซิกแซก
3. ลายลายที่ใช้ประกอบส่วนชายผ้า เป็นการปักบนผ้าทอขีดโดยใช้ไหมเป็นวัสดุหลักในการเดินเส้นเป็นลายเส้นซิกแซก
4. ลายลายที่ใช้ประกอบส่วนชายผ้า เป็นการปักบนผ้าทอขีดหรือจกโดยใช้ไหมและลูกเดียวเป็นวัสดุหลักในการเดินเส้นเป็นลายเส้นซิกแซก

ลายพื้นเป็นการใช้ลูกเดียวปักเป็นเส้นกากบาทบนผ้าทอพื้นเรียบเป็นแถว

2.2 ลวดลายของหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง

ผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งมีสีสันสดใส เน้นการปักลายต่างๆ ตามลักษณะการใช้งานและข้อห้ามบางประการ เช่น ลายดอกไม้ใช้กับเสื้อของผู้ชาย และคนแก่ สีที่ใช้เป็นพื้นคือ สีดำ ครามหรือน้ำเงิน ลวดลายที่ใช้ส่วนมากเป็นลายเรขาคณิต ชุดแต่งกายหญิงและชายจะเน้นความงามละเอียดเท่าๆ กัน

การใช้สีเด่นของลวดลายแต่ละปีจะนิยมต่างกัน เช่นปีนี้นิยมสีแดง ทุกบ้านก็จะรู้จักและเน้นเป็นสีโดดเด่น

การผลิตเสื้อคลุมศพ สวยงามประณีตและใช้เวลาทำนาน ส่วนปัจจุบันเสื้อผ้าเครื่องใช้จากผ้ามีการประยุกต์ทำรูปแบบและลวดลาย คือ กระโปรงเปลี่ยนจากผูกมาเป็นยางยืด ผ้าปิดหน้ากระโปรงหญิงใช้ปักลวดลายดอกไม้แบบคนเมือง

ปัจจุบันมีการนำผ้ากำมะหยี่มาตัดเสื้อผ้าเพราะอากาศร้อนและไปกัญชงมีน้อยลง การปักผ้า จะพบคนที่ปักผ้าได้ชำนาญและแม่นยำได้ในหญิงสูงอายุ คือ อายุ 50 ปีขึ้นไป จะปักตกแต่งเสื้อมากที่สุด การปักจะปักขอบและเส้นแบ่งขอบก่อน แล้วจึงขึ้นลาย ลายหลักคือ ลาย แมงมุม คือ เป็นฉกรรจ์มีวงกลมลายอื่นไม่มีชื่อเรียก ทราบแต่ว่าลายนี้ใช้การปักเสื้อ ลายนี้ปักผ้าพันหัว เป็นต้น

ลักษณะองค์ประกอบที่ทำให้เกิดลวดลายของผ้าชาวไทยภูเขาเผ่าม้งที่พบมี 3 ลักษณะคือ

1. การปัก เป็นวิธีที่พบมากที่สุดลักษณะการปักผ้าของเผ่าม้งที่พบมี 6 ลักษณะคือ

- 1.1 การปักลายคอเสื้อ
- 1.2 การปักลายชายเสื้อ
- 1.3 การปักลายที่กระโปรง
- 1.4 การปักลายตรงปลายแขนเสื้อ
- 1.5 การปักลายปกเสื้อคลุมศพ
- 1.6 การปักลายผ้ากันเปื้อนชายและหญิง

2. การเย็บติดต่อผ้า พบว่าการเย็บติดต่อผ้ามี 2 ลักษณะคือ

- 2.1 การเย็บติดต่อผ้าบนผ้าพื้นเทคนิคเดียว ซึ่งพบน้อยที่สุด
- 2.2 การเย็บติดต่อผ้าผสมกับการปัก
- 2.3 การเย็บติดต่อผ้าผสมกับการเขียนเทียน ซึ่งพบวิธีนี้มากที่สุด

3. การเขียนเทียน เป็นกรรมวิธีปกติใช้เครื่องมือเขียนเทียนที่ทำจากทองเหลืองเส้นที่ได้เป็นเส้นเรขาคณิตเท่านั้น ไม่มีการร่างแบบแต่จะใช้การลอกแบบลายเดิมๆ จะมีประยุกต์บ้างในส่วนของลายประกอบย่อย การเขียนเทียนที่พบ ใช้กับกาดกแต่งกับการเย็บติดต่อผ้ามากกว่าการปัก

พบว่าชาวกระเหรี่ยงสะกอที่บ้านห้วยผาตั้น ยังคงแต่งกายด้วยชุดดั้งเดิมอยู่โดยเฉพาะผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว และพบมากที่สุดคือหญิงชราส่วนผู้ชายจะประยุกต์กับการแต่งกายแบบปัจจุบัน การให้ความสำคัญกับเครื่องนุ่งห่มประจำเผ่าผ้านั้นยังยึดถือปฏิบัติอยู่ในวันสำคัญทางศาสนา หรือวันสำคัญต่างๆ เช่นงานแต่งงาน งานศพ จะใส่แบบครบชุด ในด้านการผลิตมีการแลกเปลี่ยนซื้อขายกันภายในหมู่บ้าน เครื่องนุ่งห่มที่มักจะสั่งทำและซื้อขายมากที่สุดคือผ้าชิ้น รองลงมาคือผ้าห่ม

รูปแบบของผลิตภัณฑ์ผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง

ชาวไทยภูเขาเผ่าม้งที่ย่านแม่สาใหม่ให้ความสำคัญกับเครื่องแต่งกายประจำเผ่ามาก นอกจากจะแสดงถึงความเป็นม้งแล้ว การแต่งกายยังบ่งบอกถึงฐานะความเป็นอยู่ ดังจะสังเกตได้ว่าชุดของชาวม้งมีกรรมวิธีการผลิตมากและนิยมใช้เม็ดเงินหรือเหรียญเงินมาประดับเสื้อผ้า การตัดเย็บเสื้อคลุมศพหรือเสื้อกันนั้นเป็นความเชื่อที่สำคัญที่สุดของม้งที่บ้านแม่สาใหม่และม้งลายอื่นๆ โดยจะมีการตัดเย็บและตกแต่ง

การผลิตหัตถกรรมผ้าของม้งเป็นไปเพื่อใช้สอยมากกว่าสิ่งอื่นเพราะม้งให้ความสำคัญกับเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายมาก หญิงม้งจะทอและผลิตผ้าจนกว่าจะทำไม่ไหว เพราะเวลาคนตายจะใส่ชุดประจำเผ่าหลายชิ้นทับกันยิ่งมามากยิ่งดี แล้วต้องใส่เสื้อยาวคลุมศพอีกครั้ง ดังนั้นชาวม้งจะยอมรับเรื่องความตายและไม่ประมาทม้งจะผลิตชุดไว้ก่อนจะตายเสมอ ยิ่งอายุมากก็ยิ่งมีเสื้อผ้ามากขึ้น บางคน เตรียมไว้ 50 ปี จึงจะได้ใส่ก็มี

สรุปผลการวิเคราะห์ทั้ง 2 เผ่าพบว่าการผลิตหัตถกรรมผ้านั้นเป็นไปเพื่อใช้สอยมากกว่าอื่นใดประเภทที่ผลิตมากที่สุดและต่อเนื่องคือเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายประจำเผ่า เผ่าที่ให้ความสำคัญกับเสื้อผ้าทั้งในการ

สวมใส่และการผลิตคือเผ่าม้ง วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นที่สุดในกระบวนการผลิตผ้าของชาวไทยภูเขาคือ เครื่องทอผ้า ที่พบมากคือ เครื่องทอที่เอว (ข้างหลัง) และที่กระตุกแบบหลายสะกอ การทอผ้าของชาวไทยภูเขาปัจจุบันที่ยัง ทออยู่คือ ผ้าซิ่น ย่อม เสื้อ ผ้าห่ม ผ้า เช็ดตัว ผ้าอ้อมเด็ก เส้นใยที่นำมาทอมากที่สุดคือ ฝ้าย รองลงมาคือใยกล้วย ซึ่งมีในเผ่าม้งเผ่าเดียว การปลูกฝ้ายยังมีการปลูกอยู่เพียงเผ่าเดียวคือ กะเหรี่ยง กระบวนการทอที่พบมากที่สุด คือการทอแบบพื้น และสลัสนี รองลงมาคือการทอลายน้ำไหล และการทอจก การทอลายน้ำไหล

การย้อมผ้าพบว่ามีการใช้สีจากธรรมชาติทุกเผ่าพืชที่นำมาใช้ย้อมผ้าที่พบมากที่สุดคือ ย้อม คราม และเปลือกไม้ครั้ง การย้อมโดยมากย้อมเส้นฝ้าย ยกเว้นเผ่าม้งที่ต้องย้อมผืนผ้าเมื่อทอเสร็จ กระบวนการย้อม ร้อนพบมากกว่าการย้อมเย็น การเขียนลายเขียนพบที่เผ่าม้งเผ่าเดียว

ด้านเทคนิคและกระบวนการตกแต่งให้เกิดลวดลายหัตถกรรมผ้าที่พบมากที่สุดคือ การปักด้วยไหม ต่างๆ การปักลูกเดือย การตัดต่อผ้า การย้อมเทียน และเขียนเทียน

ลวดลายและการใช้สีของผ้าชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น และชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้าน แม่สาใหม่

จากการศึกษาลวดลายผ้าชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้น จำนวน 35 ชิ้น พบว่า ลวดลาย ที่พบมากคือ กระบวนการทอจก การทอสลัสนี ลายน้ำไหล การปัก การทอซิด

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่ากระบวนการที่ชาวกะเหรี่ยงใช้เพื่อทำให้เกิดลวดลายคือ การทอจก รองลงมาคือ การทอสลัสนี การปัก การทอ การทอลายน้ำไหล และการทอซิดพบน้อยที่สุดคือ ซึ่งการทอซิดนั้นชาว กะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้นได้รับรูปแบบและกระบวนการมาจากกะเหรี่ยงที่อำเภอแม่แจ่ม

การทอที่ทำให้เกิดลวดลายมี 4 วิธีคือ การทอจก พบมากที่สุด รองลงมาคือการทอลายน้ำไหลพบ มาก สี การทอจก และการทอซิด ส่วนการปักพบ 2 กระบวนการคือการปักลูกเดือยและการปักไหม

ลวดลายที่พบมากที่สุดคือลาย เรขาคณิต รองลงมาคือลายน้ำไหล และลายจากธรรมชาติพบน้อยที่ สุด

จากการศึกษาสีที่ใช้ในลวดลายแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ สีโทนร้อน สีโทนเย็น และ สีกลาง พบว่า ผ้าของกะเหรี่ยงบ้านห้วยผาคี้นจัดอยู่ในโทนร้อนมากที่สุดคือ รองลงมาคือ สีโทนเย็น และการใช้สีกลางคือสีเทาพบ น้อยที่สุด

จากการศึกษาลวดลายและการใช้สีของผ้าชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่ จำนวน 35 ชิ้น พบว่า กระบวนการที่ทำให้เกิดลวดลายคือการปักบนพื้นผ้าทอ

ลวดลายที่พบเป็นส่วนใหญ่เป็นลายที่ไม่มีชื่อเรียก มีเพียง 3 ลายที่มีชื่อเรียก ได้แก่ ลายหอย ลาย ดอกบัว และลายนกบิน พบลายจากดอกไม้มากที่สุด รองลงมาคือลายเรขาคณิต และ ลายจากสัตว์

จากการศึกษาสีที่ใช้ในลวดลายแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ สีโทนร้อน สีโทนเย็น และ สีกลาง พบว่า ผ้าของม้งบ้านแม่สาใหม่มีการใช้สีเพียง 2 โทน คือโทนร้อน และโทนเย็น โดยโทนร้อนมีจำนวน มากกว่าสีโทนเย็น

ในการสืบทอดหัตถกรรมผ้าของชาวไทยภูเขาทุกเผ่าพบว่ามีการสืบทอดกันภายในเผ่าเฉพาะเพศ หญิงเท่านั้น ผู้ชายมีส่วนช่วยในการผลิตวัสดุอุปกรณ์ แต่ผู้หญิงจะเป็นคนออกแบบและควบคุมการผลิต การสอน จะเริ่มที่อายุเฉลี่ย 8 – 9 ปีในเผ่ากะเหรี่ยงการทอผ้าจะฝึกกันเฉพาะเด็กผู้หญิง โดยจะต้องทอชุดกระสอบเองเพื่อ ใส่แต่งงาน 1 ชุด ส่วนในเผ่าม้งการทอผ้าจะถ่ายทอดกันเมื่อแต่งงานแล้วปัจจุบันในหมู่บ้านผู้หญิงที่ทอผ้าเป็น มีอายุเกิน 40 ส่วนการสืบทอดที่พบมากในชาวไทยภูเขาเผ่าม้งคือการปักผ้าโดยการสอนจะพากันเป็นกลุ่ม กลุ่ม ละ 3 4 คน อิทธิพลระหว่างชาวไทยภูเขาด้วยกันในการผลิตหัตถกรรมผ้ามีต่อกันทั้งด้วยรูปแบบและวัสดุในการ ผลิต การประยุกต์ลวดลายพบว่ากะเหรี่ยงสะกอมีการนำผืนผ้าจากของอำเภอแม่แจ่มมาปรับใช้โดยเพิ่งเริ่มนำมา

ทอผ้าขึ้น และประยุกต์ในการทอเสื้อผู้ชาย ส่วนในผ้ามังมีการประยุกต์ลวดลายบ้างเล็กน้อยก็นำลวดลายการปักโครสติสมาปักเป็นผ้ากันเปื้อนหญิงโดยจะใช้กับเด็กเท่านั้น

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ผลการศึกษาหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขาในจังหวัดเชียงใหม่ ชี้ให้เห็นว่าลักษณะและลวดลายของผ้าชาวไทยภูเขาแต่ละเผ่ามีความเป็นเอกลักษณ์ประจำเผ่า แสดงถึงภูมิปัญญา สืบทอดกันมาช้านาน ฉะนั้นจึงควรช่วยกันปลูกฝังชาวไทยภูเขาให้รักคุณค่า ช่วยกันอนุรักษ์พื้นฟูให้คงอยู่ต่อไป
2. ในการอนุรักษ์ พื้นฟู ควรได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายในด้านของนักวิชาการ ควรมีการศึกษาวิจัยและเผยแพร่กันอย่างเป็นระบบ เนื่องจากปัจจุบัน สังคมเมืองทำให้ เสียเอกลักษณ์ของชาวไทยภูเขา และควรช่วยส่งเสริมด้านการผลิตและการตลาด และความเป็นอยู่ของชาวไทยภูเขา

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อของสี ลวดลาย และรูปแบบของผ้า
2. ควรศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติในการผลิตผ้า
3. ควรศึกษาเปรียบเทียบ กระบวนการของชาวไทยภูเขาในจังหวัดอื่นๆในประเทศไทย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. (2541). *ข้อมูลสวัสดิการสังคมของชาวไทยภูเขา*. เอกสารวิชาการลำดับที่ สวช.00-42-01. เชียงใหม่ : อัดสำเนา.
- กฤษ เหลืองลัมย์. (2542, ก.ค. – ต.ค.). "หลักการวิจัยเชิงคุณภาพกับชุมชนชาติพันธุ์", *ภาษาและวัฒนธรรม*. 15 (2) : 4-2.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). *ท่องเที่ยวภาคเหนือ*. (เอกสารนำเที่ยว). กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- (ม.ป.ป.). *ท่องเที่ยวเชียงใหม่*. (เอกสารนำเที่ยว). กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- (ม.ป.ป.). *ท่องเที่ยวเชียงราย*. (เอกสารนำเที่ยว). กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- (ม.ป.ป.). *ท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอน*. (เอกสารนำเที่ยว). กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- (ม.ป.ป.). *ท่องเที่ยวน่าน*. (เอกสารนำเที่ยว). กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กองส่งเสริมชาวไทยภูเขา. (2541). *กรมประชาสัมพันธ์กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 536 เล่มที่ 101/2541*.
- ขวัญใจ เอมใจ (2532,ธ.ค.). "มั่งในเมือง",สารคดี. 58(5) : 127-133
- ขวัญชื่น บัวแดง. (2539). *การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนกะเหรี่ยง : กรณีศึกษาหมู่บ้านในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่*. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เงาศิลป์ คงแก้วและคณะ. (2537). *ชาวไทยภูเขา*. กรุงเทพฯ : สามัคคีสาร (ดอกหญ้า).
- จรัสศรี จันทร์อ้าย. (2546). *เกษตรกรรับจ้างบ้านห้วยผาดื่น จ.เชียงใหม่*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ชลธิชา สัตยารัฒนา. (2530). *ลัเวเมืองน่าน*. สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- ชัยสิริ สมุทวนิช และคณะ. (2540). *ตามรอยสวัสดิการสาวก้าเนิดไทย-ลาว*. กรุงเทพฯ : ตะวันออก.
- ชูพินิจ เกษมณี. (2521) "แม่ัว มารยาททางสังคมบางประการ," ใน *ปกิณกะชาวไทยภูเขา*. หน้า 43-61. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยชาวไทยภูเขา กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.
- (2521) "แกะถั่ว – อดีตแม่ผู้ยิ่งใหญ่แห่งป่าเกี๊ยะ," ใน *ปกิณกะชาวไทยภูเขา*. หน้า 62-68. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยชาวไทยภูเขา กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.
- ณรงค์ศักดิ์ ปิฎกัธต์. (2543, ม.ค.-มิ.ย.). *เทศกาลกินสามสิบของชนเผ่าม้งที่จังหวัดน่าน*, *ภาษาและวัฒนธรรม*. 9 (1) : 96-101.
- เดือนใจ นิยมางกูร. (2537). "แปลสรุปเรื่องผลการวิจัยธุรกิจการท่องเที่ยวในชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง," *ข่าวสำนักงานกรมการวิจัยแห่งชาติ*. 35 (388) : 11-12.
- ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูงในประเทศไทย. (2538). *กองส่งเสริมชาวไทยภูเขา กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม*.
- ทบวงมหาวิทยาลัย. (2541). *สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ ศึกษาเฉพาะงานศิลปหัตถกรรม*.
- ทรงวิทย์ เชื้อมสกุล. (2533). "ชาวไทยภูเขาและสิ่งที่เหลืออยู่," *เพื่อนชาวดอย*. 9.
- ประสิทธิ์ ลิปรีชา. (2545). "เครือญาติข้ามพรมแดนรัฐชาติ กรณีกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง," *วารสารสังคมศาสตร์ ม.เชียงใหม่*. 15 (1) : 167-184.
- ปาริสุทธิ์ สาริกะวนิช และสรยุทธ เพ็ชรพลาย. (2540, ก.ค.-ก.ย.). "พิพิธภัณฑสถานกลุ่มน้อย," *เมืองโบราณ*. 23 (3) : 121-135.

- พัทยา สายหู. (2542, ก.ค.-ธ.ค.). "ชาติพันธุ์วิทยา," วารสารสถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรม. 1 (1) : 5-16.
- , (2538, ก.ค.-ธ.ค.). "ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยเรื่องชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย," ภาษาและวัฒนธรรม. 15 (2) : 78-84.
- , (2546). กลไกของสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์.
- พัชรา ปราชญ์เวทย์. (2545). ความเป็นมาและความเชื่อที่ปรากฏในลายปักบนผืนผ้าของชาวไทยภูเขาเผ่า
เข้าบ้านขุนแห่ง อำเภองาว จ.ลำปาง. วิทยานิพนธ์ (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) พิษณุโลก : บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พิทยา พิณสาร. (2543). "รูปแบบการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทยภูเขา" พ่อเลป่า ปากกะนุอ ชั่ว
คือคน. ฝ่ายการศึกษาพื้นฐานศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ ทำเนียบหน่วยงานองค์กร
พัฒนาชาวไทยภูเขาในประเทศไทย.
- พรรณี วงศ์จำปาศรี. (2536). การแต่งกายของชาวผู้ไทยบ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัด
กาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- รัตนา ตุงคสวัสดิ์. (2528, ก.ย.). "ภาษาและวัฒนธรรม"
- รัตนภรณ์ อัครธรรมรัตน์. (2535, ก.ย.). "ศิลปะการเลือกคู่ของชาวม้ง," วารสารศึกษาศาสตร์.
- วาสนา ละอองปลิว. (2545) ความเป็นชายขอบและการสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนพลัดถิ่น : กรณีศึกษาชาว
ดาระอั้งในอำเภอเชียงดาว. วิทยานิพนธ์. เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สารภี ศิลา. (2527). ความเป็นไปได้ในการส่งเสริมงานหัตถกรรมทอผ้าให้เป็นอาชีพเสริมรายได้ในพื้นที่แม่ฮ่อง
ต. นาเคียน อ.อมก๋อย และห้วยพายเหลือ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่.
- สำนักเลขาธิการคณะกรรมการปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติ. (2518). "ชาวไทยภูเขาเผ่าก็ก่อ" เชียงใหม่.
- (2518). "ชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง" เชียงใหม่.
- สกุณี ญัฐพลวัฒน์. (2544). กลยุทธ์ในการเข้าถึงทรัพยากรของชุมชนตั้งถิ่นฐานใหม่ท่ามกลางบริบทของการปิด
ล้อมพื้นที่ป่า. วิทยานิพนธ์. เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง 20 จังหวัดในประเทศไทย. (2540).
- สุจริตลักษณ์ ดีผดุง (2545). วารสารภาษาและวัฒนธรรมปีที่ 1 สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนา
ชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล. 14 (1).
- สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่ (2537) สมุดรายงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ วารสารภาษาและวัฒนธรรมปีที่ 5 สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท
มหาวิทยาลัยมหิดล. 14 (1).
- สมศักดิ์ ศรีสัตตสุข. (ก.ค.-ธ.ค. 2539). "หลักการวิจัยเชิงคุณภาพกับชุมชนชาติพันธุ์," วารสารภาษาและ
วัฒนธรรม.
- อะภัย วาณิชประดิษฐ์. (2546). พลวัตของความรู้ท้องถิ่นในฐานะปฏิบัติการของการอ้างสิทธิ์เหนือทรัพยากรบน
พื้นที่สูง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านแม่สาใหม่ อำเภอแม่วิม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์. เชียงใหม่ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อนงก นาบุตร. (2535, ก.ย.). "วารสารภาษาและวัฒนธรรมปีที่ 5 สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนา
ชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล. 14 (1).

ภาคผนวก

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชาวไทยภูเขาเผ่ากระเหรี่ยงสะกอ บ้านห้วยผาดื่น

1. นางสาว นุพอ (จันสม นุพอ)
 บ. 82/2 ม.5 หมู่บ้านห้วยผาดื่น ต. ป่าเมี่ยง อ.ดอยสะเก็ด
 อายุ 48 ปี สถานะภาพ สมรสแล้วมีบุตร 2 คน
2. นางบัวศรี บัวเขียว (สีบัก พือลา) อายุ 58 ปี
 บ. 11 ม. 5 หมู่บ้านห้วยผาดื่น ต. ต. ป่าเมี่ยง อ.ดอยสะเก็ด
3. นางสาวไพ สุเก (ลีตี สุเก) อายุ 34 ปี
 บ. 13 ม. 5 หมู่บ้านห้วยผาดื่น ต. ต. ป่าเมี่ยง อ.ดอยสะเก็ด

ชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง (ม้งลาย) บ้านแม่สาใหม่

1. เกษม ถนอมวรกุล (เจ้า แซ่ไฉ้ง) อายุ 37 ปี
2. นางชลัยพร ถนอมวรกุล
 24 24 ม. 6 บ้านแม่สาใหม่ ต. โป่งแยง อ. แม่ริม จ.เชียงใหม่
3. นางพัชนี พยัะวงศา (ปลี๊ยะ แซ่ไฉ้ง) อายุ 37 ปี
 บ. 59 ม. 6 บ้านแม่สาใหม่ ต.โป่งแยง อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่
4. คุณยาย โซง ถนอมวรกุล อายุ 80 ปี
 บ. 24 ม. 6 บ้านแม่สาใหม่ ต. โป่งแยง อ. แม่ริม จ.เชียงใหม่
5. นางสาว ภูศิริพัฒนานนท์ อายุ 34 ปี
 บ. 29 ม. 6 บ้านแม่สาใหม่ ต. โป่งแยง อ. แม่ริม จ.เชียงใหม่

แบบสัมภาษณ์
(แบบไม่เป็นทางการ)
เรื่อง การศึกษาหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขาในจังหวัดเชียงใหม่

ชนเผ่า.....
ชื่อ-นามสกุล (ชื่อไทย).....
(ชื่อเผ่า).....
เพศ..... อายุ..... ปี สถานภาพ.....
ชื่อหมู่บ้าน..... บ้านเลขที่.....
ตำบล..... อำเภอ.....

ตอนที่ 1

1. หัตถกรรมผ้า ที่ท่านรู้จักในเผ่าของท่านมีอะไรบ้าง อธิบายรายละเอียดของผ้าแต่ละชนิด
.....
.....
.....
2. ชุดประจำเผ่าของท่านประกอบด้วยอะไรบ้าง
.....
.....
.....
3. วันสำคัญ หรือ พิธีกรรมใดบ้างที่ต้องใส่ชุดประจำเผ่า และท่านยังใส่ตามด้วยหรือไม่ เพราะอะไร
.....
.....
.....
4. ปัจจุบันท่านใส่ชุดประจำเผ่าหรือชุดคนเมือง (ถ้าใส่ ใส่ทุกวัน นานๆ ครั้ง หรือไม่ใส่เลย) เพราะอะไร
.....
.....
.....
5. ที่บ้านของท่านมีชุดประจำเผ่ากี่ชุด สำหรับใครบ้าง
.....
.....
.....
6. หากใส่ชุดไม่ครบ หรือใส่ผสมกับชุดคนเมืองจะได้หรือไม่ เพราะอะไร
ได้ เพราะ.....
.....
ไม่ได้ เพราะ.....
.....

7. ในบ้านของท่านมีผ้าต่างๆ กี่ชนิด (ทั้งที่ใช้งานอยู่ และไม่ได้ใช้งาน) อะไรบ้าง

.....

.....

.....

8. ท่านเคยเห็นการผลิตผ้า(เช่น ทอผ้า ย้อมผ้า ปักผ้า เย็บผ้า) หรือไม่ ถ้าเคย ใครเป็นผู้ผลิต

.....

.....

.....

9. ท่านทอผ้า ย้อมผ้า ปักผ้า เย็บผ้า เป็นหรือไม่

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 (สัมภาษณ์ผู้ที่ผลิตผ้าได้)

1. ท่านเริ่มผลิตผ้าเมื่ออายุ ปี
2. ใครสอนเป็นคนแรก (ยาย ย่า แม่ ป้า น้า อา พี่สาว เพื่อน ฯลฯ)

.....

3. ส่วนมากท่านทำผ้าเวลาใด (เช้า กลางวัน เย็น กลางคืน เวลาว่าง)

.....

4. อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตผ้ามีอะไรบ้าง (บอกชื่อทั้งภาษาเฝ้าและภาษาไทย)
(สำรวจ - สานิตการใช้ - ถ่ายภาพ -อัดเทป)

.....

.....

5. อุปกรณ์เหล่านี้ได้มาจากไหน (ซื้อ สืบทอด ผลิตเอง ฯลฯ)

.....

.....

.....

6. ชนิด แบบ หรือลวดลายผ้าที่ท่านเริ่มต้นทำครั้งแรก คือ

.....

.....

.....

7. ทำไมท่านต้องผลิตผ้า (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

..... เพื่อสวมใส่ประจำทุกวัน

..... เพื่อใส่ในงานพิธี

..... เป็นหน้าที่ของผู้หญิง

..... เพื่อขาย

..... อื่นๆ.....

.....

8. ท่านรู้จักความหมาย และชื่อของลายผ้าหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

9. ลายใดทำง่ายที่สุด

.....

.....

.....

- 10.ลายใดทำยากที่สุด

.....

.....

.....

11. ท่านสอนลูกหลายของท่านผลิตผ้าหรือไม่

สอน ไม่สอน

เพราะ.....

12. ถ้าท่านจะสอนลูก จะสอนตอนลูกอายุเท่าใด ปี

13. มีตำราสอนการผลิตผ้าหรือไม่

14. ท่านชอบสอนผู้อื่นผลิตผ้าหรือไม่ ทำไม

.....

15. อุปกรณ์ที่ใช้สอนกับทำจริงอย่างเดียวหรือต่างกัน ถ้าต่างกัน ทำไมต้องต่างกัน

.....

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	นางกมลรัตน์ หนองรัง
เกิดเมื่อ	21 สิงหาคม 2514
ที่อยู่ปัจจุบัน	545 ม.1 ถ. ราษฎร์บูรณะ แขวงราษฎร์บูรณะ เขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพฯ 10140
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ 1 ระดับ 5
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนวัดบางปะกอก เขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพฯ
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2530	โรงเรียนแจรงร้อนวิทยา
พ.ศ. 2533	ปวช.(วิจิตรศิลป์)โรงเรียนไทยวิจิตรศิลป์อาชีวะ
พ.ศ. 2537	ศศ.บ. (ศิลปกรรม) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
พ.ศ. 2547	กศ.ม. (ศิลปศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ